

ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ
ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΗ ΣΧΟΛΗ ΦΛΩΡΙΝΑΣ
**ΠΑΙΔΑΓΩΓΙΚΟ ΤΜΗΜΑ
ΝΗΠΙΑΓΩΓΩΝ**

 **Τμήμα Επικοινωνίας
& Ψηφιακών Μέσων**
ΠΑΝΕΠΙΣΤΗΜΙΟ ΔΥΤΙΚΗΣ ΜΑΚΕΔΟΝΙΑΣ

ΠΡΟΓΡΑΜΜΑ ΜΕΤΑΠΤΥΧΙΑΚΩΝ ΣΠΟΥΔΩΝ ΣΤΟΝ ΔΗΜΟΣΙΟ ΛΟΓΟ ΚΑΙ ΤΑ ΨΗΦΙΑΚΑ ΜΕΣΑ

Διπλωματική Εργασία

**Η ΕΝΣΥΝΑΙΣΘΗΣΗ
ΣΤΟΝ ΔΗΜΟΣΙΟ ΠΟΛΙΤΙΚΟ ΛΟΓΟ
ΣΤΗΝ ΕΛΛΑΔΑ.**

**EMPATHY
IN POLITICAL PUBLIC DISCOURSE
IN GREECE**

του

ΜΙΧΑΗΛ ΤΣΙΛΟΓΛΑΝΙΔΗ

Επιβλέπουσα Καθηγήτρια
Αναστασία Γιαννακοπούλου

Υποβλήθηκε ως απαιτούμενο για την απόκτηση του μεταπτυχιακού διπλώματος
ειδίκευσης στη διοίκηση & οργάνωση εκπαιδευτικών μονάδων

Φλώρινα, Φεβρουάριος 2023

Η παρούσα Διπλωματική Εργασία καλύπτεται στο σύνολό της νομικά από δημόσια άδεια πνευματικών δικαιωμάτων Creative Commons:

Αναφορά Δημιουργού - Μη Εμπορική Χρήση - Παρόμοια Διανομή

Μπορείτε να:

- Μοιραστείτε: αντιγράψετε και αναδιανέμετε το παρόν υλικό με κάθε μέσο και τρόπο
- Προσαρμόστε: αναμείξτε, τροποποιήστε και δημιουργήστε πάνω στο παρόν υλικό

Υπό τους ακόλουθους όρους:

- Αναφορά Δημιουργού: Θα πρέπει να καταχωρίσετε αναφορά στο δημιουργό, με σύνδεσμο της άδειας, και με αναφορά αν έχουν γίνει αλλαγές. Μπορείτε να το κάνετε αυτό με οποιονδήποτε εύλογο τρόπο, αλλά όχι με τρόπο που να υπονοεί ότι ο δημιουργός αποδέχεται το έργο σας ή τη χρήση που εσείς κάνετε.
- Μη Εμπορική Χρήση: Δε μπορείτε να χρησιμοποιήσετε το υλικό για εμπορικούς σκοπούς.
- Παρόμοια Διανομή: Αν αναμείξετε, τροποποιήσετε, ή δημιουργήσετε πάνω στο παρόν υλικό, πρέπει να διανείμετε τις δικές σας συνεισφορές υπό την ίδια άδεια CreativeCommonsόπως και το πρωτότυπο.

Αναλυτικές πληροφορίες νομικού κώδικα στην ηλεκτρονική διεύθυνση:

<https://creativecommons.org/licenses/by-nc-sa/4.0/legalcode>

Υπεύθυνη Δήλωση

Με ατομική μου ευθύνη και γνωρίζοντας τις κυρώσεις που προβλέπονται από τον Κανονισμό Σπουδών του Μεταπτυχιακού Προγράμματος στον Δημόσιο Λόγο και τα Ψηφιακά Μέσα του Πανεπιστημίου Δυτικής Μακεδονίας, δηλώνω υπεύθυνα ότι:

- Η παρούσα Διπλωματική Εργασία αποτελεί έργο αποκλειστικά δικής μου δημιουργίας, έρευνας, μελέτης και συγγραφής.
- Για τη συγγραφή της Διπλωματικής μου Εργασίας δεν χρησιμοποίησα ολόκληρο ή μέρος έργου άλλου δημιουργού ή τις ιδέες και αντιλήψεις άλλου δημιουργού χωρίς να γίνεται σαφής αναφορά στην πηγή προέλευσης(βιβλίο, άρθρο από επιστημονικό περιοδικό, ιστοσελίδα κλπ.).

Κοζάνη, 05 Φεβρουαρίου 2023

Ο Δηλών: Μιχαήλ Τσιλογλανίδης

ΠΕΡΙΛΗΨΗ

Αναγνωρίζοντας την σημασία αλλά και τον «χώρο» που έχει λάβει ο όρος *ενσυναίσθηση* τόσο στον δημόσιο διάλογο όσο και στην σύγχρονη, κυρίως ξενόγλωσση, βιβλιογραφία, θεωρήθηκε ιδιαίτερα χρήσιμο να διεξαχθεί μία πρώτη αναζήτηση και καταγραφή της σχέσης και της επίδρασης που μπορεί να έχει στον πολιτικό λόγο όπως αυτός εκφράζεται θεσμικά σε ανάλογο περιβάλλον.

Πιο συγκεκριμένα, στην παρούσα έρευνα αναλύθηκε και αξιολογήθηκε υλικό πολιτικού λόγου το οποίο επιλέχθηκε με βάση συγκεκριμένα κριτήρια που αφορούσαν το θεματικό πλαίσιο της συζήτησης, το θεσμικό προφίλ των ομιλητών, το περιβάλλον εκφώνησης καθώς και την σύνθεση του άμεσου και έμμεσου ακροατηρίου.

Σκοπός της έρευνας ήταν ο εντοπισμός στοιχείων τα οποία να αιτιολογούν την ύπαρξη ενσυναισθητικών επεισοδίων είτε αυτά είναι αυθεντικά είτε ισχυρισμοί-επικλήσεις τέτοιων επεισοδίων. Επίσης, επιχειρήθηκε η ταυτοποίηση και ο διαχωρισμός των ενσυναισθητικών επεισοδίων σε γνωστικά και συναισθηματικά, ενώ παράλληλα αναγνωρίστηκε σε κάθε περίπτωση το κοινό-στόχος το οποίο διαχωρίστηκε σε άμεσο και έμμεσο ακροατήριο.

Βασική επιδίωξη της έρευνας ήταν η αναγνώριση της σχέσης και της επίδρασης της ενσυναίσθησης στους στόχους ενός πολιτικού λόγου. Σε αυτό το πλαίσιο, τα εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν ήταν τα χαρακτηριστικά του πολιτικού λόγου όπως παρουσιάζονται από την Φραγκουδάκη (1999), τα ρητορικά σχήματα της πειθούς σύμφωνα με τον Αριστοτέλη (*Ρητορική*) και οι λεξικογραμματικές επιλογές της Συστημικής Λειτουργικής Γραμματικής (ΣΛΓ) του Halliday (1999).

Τα στοιχεία που προέκυψαν ύστερα από την ανάλυση και την αξιολόγηση των επιλεγέντων δειγμάτων-ομιλιών, οδήγησαν στο συμπέρασμα ότι εκτός από τα αυθόρμητα και αυθεντικά ενσυναισθητικά επεισόδια (20) που βρίσκονται ενσωματωμένα στις ομιλίες τους (κυρίως γνωστικής φύσης), οι πολιτικοί επιδιώκουν να επικαλεστούν ή/και να ισχυριστούν τέτοια επεισόδια (23) με βασικό, και τις περισσότερες φορές, αποκλειστικό κοινό-στόχο το έμμεσο ακροατήριό τους (23), δηλαδή τους πολίτες. Σε ότι αφορά το είδος των ενσυναισθητικών επεισοδίων που παρατηρήθηκαν, ενώ στους ισχυρισμούς υπήρξε μία σχεδόν απόλυτη ισορροπία στον αριθμό των γνωστικών και συναισθηματικών επεισοδίων (12/11), στα αυθόρμητα επεισόδια η πλειονότητα ήταν γνωστικής φύσεως (13/7).

Το γενικό συμπέρασμα που προκύπτει από τα αντλούμενα στοιχεία της έρευνας είναι ότι στην θεσμική πολιτική έχει αναγνωριστεί η σημαντικότητα του ρόλου της ενσυναίσθησης σε τέτοιο βαθμό που στις πολιτικές τους ομιλίες, οι πολιτικοί επιδιώκουν να «δημιουργήσουν» αντίστοιχα επεισόδια με σκοπό τον κατά το συμφέρον τους επηρεασμό της κοινής γνώμης.

Λέξεις Κλειδιά: γνωστική ενσυναίσθηση, συναισθηματική ενσυναίσθηση, πολιτικός λόγος, πειθώ, ήθος, λόγος, πάθος, κοινωνική πολιτική.

ABSTRACT

Acknowledging the importance as well as the “space” that the term “empathy” has recently acquired not only in the public domain but also in the modern, mainly foreign bibliography, it was considered extremely useful to conduct initial research and recording of the relationship and the influence it could exercise on political speech as institutionally delivered in respective domains.

In the present survey, the analyzed and assessed samples of political speech were chosen based on specific criteria regarding the subject of the conversation, the institutional profile of the speakers, the speech domain and the composition of the direct and indirect audience.

The purpose of this research was to find and list evidence which could justify the existence of empathetic episodes whether they are authentic or pleas-claims of. Furthermore, an attempt was made to identify and separate the empathetic episodes into cognitive and emotional ones, while at the same time the target audience was identified in each case and divided into direct and indirect one.

The main aim of the research was to identify the relationship and the effect of empathy on the goals of a political speech. In this context, three methodological tools were used; the characteristics of political discourse as presented by Fragoudaki (1999), the rhetorical schemes of persuasion according to Aristotle (*Rhetoric*) and the lexicogrammatical options of Halliday's Systemic Functional Grammar (SFG) (1999).

The evidence collected through the analysis and assessment of the chosen sample-speeches, led to the conclusion that except from the authentic and spontaneous empathetic episodes (20) integrated purposefully in the speeches (mainly of cognitive nature), politicians are inclined to plea or claim such episodes (23) with indirect audience, that is citizens, consisting their almost exclusive target-group. As far as the identified types of empathic episodes are considered, although claims-pleas showed an almost absolute balance in the number of cognitive and emotional empathic episodes (12/11), the authentic ones were mainly of emotional nature (13/7).

The overall conclusion derived from the demonstrated evidence of the research is that the importance of the role that empathy plays in institutional policy has been recognized to such an extend that politician strive in their speeches to “create” respective episodes in order to maximize the influence they exert on public opinion.

Reference words: emotional empathy, cognitive empathy, political discourse, persuasion, ethos, logos, pathos, social policy.

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Θεωρώ υποχρέωσή μου να ευχαριστήσω την επιβλέπουσα καθηγήτριά μου Κυρία Αναστασία Γιαννακοπούλου για την συνεχή και αμέριστη υποστήριξή τους.

Επίσης, θέλω να ευχαριστήσω όλους και όλες με τους οποίους/ες συναναστράφηκα κατά την περίοδο των σπουδών μου, οικογένεια, φίλους, γνωστούς, συμφοιτητές και καθηγητές. Μέσα από τις επιρροές τους και τα κοινά βιώματα αυτής της περιόδου διαμορφώθηκε ο τρόπος σκέψης μου για το αντικείμενο των σπουδών μου, το αποτέλεσμα του οποίου είναι η συγγραφή της παρούσας διπλωματικής εργασία

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

	Σελίδα
ΠΕΡΙΛΗΨΗ.....	iv
ABSTRACT.....	vi
ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ.....	viii
ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ.....	9
ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ.....	11
ΕΙΣΑΓΩΓΗ.....	12
ΜΕΡΟΣ Α΄ - ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ	
1. Ενσυναίσθηση.	14
1.1. Ιστορική Εξέλιξη του όρου.....	14
1.2. Αποσαφήνιση του όρου.....	15
1.3. Είδη Ενσυναίσθησης	17
1.3.1. Γνωστική Ενσυναίσθηση.....	17
1.3.2. Συναισθηματική Ενσυναίσθηση.....	18
1.4. Πολυδιάστατη Ενσυναίσθηση (ΠΕ)	19
1.5. Το Λειτουργικό Μοντέλο της ΠΕ	20
1.5.1. Τα Στοιχεία.....	20
1.5.2. Οι Διαδικασίες.....	21
1.5.3. Ατομικές Αποκρίσεις.....	22
1.5.4. Διαπροσωπικές Αποκρίσεις.....	23
1.6. Οι Λειτουργίες της Ενσυναίσθησης στην Κοινωνική Ζωή.....	24
1.6.1. Ενσυναίσθηση και Επικοινωνία	24
1.6.2. Ενσυναίσθηση και Πειθώ/Συναίνεση	25
1.6.3. Ενσυναίσθηση και Λήψη Αποφάσεων.....	26
1.6.4. Ενσυναίσθηση και Αιτιολογική Απόδοση.....	26
1.6.5. Ενσυναίσθηση και Ανθρώπινες σχέσεις.....	27
1.6.6. Ενσυναίσθηση και Αποδοχή.....	28
1.6.7. Ενσυναίσθηση και Κοινωνική Αντίληψη.....	28
2. Πολιτικός Λόγος.....	30
2.1. Εννοιολογική Προσέγγιση.....	30
2.2. Είδη και Χαρακτηριστικά Πολιτικού Λόγου.....	32
2.3. Κατηγοριοποίηση του Πολιτικού Λόγου.....	34

2.4. Η Συγγραφή και Κυριότητα του Πολιτικού Λόγου.....	38
2.5. Η Διαδραστική Διάδραση του Πολιτικού Λόγου.....	40
2.6. Η Επίδραση των ΜΜΕ στον Πολιτικό Λόγο.....	42
2.7. Μεθοδολογικά Εργαλεία Ανάλυσης.....	43
2.7.1. Οι Λεξικογραμματικές Επιλογές της ΣΛΓ.....	43
2.7.1.1. Οι Ιδεοποιητικές – Αναπαραστατικές Γλωσσικές Επιλογές.....	44
2.7.1.2. Οι Διαπροσωπικές Γλωσσικές Επιλογές.....	45
ΜΕΡΟΣ Β΄ - ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ	
3. Στοιχεία και Περιορισμός της Έρευνας.....	48
3.1. Καθορισμός Ερευνητικών Ερωτημάτων	48
3.2. Κριτήρια Επιλογής Ερευνητικού Υλικού.....	49
3.3. Ταυτότητα Ερευνητικού Υλικού	51
3.4. Ταυτότητα Ομιλητών	52
3.5. Ταυτότητα Ακροατηρίου.....	53
3.6. Μέθοδος-Διαδικασία Ανάλυσης Λόγου	54
4. Αποτελέσματα Έρευνας.....	56
4.1. Ανάλυση Ομιλιών - Δειγμάτων.....	56
4.1.1. Ομιλία Πρωθυπουργού.....	56
4.1.2. Ομιλία Αρχηγού Αξιωματικής Αντιπολίτευσης.....	63
4.2. Αξιολόγηση Ομιλιών – Δειγμάτων.....	68
4.2.1. Αξιολόγηση Ομιλίας Πρωθυπουργού	68
4.2.2. Αξιολόγηση Ομιλίας Αρχηγού Αξιωματικής Αντιπολίτευσης.....	71
4.2.3. Συγκριτική Αξιολόγηση.....	73
5. Συμπεράσματα - Προτάσεις για Μελλοντική Έρευνα.....	79
5.1. Συμπεράσματα.....	79
5.2. Προτάσεις για Μελλοντική Έρευνα.....	83
ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ.....	84
Ελληνική Βιβλιογραφία.....	84
Ξενόγλωσση Βιβλιογραφία.....	85
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α.....	95
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β.....	107

ΚΑΤΑΛΟΓΟΣ ΠΙΝΑΚΩΝ

ΠΙΝΑΚΑΣ	ΠΕΡΙΓΡΑΦΗ	ΣΕΛΙΔΑ
1.1.	Η Ενσυναίσθηση ως Επεισόδιο	17
2.1.	Ερευνητικά Κριτήρια Χαρακτηρισμού Πολιτικού Λόγου	32
4.1.	Σύγκριση Ομιλιών (Σκοπός και ύφος)	73
4.2.	Σύγκριση Ομιλιών (Ρητορικά Σχήματα)	74
4.3.	Σύγκριση Ομιλιών (Ενσυναισθητικά Επεισόδια)	75
5.1	Συγκεντρωτικός Πίνακας αριθμητικών Στοιχείων Επεισοδίων Ενσυναίσθησης	78

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Μεγάλο μέρος της καθημερινής μας ζωής επηρεάζεται από την πολιτική ζωή της χώρας. Όχι μόνο σε επίπεδο εφαρμοζόμενης πολιτικής αλλά και σε επίπεδο επικοινωνιακής παρουσίας της. Σε αυτό το δεύτερο επίπεδο εμπλέκονται πολλοί και ιδιαίτεροι παράγοντες με τον καθένα να λαμβάνει μικρότερη ή μεγαλύτερη σημασία ανάλογα με τις επικρατούσες κοινωνικές, οικονομικές, πολιτικές και άλλες συνθήκες. Ένας τέτοιος παράγοντας με ιδιαίτερα αυξημένη παροντική αξία και σημασία είναι η ενσυναίσθηση.

Σκοπός της παρούσας έρευνας είναι να απαντήσει στο ερώτημα αν η ενσυναίσθηση χρησιμοποιείται και επηρεάζει την παραγωγή θεσμικού πολιτικού λόγου. Η μέθοδος που ακολουθήθηκε ήταν η ανάλυση και αξιολόγηση δύο πολιτικών ομιλιών σε θεσμικό περιβάλλον από δύο ιδεολογικά αντίπαλους ομιλητές αλλά με συγκεκριμένο και προκαθορισμένο θέμα συζήτησης. Στην μεθοδολογία έρευνας εντάχθηκε και η μελέτη στοιχείων ρητορικής και συγκεκριμένα οι τρεις τρόποι πειθούς, ήθος, λόγος και πάθος.

Το σύνολο της εργασίας αποτελείται από δύο βασικά τμήματα, το θεωρητικό και το ερευνητικό. Σε ότι αφορά το πρώτο, αυτό αποτελείται από δύο κεφάλαια, με το πρώτο να πραγματεύεται τον όρο, τα είδη και τις λειτουργίες της *Ενσυναίσθησης* και την ανασκόπηση της υπάρχουσας σχετικής βιβλιογραφίας. Το δεύτερο κεφάλαιο ασχολείται και καταγράφει θεωρητικά στοιχεία για τον *Πολιτικό Λόγο* και συγκεκριμένα τους ορισμούς, τα είδη, τα χαρακτηριστικά και τις μεθόδους ανάλυσης του πολιτικού λόγου όπως αυτά παρουσιάζονται στην υπάρχουσα βιβλιογραφία.

Το δεύτερο μέρος της εργασίας αφορά στο ερευνητικό κομμάτι της και αποτελείται από τρία κεφάλαια. Το τρίτο σε σειρά κεφάλαιο παρέχει πληροφορίες για τα στοιχεία της έρευνας όπως η ταυτότητα των ομιλητών, του ερευνητικού υλικού και του ακροατηρίου, γίνεται ο καθορισμός των ερευνητικών ερωτημάτων και περιγράφεται η μέθοδος-διαδικασία της ανάλυσης και αξιολόγησης. Στο τέταρτο κεφάλαιο γίνεται η ανάλυση και η αξιολόγηση των δειγμάτων ομιλιών και στο τελευταίο πέμπτο κεφάλαιο λαμβάνει χώρα η καταγραφή των συμπερασμάτων με απαντήσεις στα ερευνητικά ερωτήματα καθώς και οι προτάσεις για μελλοντικές έρευνες.

ΜΕΡΟΣ Α΄
ΘΕΩΡΗΤΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

1. ΕΝΣΥΝΑΙΣΘΗΣΗ

1.1. Ιστορική Εξέλιξη του Όρου.

Ο όρος «ενσυναίσθηση» χρησιμοποιήθηκε για πρώτη φορά στην αγγλική του εκδοχή «*empathy*» 100 και πλέον χρόνια πριν, από τον Βρετανό ψυχολόγο Edward Tichener (1909) και προέκυπε ως αντίστοιχη της γερμανικής λέξης *Einfühlung* (Wispe, 1986). Σύμφωνα με τους ισχυρισμούς μίας ομάδας ψυχολόγων, η μελέτη του όρου «ενσυναίσθηση» ξεκινάει από «τις αρχές τις φιλοσοφικής σκέψης» (Scotland et al, 1978).

Ο Raines (1990) περιγράφει το έργο της Richmond (1917), «Κοινωνική Διάγνωση», ως «ένα αριστούργημα έρευνας στην ενσυναίσθηση». Σε αυτό το έργο, η περιγραφή της ενεργούς κοινωνικής εργασίας διακατέχεται από την υπόθεση ότι οι κοινωνικοί εργάτες συμπεριφέρονται με ενσυναίσθηση.

Παρόλα αυτά, η ενσυναίσθηση εκλαμβάνόταν περισσότερο ως μία σταθερά παρά ως ένα απροσδιόριστο φαινόμενο που χρήζει μέτρησης ή βελτίωσης. Επιπλέον, η βιβλιογραφία περιέχει ελάχιστες αποδείξεις για την ρητή διατύπωση του όρου «ενσυναίσθηση» από την Richmond.

Κατά τις δεκαετίες του 1940 και 1950 οι προσπάθειες αποσαφήνισης του όρου επηρεάστηκαν σε μεγάλο βαθμό από «φροϋδικούς» επιστήμονες όπως οι Kohut (1959) και Reik (1948) με τον τελευταίο να υποστηρίζει ότι «η λέξη ενσυναίσθηση μερικές φορές μπορεί να σημαίνει κάτι ενώ άλλες φορές κάτι άλλο. Μέχρι τώρα δεν σημαίνει τίποτα». Γεγονός που υποδήλωνε την έλλειψη συναίνεσης στην διατύπωση ενός ακριβούς και λειτουργικού προσδιορισμού του όρου.

Κατά τον Kohut (1959), ενσυναίσθηση ήταν η ικανότητα κάποιου να σκέφτεται και να αισθάνεται όπως κάποιος άλλος. Είναι η εγγενής μας ικανότητα να βιώνουμε τις εμπειρίες κάποιου άλλου αν και μερικές φορές σε πολύ μικρό βαθμό. Παρόλα αυτά, τόσο αυτή η προσπάθεια περιγραφής του όρου όσο και όλες οι προηγούμενες, προσέφεραν ελάχιστα στην διατύπωση ενός ακριβούς ορισμού.

1.2. Αποσαφήνιση του Όρου

Λαμβάνοντας υπόψιν τα παραπάνω ιστορικά στοιχεία που αφορούν στον όρο της ενσυναίσθησης, θα συμπέρανε κανείς ότι έχει καταλήξει να είναι μία ξεκάθαρη έννοια. Αντίθετα, υπάρχουν τόσοι ορισμοί για την ενσυναίσθηση όσοι είναι και οι ερευνητές που έχουν ασχοληθεί μέχρι τώρα με το συγκεκριμένο αντικείμενο (Decety & Jackson, 2004; De Vignemont & Singer, 2006).

Στην παραπάνω προβληματική κατάσταση είναι δυνατό να έχουμε οδηγηθεί από μία σειρά λόγων. Ένας από αυτούς είναι το γεγονός ότι οι διαφορετικές προσεγγίσεις των ερευνητών στον προσδιορισμό του όρου (Mann & Barnett, 2012), έχουν προκαλέσει μία αναντιστοιχία μεταξύ του τρόπου με τον οποίο η ενσυναίσθηση ερευνάται και αντιμετωπίζεται στα πλαίσια θεραπείας και του τρόπου με τον οποίο παρουσιάζεται και διδάσκεται στα πλαίσια εκπαιδευτικών προγραμμάτων.

Αν και είναι σχεδόν αδύνατο να προσδιοριστεί το ποια είναι η «σωστή» έννοια του όρου (Eisenberg et al, 1991), είναι χρήσιμο να αναφερθούν κάποιοι ορισμοί καθώς επίσης και κάποιες συγκριτικές αποσαφηνίσεις σε σχέση με το τι δεν είναι η ενσυναίσθηση.

Ξεκινώντας λοιπόν την παράθεση των πιο χρήσιμων για την έρευνά μας ορισμών της ενσυναίσθησης, θα αποτελούσε ιδιαίτερη παράλειψη η απουσία αναφοράς σε αυτό που καταθέτει ο Dymond (1949) ο οποίος ισχυρίζεται ότι ενσυναίσθηση είναι *η φανταστική μετάβαση κάποιου στην σκέψη, τα συναισθήματα και τις πράξεις κάποιου άλλου με αποτέλεσμα την κοινή αντίληψη του κόσμου*. Η δημιουργία κοινής αντίληψης είναι κάτι που επιδιώκεται και μέσω του πολιτικού λόγου όπως θα δούμε στο επόμενο κεφάλαιο της παρούσας εργασίας.

Την γνωστική αλλά και συναισθηματική πλευρά της ενσυναίσθησης φαίνεται να αναγνωρίζουν και οι Barnett & Mann (2013) υποστηρίζοντας ότι αυτή *«αποτελεί μία τόσο γνωστική όσο και συναισθηματική κατανόηση των βιωμάτων του άλλου η οποία οδηγεί σε μία συναισθηματική απόκριση που συγκλίνει με την άποψη ότι οι άλλοι αξίζουν συμπάρασταση και σεβασμό»*.

Παρόμοια είναι και η προσέγγιση των Geer et al. (2000) οι οποίοι θεωρούν ότι ως ενσυναίσθηση ορίζεται η ικανότητα κάποιου να αντιλαμβάνεται και να κατανοεί την οπτική του άλλου, να βιώνει τα συναισθήματά του και να συμπάσχει. Ενώ λοιπόν εδώ γίνεται μία άμεση αναφορά στον συναισθηματικό τομέα, ο γνωστικός αν και υπονοείται, αναφέρεται μόνο έμμεσα.

Αντίθετα, πολλοί ερευνητές δεν περιλαμβάνουν καθόλου τις γνωστικές προεκτάσεις τις ενσυναίσθησης, με τους Scotland et al. (1978) να περιγράφουν την ενσυναίσθηση ως την

συναισθηματική αντίδραση ενός παρατηρητή όταν αντιλαμβάνεται ότι κάποιος βιώνει ή πρόκειται να βιώσει ένα συναίσθημα.

Στην ίδια περίπτωση «γραμμή» κινείται και ο Preston (2007) υποστηρίζοντας και αυτός ότι η ενσυναίσθηση είναι ένα κοινό συναισθηματικό βίωμα το οποίο λαμβάνει χώρα όταν ένα άτομο (το υποκείμενο) βιώνει το ίδιο συναίσθημα με κάποιον άλλο (το αντικείμενο) ως αποτέλεσμα της κατανόησης της κατάστασης που βρίσκεται ο δεύτερος.

Τέλος, αξίζει να αναφερθεί και η προσέγγιση του Colman (2009), στο πρώτο μέρος της οποίας βασίζεται η καθημερινή χρήση του όρου, περιγράφοντας την ενσυναίσθηση ως την ικανότητα είτε να αντιλαμβανόμαστε και να «μπαινουμε» στα συναισθήματα των άλλων είτε να βιώνουμε κάτι από την δικιά τους οπτική γωνία. Το δεύτερο τμήμα του ορισμού θα μπορούσε να εμπεριέχει και την γνωστική πλευρά της ενσυναίσθησης αφού όταν μπορούμε να «δούμε» την οπτική του άλλου, μπορούμε και να προσεγγίσουμε τον τρόπο σκέψης του.

Σε ότι αφορά το τί δεν είναι ενσυναίσθηση και την διάκρισή της από όρους παρόμοιους είτε στην σημασία τους είτε στην μορφολογία και φωνολογία τους, έχουν αναληφθεί πολλές προσπάθειες από ερευνητές του χώρου (Batson, 2011; Eisenberg et al., 1991). Άλλοι θεωρούν την ενσυναίσθηση ως έναν όρο-κατηγορία που περιλαμβάνει τόσο την συμπάθεια όσο και την συμπόνια.

Η πιο συχνή συζήτηση στο παραπάνω πλαίσιο είναι αυτή που αναφέρεται στην διαφορά μεταξύ ενσυναίσθησης και συμπάθειας. Πολλοί διατυπωμένοι ορισμοί φαίνεται να συγχωνεύουν τις έννοιές τους (Barnett&Mann, 2013; Batson et al., 2005; Davis, 1996), ενώ άλλοι επιχειρούν την διάκρισή τους (Eisenberg et al., 1991; Hein&Singer, 2008) η οποία ευδιάκριτα περιγράφεται με τις εισαγωγικές φράσεις «*νοιώθω όπως ο/η...*» και «*νοιώθω...για τον άλλον/η*» αντίστοιχα (Hein&Singer, 2008).

Μία άλλη συζήτηση είναι αυτή που αφορά στην σύγχυση της ενσυναίσθησης με την συμπόνια, με την τελευταία να ορίζεται ως το συναίσθημα που προκύπτει όταν γινόμαστε μάρτυρες μίας δύσκολης στιγμής κάποιου άλλου και το οποίο μας οδηγεί στην λήψη πρωτοβουλιών για την βοήθειά του. Επίσης, η συμπόνια είναι μία πιο σύνθετη έννοια, αφού εμπεριέχει στοιχεία συμπάθειας και οίκτου (Goetz et al., 2010).

Καθώς λοιπόν όροι όπως η συμπόνια και η τρυφερότητα (tenderness) είναι περισσότερο σχετικές με τα συναισθήματα κάποιου απέναντι στην κατάσταση κάποιου άλλου, παρά με το κοινό βίωμα όμοιων συναισθημάτων, συνδέονται περισσότερο με την συμπάθεια παρά με την ενσυναίσθηση (Kalawski, 2010; Lishner et al., 2011; Nakao&Itakura, 2009).

1.3. Είδη Ενσυναίσθησης

1.3.1. Γνωστική Ενσυναίσθηση

Γνωστική Ενσυναίσθηση είναι η ικανότητα κάποιου να αντιλαμβάνεται και να κατανοεί την πνευματική και διανοητική κατάσταση κάποιου άλλου από την δικιά του οπτική (Spaulding, 2017). Υπάρχουν δύο εκδοχές για το πως αντιλαμβανόμαστε την οπτική που βλέπει κάποιος τα πράγματα. Η μία βασίζεται στην *Θεωρία της Θεωρίας (ΘΘ)* και η άλλη στην *Πνευματική Προσομοίωση (ΠΠ)*.

Θεωρία της Θεωρίας (ΘΘ)

Οι θεωρητικοί της Θεωρίας υποστηρίζουν ότι αντιλαμβανόμαστε την οπτική του άλλου, δηλαδή τον τρόπο που αυτός βλέπει τα πράγματα εφαρμόζοντας επικρατούσες θεωρίες της ψυχολογίας (Carruthers & Smith, 1996; Davies & Stone, 1995a). Σύμφωνα με αυτήν την άποψη, είμαστε σε θέση να εξηγήσουμε και να προβλέψουμε συμπεριφορές βασιζόμενοι σε θεωρίες οι οποίες εξηγούν την επίδραση της πνευματικής κατάστασης στην συμπεριφορά. Με τις επικρατούσες θεωρίες ψυχολογίας και την τρέχουσα συμπεριφορά ενός ατόμου είμαστε σε θέση να συμπεραίνουμε την πιθανή πνευματική του κατάσταση. Έπειτα, αξιοποιώντας αυτά τα συμπεράσματα και τους νόμους της ψυχολογίας που συνδέουν την πνευματική κατάσταση με την συμπεριφορά ενός ατόμου, μπορούμε να προβλέψουμε μελλοντικές του συμπεριφορές. (Carruthers & Smith, 1996; Davies & Stone, 1995a).

Σύγχρονοι θεωρητικοί της *Θεωρίας* απορρίπτουν την ιδέα ότι η ικανότητα αντίληψης της οπτικής των «άλλων» απαιτεί την εφαρμογή των νόμων της ψυχολογίας και τις εξηγήσεις ή τις προβλέψεις που προκύπτουν από αυτούς. Αντίθετα υποστηρίζουν ότι αυτή μας η ικανότητα να καταλαβαίνουμε τους άλλους προκύπτει από πλούσιες σε πληροφορίες μεταφραστικές-επεξηγηματικές διαδικασίες (Nichols & Stich, 2003).

Θεωρία της Πνευματικής Προσομοίωσης

Σε αντίθεση με την *ΘΘ*, η Θεωρία της Πνευματικής Προσομοίωσης υποστηρίζει ότι δεν απαιτείται η εφαρμογή επικρατουσών νόμων ή θεωριών της ψυχολογίας για την κατανόηση των άλλων. Αυτό που χρειάζεται για την αντίληψη της οπτικής του άλλου είναι να φανταστούμε πως εμείς θα νοιώθαμε, θα σκεφτόμασταν ή θα πράτταμε στην κατάστασή τους. Και σε αυτήν την βάση, μπορούμε να καταλάβουμε την κατάσταση και θέση τους (Davies & Stone, 1995b). Η διαδικασία στην οποία εμπλεκόμαστε σύμφωνα με τα όσα υποστηρίζονται στην Θεωρία της Πνευματικής Προσομοίωσης, μας οδηγεί στην προσομοίωση του μυαλού του άλλου μέσω της χρήσης του δικού μας έτσι ώστε να μπορέσουμε να φανταστούμε την δικιά μας πνευματική κατάσταση εάν βρισκόμασταν στην θέση του άλλου.

Πάρα την σχετική συναίνεση στους κύκλους των θεωρητικών της *III*, σε ότι αφορά τον μηχανισμό αντίληψης των άλλων μέσω πνευματικής προσομοίωσης, μαίνεται μία σημαντική διαφωνία σε σχέση με την φύση της. Τέτοιες διαφωνίες αφορούν στο αν εφαρμόζουμε υψηλού επιπέδου αιτιολογική επιχειρηματολογία στην προσπάθεια μας να επιλέξουμε το τι θα ήταν το πιο λογικό να σκεφτούμε, αισθανθούμε ή πράξουμε εάν βρισκόμαστε σε κάποιου άλλου την κατάσταση (Heal, 1996), στο αν η τεχνική της *III* απαιτεί εσωτερική συνειδητοποίηση (Gordon, 1995) και στον βαθμό στον οποίο η *III* μπορεί να εξηγηθεί με όρους αναπαράστασης και συντονισμού (Goldman, 2006).

1.3.2. Συναισθηματική Ενσυναίσθηση

Ο όρος *Συναισθηματική Ενσυναίσθηση* περιγράφεται από τον Hoffman (2000) ως ένα συναίσθημα το οποίο ταιριάζει περισσότερο στην κατάσταση ενός άλλου ατόμου από αυτό το οποίο την βιώνει. Σύμφωνα με τον Davis (1983), ενσυναίσθηση είναι η συναισθηματική απόκριση κάποιου, στην συναισθηματική κατάσταση κάποιου άλλου.

Ωστόσο, κάποιοι ερευνητές όπως ο Blair (2005), παρατήρησαν ότι η ενσυναίσθηση μπορεί να είναι είτε μία απόκριση στα συναισθήματα κάποιου άλλου είτε άλλες «συναισθηματικές διεγέρσεις» οι οποίες είναι δυνατό να παρουσιαστούν σε τρεις περιπτώσεις:

α) Σε μία πιθανή συνάντηση με κάποιο άτομο το οποίο έχει μόλις βιώσει ένα συναισθηματικό γεγονός (π.χ. ένα ατύχημα) και προσπαθεί να ελαχιστοποιήσει οποιαδήποτε ένδειξη συναισθηματισμού (λεκτική, προσώπου, κτλ) (De Greck et al., 2003).

β) Σε μία ανασκόπησή του λόγου του «παθόντα» από ένα τρίτο πρόσωπο (Blair, 2005; Polaschek, 2003) και

γ) Από την περιγραφή σχετικά με ένα φανταστικό πρόσωπο από βιβλίο, ταινία, κτλ (Decety & Jackson, 2004; Pelligra, 2011, Singer & Lamm, 2009).

1.4. Πολυδιάστατη Ενσυναίσθηση (Π.Ε.)

Πρόσφατα, έχει αναπτυχθεί και μία τρίτη προσέγγιση στην μελέτη της ενσυναίσθησης η οποία περιλαμβάνει τόσο γνωστικά όσο και συναισθηματικά στοιχεία και ονομάζεται Πολυδιάστατη Ενσυναίσθηση (Davis, 1983; Hoffman, 1984). Σε αυτό το πλαίσιο ο Davis (1994), όρισε την ενσυναίσθηση ως μία ομάδα δομών οι οποίες συνδέουν τις αποκρίσεις ενός ατόμου στα βιώματα ενός άλλου ατόμου. Αυτές οι δομές, συγκεκριμένα περιλαμβάνουν τόσο τις διαδικασίες που λαμβάνουν χώρα στο άτομο-λήπτη όσο και τις συναισθηματικές αλλά και μη-συναισθηματικές ατομικές αποκρίσεις σε αυτό. Με βάση την παραπάνω περιγραφή ο Davis (1994) πρότεινε ένα μοντέλο το οποίο προσεγγίζει την ενσυναίσθηση ως ένα «επεισόδιο» κατά το οποίο ο παρατηρητής εκτίθεται με κάποιο τρόπο στο «πρόσωπο στόχο» με αποτέλεσμα την γνωστική, συναισθηματική ή συμπεριφορική απόκριση-αντίδρασή του/της (Πίνακας 1).

Στοιχεία	Διαδικασίες	Ατομικές Αποκρίσεις	Διαπροσωπικές Αποκρίσεις
ΤΟ ΑΤΟΜΟ Βιολογική ετοιμότητα Προσωπικότητα Μαθησιακό ιστορικό Η ΚΑΤΑΣΤΑΣΗ Ένταση κατάστασης Ομοιότητα (Παρατηρητή/Παθών)	ΜΗ ΓΝΩΣΤΙΚΗ Αρχική κυκλική αντίδραση Κινητική μίμηση ΑΠΛΗ ΓΝΩΣΤΙΚΗ Συμπεριφοριστική αντίδραση Άμεση συσχέτιση Ονοματοδοσία/Χαρακτηρισμό ΕΞΕΛΙΓΜΕΝΗ ΓΝΩΣΤΙΚΗ Γλωσσικοί συσχετισμοί Ανώτερα γνωστικά δίκτυα Ανάλυση ρόλου	ΓΝΩΣΤΙΚΕΣ ΑΠΟΚΡΙΣΕΙΣ Διαπροσωπική Ακρίβεια Μεταθετική Κριτική Γνωστικές Αναπαραστάσεις ΣΥΝΑΙΣΘΗΜΑΤΙΚΕΣ ΑΠΟΚΡΙΣΕΙΣ Παράλληλο Συναίσθημα Συναίσθημα Αντίδρασης (Συναισθητικό ενδιαφέρον, Προσωπική ανασφάλεια) ΚΙΝΗΤΗΡΙΕΣ ΑΠΟΚΡΙΣΕΙΣ Συγχώρεση Εκτίμηση των αποκρίσεων των άλλων	ΑΛΛΗΛΕΓΓΥΗ ΕΠΙΘΕΤΙΚΟΤΗΤΑ ΚΟΙΝΩΝΙΚΗ ΣΥΜΠΕΡΙΦΟΡΑ

Πίνακας 1

Σε αυτό το πρωτότυπο «επεισόδιο», παρατηρούνται τέσσερις σχετιζόμενες δομές: τα στοιχεία συμμετοχής τα οποία αναφέρονται στα χαρακτηριστικά του παρατηρητή, του «στόχου» και/ή της κατάστασης, τις διαδικασίες οι οποίες περιλαμβάνουν τους μηχανισμούς παραγωγής συναισθητικών αποκρίσεων, τις ατομικές αποκρίσεις οι οποίες αναφέρονται στις γνωστικές, συναισθηματικές και κινητήριες αποκρίσεις που προκαλούνται στον παρατηρητή και τα οποία μπορεί να μην εκδηλώνονται με εμφανείς συμπεριφορές, και τις διαπροσωπικές αποκρίσεις που αφορούν στην προκύπτουσα συμπεριφορά του ατόμου απέναντι στον «στόχο». Ένα κρίσιμο χαρακτηριστικό αυτού του μοντέλου είναι το γεγονός ότι θεωρεί τόσο τις γνωστικές όσο και τις συναισθηματικές αποκρίσεις δομικά στοιχεία της ενσυναίσθησης.

1.5. Το Λειτουργικό Μοντέλο της Π.Ε.

1.5.1. Τα Στοιχεία

Ο πρώτος πυλώνας του μοντέλου είναι τα συστατικά στοιχεία , δηλαδή, τα χαρακτηριστικά του παρατηρητή, του «στόχου» ή/και της κατάστασης τα οποία ενδεχομένως να επηρεάζουν το ενσυναισθητικό επεισόδιο.

Ο Παρατηρητής (Το Άτομο)

Όλοι οι παρατηρητές κατέχουν συγκεκριμένα χαρακτηριστικά τα οποία μπορούν να επηρεάσουν ένα επεισόδιο ενσυναίσθησης. Ένα από αυτά είναι η *βιολογική προδιάθεση και ικανότητα* για εμπλοκή σε ενσυναισθητικές διαδικασίες και αποκρίσεις. Αν και σχεδόν όλοι μας διαθέτουμε αυτές τις ικανότητες, μερικές φορές, παρουσιάζονται κάποιου είδους επιπλοκές ή ανεπάρκειες που εμποδίζουν είτε την αντίληψη της θέσης του άλλου (π.χ. αυτισμός) είτε το αίσθημα της αλληλεγγύης για κάποιον που βρίσκεται σε κίνδυνο (π.χ. κοινωνιοπάθεια).

Εξίσου σημαντικές είναι και οι *προσωπικές διαφορές* των φυσιολογικών ατόμων σε ότι αφορά την τάση που παρουσιάζουν για εμπλοκή σε ένα ενσυναισθητικό επεισόδιο. Πλήθος μηχανισμών μέτρησης τέτοιων διαφορών έχουν αναπτυχθεί με σκοπό την αξιολόγηση της προδιάθεσης του ατόμου να βιώσει είτε μία ενσυναισθητική γνωστική διαδικασία όπως είναι η αντίληψη θέσης (Hogan, 1969) είτε μία ενσυναισθητική συναισθηματική απόκριση (Mehrabian & Epstein, 1972).

Αξίζει επίσης να γίνει αναφορά στις ατομικές διαφορές στα πλαίσια εξέτασης της προδιάθεσης κάποιου να βιώσει δύο συναισθηματικές αποκρίσεις ως αντίδραση στην συναισθηματική διαταραχή ενός άλλου. Συγκεκριμένα, η προδιάθεση κάποιου ατόμου να νοιώσει συμπάθεια ή να βιώσει συναισθηματική αναστάτωση για κάποιο άλλο άτομο το οποίο βρίσκεται σε άβολη, ενοχλητική ή επικίνδυνη κατάσταση είναι ιδιαίτερα σημαντικό εγγενές χαρακτηριστικό με προεκτάσεις στις κοινωνικές συναναστροφές (Davis, 1994).

Η Κατάσταση

Όλες οι αποκρίσεις απέναντι στο άτομο «στόχος» είτε αυτές είναι γνωστικές είτε συναισθηματικές, προκύπτουν μέσα σε συγκεκριμένες καταστάσεις οι οποίες μπορεί να έχουν διάφορα χαρακτηριστικά. Ένα τέτοιο χαρακτηριστικό είναι η *ένταση της κατάστασης* οριζόμενη ως η δύναμή της να προκαλέσει συναισθηματική απόκριση στον παρατηρητή. Ένα δεύτερο χαρακτηριστικό είναι ο *βαθμός ομοιότητας* μεταξύ των συμμετεχόντων στο ενσυναισθητικό επεισόδιο, δηλαδή του παρατηρητή και του «στόχου». Αν και η ομοιότητα επηρεάζεται από τα χαρακτηριστικά του πρώτου, είναι στην πραγματικότητα μία αλληλεπίδραση

των δύο και για αυτόν τον λόγο θεωρείται ότι ανήκει ως χαρακτηριστικό στην κατάσταση και όχι στους συμμετέχοντες.

1.5.2. Οι Διαδικασίες

Το δεύτερο δομικό στοιχείο του λειτουργικού μοντέλου της Π.Ε. είναι οι διαδικασίες που προκαλούν την εκδήλωση ενσυναισθητικών αποκρίσεων στον παρατηρητή. Σύμφωνα με τους Hoffman (1984) και Eisenberg et al. (1991), το εν λόγω μοντέλο, προσδιορίζει τρεις τύπους διαδικασιών οι οποίες εξαρτώνται από τον βαθμό γνωστικής ανάπτυξης και την προσπάθεια που απαιτείται για την εμπλοκή του ατόμου.

Μη-Γνωστικές Διαδικασίες

Σε κάποιες περιπτώσεις, οι εν λόγω διαδικασίες απαιτούν μικρή γνωστική προσπάθεια από την πλευρά του παρατηρητή για να οδηγηθεί σε ενσυναισθητικές αποκρίσεις. Ένα παράδειγμα είναι το προφανώς ενστικτώδες κλάμα ενός νεογέννητου ως αντίδραση στο κλάμα κάποιου άλλου το οποίο ο Hoffman (1984) ονομάζει *αρχική κυκλική αντίδραση*. Μία δεύτερη διαδικασία, η οποία επίσης δεν απαιτεί γνωστική διεργασία, είναι η *κινητική μίμηση*, δηλαδή η τάση των παρατηρητών για αυτόματα και ασυνείδητη μίμηση των αντιδράσεων του «στόχου» (Hatfield et al., 1984).

Απλές Γνωστικές Διαδικασίες

Σε κάποιες άλλες περιπτώσεις η ενσυναισθητική απόκριση απαιτεί μία στοιχειώδη γνωστική ικανότητα εκ μέρους του παρατηρητή. Η *συμπεριφοριστική αντίδραση* είναι ένα τέτοιο παράδειγμα. Σε αυτήν, αν ένας παρατηρητής έχει αντιληφθεί την εκδήλωση ή παρουσία παρόμοιων συναισθηματικών χαρακτηριστικών σε άλλους οι οποίοι συμμετείχαν στο ίδιο συναισθηματικό επεισόδιο, τότε η παρουσία κάθε τέτοιου χαρακτηριστικού θα μπορούσε να προκαλέσει παρόμοια συναισθήματα. Παρόμοιες διαδικασίες στο ίδιο επίπεδο γνωστικής ετοιμότητας είναι η *άμεση συσχέτιση* (Hoffman, 1984) και η *ονοματοδοσία/χαρακτηρισμός* (Eisenberg et al., 1991).

Εξελιγμένες Γνωστικές Διαδικασίες

Τέλος, υπάρχουν και αυτές οι διαδικασίες οι οποίες απαιτούν εξελιγμένες γνωστικές ικανότητες και διεργασίες. Ένα τέτοιο παράδειγμα είναι αυτό που ο Hoffman (1984) ονομάζει *γλωσσικό συσχετισμό* κατά τον οποίο η απόκριση του παρατηρητή στην κατάσταση του «στόχου» είναι το αποτέλεσμα της ενεργοποίησης των γλωσσικών γνωστικών δικτύων τα οποία με την σειρά τους προκαλούν συσχετισμούς με τα συναισθήματα και τα βιώματα του ίδιου του παρατηρητή.

Παρόμοιος είναι ο ενσυναισθητικός μηχανισμός και στην περίπτωση των *ανωτέρων γνωστικών δικτύων* των Eisenberg et al. (1991). Παρόλα αυτά, η πιο εξελιγμένη διαδικασία είναι η *ανάληψη ρόλων* η οποία αναφέρεται στην προσπάθεια ενός ατόμου να κατανοήσει κάποιον άλλο προσπαθώντας συνειδητά να φανταστεί τον τρόπο που ο τελευταίος αντιλαμβάνεται την κατάστασή του. Θεωρείται μία διαδικασία που απαιτεί έντονη προσπάθεια τόσο στην απαιτούμενη απομόνωση της εγωκεντρικής μας οπτικής των γεγονότων όσο και στην φροντίδα του άλλου (Davis, 1994).

1.5.3. Ατομικές Αποκρίσεις

Το τρίτο εξίσου σημαντικό δομικό στοιχείο του λειτουργικού μοντέλου της Π.Ε. είναι οι Ατομικές Αποκρίσεις του παρατηρητή οι οποίες μπορεί να είναι *γνωστικές, συναισθηματικές και κινητήριες*. Η πηγή αυτών των αποκρίσεων θεωρείται ότι είναι, κατά κύριο λόγο, οι διαδικασίες όπως αναφέρθηκαν προηγουμένως.

Γνωστικές Αποκρίσεις

Ένα παράδειγμα γνωστικής απόκρισης είναι η *διαπροσωπική ακρίβεια*, δηλαδή η ακριβής εκτίμηση των σκέψεων, των συναισθημάτων και των χαρακτηριστικών των συνανθρώπων. Θεωρείται ότι μία τέτοια εκτίμηση αποτελεί, σε μεγάλο βαθμό, το προϊόν της διαδικασίας *ανάληψης ρόλων* (Dymond, 1950). Τέτοιες ενσυναισθητικές διαδικασίες εμπλέκονται επίσης και επηρεάζουν μια άλλη ατομική γνωστική απόκριση, την *μεταθετική κριτική* των παρατηρητών επί της συμπεριφοράς των «στόχων» (Regan & Totten, 1975). Πρόσφατα, η γνωστική λειτουργία της αντίληψης θέσης σχετίστηκε με αλλαγές στις *γνωστικές αναπαραστάσεις* που σχηματίζουν οι παρατηρητές για τους «στόχους» και συγκεκριμένα με τον βαθμό στον οποίο αυτές οι αναπαραστάσεις μοιάζουν με τις γνωστικές αναπαραστάσεις του εαυτού (Davis et al., 1996).

Συναισθηματικές Αποκρίσεις

Αυτή η κατηγορία αποκρίσεων βιώνεται από τον παρατηρητή ως αντίδραση στα προφανή βιώματα του «στόχου» και παρουσιάζεται σε δύο διαφορετικές μορφές, τις *παράλληλες* και τις *αντιδραστικές* αποκρίσεις. Οι πρώτες θα μπορούσαν να θεωρηθούν πρωτότυπες συναισθηματικές αποκρίσεις, δηλαδή, μία αναπαραγωγή των συναισθημάτων του «στόχου» από τον παρατηρητή (McDougall, 1908; Spencer, 1870). Οι αντιδραστικές συναισθηματικές αποκρίσεις, από την άλλη, ορίζονται ως αντιδράσεις στα βιώματα άλλων και διαφέρουν από τα συναισθήματα που εκείνα προκαλούν. Ονομάζονται έτσι διότι αποτελούν ενσυναισθητικές αντιδράσεις στην κατάσταση κάποιου και όχι μια απλή αναπαραγωγή την συναισθηματικής κατάστασης του «στόχου». Σε αυτήν την υποκατηγορία συγκαταλέγονται και η *συμπάθεια*

(Wispe, 1986), η *εμπάθεια* (Batson, 1991), το *ενσυναισθητικό ενδιαφέρον* (Davis, 1983) και η *προσωπική ανασφάλεια*.

Κινητήριες Αποκρίσεις

Η τρίτη κατηγορία στις ατομικές αποκρίσεις είναι οι *κινητήριες αποκρίσεις* οι οποίες εμφανίζονται στον παρατηρητή μέσω διαδικασιών σχετικών με την ενσυναίσθηση. Για παράδειγμα η *συγχώρηση* συχνά θεωρείται η μεταμόρφωση των τυχόν εκδικητικών προθέσεων απέναντι σε έναν «παραβατικό» συνάνθρωπο, σε επιθυμία συμφιλίωσης (McCullough et al., 1997). Γενικότερα, οι ενσυναισθητικές διαδικασίες έχουν επίσης συσχετιστεί με αυξημένη πρόθεση *εκτίμησης των αποκρίσεων των άλλων* (Batson et al., 1995).

1.5.4. Διαπροσωπικές Αποκρίσεις

Το τελευταίο δομικό στοιχείο του λειτουργικού μοντέλου της Π.Ε. περιλαμβάνει τις *Διαπροσωπικές Αποκρίσεις* οριζόμενες ως συμπεριφορές απευθυνόμενες σε έναν «στόχο» προερχόμενες από προηγούμενη έκθεση σε αυτόν. Η απόκριση που έχει προσελκύσει την μεγαλύτερη προσοχή των θεωρητικών της ενσυναίσθησης ονομάζεται *αλληλεγγύη*. Τόσο η γνωστική όσο και συναισθηματική πλευρά της ενσυναίσθησης θεωρείται ότι συμβάλλει στην αύξηση των πιθανοτήτων για προσφορά βοήθειας των παρατηρητών προς τους «στόχους» που την έχουν ανάγκη (Davis, 1994).

Η *επιθετικότητα* έχει επίσης συνδεθεί θεωρητικά με διαδικασίες και προδιαθέσεις που σχετίζονται με την ενσυναίσθηση, με την προσδοκία ότι αυτή θα συσχετιστεί αρνητικά με επιθετικές συμπεριφορές. Η επίδραση της ενσυναίσθησης σε συμπεριφορές που λαμβάνουν χώρα μέσα στα πλαίσια κοινωνικών σχέσεων (*κοινωνική συμπεριφορά*), αποτελεί επίσης μία έκφανση των διαπροσωπικών αποκρίσεων (Davis, 1994).

1.6. Οι Λειτουργίες της Ενσυναίσθησης στην Κοινωνική Ζωή

Η μελέτη και εξέταση της βιβλιογραφίας που αφορά στην ενσυναίσθηση, χωρίς να λαμβάνονται ιδιαίτερα υπόψιν οι διακυμάνσεις στην διαμόρφωση του όρου, θα μπορούσε να προσφέρει πολύτιμες πληροφορίες σχετικά με τις λειτουργίες της στα πλαίσια των ανθρωπίνων σχέσεων. Αυτό λοιπόν που θα επιχειρηθεί παρακάτω είναι η εξέταση των λειτουργιών της ενσυναίσθησης μέσα στην κοινωνία και σε συνάρτηση με το πως εξυπηρετούν τόσο τον «λήπτη» όσο και τον «αποστολέα» των ενσυναισθητικών ερεθισμάτων.

1.6.1. Ενσυναίσθηση και Επικοινωνία

Η ενσυναίσθηση λειτουργεί ως μία ιδιαίτερα ισχυρή μεταβλητή στην επικοινωνιακή δεξιότητα ενισχύοντας την κατανόηση, την πρόβλεψη και την προσαρμογή. Επίσης, έχει επανειλημμένα αναγνωριστεί στην διατύπωση πλήθους θεωριών στην επικοινωνία και τις διαπροσωπικές σχέσεις (Allen & Brown, 1976; Argyris, 1965; Bochner & Kelly, 1974; Larson et al., 1978; Wienmann & Backlund, 1980) ως μία βασική δεξιότητα. Σύμφωνα με τον Redmond (1985), η επικοινωνιακή ικανότητα και η ενσυναίσθηση ανήκουν στην ίδια ομάδα ιδεών. Ισχυρίστηκε ότι οι δεξιότητες που απαιτούνται για την ανάπτυξη της επικοινωνιακής ικανότητας είναι οι ίδιες με αυτές που απαιτούνται για την παραγωγή ενός μηνύματος ενσυναίσθησης. Εξ ορισμού, δεν είναι δυνατή η παραγωγή και αποστολή ενός ενσυναισθητικού μηνύματος από ένα άτομο εάν το ίδιο άτομο δεν έχει ανεπτυγμένη επικοινωνιακή ικανότητα.

Εφόσον η επικοινωνιακή δεξιότητα θεωρείται απαραίτητο ανθρώπινο χαρακτηριστικό (Allen & Brown, 1976; Spitzberg & Cupach, 1984) και η ενσυναίσθηση βασικό συστατικό της, τότε η τελευταία μπορεί επίσης να θεωρηθεί μία απαραίτητη ανθρώπινη δεξιότητα. Στην πραγματικότητα, τα περισσότερα μηνύματα δεν παρουσιάζουν ιδιαίτερη προσαρμοστικότητα στον «στόχο», αλλά αποτελούν μία μορφή εγωκεντρικής επικοινωνίας. Τα μηνύματα γίνονται κατανοητά όχι λόγω της ιδιαίτερης προσαρμοστικότητάς τους στον «στόχο», αλλά μάλλον επειδή οι περισσότεροι άνθρωποι επικοινωνούμε με άτομα τα οποία είναι όμοια με εμάς και ως εκ τούτου μπορούμε να αντιληφθούμε τα εγωκεντρικά τους μηνύματα (Dickson, 1982; Redmond, 1983; Shantz, 1981). Έτσι η ενσυναίσθηση αν και γίνεται επιθυμητή, δεν είναι απαραίτητη. Ένα άτομο μπορεί να επικοινωνήσει επαρκώς χωρίς να χρειάζεται να προκαλέσει ερεθίσματα ενσυναίσθησης στους «λήπτες» των μηνυμάτων του αφού ενδεχομένως το άτομο αυτό είτε να είναι αντιπαθές είτε να θεωρείται λιγότερο ικανό από αυτούς.

Η ενσυναίσθηση συμβάλει στην επικοινωνιακή ικανότητα μέσω δύο λειτουργιών της: 1. Την δυνατότητα κατανόησης του άλλου με περισσότερη ακρίβεια και πιο

ολοκληρωμένα, και 2. Την δυνατότητα πρόβλεψης της δράσης ή της αντίδρασης του άλλου. Η ικανότητα επαρκούς αλληλεπίδρασης με άλλους θα πρέπει να ενδυναμώνεται μέσω της κατανόησης τους η οποία οδηγεί σε συμπεριφορές κατάλληλες στην εκάστοτε περίσταση και άτομο. Η κατανόηση μέσω της ενσυναίσθησης βελτιώνει την επικοινωνιακή αποτελεσματικότητα και κατά συνέπεια, τα άτομα που έχουν ανεπτυγμένη την ικανότητα της «αποκέντρωσης» (απομάκρυνσης από το «εγώ» τους) και της ενσυναίσθησης παράγουν στρατηγικά προσαρμοσμένα μηνύματα. Η χρήση υποθετικών πληροφοριών κατά την αποκέντρωση επιτρέπει στο άτομο την πρόβλεψη καταστάσεων αλλά και αντιδράσεων από τους άλλους. Πρόβλεψη η οποία συμβάλλει στην αξιολόγηση και επιλογή των πιο αποτελεσματικών στρατηγικών μηνυμάτων. Ο ρόλος της ενσυναίσθησης στην προώθηση της προσαρμογής του εαυτού στον άλλον, την συνδέει άμεσα με την έννοια της ικανότητας καθώς είναι αυτή η ικανότητα της προσαρμογής που καθιστά την ενσυναίσθηση την πιο βασική και γενική εννοιολογική προσέγγιση του όρου της ικανότητας (Spitzberg & Cupach, 1984).

1.6.2. Ενσυναίσθηση και Πειθώ/Επίτευξη Συναίνεσης

Ο ρόλος της ενσυναίσθησης στην προσαρμογή αποτελεί θεμελιώδες στοιχείο της λειτουργίας της ενσυναίσθησης ως παράγοντας πειθούς. Ο βαθμός επιτυχίας των μηνυμάτων πειθούς ή επίτευξης συναίνεσης είναι ανάλογος της ποσότητας και ακρίβειας των ερεθισμάτων ενσυναίσθησης που αναπτύσσονται απέναντι σε ένα συγκεκριμένο άτομο. Βασικό στοιχείο του ρόλου της ενσυναίσθησης στην διαδικασία πειθούς είναι η υπόθεση ότι ένας ομιλητής έχει την δυνατότητα να συνδέεται ενσυναισθητικά με έναν ακροατή ακόμα και πριν την λήψη οποιασδήποτε πληροφορίας που μπορεί να προκύψει από την παρατήρηση της συναισθηματικής του κατάστασης. Αυτή η ιδιότητα πρόληψης και πρόβλεψης της συναισθηματικής αντίδρασης του άλλου είναι μία μάλλον γνωστική διεργασία με στοιχεία συναισθημάτων. Η προβλέψιμη ενσυναίσθηση δεν περιορίζεται στο πλαίσιο της πειθούς αλλά σε κάθε κατάσταση στην οποία ο παρατηρητής έχει πρότερη γνώση μίας κατάστασης η οποία μπορεί να επηρεάσει μία άλλη.

Αυτή η προβλεπτική ιδιότητα της ενσυναίσθησης ενσωματώθηκε σε μία θεωρία επίτευξης συναίνεσης η οποία αναπτύχθηκε από τους Hunter και Boster (1978). Το μοντέλο τους βασίστηκε σε ρήτορες που χρησιμοποίησαν την ενσυναίσθηση για να προβλέψουν αν μία συγκεκριμένη στρατηγική επίτευξης συναίνεσης θα προκαλούσε θετική ή αρνητική συναισθηματική αντίδραση από τους ακροατές. Σε μία άλλη μελέτη, η ενσυναισθητική κατανόηση βρέθηκε να χρησιμοποιείται πιο συχνά σε φιλικές σχέσεις με σκοπό την παραγωγή στρατηγικών πειθούς για την αντιμετώπιση καταστάσεων υψηλής αντίστασης (Cody & McLaughlin, 1985).

Εν κατακλείδι, τα άτομα που εμπλέκονται σε φιλικές σχέσεις και δεν προβλέπουν ιδιαίτερη αντίσταση σε μία πρόταση ή σε ένα αίτημα, αποφεύγουν την εκτεταμένη «αποκέντρωση», πιθανόν διότι τα εγωκεντρικά τους μηνύματα να είναι ούτως ή άλλως αποτελεσματικά στην αντιμετώπιση θεμάτων μικρής αντίστασης.

1.6.3. Ενσυναίσθηση και Λήψη Αποφάσεων

Η ενσυναίσθηση μπορεί να έχει σημαντικές επιπτώσεις στην λήψη αποφάσεων οι οποίες αφορούν άτομα με τα οποία ο λαμβάνων την απόφαση σχετίζεται ενσυναισθητικά. Για παράδειγμα, η διαδικασία και το αποτέλεσμα της λήψης απόφασης για την απόλυση ενός υπαλλήλου ο οποίος δεν αποδίδει τα προβλεπόμενα, μπορεί να διαφοροποιείται σε μεγάλο βαθμό ανάμεσα σε έναν εργοδότη με ανεπτυγμένη την δεξιότητα της ενσυναίσθησης και σε έναν άλλο με απουσία της. Ο Harris (1981) υποστήριξε την ανάπτυξη ενσυναίσθησης στους μάνατζερ ως μέσω ενίσχυσης της διαδικασίας λήψης απόφασης. Η ενσυναίσθηση επηρεάζει αποφάσεις που λαμβάνονται πριν αλλά και κατά την διάρκεια της εμπλοκής ενός ατόμου σε κοινωνική διάδραση. Η ανατροφοδότηση που λαμβάνεται σε ένα προσαρμοσμένο ή/και ενσυναισθητικό μήνυμα μπορεί να μας παρέχει νέα δεδομένα και πληροφορίες αλλά και να αλλάξει προηγούμενη απόφασή μας προς έναν περισσότερο αποτελεσματικό τρόπο αντιμετώπισης ενός προβλήματος ή μιας περισσότερο επιτυχημένης εφαρμογής μιας ήδη ειλημμένης απόφασης (Berlo, 1996).

Ένα στοιχείο που χρήζει ιδιαίτερης αναφοράς είναι το γεγονός ότι η ενσυναίσθηση ενδεχομένως να οδηγεί σε βεβιασμένα συμπεράσματα και ατελή επεξεργασία πληροφοριών. Οι Bock, Guinaud και Perkins (1984) βρήκαν ότι η ενσυναίσθηση περιορίζει την επεξεργασία πληροφοριών που αφορούν σε άλλους και ως εκ τούτου οδηγούσε σε λανθασμένη μέτρηση άγχους του ομιλητή. Ο περιορισμός των διαθέσιμων πληροφοριών κατά την διαδικασία λήψης απόφασης λόγω ύπαρξης ή όχι της ενσυναίσθησης επηρεάζει ανάλογα και την ποιότητα των αποφάσεων που λαμβάνονται από μάνατζερ με λιγότερο ή περισσότερο ανεπτυγμένη ενσυναίσθηση.

1.6.4. Ενσυναίσθηση και Αιτιολογική Απόδοση

Έρευνες με αντικείμενο την θεωρία της αιτιολογικής απόδοσης δείχνουν ότι οι δρώντες τείνουν να αποδίδουν την αιτία της συμπεριφοράς τους σε ερεθίσματα προερχόμενα από την εκάστοτε κατάσταση, ενώ οι παρατηρητές αποδίδουν την συμπεριφορά των δρώντων στην εγγενή τους προδιάθεση (Jones & Nisbett, 1972). Τα εν λόγω ευρήματα, οδηγούν στο συμπέρασμα ότι αν και οι άνθρωποι μπορούν να προβλέψουν την συμπεριφορά ενός ατόμου

βασιζόμενοι στα προσωπικά τους χαρακτηριστικά, συνήθως αγνοούν την επίδραση τόσο της προσωπικότητας του έτερου διαδρώντα όσο και της συγκεκριμένης κατάστασης.

Οι Melburg, Rosenfeld, Riess και Tedeschi (1984) διαπίστωσαν στην μελέτη τους ότι η ενσυναίσθηση δεν εξασφαλίζει στους παρατηρητές την ίδια οπτική ούτε τους οδηγεί στο ίδιο αποτέλεσμα της αξιολόγησης των πληροφοριών ως δρώντες. Η ενσυναίσθηση μπορεί να επηρεάσει την αιτιολογική απόδοση όταν η πρώτη προσδιορίζεται στο γνωστικό της πεδίο Keefe (1976).

Οι άνθρωποι λειτουργούν ακολουθώντας την αρχή που λέει ότι οι άλλοι μας συμπεριφέρονται σύμφωνα με την εντύπωση που έχουν σχηματίσει για εμάς. Με άλλα λόγια, ισχυρίζονται ότι οι άλλοι προσαρμόζουν την συμπεριφορά τους επάνω μας. Υποστηρίζουν ότι τα μηνύματα που λαμβάνουν θα πρέπει να αντιστοιχούν στην εικόνα που έχουν αυτοί για τον εαυτό τους και στις πληροφορίες που αυτοί έχουν διαδώσει για το άτομό τους. Όταν λοιπόν ένα άτομο αντιδρά ενσυναισθητικά προς κάποιον άλλον, εμμέσως αποστέλλεται μήνυμα σχετικά με την εντύπωση που έχει σχηματίσει για αυτόν, άσχετα με το πόσο ακριβές ή ανακριβές αυτό είναι.

1.6.5. Ενσυναίσθηση και Ανθρώπινες σχέσεις

Καθώς αναπτύσσεται το αίσθημα εμπιστοσύνης σε μία σχέση, ο βαθμός αμοιβαίας έκθεσης αυξάνεται με αποτέλεσμα να παρέχονται περισσότερες πληροφορίες πάνω στις οποίες μπορεί να χτιστεί η ενσυναίσθησή μας (Dance & Larson, 1976). Εξάλλου, η αύξηση του όγκου πληροφοριών μπορεί δυνητικά να βελτιώσει την αποτελεσματικότητα της ενσυναίσθησης και της αποκέντρωσης. Από την άλλη, η ενσυναίσθηση μπορεί επίσης να λειτουργήσει ενισχυτικά στην «απελευθέρωση» προσωπικών πληροφοριών και την ανάπτυξη μίας ανθρώπινης σχέσης.

Μία αντίδραση κυριαρχούμενη από στοιχεία ενσυναίσθησης μπορεί να ενδυναμώσει μία σχέση αυξάνοντας την αυτοέκθεση, επιβεβαιώνοντας την αξία του άλλου και δημιουργώντας ένα υποστηρικτικό επικοινωνιακό περιβάλλον.

Η θεωρία και οι έρευνες με αντικείμενο τον τρόπο συλλογής και ανάλυσης πληροφοριών μεταξύ ανθρώπων στο πλαίσιο ανάπτυξης μίας σχέσης θα μπορούσε να έχει εφαρμογή και στο πεδίο της ενσυναίσθησης (Duck, 1985). Υπάρχουν δύο τρόποι με τους οποίους η ενσυναίσθηση θα μπορούσε να επηρεάσει την συλλογή και την ανάλυση πληροφοριών μεταξύ δύο ανθρώπων: α) με την ώθηση του ατόμου στην απόκτηση συγκεκριμένων πληροφοριών για την διευκόλυνση της ανάπτυξής της ικανότητας ενσυναίσθησης, και β) με την εφαρμογή της ενσυναίσθησης ως μία συμπεριφορική αντίδραση στις συλλεγόμενες πληροφορίες.

Σύμφωνα με το σχήμα πέντε σταδίων του Knapp (1984) για την ανάπτυξη σχέσης, και συγκεκριμένα το τέταρτο στάδιό της, «η διαδικασία ενσυναίσθησης κορυφώνεται προκειμένου να διευκολυνθεί η εξήγηση και η πρόβλεψη» (σελ.38). Από αυτήν την δήλωση προκύπτουν τουλάχιστον δύο συμπεράσματα. Πρώτον, ότι η ενσυναίσθηση είναι απαραίτητη για την βελτιστοποίηση της σχέσης και δεύτερον, ο κύριος ρόλος της ενσυναίσθησης είναι η εξήγηση και η πρόβλεψη της συμπεριφοράς του άλλου. Αυτή η εννοιολογική προσέγγιση της ενσυναίσθησης, λαμβάνει υπόψη μόνο το ατομικό συμφέρον και τις εσωτερικές γνωστικές και συναισθηματικές διαδικασίες του παρατηρητή αγνοώντας την επίδραση στο «στόχο».

1.6.6. Ενσυναίσθηση και Αποδοχή

Εξετάζοντας βασικά στοιχεία της ενσυναίσθησης και της αποδοχής του άλλου, είναι δυνατή η διατύπωση του ισχυρισμού ότι το πρώτο είναι μία μορφή του δεύτερου. Ο Katz (1963) είχε ισχυριστεί, ότι η ενσυναισθητική επικοινωνία επικυρώνει ή/και επιβεβαιώνει την αίσθηση της αντίληψης του εαυτού του άλλου. Η επιβεβαίωση από μόνη της εκλαμβάνεται ως αποδοχή της αίσθησης της αντίληψης του εαυτού του άλλου (Cissna & Sieburg, 1981) η οποία θα μπορούσε να θεωρηθεί απαραίτητη για μία αποτελεσματική ενσυναισθητική εμπλοκή και να οδηγήσει στην προσαρμογή.

Η αντιμετώπιση της ενσυναίσθησης ως αποδοχή θα μπορούσε να εξηγήσει τόσο την επιθυμία για όσο και την επίδραση της επάνω στις σχέσεις. Η ενσυναίσθηση, προφανώς λειτουργεί με έναν επιβεβαιωτικό τρόπο επηρεάζοντας τους παρακάτω τέσσερις παράγοντες προσωπικής εμπειρίας που αποτελούν την αποδοχή: α) την ύπαρξη του άλλου, β) την ύπαρξη σχέσης με τον άλλον, γ) την σημαντικότητα και την αξία, και δ) την επικύρωση-αποδοχή της προσωπικής εμπειρίας του άλλου (Cissna & Sieburg, 1981; Sienburg, 1976).

Απόλυτα συνεπής με την αναγνώριση της επιρροής της ενσυναίσθησης στην αποδοχή, ο Gibb (1961) αναγνώρισε την ενσυναίσθηση ως παράγοντα ανάπτυξης υποστηρικτικής ατμόσφαιρας, σε αντίθεση με την «ουδετερότητα» η οποία ευνοεί την ανάπτυξη αμυντικής ατμόσφαιρας.

1.6.7. Ενσυναίσθηση και Κοινωνική Αντίληψη

Η ιδέα ότι η κοινωνική διάδραση ενός ατόμου επηρεάζεται σημαντικά από την ικανότητα του να βιώσει ένα ενσυναισθητικό επεισόδιο δεν είναι καινούργια. Οι Smith (1976) και Spencer (1870) υποστήριξαν ότι προκύπτουν σημαντικές κοινωνικές επιπτώσεις από την τάση μας να «ταυτιζόμαστε» με τα βιώματα των άλλων. Θεωρητικοί με ανεπτυγμένη γνωστική αντίληψη στο αντικείμενο της ενσυναίσθησης (Mead, 1934; Piaget, 1932) επίσης υποστηρίζουν

ότι ο «εξοπλισμός» μας με μία τέτοια ικανότητα μπορεί να οδηγήσει στην βελτίωση του κοινωνικού κλίματος.

Αυτό που και οι δυο προηγούμενες προσεγγίσεις έχουν κοινό είναι η αναγνώριση ότι η ενσυναίσθηση, σε οποιαδήποτε μορφή, είναι απαραίτητο στοιχείο στην προσπάθεια μας να αντιμετωπίσουμε θεμελιώδη εμπόδια της κοινωνικής ζωής, δηλαδή, τα υπόλοιπα μέλη της. Λόγω της διαφοροποίησης των αναγκών και των επιθυμιών αλλά και της ασυμβατότητας των στόχων των υπολοίπων μελών της κοινωνίας με τους δικούς μας, αναπτύσσεται μία ισχυρή σύγκρουση σε όλη την κοινωνική ζωή.

Σε αυτό το πλαίσιο, ο ρόλος της ενσυναίσθησης στις κοινωνικές σχέσεις έχει υποβληθεί σε σειρά μελετών. Μία προσέγγιση σε αυτές τις μελέτες ήταν η έρευνα της σχέσης μεταξύ της προδιάθεσης για ενσυναίσθηση και την συνολική κοινωνική ικανοποίηση (Fincham & Brandbury, 1989; Franzoi et al., 1985; Long & Andrews, 1990; Rusbult et al., 1991). Αν και τα αποτελέσματα των ερευνών διέφεραν στις λεπτομέρειές τους, όλες βρήκαν ότι υπάρχει μία σοβαρή θετική συσχέτιση μεταξύ της αντίληψης της κατάστασης του άλλου (perspective-taking) και της ικανοποίησης από την σχέση για τουλάχιστον ένα από τα μέλη μίας συντροφικής σχέσης (άνδρας-γυναίκα) και συχνά και για τους δύο.

Μία άλλη προσέγγιση στο ζήτημα του ρόλου της ενσυναίσθησης στις κοινωνικές σχέσεις υπήρξε η μελέτη της επίδρασής της σε συγκεκριμένες συμπεριφορικές συνήθειες οι οποίες λαμβάνουν χώρα μέσα στις κοινωνικές σχέσεις. Μία τέτοια συνήθεια είναι η *κοινωνική αλληλεγγύη* η οποία ορίζεται ως η επίδειξη ανεκτικότητας, συνεργατικότητας, ενεργητική υποστήριξη των άλλων και γενικότερα έλλειψη εγωκεντρισμού σε σκέψεις και πράξεις (Davis & Oathout, 1992). Χαρακτηριστικά που αντικατοπτρίζουν την ευαισθησία κάποιου στις ανάγκες και επιθυμίες κάποιου άλλου.

Η *καλή επικοινωνία*, ανήκει επίσης στις θετικές συμπεριφορικές συνήθειες και πολλές μελέτες έχουν αποδείξει ότι η προδιάθεση στην ενσυναίσθηση επηρεάζει εποικοδομητικά τις κοινωνικές σχέσεις (Davis & Franzoi, 1986; Davis & Oathout, 1992). Μέσα από αυτές τις μελέτες, αποδείχθηκε ότι, τόσο για τους άνδρες όσο και για τις γυναίκες, η ανεπτυγμένη ικανότητα στην επικοινωνία οδηγεί σε αυξημένη ενσυναίσθητική αντίληψη.

2. ΠΟΛΙΤΙΚΟΣ ΛΟΓΟΣ

Η μελέτη του πολιτικού λόγου όπως και σε κάθε άλλης περίπτωση ανάλυση του λόγου, καλύπτει μία εκτεταμένη περιοχή αντικειμένου και περιλαμβάνει μία ευρεία ποικιλία μεθόδων ανάλυσης. Ενδεχομένως, παρόλα αυτά, και σε σύγκριση με άλλα είδη λόγου, ο πολιτικός λόγος να απαιτεί από το ξεκίνημα της ανάλυσής του την αναγνώριση των ανακλαστικών και δυνητικά αμφιλεγόμενων χαρακτηριστικών του.

2.1. Εννοιολογική Προσέγγιση

Ο όρος «Πολιτικός Λόγος», μπορεί να αναφέρεται με διαφορετικούς τρόπους σε μία ευρεία ποικιλία προφορικού ή γραπτού λόγου. Θα μπορούσε να αναφέρεται είτε σε ένα είδος λόγου το οποίο έχει πολιτικά χαρακτηριστικά – ένας λόγος, μία λογομαχία, μία πολιτική συνέντευξη ή ακόμα και ένα πολιτικό κείμενο (Van Dijk, 1997; Fairclough & Fairclough, 2012) – είτε σε κάθε προφορική ή γραπτή παραγωγή λόγου η οποία σχετίζεται με κάποιο πολιτικό αντικείμενο ή έχει πολιτικά κίνητρα. Για παράδειγμα, σε ένα σχετικά πρόσφατο κείμενο με τίτλο «*Πολιτικός Λόγος και Ανάλυση Συγκρούσεων*» (Hayward & O'Donnell, 2011), τα περισσότερα από τα κεφάλαιά του χρησιμοποιούν τον όρο «πολιτικός λόγος» για να αναφερθούν στο αντικείμενο ανάλυσής τους το οποίο είναι αποσπάσματα προφορικού ή γραπτού λόγου παραγόμενα από ή για πολιτικούς. Από την άλλη, οι Liebes & Ribak (1991) υποστηρίζουν ότι ακόμα και οι οικογενειακές συζητήσεις που σχετίζονται με την πολιτική θα μπορούσαν να θεωρηθούν πολιτικός λόγος, αφού το θέμα συζήτησης είναι η πολιτική ενώ ο Joseph (2006), εκφράζει την άποψη ότι όλα τα είδη λόγου είναι εγγενώς πολιτικά και συνεπώς κάθε χρήση της γλώσσας θα μπορούσε να θεωρηθεί παραγωγή «πολιτικού λόγου».

Για χιλιάδες χρόνια ο πολιτικός λόγος ήταν συνυφασμένος με την ρητορική λόγω της αρχικής του χρήσης η οποία ήταν η περιγραφή συγκεκριμένων μορφών πειθούς στις πολιτικές συναθροίσεις (Cicero, 1971). Η μελέτη του πολιτικού λόγου στα πλαίσια της ρητορικής έχει καταλάβει μεγάλο μερίδιο της σχετικής βιβλιογραφίας (Arnt Aune & Medhurst, 2008; Finlayson, 2007; Lunsford et al., 2008; Parry-Gilew & Hogan, 2010) με έμφαση στην πολιτική και την γλώσσα. Παρόλα αυτά, η ουσία των ρητορικών ασκήσεων βρίσκεται στην μελέτη των ρητορικών διαδικασιών, την ταυτοποίησή τους και την αποτελεσματικότητά τους στην πειθώ. Έκτοτε, η «πολιτική» παύει να είναι μία ανάλυση των μεθόδων με τις οποίες η γλωσσολογική επιλογή και παραγωγή αποτελεί τον ορισμό της ίδιας της «πολιτικής» και γίνεται το είδος εκείνο του λόγου με το οποίο παρουσιάζονται τα ρητορικά σχήματα πειθούς (Connolly, 1993).

Σε ένα εντονότερα περιοριστικό πλαίσιο, ο «πολιτικός λόγος» αναφέρεται στην μελέτη της πολιτικής γλώσσας το επίκεντρο της οποίας εντοπίζεται στην δομή της καθώς αυτό

αποτελεί και παρουσιάζει ιδιαίτερες πολιτικές λειτουργίες. Συνεπώς, η πληθώρα αναφορών του όρου «πολιτικός λόγος» σε κείμενα «ρητορικής πολιτικής ανάλυσης» (Finlayson, 2007) ή σε άλλα γενικότερα πεδία μελετών όπως αυτά των πολιτικών σπουδών, της πολιτικής επιστήμης και των κοινωνικών επιστημών (Foucault, 1972; Giddens, 1991; Habermas, 2000) αν και σχετικά, δεν αποτελούν πολιτικό λόγο. Αν και είναι μεγάλη η ποικιλία των θεωριών που προσεγγίζουν την πολιτική γλώσσα, οι περισσότερες το κάνουν χωρίς κάποια βασική γλωσσική θεώρηση ή, ακόμα πιο σημαντικό, χωρίς κάποια βασική γλωσσολογική ανάλυση.

Το παραπάνω φυσικά και δεν καθιστά την ανάλυση του πολιτικού λόγου, «πολιτική γλωσσολογία» αν και υπήρξαν πολλοί αναλυτές που το υποστήριξαν. Ο Burkhart (1996) εξέφρασε την άποψη ότι η πολιτική γλώσσας θα πρέπει να μελετηθεί ως μία «υποκατηγορία μεταξύ της γλωσσολογίας και της πολιτικής επιστήμης» και ότι η έμφαση θα πρέπει να δοθεί σε οτιδήποτε λεξιλογικό ή σημειωτικό. Παρόλα αυτά, ενώ η γλωσσολογική ανάλυση είναι κεντρικής σημασίας στον πολιτικό λόγο και θα πρέπει να θεωρηθεί ένα βασικό εργαλείο στην εξήγηση των λειτουργιών του, ο πολιτικός λόγος θα πρέπει να μελετηθεί αναγνωρίζοντας την ύπαρξη σε αυτόν μεγάλη ποικιλία στοιχείων τόσο από διάφορες επικοινωνιακές θεωρίες και προσεγγίσεις. Ακόμα και ερευνητές όπως οι Okulska & Cap (2010), οι οποίοι ισχυρίζονται ότι έχει συντελεστεί αξιοσημείωτη πρόοδος στον τομέα της «πολιτικής γλωσσολογίας», αποφεύγουν την χρήση αυτού του όρου προτιμώντας την αναφορά στον όρο «ανάλυση πολιτικού λόγου».

2.2. Χαρακτηριστικά Πολιτικού Λόγου

Ο πολιτικός λόγος, ως κατ' εξοχήν εξουσιαστικός λόγος, επιδιώκει την προώθηση αναπαραστάσεων της κοινωνικής πραγματικότητας που προωθούν, αναπαράγουν ή αμφισβητούν σχέσεις εξουσίας και κοινωνικής ανισότητας. Για να πετύχει λοιπόν αυτές τις επιδιώξεις του, είναι απαραίτητο να έχει κάποια χαρακτηριστικά, να αποκαλύπτει την αλήθεια ή να εξαπατά, οπωσδήποτε όμως να πείθει. Σύμφωνα λοιπόν με την Φραγκουδάκη (1987) ο πολιτικός λόγος μπορεί να είναι λόγος:

α. *Πληθωρικός*. Τα τυπικά χαρακτηριστικά του λεκτικού πληθωρισμού στον πολιτικό λόγο είναι οι πλεονασμοί, η κατάχρηση συνωνύμων, η βεβαιωτική διατύπωση, η δεοντολογική, θαυμαστική και έντονη συναισθηματική φόρτιση (Van Dijk, 1998). Μέσα από ηθικά δεσμευτικές ταυτολογίες επιδιώκει την παγίδευση του δέκτη ο οποίος αδυνατεί να διακρίνει τις αναπαραστάσεις της κοινωνικής πραγματικότητας, την οποία, εν τέλει, εκλαμβάνει ως φυσικοποιημένη. Η εν λόγω παγίδευση ενισχύεται από το μέγεθος των λέξεων-αξιών και την χρήση δεσμευτικής και αυταπόδεικτης γενικής κλίσης (π.χ. “η σωτηρία του έθνους”, “το συμφέρον του λαού”, “προστασία του ελεύθερου κόσμου”, κ.α.).

β. *Αξιολογικός*. Ο μηχανισμός της αξιολόγησης στον πολιτικό λόγο λειτουργεί δεσμευτικά αφού στον χειρισμό των λέξεων προσδίδεται υπερβολικά μεγάλη ηθική διάσταση και συναισθηματική φόρτιση. Κατά συνέπεια, το αξιολογικό βάρος του εκφερόμενου λόγου λειτουργεί καταστροφικά στο νόημα καθιστώντας λέξεις χωρίς κάποιο ουσιαστικό νόημα ικανές να εγκαθιδρύσουν εξουσιαστική σχέση. Όπως συγκεκριμένα αναφέρει η Φραγκουδάκη (1987:156), *«Λέξεις αξίες, λέξεις ταμπού λέξεις που είναι παγίδες, γιατί αρκεί να προφερθούν και το μήνυμα[...]παύει να χρειάζεται αιτιολόγηση και ακόμα περισσότερο αποδεικτικά τεκμήρια. Η «σωτηρία του έθνους» για παράδειγμα[...], είναι τέτοια παγίδα, που[...]δεν μπορεί ο δέκτης να βάλει ερωτηματικό, χωρίς να ταυτιστεί αυτόματα με την ιεροσυλία που αποτελεί οποιαδήποτε αμφιβολία για το αυτονόητο «πρέπει» (που λανθάνει στην «σωτηρία» όταν πρόκειται για το έθνος). Δεν μπορεί να ρωτήσει «γιατί;» ή να ζητήσει να αποδειχθεί η αναγκαιότητα της «σωτηρίας», χωρίς να ταυτιστεί με τον «Εφιάλτη».*

γ. *Συμφυρματικός*. Ο πολιτικός λόγος καταφέρνει την πρόκληση σύγχυσης ως προς το περιεχόμενο του πολιτικού μηνύματος μέσω δύο μεθοδεύσεων. Πρώτον, μέσω αθέμιτων γλωσσικών και νοηματικών αναμείξεων και κατασκευών οι οποίες ορθώνουν εμπόδια τόσο στην κατανόηση όσο και στην κριτική αντιμετώπιση του εν λόγω μηνύματος. Και δεύτερον, μέσω της σύνθεσης όρων και λέξεων με αλληλοαναιρούμενο νόημα.

δ. *Ευφημιστικός*. Ο κύριος στόχος της χρήσης ευφημιστικής διατύπωσης στον πολιτικό λόγο είναι η νομιμοποίηση του συντάκτη και παραγωγού του κειμένου (Van Dijk, 1998). «Όλοι οι δικτάτορες στην ιστορία του κόσμου ονόμασαν τον εαυτό τους “οδηγό”, “σωτήρα”, “πατέρα”, οι πιο στυγνοί ανάμεσά τους αυτοπροβλήθηκαν σαν “μετριοπαθείς”, “αφανάτιστοι”, και “προσωρινοί”, αποκάλεσαν τους πολιτικούς τους αντιπάλους “άρρωστα κύτταρα του εθνικού οργανισμού” και “εγκληματίες” για να νομιμοποιήσουν με τις λέξεις την εξόντωσή τους.» (Φραγκουδάκη, 1987:162).

ε. *Διχοτομικός*. Αυτό το είδος λόγου στηρίζεται κυρίως στην αντιπαράθεση δύο αξιών, δύο αναπαραστάσεων της κοινωνικής πραγματικότητας, συνήθως πολωτικά διατυπωμένων. Σύμφωνα με τα όσα παρατηρεί ο Van Dijk (1998: 33), είναι συνηθισμένη η χρήση δυϊστικών αντωνυμιών όπως ΕΜΕΙΣ-ΑΥΤΟΙ, η οποία στοχεύει και εξυπηρετεί την σαφή οριοθέτηση πολιτικών χώρων (ΕΜΕΙΣ = η δική μας πολιτική παράταξη η οποία ενστερνίζεται την ιδεολογία μας, ΑΥΤΟΙ = οι πολιτικοί αντίπαλοι που ενστερνίζονται την αντίθετη ορολογία). Ταυτόχρονα, επιχειρείται τόσο ρητά όσο και υπόρρητα μια αντίθεση ανάμεσα στο καλό και το κακό, στο σωστό και το λάθος, στο προοδευτικό και το οπισθοδρομικό, το ωραίο και το άσχημο, κ.ο.κ.. Τελικός σκοπός είναι η δέσμευση του αποδέκτη του κειμένου και η λήψη από μέρος του της πλευράς του «καλού», με το οποίο ισχυρίζεται ότι ταυτίζεται ο ομιλητής.

στ. *Αυταπόδεικτος*. Η παρουσίαση των αναπαραστάσεων της κοινωνικής πραγματικότητας αποδίδει σε αυτές αξιολογική εγκυρότητα, νομιμότητα και λογική. Επιπλέον, αφαιρείται η αναγκαιότητα απόδειξης ή τεκμηρίωσης λόγω της διαδικασίας φυσιολογικοποίησης που υφίστανται.

Συνεπώς, αυτό που γίνεται εύκολα αντιληπτό ως συμπέρασμα όλων των παραπάνω χαρακτηριστικών, είναι το γεγονός ότι η χρήση του πολιτικού λόγου στοχεύει στην εγκαθίδρυση και διαιώνιση ή αμφισβήτηση εξουσιαστικών σχέσεων. Και όλα αυτά, σε μία εποχή κατά την οποία, με κυρίαρχο στοιχείο την τεχνολογική εξέλιξη και την ευρεία εφαρμογή της, η παραγωγή, η αναπαραγωγή και η διάδοση πολιτικών κειμένων έχει καταστεί μία αυτόματη και ανεμπόδιστη διαδικασία.

2.3. Κατηγοριοποίηση Πολιτικού Λόγου

Σύμφωνα με τον Reisingl (2017), λαμβάνοντας υπόψιν τα πιο κοινά κριτήρια τα οποία εφαρμόζονται στην τυπολογία του πολιτικού λόγου και την κατηγοριοποίησή του, ο πολιτικός λόγος μπορεί να χαρακτηριστεί σύμφωνα με δέκα ευρετικά κριτήρια όπως αυτά εμφανίζονται στον παρακάτω πίνακα (πίνακας 1).

Ερώτηση	Κριτήριο ονοματοδοσίας	Παραδείγματα ονοματοδοσίας	
1	Ποιος;	Ο ομιλητής ή η πολιτική λειτουργία του ομιλητή ως θεσμική εκπροσώπηση.	Πρωθυπουργική ομιλία, υπουργική ομιλία, ομιλία αρχηγού κόμματος, βουλευτική ομιλία, κτλ.
2	Σε ποια κατάσταση ;	Η κατάσταση	“περιστασιακή ομιλία”
		Σκοπός της κατάστασης	Ομιλία παραίτησης, ομιλία ανάθεσης, ομιλία επιβράβευσης, ομιλία καλωσορίσματος, κτλ.
		Επαναλαμβανόμενη κατάσταση	Ομιλία επετείου, ομιλία μνημόσυνου, ομιλία γενεθλίων, ομιλία Νέας Χρονιάς, ομιλία εθνικής εορτής, κτλ.
		Χρονική συσχέτιση της κατάστασης	Ομιλία έναρξης, ομιλία μετά από γέυμα, ομιλία λήξης, κτλ.
		Διακευμενική κατάσταση σε σημαντικό επικοινωνιακό γεγονός	Ομιλία σε πολιτικό συνέδριο, ομιλία σε προεκλογική καμπάνια, ομιλία πολιτικής αντιπαράθεσης, κτλ.
		Διεθνική ή διαπολιτική κατάσταση	Ομιλία κατά την επίσκεψη αρχηγού κράτους, ομιλία πολιτικής νίκης, ομιλία νίκης πολέμου, ομιλία ειρήνης, κτλ.
		Μοναδική, αποκλειστική κατάσταση	Επικήδειος ομιλία, ομιλία συμπαράστασης/υποστήριξης, ομιλία νίκης/βράβευσης, κτλ.
3	Πού;	Η τοποθεσία (ή το όνομά της)	Ομιλία στο κοινοβούλιο, ομιλία σε αποφοίτηση πανεπιστημιακής σειράς, ομιλία σε ξένο κοινοβούλιο, ομιλία σε αθλητικό γήπεδο, ομιλία σε εκκλησία, κτλ.
4	Πότε;	Ο χρόνος	
		Σχετική με τον χρόνο ομιλίας	πρόποση, εναρκτήριοι λόγος
		Επαναλαμβανόμενη κατάσταση	Ετήσιος λόγος, Λόγος ετησίων εορτασμών, αναμνηστικός λόγος, λόγος γενεθλίων, λόγος εθνικής εορτής, κτλ.
5	Σε ποιόν;	Το κοινό	
		Άμεσα	“διάγγελμα προς το έθνος”
		Έμμεσα	Εγκωμιαστικός λόγος, κατηγορητικός λόγος, αντίλογος, κτλ.
6	Με ποιο μέσο;	MME	Τηλεοπτικό διάγγελμα, ραδιοφωνικό διάγγελμα, γραπτός λόγος, προφορικός λόγος, ηχογραφημένος λόγος, κτλ.
7	Για ποιόν σκοπό;	Κύριες επικοινωνιακές λειτουργίες, με αναφορά στην επιτελική τους λειτουργία	Ευχαριστήρια ομιλία, ομιλία παράκλησης, ομιλία καλωσορίσματος, ομιλία αποχαιρετισμού, αναμνηστικός λόγος, Εγκωμιαστικός λόγος, κατηγορητικός λόγος, κτλ.
8	Σε ποια μορφή;	Μορφή λόγου, μορφή προετοιμασίας, μορφή παρουσίασης.	Ελεύθερος λόγος, Λόγος στο κείμενο, μακροσκελής λόγος, σύντομος λόγος, free speech, read out speech, long speech, short speech, κτλ.
9	Σχετικά με τι;	Περιεχόμενο, θέμα	Λόγος αρχών, επινίκιος λόγος, πολεμικός λόγος, συνδικαλιστικός λόγος, κτλ.

10	Ρητορικό είδος;	Ρητορικό είδος	<i>Διαβουλευτικός λόγος, επιδεικτικός λόγος, κτλ.</i>
----	-----------------	----------------	---

Τα είδη λόγου όπως παρουσιάζονται στον παραπάνω πίνακα είναι γλωσσολογικά εξαρτόμενα. Συγκεκριμένα, λόγοι των οποίων η *προσλεκτική ιδιότητα* (illocutionary quality) αναφέρεται ρητά στην ονομασία της κατηγορίας (Σημεία 2 και 7 του πίνακα) μπορούν να αναγνωριστούν ως «*δηλωμένες πράξεις*» (Campbell and Jamieson, 1990). Οι πολιτικοί λόγοι, παρόλα αυτά, δεν είναι απλά πράξεις λόγου σε θεωρητικό επίπεδο, είναι διαδραστικές συνεισφορές στην πολιτική ταυτοποίησης και πετυχαίνουν τους δύο βασικούς πολιτικούς σκοπούς της συμπερίληψης και του αποκλεισμού. Από την μία, συμβάλλουν στην κοινωνική ενσωμάτωση συνεισφέροντας στον σχηματισμό διατομικών ταυτοτήτων και την εδραίωση της κοινωνικής αλληλεγγύης. Από την άλλη, είναι δυνατό να αποτελούν μέρος μίας λειτουργίας αποσύνθεσης και καταστροφής κινητοποιώντας υποστηρικτές της κοινωνικής αποξένωσης και αποκλεισμού, ενώ στην χειρότερη έκφασή τους, οι πολιτικοί λόγοι υποκινούν βίαιες επιθέσεις εναντίων αυτών τους οποίους ο ομιλητής αποκλείει και υποτιμά με τον λόγο του (Reisigl, 2017).

Από τις αρκετές σε αριθμό υποκατηγορίες πολιτικού λόγου, ιδιαίτερη προσοχή και ανάλυση χρήζουν αυτές της *αντιπαράθεσης*, της *εναρκτήριας ομιλίας*, της *προεκλογικής ομιλίας*, του *τηλεοπτικού διαγγέλματος* και του *εορταστικού λόγου*. Σε ότι αφορά τις τρεις πρώτες υποκατηγορίες πολιτικού λόγου, αυτές ανήκουν στις *ομιλίες διαφωνίας* ενώ οι υπόλοιπες δύο ανήκουν στις *ομιλίες συναίνεσης-συμφωνίας* (Klein, 2000).

α. *Αντιπαράθεση*. Ο λόγος της αντιπαράθεσης (debate speech) διαχωρίζεται σε “*κοινοβουλευτική αντιπαράθεση*” και “*εσωκομματική αντιπαράθεση*” (Klein, 2000). Όπως έχει παρατηρηθεί, η πλειονότητα των κοινοβουλευτικών αντιπαραθέσεων έχουν σκοπό είτε την (από)νομιμοποίηση μιας συγκεκριμένης πολιτικής, είτε την θετική παρουσίαση μιας πολιτικής θέσης, είτε την αρνητική παρουσίαση των θέσεων των πολιτικών αντιπάλων. Από την άλλη, σκοπός μιας εσωκομματικής αντιπαράθεσης είναι η εφαρμογή επιρροής που αφορά στην (κατα)ψήφιση ενός νομοθετήματος, τροποποίησης νόμου, κτλ.

Οι ομιλίες κοινοβουλευτικών αντιπαραθέσεων αν και τοποθετούνται κυρίως στο πεδίο την νομοθέτησης, σχετίζονται έντονα με διαδικασίες σχηματισμού κοινής γνώμης και συμπεριφοράς, πολιτικού μάρκετινγκ και πολιτικής επιρροής. Αντίθετα σε μία ομιλία εσωκομματικής πολιτικής αντιπαράθεσης

β. *Εναρκτήρια Ομιλία*. Εναρκτήριες (πολιτικά) ομιλίες συνήθως εκφωνούνται από τους πρωθυπουργούς χωρών, και σπανιότερα από υπουργούς ή γραμματείς. Το ακροατήριό τους αποτελείται κυρίως από μέλη του κοινοβουλίου ενώ δευτερεύον ακροατήριο τους είναι το

εξωκοινοβουλευτικό κοινό καθώς και, κατά περίπτωση, κοινό άλλων χωρών (Volmert, 2005). Η κύρια θεματολογία αυτών των ομιλιών έχει να κάνει με το εκάστοτε κυβερνητικό πρόγραμμα στα πλαίσια βασικών πολιτικών πεδίων για την επικείμενη κυβερνητική περίοδο. Μία από τις βασικές του λειτουργίες είναι να επιδείξει και να προωθήσει μία ισχυρή «εταιρική» κυβερνητική ταυτότητα (Campbell & Jameson, 1990).

Αν και οι εναρκτήριες ομιλίες ανήκουν κυρίως στον τομέα της πολιτικής διοίκησης, σημαντικός είναι ο ρόλος που επιτελούν και στον τομέα της διαμόρφωσης κοινωνικών συμπεριφορών, κοινής γνώμης και επιθυμίας. Επιπλέον, ενδιαφέρον παρουσιάζουν και στην περίπτωση κυβερνητικών συνασπισμών, κατά τις οποίες τέτοιου είδους ομιλίες προάγουν την διαμόρφωση διαπαραταξιακής συμπεριφοράς και ταυτότητας (Klein, 2000).

Επιχειρώντας μία σύγκριση σε ότι αφορά τον πολιτικό λόγο ανάμεσα στις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής και τις Ευρωπαϊκές χώρες, στην πρώτη περίπτωση, τέτοιες ομιλίες λαμβάνουν χαρακτήρα κεντρικού πολιτικού γεγονότος (τελετή) με αυστηρά θεσμικά χαρακτηριστικά. Βασικά στοιχεία τους είναι επίσης η πληθώρα γλωσσικών μεταφορών και η έλλειψη αυθόρμητων παρεκκλίσεων (Meinhart & Schmid, 2000). Τέλος, οι *Εναρκτήριες Ομιλίες* είναι συνήθως περισσότερο ενωτικές και λιγότερο διχαστικές από αυτές των Αντιπαραθέσεων ή των προεκλογικών ομιλιών.

γ. *Προεκλογικές Ομιλίες*. Σύμφωνα με τους Panagl και Kriechbaumer (2002), ο προεκλογικός λόγος αποτελεί βασική υποκατηγορία και όπλο μίας πολιτικής, προεκλογικής καμπάνιας. Σε αυτό το είδος λόγου, αυτό που κυρίως επιδιώκεται είναι η έμφαση στην πολιτική-κομματική διάσταση της ομιλίας με σκοπό την κινητοποίηση και ενεργοποίηση των ψηφοφόρων και υποστηρικτών του εκάστοτε κόμματος. Αποτελεί έναν κατ' εξοχήν διχαστικό λόγο και ως εκ τούτου, είναι πάντα σκληρός, ωμός και συναισθηματικά φορτισμένος. Χρησιμοποιείται, εκτός των άλλων, ως επιθετικό «όπλο» εναντίων πολιτικών αντιπάλων στους οποίους επιτίθεται με ένταση καθώς επιδιώκει την κυριαρχία έναντί τους και την απόκτηση της εξουσίας. Οι πολιτικές ομιλίες αυτού του τύπου, είναι δυνατό να αποτελέσουν εργαλεία πολιτικού ελέγχου σε περίπτωση που ο ομιλητής καταδείξει και καταδικάσει τυχόν κατάχρηση πολιτικής εξουσίας του αντιπάλου καθώς και στην περίπτωση χρήσης τους με σκοπό την διαμόρφωση κοινωνικής συμπεριφοράς, κοινής γνώμης και επιθυμίας (Panagl και Kriechbaumer, 2002).

δ. *Τηλεοπτικό Διάγγελμα*. Το τηλεοπτικό διάγγελμα, όπως και ο *εορταστικός λόγος*, ανήκουν στην κατηγορία των συναινετικών, ενωτικών λόγων. Εκφωνείται κυρίως από υψηλόβαθμα πολιτικά στελέχη όπως Πρωθυπουργοί και Πρόεδροι χωρών, με βασικό σκοπό την διαμόρφωση κοινωνικής συμπεριφοράς, κοινής γνώμης και κοινής επιθυμίας. Επιδίωξη των τηλεοπτικών διαγγεμάτων είναι η κατάδειξη και προώθηση συναινετικών πολιτικών αρχών και

αξιών οι οποίες σχετίζονται έντονα με την ανάπτυξη εθνικής κοινότητας και ταυτότητας (Anderson, 1983). Σε ότι αφορά την γλώσσα που χρησιμοποιείται στην δημιουργία ενός τηλεοπτικού διαγγέλματος, αυτή είναι εξαιρετικά υψηλού επιπέδου με χρήση γλωσσικών μεταφορών και αλληγοριών καθώς και με ενσωμάτωση πολλών λέξεων και φράσεων με συμβολικό χαρακτήρα. Αν και η ομιλία προβάλλεται από κατάλληλη συσκευή ανάγνωσης, ο ομιλητής προσπαθεί να δείξει ότι μιλάει εκτός κειμένου με σκοπό να δημιουργήσει την εικόνα ενός επιδέξιου ρήτορα (Klein, 2000).

2.4. Η Συγγραφή και Κυριότητα του Πολιτικού Λόγου

Η συγγραφή των πολιτικών λόγων και ομιλιών υπό τους θεμελιώδεις κανόνες και συνθήκες της σύγχρονης ρητορικής (Kammerer, 1995; Klein, 1995; Sauer, 1997; Ensink, 1999) χαρακτηρίζεται από συνεργασία, από την έννοια της «συλλογικής πολιτικής ταυτότητας» και μία έντονα αυξανόμενη τάση διακειμενικότητας και διαθεματικότητας λόγω της δυνατότητας της οποίας παρέχουν τα Μέσα Μαζικής Επικοινωνίας (ΜΜΕ) στους ομιλητές να απευθύνονται ταυτόχρονα σε πολλά και ποικίλα ακροατήρια. Μέσα σε ένα τέτοιο περιβάλλον επικοινωνίας, οι πολιτικοί λόγοι και ομιλίες είναι συχνά προϊόν μίας δίκαιης κατανομής έργου.

Στα πλαίσια της κλασσικής ρητορικής, η παραγωγή ενός πολιτικού λόγου χωρίζεται σε 5 στάδια: την *επιλογή* των θεμάτων (*inventio*), την *προτεραιοποίηση* των θεμάτων (*dispositio*), *γλωσσική ανάπτυξη και επεξεργασία* των θεμάτων (*elocutio*), *απομνημόνευση* (*memoria*) και *εκφώνηση* (*actio*). Στην εποχή μας όμως, επαγγελματίες λογογράφοι και στελέχη προώθησης πολιτικών προσώπων συμπεριλαμβανομένων στρατευμένων πολιτικών αναλυτών (Hofer, 2005), εμπλέκονται στην σύλληψη και συγγραφή των ομιλιών περιορισμένοι στα τρία πρώτα προαναφερόμενα στάδια (Kammerer, 1995). Προτεραιότητα του πολιτικού προσώπου που εκφωνεί τον λόγο, είναι να παρουσιάσει προτάσεις και να δώσει «θολές» οδηγίες σε σχέση με το γενικό θέμα της ομιλίας, την δομή και τις γλωσσικές ιδιορρυθμίες του λόγου. Μετά την συγγραφή του πρώτου σχεδίου κειμένου, αυτό υφίσταται διορθώσεις και σχολιασμό τόσο από τον εκφωνητή όσο και από τους συμβούλους του. Έπειτα, οι λογογράφοι επιμελούνται το κείμενο σύμφωνα με τις παραπάνω υποδείξεις. Μία διαδικασία η οποία μπορεί να επαναληφθεί αρκετές φορές μέχρι το τελικό κείμενο το οποίο μπορεί, εν τέλει, να είναι και τελείως διαφορετικό από το πρώτο σχέδιο κειμένου. Η απομνημόνευση και η εκφώνηση της τελικής μορφής του κειμένου-ομιλίας είναι αποκλειστική ευθύνη του εκφωνητή-πολιτικού προσώπου ως ηγέτες οι οποίοι εκφωνούν τον λόγο τους ως εμπνευστές (Goffman, 1981).

Η αυξανόμενη και πειστική επιρροή που ασκούν τα μέσα μαζικής ενημέρωσης στα πολιτικά πρόσωπα τους οδηγεί σε μία συνεχή παραγωγή και εκφώνηση λόγων τους οποίους προφανώς δεν έχουν τον χρόνο ή την διαύγεια να τους γράψουν οι ίδιοι (Schwarze & Walther, 2002). Παρόλα αυτά, η αυξανόμενη τάση σε μία προσωποκεντρική πολιτική τους οδηγεί στην απόκρυψη από το κοινό της πηγής των κειμένων των ομιλιών τους και του γεγονότος ότι τα πολιτικά γραφεία των πρωθυπουργών, των υπουργών και των βουλευτών θεωρούν πλέον αναγκαία την σύσταση ή τον διορισμό μεγάλων εταιρικών γραφείων στα οποία δραστηριοποιούνται λογογράφοι και πολιτικοί σύμβουλοι και αναλυτές (Campell & Jamieson, 1990). Αντίθετα, πολλοί επαγγελματίες λογογράφοι έχουν ξεκινήσει καμπάνια για τον τερματισμό της μυστικοπάθειας που καλύπτει την παραγωγή πολιτικών λόγων και την δημόσια απομυθοποίηση των πολιτικών ως δεινούς ρήτορες (Volmert, 2005).

2.5. Η Διαδραστική Διάσταση του Πολιτικού Λόγου

Οι πολιτικοί λόγοι συνήθως εκλαμβάνονται και κατηγοριοποιούνται ως μονολογικά γλωσσικά δρώμενα. Αυτή η κοντόφθαλμη και μη-πραγματιστική προσέγγιση υιοθετείται ακόμα και από όσους ένθερμα υποστηρίζουν την ονομαστική λειτουργία των δημόσιων ομιλιών και ιδιαίτερα κάποιων γλωσσολογικών τους στοιχείων. Μία λειτουργικά πραγματιστική προσέγγιση αμέσως καταδεικνύει το γεγονός ότι οι πολιτικές ομιλίες αποτελούν σύνθετες εφαρμογές συμβατικών γλωσσικών μοτίβων δράσης με ξεκάθαρα διαδραστική δομή (Beck, 2001) αν και δεν έχουν σημεία επαφής και ως εκ τούτου, δεν προβλέπεται διάδραση.

Σε συνέχεια της λειτουργικής πραγματιστικής προσέγγισης “γλωσσικού μοτίβου δράσης” (Ehlich & Rehbeil, 1979), ένας πολιτικός λόγος είναι ένα θεσμικά καθορισμένο και πολύπλοκο μοτίβο δράσης το οποίο εξυπηρετεί συγκεκριμένους κοινωνικοψυχολογικούς και πολιτικούς σκοπούς. Οι εορταστικοί λόγοι, για παράδειγμα, εξυπηρετούν σκοπούς επίτευξης συναίνεσης, αλληλεγγύης, ανάπτυξης κοινής ταυτότητας και πρόθεσης κοινής δράσης. Αυτοί οι σκοποί επιτυγχάνονται με την ενθύμηση ιστορικών γεγονότων τα οποία θεωρούνται σχετικά με το πολιτικό παρόν και μέλλον της πολιτικής ομάδας. Ως ένα “γλωσσικό μοτίβο δράσης”, οι εορταστικοί λόγοι παρουσιάζουν μεγάλη ποικιλία σε επίπεδο δομικών στοιχείων τους τα οποία διαφέρουν στην σύνθεση των μερών τους τα οποία σχετίζονται με διαφορετικές λειτουργίες. Στις λειτουργίες επίδειξης συγκαταλέγεται ο έπαινος, η ύβρης, η υπενθύμιση, η παραίνεση, η παρηγοριά, τα συγχαρητήρια, η υπόσχεση, οι ευχές και η διδασκαλία. Σε ότι αφορά τις λειτουργίες συμβουλευτικής των εορταστικών λόγων αυτές είναι ο συμβιβασμός, η παραίνεση,

η υπόσχεση και η διδασκαλία. Τέλος, στην υποκατηγορία των λειτουργιών κριτικής των εορταστικών λόγων ανήκει η κατηγορία, η απαλλαγή και η αιτιολόγηση.

Στην πλειονότητα των περιπτώσεων, η μόνη θέση που προβλέπεται να εκφραστεί από κάποιον στο ακροατήριο, σύμφωνα με το σχέδιο διάδραση του συγκεκριμένου λόγου, είναι εκείνη η οποία εκφράζει συμφωνία ή συναίνεση με κάτι το οποίο ειπώθηκε από τον εκφωνητή. Αυτές οι υποστηρικτικές θέσεις σχετίζονται, εξ' αρχής, με μη-λεκτική έγκριση, για παράδειγμα με την μορφή χειροκροτήματος, εφόσον εκφράζονται στα πλαίσια μία επίσημης περίπτωσης όπως θα μπορούσε να είναι μία εορταστική ή τελετουργική εκφώνηση. Σε λιγότερο επίσημες περιστάσεις, όπως οι ομιλίες στις κοινοβουλευτικές αντιπαραθέσεις, η συναίνεση του ακροατηρίου μπορεί να εκφραστεί και μέσω επευφημιών (Reisigl, 2017).

Οι κοινοβουλευτικές ομιλίες, παρόλα αυτά, ανήκουν στην κατηγορία των μοτίβων γλωσσικών πράξεων στις οποίες οι φωνητικές διακοπές και παρενοχλήσεις έχουν αποκτήσει μία άτυπη συμβατότητα και γίνονται αποδεκτές ως ένα είδος προαιρετικών αντιδράσεων με την προϋπόθεση ότι δεν προσβάλλουν. Σε μια τέτοια κατάσταση δίνεται το δικαίωμα στον ομιλητή να αντιδράσει απαντώντας αυθόρμητα στις παρενοχλήσεις (Burkhardt, 2004).

Οι αντιδράσεις (διαφωνίες, επευφημίες) του πρωτεύοντος κοινού (τα μέλη του κοινοβουλίου στην περίπτωση κοινοβουλευτικής αντιπαραθέσης) είναι δυνατόν, αν και όχι κατά κανόνα, να επηρεάσουν μέσω της τηλεοπτικής-δημοσιογραφικής κάλυψης του γεγονότος το δευτερεύον κοινό (τηλεθεατές, ακροατές, αναγνώστες ενημερωτικών ιστοσελίδων, κτλ). Δεν είναι σπάνιες οι περιπτώσεις κατά τις οποίες οι δημοσιογραφικές αναφορές εστιάζουν σκόπιμα στα σημεία των ομιλιών τα οποία προκάλεσαν τις αντιδράσεις του πρωτεύοντος κοινού με την μορφή είτε των έντονων διαφωνιών είτε των επευφημιών. Όπως είναι εξίσου συχνό το φαινόμενο κατά το οποίο σε περιπτώσεις ομιλιών με σκοπό την επίτευξη συναίνεσης να αποκρύπτεται δημοσιογραφικά η αρνητική αντίδραση του πρωτεύοντος κοινού προκειμένου να «ενισχυθεί» και να προωθηθεί μία εικόνα συναίνεσης (Reisigl, 2003b).

Πριν την ανάπτυξη και εξάπλωση των ψηφιακών μέσων καταγραφής των γεγονότων, η έντυπη μορφή των πολιτικών λόγων υπήρξε η μόνη πρόσβαση του δευτερεύοντος κοινού και αυτή που ουσιαστικά επηρέαζε την γνώμη και αντίδρασή του. Σε πολλές περιπτώσεις, η έντυπη μορφή αποτελεί ακόμα και σήμερα πηγή αναφοράς για πολλούς δημοσιογράφους όταν αναφέρονται στην εκάστοτε ομιλία, αν και στα κείμενα πολιτικών λόγων τα οποία διαμοιράζονται σε έντυπη μορφή πάντα αναφέρεται ότι αυτό που τελικά φέρουν την εγκυρότητα του γεγονότος και θα πρέπει να λαμβάνεται υπόψιν είναι αυτά που λέγονται και όχι αυτά που μοιράστηκαν εκ των προτέρων (Reisigl, 2003b). Ενδεχομένως η μονόπλευρη έμφαση στην έντυπη μορφή των πολιτικών λόγων να ξεπεραστεί με την περαιτέρω διάδοση της χρήσης

ηλεκτρονικών και διαδικτυακών μέσων τα οποία διευκολύνουν την καταγραφή και δημοσιοποίηση των πολιτικών ομιλιών. Συγκεκριμένα, μέσα όπως το διαδίκτυο, αυξάνουν την σημασία των πολιτικών ομιλιών, αφού το πρωτεύον κοινό δεν είναι το μόνο που βιώνει «ζωντανά» το γεγονός (Reisigl, 2003b).

2.6. Η Επίδραση των ΜΜΕ στον Πολιτικό Λόγο

Αναμφισβήτητα, το περιεχόμενο, η δομή και η τελική μορφή ενός κειμένου μίας πολιτικής ομιλίας-λόγου επηρεάζεται και διαμορφώνεται τόσο από την περίσταση μέσα στην οποία εκφωνείται ο λόγος, όσο και από το κοινό στο οποίο απευθύνεται το πολιτικό πρόσωπο είτε αυτό είναι το άμεσο και πρωτεύον κοινό είτε το δευτερεύον κοινό το οποίο προσεγγίζεται μέσω της τηλεόρασης ή του διαδικτύου. Σε αυτές τις συνθήκες, δημιουργήθηκε μία προβληματική ιδιαιτερότητα την οποία θα πρέπει οι πολιτικοί να αντιμετωπίσουν και ιδανικά να αντιστρέψουν σε πλεονέκτημα. Η εν λόγω ιδιαιτερότητα έχει να κάνει με το γεγονός ότι το κοινό στο οποίο απευθύνονται είναι πλέον εξαιρετικά ετερόκλιτο και ανομοιογενές με διαφορετικά ενδιαφέροντα και πολιτικές προσεγγίσεις. Σε τέτοιου είδους κοινό οι πολιτικοί θα πρέπει να εφαρμόζουν στους λόγους τους την αρχή της υπολογισμένης ασάφειας (Klein, 1996). Χαρακτηριστικά τέτοιων λόγων είναι η σκόπιμη χρήση αντικρουόμενων θέσεων και αντιθέσεων οι οποίες συχνά μεταμφιέζονται με την εφαρμογή ευφημισμών και παραφράσεων ή διάφορων υπαινιγμών και διαφορούμενων εκφράσεων.

Σύμφωνα με τον Reisigl (2017), σε εποχές τεχνικής αναπαραγωγικότητας και μαζικής διάδοσης όπως αυτή που ζούμε, η πολιτική επικοινωνία δεν είναι ούτε μονόπλευρη ούτε συγκυριακή τόσο σε ότι αφορά το περιεχόμενο του λόγου όσο και στην επίδρασή του. Τα ΜΜΕ μειώνουν την σημασία που έχει η αυθεντική κατάσταση μέσα στην οποία εκφωνείται ένας λόγος, αφού με τεχνικά μέσα η πρώτη θα πρέπει να διασταλεί και ο δεύτερος να αναπαραχθεί. Οι περισσότεροι από το κοινό γίνονται γνώστες μόνο ενός μικρού μέρους του αρχικού λόγου μέσω μεταγενέστερων μεταδόσεων επιλεγμένων αποσπασμάτων μέσω του ραδιοφώνου, της τηλεόρασης και του διαδικτύου.

Επιπλέον, πολλοί από τους δημοσιογράφους που μεταδίδουν την είδηση-γεγονός και αναφέρονται στον αρχικό λόγο δεν έχουν καμία συμμετοχή στην αυθεντική περίσταση μέσα στην οποία αυτός εκφωνήθηκε. Ωστόσο, παρουσιάζονται να ισχυρίζονται ότι είναι παρόν στο αυθεντικό γεγονός αφού το δίκτυο δημοσίων σχέσεων και κοινωνικών επαφών που έχουν χτίσει τους επιτρέπει να έχουν πρόσβαση στην έντυπη μορφή του αυθεντικού λόγου ή έστω σε δελτία τύπου τα οποία αναφέρονται συνοπτικά σε αυτόν. Έννοιες όπως «κειμενική αλυσίδα»,

«πολυτροπική μεταφορά» και «επανασυγκειμενοποίηση» μπορούν να συμβάλλουν στην κατανόηση κάποιων περίπλοκων σημειολογικών συσχετίσεων και μετασχηματισμών (Reisigl, 2017).

2.7. Μεθοδολογικά Εργαλεία Ανάλυσης

Σε ότι αφορά την μέθοδο ανάλυσης των πολιτικών λόγων των δύο πολιτικών αρχηγών, επιλέχθηκε να εφαρμοστεί η Συστημική Λειτουργική Γραμματική (ΣΛΓ) του Halliday (1999). Μέσω αυτής, θα επικεντρωθούμε στην ιδεοποιητική και διαπροσωπική λειτουργία της γλώσσας.

2.7.1. Οι Λεξικογραμματικές Επιλογές της ΣΛΓ

Όσα μία από τις θεμελιώδεις έννοιες της ΣΛΓ, η έννοια της *επιλογής* δέχεται ότι η διαμόρφωση μίας συγκεκριμένης αναπαράστασης της κοινωνικής πραγματικότητας εξαρτάται από τις γλωσσικές επιλογές των ομιλητών τόσο σε λεξιλογικό όσο και σε γραμματικό επίπεδο. Κατά συνέπεια, η χρήση συγκεκριμένων λεξικογραμματικών τύπων οδηγούν στην κατασκευή αντίστοιχων συγκεκριμένων νοημάτων. Εκτός όμως από τις επιλογές τις οποίες επιλέγουν οι δημιουργοί των κειμένων να κάνουν, υπάρχουν και αυτές που επιλέγουν να μην κάνουν και οι οποίες έχουν και αυτές την δικιά τους εξίσου μεγάλη σημασία σε ότι αφορά την αναπαράσταση της προωθούμενης από αυτούς κοινωνικής πραγματικότητας (Στάμου, 2014). Σε αυτό το πλαίσιο, η ΣΛΓ υποστηρίζει την κατασκευή νοημάτων μέσω των γλωσσικών επιλογών, τα οποία είναι ενταγμένα μέσα σε ένα κοινωνικοπολιτισμικό πλαίσιο και εφαρμόζει την λεξικογραμματική τους ανάλυση (Στάμου, 2014).

Σύμφωνα με τα όσα υποστηρίζει ο Halliday (1999), κατά την χρήση της γλώσσας, σε κάθε πρόταση λαμβάνουν χώρα τρεις παράλληλες λειτουργίες: η *ιδεοποιητική* – *αναπαραστατική λειτουργία*, η οποία μας δίνει την δυνατότητα να αντιληφθούμε την εικόνα που έχει ο ομιλητής για τον εξωτερικό κόσμο, η *διαπροσωπική λειτουργία*, η οποία έχει να κάνει με τους κοινωνικούς ρόλους που υιοθετεί ο ομιλητής για τον εαυτό του και τους άλλους, και η *κειμενική λειτουργία*, η οποία σχετίζεται με την οργάνωση της πληροφορίας και τον τρόπο δόμησης του κειμένου ως προϊόν είτε γραπτού είτε προφορικού λόγου. Πιο συγκεκριμένα:

α. Η *ιδεοποιητική - αναπαραστατική λειτουργία (ideational – representational function)*, σχετίζεται με τις γλωσσικές μας επιλογές κατά την περιγραφή ενός θέματος έτσι ώστε να αναπαρίσταται μια συγκεκριμένη κοινωνική πραγματικότητα (Στάμου, 2011) και πραγματώνεται μέσα από το σύστημα μεταβατικότητας (καθορισμός διαδικασιών, συμμετεχόντων, καταστασιακών στοιχείων) (Λύκου, 2000). Σε επίπεδο σύνταξης και σημασίας

δηλώνεται η αιτιότητα ενός γεγονότος (ποιος ευθύνεται για κάτι) και είναι λιγότερο ευδιάκριτες από τις λεξιλογικές επιλογές (Στάμου, 2011).

β. Η *διαπροσωπική λειτουργία* σχετίζεται με τον προσδιορισμό των κοινωνικών ρόλων από τον παραγωγό του κειμένου τόσο για τον εαυτό του όσο και για τους καταναλωτές του κειμένου και τον καθορισμό των κοινωνικών σχέσεων που εξυφαινονται από τους ρόλους αυτούς (Στάμου, 2011). Η λειτουργία αυτή πραγματώνεται μέσω του συστήματος *τρόπου – διάθεσης (mood)* και αφορά στην δείξη προσώπου, τις πράξεις λόγου και τον μηχανισμό αξιολόγησης.

γ. Η *κειμενική λειτουργία* αφορά στον τρόπο οργάνωσης του κειμένου και την δυνατότητα του δημιουργού του να δημιουργήσει γραπτό ή προφορικό κείμενο. Στο λεξικογραμματικό επίπεδο, πραγματώνεται μέσω του συστήματος του *θέματος – ρήματος*, στο οποίο αντιστοιχούν διάφορες δομές οργάνωσης της πρότασης (Λύκου, 2000)

2.7.1.1 Οι Ιδεοποιητικές – Αναπαραστατικές Γλωσσικές Επιλογές

Όπως υποστηρίζει ο Fairclough (1995), η κατασκευή εικόνων της κοινωνικής πραγματικότητας προκύπτει από την άντληση λεξιλογικών και σημασιο-συντακτικών επιλογών από τους ομιλητές. Αντίθετα με τις λεξιλογικές επιλογές οι οποίες κατασκευάζουν και κατονομάζουν με φανερό τρόπο μια κοινωνική πραγματικότητα, οι επιλογές στο σημασιο-συντακτικό επίπεδο, παρότι πολλές φορές περνούν απαρατήρητες, αναπαριστούν την αιτιότητα ενός γεγονότος και παρουσιάζουν τον «δράστη» (agent), τον υπεύθυνο δηλαδή της πράξης (Στάμου, 2011). Μέσα από το σύστημα της μεταβιβαστικότητας, το οποίο αφορά στην μεταβίβαση ιδεών που αναπαριστούν γεγονότα, δράσει, σχέσεις και λειτουργίες συνείδησης, νοηματοδοτείται ο κόσμος (Μανιού, 2016: 70). Τα στοιχεία που αποτελούν το σύστημα μέσα από το οποίο η γλώσσα αποδίδει αιτιώδες νόημα στον κόσμο είναι:

- Οι *διαδικασίες (processes)* οι οποίες, με μία ευρεία έννοια, συνιστούν πράξεις (ενέργειες, καταστάσεις, συναισθήματα, νοητικές διαδικασίες) και σε λεξικογραμματικό επίπεδο πραγματώνονται με ρήματα ή ουσιαστικοποιήσεις (Στάμου, 2014).

- Οι *μετέχοντες (participants)* στην διαδικασία οι οποίοι αποτελούν οντότητες που συνδέονται με αυτές και πραγματώνονται με ονοματικά, κυρίως, σύνολα.

- Τις *περιστάσεις (circumstances)* οι οποίες σχετίζονται με την διαδικασία και τις χωρικές, χρονικές και τροπικές της παραμέτρους. Πραγματώνονται σε λεξικογραμματικό επίπεδο, με προθετικά και επιρρηματικά σύνολα.

Σε ότι αφορά τις προτάσεις και την κατηγοριοποίησή τους, αυτές διακρίνονται ανάλογα με τα σημασιολογικά τους χαρακτηριστικά σε:

- *Υλικές προτάσεις.* Οι προτάσεις που ανήκουν σε αυτήν την κατηγορία περιγράφουν ενέργειες που επιδρούν στον εξωτερικό κόσμο προκαλώντας αλλαγές και δημιουργώντας νέες οντότητες ή τροποποιώντας τις παλιές (Μανιού, 2016). Σε αυτές τις περιγραφόμενες καταστάσεις, οι συμμετέχοντες είναι ο *δράστης* (το υποκείμενο της πρότασης) και ο *στόχος* (ο αποδέκτης της ενέργειας).

- *Νοητικές προτάσεις.* Είναι προτάσεις που σχετίζονται και περιγράφουν δράσεις και καταστάσεις του εσωτερικού κόσμου (Στάμου, 2014). Υποκατηγορίες αυτών των προτάσεων αποτελούν οι *συναισθηματικές*, οι *γνωσιακές* και οι *αντιληπτικές* προτάσεις. Συστατικά στοιχεία αυτών των προτάσεων είναι ο *αισθανόμενος* (μια ενσυνείδητη οντότητα που πραγματώνει την διαδικασία) και το *φαινόμενο* (το περιεχόμενο της διαδικασίας).

- *Συσχετιστικές προτάσεις.* Οι προτάσεις αυτής της κατηγορίας εδραιώνουν την σχέση ανάμεσα στον *φορέα* και μία ιδιότητα, το *χαρακτηριστικό*. Η σχέση αυτή πραγματώνεται με την εφαρμογή ρηματικών τύπων όπως «έχει», «σημαίνει», «είναι», «λέγεται», κ.α. (Μανιού, 2016).

- *Λεκτικές προτάσεις.* Οι εν λόγω προτάσεις έχουν να κάνουν με τις διαδικασίες της ομιλίας (π.χ. δήλωση, εξήγηση, κτλ). Οι συμμετέχοντες σε αυτήν την διαδικασία είναι ο *λέγων*, δηλαδή ο παραγωγός του λόγου, και το *λεγόμενο* που είναι το περιεχόμενο της πράξης του λόγου.

- *Υπαρκτικές προτάσεις.* Σκοπός αυτών των προτάσεων είναι η νοηματοδότηση μίας οντότητας που υπάρχει (ο *υπάρχων*).

- *Συμπεριφορικές προτάσεις.* Είναι προτάσεις των οποίων ο ρόλος είναι να αναπαριστούν μια ανθρώπινη συμπεριφορά ως δραστηριότητα. (Μανιού, 2016). Βασικά στοιχεία αυτών των προτάσεων, σε σημασιολογικό επίπεδο, είναι η ενσυνείδητη δρούσα οντότητα (συμπεριφερόμενο) και το αντικείμενο της δραστηριότητας (το φαινόμενο).

Οι γλωσσικές επιλογές ενός παραγωγού κειμένου εξαρτώνται και επηρεάζονται από τον ίδιο τον παραγωγό αλλά και από τον βασικό σκοπό του κειμένου. Σε αυτό το πλαίσιο, με τις γλωσσικές επιλογές του, ο παραγωγός του κειμένου, μπορεί να δώσει έμφαση και να μετριάσει ή να αποκρύψει τον *δράστη* μιας διαδικασίας, κατασκευάζοντας με αυτόν τον τρόπο μία *κλίμακα αιτιότητας* (Στάμου, 2011). Έτσι λοιπόν, μέσα από μία σειρά επιλογών ανάμεσα σε επενεργητικές και μη επενεργητικές διαδικασίες, σε ενεργητική και παθητική σύνταξη, σε προβολή και αποσιώπηση του ποιητικού αιτίου, στην χρήση ή όχι ουσιαστικοποίησης, προβάλλεται, μετριάζεται ή αποκρύπτεται ο δράστης μίας ενέργειας ή διαδικασίας.

2.7.1.2 Οι Διαπροσωπικές Γλωσσικές Επιλογές

Η διαπροσωπική λειτουργία της γλώσσας εκφράζει την διεπίδραση του δημιουργού του κειμένου με τους αποδέκτες του και την εμπλοκή του με το εκφώνημα. Η διεπίδραση πραγματώνεται μέσω της «δείξης προσώπου» και των «πράξεων λόγου» ενώ η εμπλοκή και η στάση του ως προς το περιεχόμενο του μηνύματος με τον μηχανισμό της «αξιολόγησης» (Στάμου, 2011).

Σε ότι αφορά συγκεκριμένα την «δείξη προσώπου», η αναπαράσταση των κοινωνικών ρόλων που επιλέγει να πραγματώσει ο παραγωγός του κειμένου για τον εαυτό του και να αποδώσει τόσο στον καταναλωτή του κειμένου όσο και στους άλλους, οικοδομείται μέσω των γλωσσικών επιλογών που αποφασίζει να κάνει στα ρηματικά πρόσωπα και αριθμούς (α' β' ή γ' / ενικό ή πληθυντικό) καθώς και στις προσωπικές και κτητικές αντωνυμίες. Τα στοιχεία αυτά, άλλοτε προβάλλονται και άλλοτε απαλείφονται από τον δημιουργό του κειμένου, ανάλογα με την σχέση που θέλει να οικοδομήσει με τον αποδέκτη του κειμένου. Αν σκοπός του δημιουργού είναι να κάνει ένα κείμενο διαπεραστικό, θα του προσδώσει προσωπικό ύφος και θα συμπεριλάβει τη «δείξη προσώπου». Σε διαφορετική περίπτωση το κείμενο καθίσταται μη διαπεραστικό αφού αποκτά απρόσωπο ύφος (Στάμου, 2014).

Με τις πράξεις λόγου, ο παραγωγός του κειμένου εκφράζει την πρόθεσή του και ενεργεί. Πιο συγκεκριμένα, εφαρμόζονται οι «αποφαντικές» πράξεις λόγου όταν επιδιώκεται η έκφραση αντίληψης με τον πομπό να αποτελεί το επίκεντρο της πράξης και τον δέκτη απλά λαμβάνει τις αντίστοιχες πληροφορίες. Η εστίαση αυτή αντιστρέφεται στην περίπτωση της «κατευθυντικής» πράξης κατά την οποία ο πομπός ζητεί κάτι από τον αποδέκτη ο οποίος καλείται να ικανοποιήσει το αίτημα. Υπάρχουν επίσης οι λεγόμενες «δέσμευτικές» πράξεις λόγου στις οποίες ο πομπός αναλαμβάνει μία δέσμευση για την πραγματοποίηση μίας υπόσχεσης, οι «εκφραστικές» πράξεις λόγου με τις οποίες δηλώνεται η ψυχολογική κατάσταση του δημιουργού του κειμένου σε μία δεδομένη χρονική στιγμή, και οι «διακηρυκτικές» πράξεις λόγου κατά τις οποίες η εκάστοτε πράξη επιτελείται την στιγμή ακριβώς που διακηρύσσεται (Searle, 1979 στο Κανάκης, 2014).

Η εμπλοκή του δημιουργού του κειμένου στο εκφώνημα συνδέεται με τον μηχανισμό της «αξιολόγησης». Με αυτόν τον τρόπο, δηλώνεται η αποδοκιμασία ή η επιδοκιμασία του για το θέμα, παρεμβάλλοντας συναισθήματα, σχόλια και κρίσεις για αυτό (Στάμου, 2011). Η έκφραση της στάσης του παραγωγού του κειμένου πραγματώνεται μέσω του συστήματος «τροπικότητας» (*modality*). Σύμφωνα με αυτό, εφαρμόζεται η «επιστημική τροπικότητα» (*epistemic modality*) όταν επιχειρείται η έκφραση της βεβαιότητας του ομιλητή για την αλήθεια των λεγομένων, η «δεοντολογική τροπικότητα» (*deontic modality*) για την έκφραση

του βαθμού της επιτακτικότητας για την λύση ενός ζητήματος, και τέλος, η «αξιολογική τροπικότητα» (*appreciative modality*) με την οποία εκφράζεται ο βαθμός συναισθηματικής φόρτισης (Στάμου, 2014).

ΜΕΡΟΣ Β΄
ΕΜΠΕΙΡΙΚΗ ΠΡΟΣΕΓΓΙΣΗ

3. ΣΤΟΙΧΕΙΑ ΚΑΙ ΠΕΡΙΟΡΙΣΜΟΣ ΤΗΣ ΕΡΕΥΝΑΣ

3.1. Καθορισμός Ερευνητικών Ερωτημάτων

Σε οποιαδήποτε μορφής επικοινωνία, ο στόχος και ο σκοπός της ορίζεται κατά κύριο λόγο από αυτόν που την ξεκινάει και ο οποίος έχει ήδη αναλύσει και αξιολογήσει σε μικρό ή μεγαλύτερο βαθμό τόσο το περιβάλλον όσο και τους συμμετέχοντες σε αυτήν. Σε ότι αφορά τον βαθμό ανάλυσης και αξιολόγησης του κοινού στο οποίο απευθύνεται ο εκάστοτε ομιλητής, θα υποθέταμε ότι στην διαδικασία σύνταξης της ομιλίας η ικανότητα ενσυναίσθητικής εμπλοκής με το κοινό όχι μόνο ενεργοποιείται αλλά επιδιώκεται και η μεγιστοποίηση της απόδοσής της προκειμένου να επιτευχθεί η πρόκληση συγκεκριμένων αντιδράσεων από το ακροατήριο είτε αυτό είναι άμεσο είτε έμμεσο.

Σύμφωνα λοιπόν με τα παραπάνω καθώς και με τα όσα αναφέρθηκαν και αναλύθηκαν στο πρώτο, θεωρητικό μέρος της εργασίας σε ότι αφορά τόσο την ενσυναίσθηση όσο και τον πολιτικό λόγο, τα δείγματα των πολιτικών λόγων – ομιλιών τα οποία επιλέχθηκαν να αναλυθούν θα αξιολογηθούν στην βάση των παρακάτω ερευνητικών ερωτημάτων:

- α. Υπάρχουν στοιχεία τα οποία να αποδεικνύουν την ύπαρξη ενσυναίσθησης στους υπό εξέταση λόγους-ομιλίες;
- β. Σε ποια σημεία εμφανίζονται τα στοιχεία που αποδεικνύουν την ύπαρξή της;
- γ. Ποιο είδος ενσυναίσθησης παρατηρείται; Με ποιο κοινό;
- δ. Ποια η συμβολή της Ενσυναίσθησης στην παρουσίαση επιχειρημάτων;

Αν ωστόσο, δεχθούμε τα όσα αναφέρονται στην βιβλιογραφία για την ενσυναίσθηση, θα πρέπει επίσης να δεχθούμε ότι η ύπαρξή της ή όχι δεν είναι μία συνειδητή και ελεγχόμενη πνευματική ή ψυχική κατάσταση. Με βάση αυτήν την διαπίστωση, και το γεγονός ότι το κοινό-ακροατήριο κολακεύεται από την επίκληση κοινών στοιχείων από τον ομιλητή, προκύπτει η υπόθεση ότι ο τελευταίος θα μπορούσε να ισχυριστεί την ύπαρξη ενσυναίσθησης και συναισθηματικής ή/και πνευματικής ταύτισης με το κοινό προκειμένου να επιδιώξει την ανάπτυξη ή ισχυροποίηση δεσμών με το ακροατήριο. Αυτό θα λειτουργούσε ως καταλύτης στην επίτευξη αποδοχής του περιεχομένου της ομιλία-λόγου.

Σε αυτό το πλαίσιο, δημιουργείται μια δεύτερη σειρά ερευνητικών ερωτημάτων που ως κύριο στοιχείο έχουν την προσπάθεια ισχυρισμού-επίκλησης ενσυναίσθησης. Πιο συγκεκριμένα:

α. Υπάρχουν στοιχεία τα οποία να καταδεικνύουν προσπάθεια ισχυρισμού-επίκλησης ενσυναίσθησης στους υπό εξέταση λόγους-ομιλίες;

β. Σε ποια σημεία των ομιλιών-λόγων εμφανίζονται τέτοια στοιχεία;

γ. Σε ποιο είδος ενσυναίσθησης γίνεται προσπάθεια ισχυρισμού-επίκλησης; Με ποιο κοινό;

δ. Ποια η συμβολή του ισχυρισμού-επίκλησης ενσυναίσθησης στην παρουσίαση επιχειρημάτων;

Όπως γίνεται αντιληπτό από τα παραπάνω ερευνητικά ερωτήματα σκοπός της παρούσας εργασίας είναι να διαπιστωθεί αν στις ομιλίες των πολιτικών εντοπίζονται γλωσσικά και σημασιολογικά στοιχεία τα οποία υποδεικνύουν είτε την αυθόρμητη εκδήλωση ενσυναίσθησης είτε τον ισχυρισμό και επίκληση της ενσυναίσθησης. Η εύρεση απαντήσεων και στα δύο αυτά ζητούμενα είναι απαραίτητα στοιχεία στην προσπάθεια μας για αξιολόγηση και αποκωδικοποίηση των ομιλιών στα πλαίσια της αναζήτησης των πραγματικών επιδιώξεων των εκφωνούντων και της κατανόησης των αντιδράσεων του εκάστοτε ακροατηρίου.

3.2. Κριτήρια Επιλογής Ερευνητικού Υλικού

Με βάση την διατύπωση των ερευνητικών ερωτημάτων και τον γενικότερο σκοπό της παρούσας εργασίας, επιχειρήθηκε η διατύπωση των κριτηρίων επιλογής του ερευνητικού υλικού. Κατά συνέπεια, το υλικό, δηλαδή τα δείγματα ομιλιών, θα πρέπει να πληρούν τα παρακάτω κριτήρια:

α. Να είναι δύο ομιλίες για να υπάρχει το στοιχείο της σύγκρισης.

Η ανάλυση και αξιολόγηση ενός δείγματος πολιτικής ομιλίας είναι από μόνη της μία ιδιαίτερα περίπλοκη διαδικασία αφού ο αριθμός των μεταβλητών που εμπεριέχονται και θα πρέπει να ληφθούν υπόψιν (π.χ. παραγωγός, εκφωνητής, ακροατήριο, περιβάλλον, κτλ) είναι τόσο υψηλός που κάθε αλλαγή σε μία από αυτές λειτουργεί πολλαπλασιαστικά στις υποθέσεις και τα συμπεράσματα. Οι σχέσεις τόσο μεταξύ των εμπλεκόμενων σε μία τέτοια ομιλία όσο και αυτών με τις συνθήκες και το περιβάλλον είναι πολλαπλές και διαπλεκόμενες σε τέτοιο βαθμό που η μεταβολή σε μία από αυτές θα διαμόρφωνε μία κατάσταση με τους ίδιους παράγοντες αλλά με ένα διαφορετικό δίκτυο και μία διαφορετική δυναμική σχέσεων.

Σε αυτό το πλαίσιο, και προκειμένου να υπάρξει η δυνατότητα σύγκρισης και κατ' επέκταση, να αυξηθεί ο βαθμός εγκυρότητας στα συμπεράσματα και τις απαντήσεις που θα

δοθούν στα ερευνητικά ερωτήματα, αποφασίστηκε η διαπραγμάτευση δύο δειγμάτων πολιτικού λόγου.

β. Να έχουν εκφωνηθεί από πολιτικά-κοινοβουλευτικά πρόσωπα με ηγετική θέση σε περιβάλλον με πολιτικά-κοινοβουλευτικά χαρακτηριστικά.

Σύμφωνα με τα όσα παρουσιάστηκαν στο θεωρητικό μέρος της παρούσας εργασίας σχετικά με τον ορισμό του πολιτικού λόγου, θα πρέπει τα δείγματα πολιτικού λόγου για να χαρακτηριστούν ως τέτοια να πληρούν ορισμένες προϋποθέσεις. Σε αυτές συγκαταλέγεται αυτό που υποστηρίζουν οι Hayward και O'Donnell, (2011), ότι δηλαδή για να χρησιμοποιηθεί ο όρος «πολιτικός λόγος» σε οποιοδήποτε κείμενο θα πρέπει να είναι απόσπασμα προφορικού ή γραπτού λόγου παραγόμενο από ή για πολιτικούς.

Συνεπώς, η επιλογή δειγμάτων από ομιλίες πολιτικών αρχηγών κοινοβουλευτικών κομμάτων καλύπτει την παραπάνω προϋπόθεση ενώ με την επιλογή ενός συγκεκριμένου και άκρως πολιτικού περιβάλλοντος εκφώνησης όπως είναι το κοινοβούλιο ενισχύεται περαιτέρω η πολιτική ταυτότητα του δείγματος.

γ. Το θέμα των ομιλιών να είναι συγκεκριμένο και το ίδιο.

Σε συνέχεια του πρώτου κριτηρίου και με βάση την αρχή της σύγκρισης των δειγμάτων είναι απαραίτητο αυτά να αναφέρονται σε κοινή και συγκεκριμένη θεματολογία και να μην απέχουν χρονικά στις εκφωνήσεις τους. Αυτό θα εξυπηρετούσε την εγκυρότητα της σύγκρισης και κατ' επέκταση της ανάλυσης και αξιολόγησης αφού τα δείγματα θα έχουν παραχθεί για να αναπτύξουν ένα κοινό ζήτημα, σε ένα κοινό περιβάλλον υπό τις ίδιες συνθήκες.

δ. Να υπάρχει ξεκάθαρη θεσμική και ιδεολογική διαφοροποίηση.

Αφού προηγούμενος τέθηκε η βάση της σύγκρισης με τον ορισμό της βάσης πάνω στην οποία θα διεξαχθεί, δηλαδή τα κοινά στοιχεία που εδραιώνουν την απαραίτητη σχέση μεταξύ των συγκρινόμενων δειγμάτων, χρήσιμος θεωρείται και ο ορισμός της βάσης διαφοροποίησης τους. Ως τέτοια λοιπόν θεωρήθηκε ότι θα πρέπει να ληφθεί τόσο η θεσμική, δηλαδή η θεσμική θέση την οποία εκπροσωπεί ο κάθε ομιλητής όσο και η ιδεολογική διαφοροποίηση των εκφωνούντων των λόγων. Με αυτόν τον τρόπο θα εξασφαλιστεί ένα ευρύτερο φάσμα παραμέτρων του περιβάλλοντος μέσα στο οποίο θα γίνει η εκφώνηση και κατά συνέπεια θα προκύψουν περισσότερα στοιχεία μελέτης.

ε. Να απευθύνονται τόσο σε άμεσο όσο και σε έμμεσο ακροατήριο.

Ένα πέμπτο κριτήριο αφορά στο ακροατήριο στο οποίο απευθύνεται ο λόγος-ομιλία. Σύμφωνα με τον Reissigl (2003), το ακροατήριο σε μία ομιλία μπορεί να είναι είτε άμεσο (πρωτεύον), είτε έμμεσο (δευτερεύον). Το πρώτο αποτελείται από το κοινό στο οποίο απευθύνεται ο ομιλητής την στιγμή της εκφώνησης, ενώ το δεύτερο είναι το κοινό στο οποίο

μεταφέρεται η ομιλία μέσω είτε του άμεσου ακροατηρίου είτε μέσω των Μέσων Μαζικής Ενημέρωσης (ΜΜΕ). Ως κριτήριο λοιπόν, αποφασίστηκε η επιλογή δειγμάτων τα οποία να καλύπτουν και τα δύο είδη ακροατηρίου όχι για να αξιολογηθεί η διαφοροποίηση στην αντίδρασή τους αλλά για να εντοπιστεί και να αναλυθεί ο τρόπος με τον οποίο οι εκφωνητές διαφοροποιούνται απέναντι στα δύο.

στ. Το άμεσο ακροατήριο να αποτελείται τόσο από υποστηρικτές όσο και από διαφωνούντες.

Σε συνέχεια του προηγούμενου κριτηρίου το οποίο όριζε την ανάγκη ύπαρξης τόσο άμεσου όσο και έμμεσου ακροατηρίου οριζόμενο σε σχέση με την αμεσότητα του στο γεγονός της εκφώνησης του λόγου, ανάλογα χρήσιμο θεωρείται στην παρούσα έρευνα και το κριτήριο της σύνθεσης του άμεσου ακροατηρίου. Πιο συγκεκριμένα, η σύνθεση του άμεσου ακροατηρίου θα πρέπει να είναι ετερογενής και να αποτελείται τόσο από υποστηρικτές των εκφωνούντων όσο και από διαφωνούντες.

Σε ένα τέτοιο πλαίσιο, κατά την παραγωγή του εκάστοτε λόγου ή ομιλίας επιστρατεύονται ρητορικές τεχνικές πειθούς οι οποίες κατά την εφαρμογή τους ενδεχομένως να επικαλούνται στοιχεία ενσυναίσθησης που να αποσκοπούν στο θυμικό του άμεσου ακροατηρίου με σκοπό και στόχο την συναίνεση.

3.3. Ταυτότητα Ερευνητικού Υλικού

Το ερευνητικό υλικό που επιλέχθηκε με βάση τα κριτήρια όπως αναπτύχθηκαν παραπάνω, είναι δύο ομιλίες από δύο πολιτικούς αρχηγούς στο κοινοβούλιο κατά την συζήτηση με θέμα «κοινωνικές πολιτικές της Κυβέρνησης». Η εν λόγω συζήτηση έλαβε χώρα την 6^η Ιουνίου 2022 στην αίθουσα της ολομέλειας του ελληνικού κοινοβουλίου.

Σύμφωνα με τον Klein (2000) και τα είδη του λόγου όπως τα παρουσιάζει, οι δύο συγκεκριμένες ομιλίες-λόγοι ανήκουν στην κατηγορία της «κοινοβουλευτικής αντιπαράθεσης», με την πρώτη να έχει εκφωνηθεί από τον Πρωθυπουργό της Ελλάδος και αρχηγό του πολιτικού κόμματος «Νέα Δημοκρατία», Κύριο Κωνσταντίνο Μητσοτάκη και την δεύτερη από τον αρχηγό της αξιωματικής αντιπολίτευσης και αρχηγό του πολιτικού κόμματος «ΣΥΡΙΖΑ, Προοδευτική Συμμαχία», Κύριο Αλέξη Τσίπρα.

Η ομιλία του Κ. Πρωθυπουργού είχε έκταση 4.348 λέξεις και 11 σελίδες, πολύ πιο σύντομη από αυτήν του Κ. Αρχηγού της Αξιωματικής Αντιπολίτευσης η οποία είχε έκταση 10.455 λέξεις και καταλάμβανε χώρο 25 σελίδων.

Και οι δύο ομιλίες απευθύνονταν στην ολομέλεια του Ελληνικού Κοινοβουλίου και τις ακολούθησαν οι ομιλίες των αρχηγών των υπολοίπων κοινοβουλευτικών ομάδων κατά σειρά δυναμικότητας εκπροσώπησης.

Δεν είναι γνωστή η ταυτότητα των συντακτών του κάθε λόγου ούτε ο χρόνος και η τοποθεσία στην οποία έλαβε χώρα η συγγραφή τους.

3.4. Ταυτότητα Ομιλητών

Όπως αναφέρθηκε στην προηγούμενη ενότητα, οι υπό ανάλυση ομιλίες ανήκουν η μεν πρώτη στον Πρωθυπουργό της Ελλάδος και αρχηγό του πολιτικού κόμματος «Νέα Δημοκρατία», Κύριο Κωνσταντίνο Μητσοτάκη και η δεύτερη στον αρχηγό της αξιωματικής αντιπολίτευσης και αρχηγό του πολιτικού κόμματος «ΣΥΡΙΖΑ, Προοδευτική Συμμαχία», Κύριο Αλέξη Τσίπρα. Και οι δύο ομιλητές ανήκουν στην ίδια και πολιτική γενιά με κοινά ιστορικά, πολιτικά και κοινωνικά βιώματα.

Πιο συγκεκριμένα, και σε ότι αφορά τον Πρωθυπουργό, κοινωνικά ανήκει στην αστική τάξη έχοντας μεγαλώσει σε αστικό περιβάλλον (Αθήνα) με φιλελεύθερες πολιτικές καταβολές αφού ο πατέρας του ήταν πρώην Πρωθυπουργός του αντίστοιχου χώρου με πλούσια πολιτική δράση. Ο ίδιος είναι παντρεμένος και έχει τρία παιδιά (δύο κόρες και έναν υιό).

Με την πολιτική ασχολείται ενεργά από το 2004 όταν και εξελέγη για πρώτη φορά βουλευτής του Ελληνικού Κοινοβουλίου. Πριν αναλάβει την Προεδρία της Κυβέρνησης το 2019, διετέλεσε Υπουργός Διοικητικής Μεταρρύθμισης και Ηλεκτρονικής Διακυβέρνησης σε προηγούμενο κυβερνητικό σχήμα.

Η μόρφωση-εκπαίδευσή του είναι στο υψηλότερο επίπεδο με σπουδές τόσο στην Ελλάδα όσο και στο εξωτερικό (Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής) σε τομείς των κοινωνικών και οικονομικών επιστημών με άριστες επιδόσεις. Είναι γνώστης της Αγγλικής, Γαλλικής και Γερμανικής γλώσσας. Επαγγελματικά δραστηριοποιήθηκε στον χρηματοπιστωτικό τομέα υπηρετώντας από διάφορες θέσεις μεσαίου και υψηλού επιπέδου ιεραρχίας σε Ελλάδα και Ηνωμένο Βασίλειο (Επίσημη Ιστοσελίδα της Βουλής των Ελλήνων, 2022).

Σε ότι αφορά τον αρχηγό της αξιωματικής αντιπολίτευσης, αυτός ανήκει επίσης στην αστική τάξη αφού γεννήθηκε και μεγάλωσε στην Αθήνα. Σε αντίθεση με τον Πρωθυπουργό, αυτός δεν έχει πολιτικές καταβολές. Βρίσκεται σε σύμφωνο συμβίωσης και έχει 2 υιούς.

Σε ότι αφορά την μόρφωση-εκπαίδευσή του, έχει ολοκληρώσει σπουδές σε ανώτατο επίπεδο στην Ελλάδα στον τομέα της Πολιτικής Μηχανικής. Δεν αναφέρεται αν δραστηριοποιήθηκε επαγγελματικά στον εν λόγω τομέα, ενώ ενεργά με την πολιτική και τον

λεγόμενο πολιτικό χώρο της «αριστεράς», δραστηριοποιήθηκε από τα φοιτητικά του ακόμα χρόνια. Ανέλαβε την αρχηγία του κόμματός του (ΣΥ.ΡΙΖ.Α.) χωρίς την ιδιότητα του βουλευτή (2008) την οποία απέκτησε έναν χρόνο αργότερα, στις αντίστοιχες βουλευτικές εκλογές.

Διετέλεσε πρωθυπουργός της χώρας από το 2014 έως το 2019 όταν και παρέδωσε την θέση του στον σημερινό πρωθυπουργό (Επίσημη Ιστοσελίδα της Βουλής των Ελλήνων, 2022).

3.5. Ταυτότητα Ακροατηρίου

Όπως αναφέρθηκε σε πολλά σημεία αυτής της εργασίας, το ακροατήριο μίας ομιλίας διακρίνεται σε *άμεσο* (πρωτεύον) και *έμμεσο* (δευτερεύον) (Reisigl, 2017). Σύμφωνα με αυτόν τον διαχωρισμό θα προχωρήσουμε παρακάτω στην αποσαφήνιση και καταγραφή της ταυτότητας του ακροατηρίου των προς ανάλυση και αξιολόγηση ομιλιών.

α. Ταυτότητα Άμεσου Ακροατηρίου.

Το άμεσο ακροατήριο και αυτό στο οποίο απευθύνονται οι δύο εκφωνητές είναι η εθνική αντιπροσωπία η οποία αποτελείται από τα μέλη του Ελληνικού Κοινοβουλίου καθώς και όλοι όσοι παρευρίσκονται στον ίδιο χώρο χωρίς ωστόσο οι τελευταίοι να αποτελούν άμεσο κοινό-στόχο των ομιλιών.

Πιο συγκεκριμένα, άμεσο ακροατήριο αποτελούν οι κοινοβουλευτικές ομάδες των πέντε κομμάτων. Μέσα σε αυτές συγκαταλέγονται και εκείνες των οποίων αρχηγοί είναι οι εκφωνητές των ομιλιών. Φυσικά την πλειοψηφία κατέχει η κοινοβουλευτική ομάδα του Πρωθυπουργού με εκατόν πενήντα επτά (157) βουλευτές ενώ δεύτερη σε δύναμη έρχεται εκείνη του αρχηγού της αξιωματικής αντιπολίτευσης με ογδόντα πέντε (85) βουλευτές.

Κατά την τρέχουσα κοινοβουλευτική περίοδο, εκατόν δέκα τέσσερις (114) βουλευτές εξελέγησαν για πρώτη φορά καταδεικνύοντας την κοινοβουλευτική εμπειρία του ακροατηρίου ενώ εξήντα έξι (66) είναι επι του συνόλου οι γυναίκες βουλευτές. Και τα δύο αυτά στοιχεία είναι μεταβλητές που λαμβάνονται υπόψιν από τους παραγωγούς των ομιλιών κατά την σύνταξή τους. Μέσα σε αυτά τα στοιχεία, και όχι μόνο, θα εντοπιστούν ευαισθησίες και ιδιαιτερότητες του άμεσου ακροατηρίου οι οποίες θα πρέπει να διαχειριστούν κατάλληλα προκειμένου να επιτύχουν τον σκοπό της ομιλίας.

β. Ταυτότητα Έμμεσου Ακροατηρίου

Σε ότι αφορά το έμμεσο ακροατήριο, αυτό αποτελείται από τον πληθυσμό στον οποίο είτε μεταφέρεται «ζωντανά» η ομιλία κατά την εκφώνηση της με την χρήση των απαραίτητων τεχνολογικών μέσων είτε μεταφέρεται σε μεταγενέστερο χρόνο από την εκφώνηση

από τα ΜΜΕ. Ως εκ τούτου, το έμμεσο ακροατήριο μπορεί να περιλαμβάνει δέκτες των ομιλιών τόσο στο εσωτερικό της χώρας όσο και στο εξωτερικό.

Ένα βασικό χαρακτηριστικό του έμμεσου ακροατηρίου είναι ο μεγάλος και απροσδιόριστος βαθμός ετερογένειάς του αφού αποτελεί ένα μέγεθος το οποίο δεν επιδέχεται περιορισμό και είναι μη διαχειρίσιμο στην ανάλυση και καταγραφή του. Και αυτό διότι δεν μπορεί να προβλεφθεί, να ελεγχθεί ή να γίνει οποιοδήποτε είδους καταγραφή του εύρους της δημοσιότητάς που μπορεί να λάβει μία ομιλία και συνεπώς της ταυτότητας του τελικού αποδέκτη.

Ένας τρόπος σχετικής μέτρησης του κοινού στο οποίο έφτασε μία ομιλία είναι η καταγραφή των πηγών, του είδους και της έντασης των αντιδράσεων που προκάλεσε. Συνεπώς, ένα κοινό-ακροατήριο με τα παραπάνω ιδιαίτερα χαρακτηριστικά δεν μπορεί παρά να προσδιοριστεί μετά την εκφώνηση των ομιλιών.

Με δεδομένο ωστόσο το γεγονός ότι τα Ελληνικά πολιτικά κόμματα και κατ' επέκταση οι αρχηγοί τους οφείλουν την παρουσία τους στο κοινοβούλιο στην θετική ψήφο του Ελληνικού λαού, είναι ασφαλές να υποθέσουμε ότι σίγουρα ο τελευταίος ανήκει στο έμμεσο ακροατήριο και αποτελεί μία από τις μεταβλητές που λαμβάνονται σοβαρά υπόψη κατά την συγγραφή αλλά και την εκφώνηση του λόγου-ομιλίας.

Εν κατακλείδι, και χάριν της εξυπηρέτησης του σκοπού της παρούσας εργασίας, δεχόμαστε και λαμβάνουμε υπόψιν ως έμμεσο ακροατήριο τον Ελληνικό λαό και πιο συγκεκριμένα τους Έλληνες και τις Ελληνίδες ψηφοφόρους.

3.6. Μέθοδος-Διαδικασία Ανάλυσης Λόγου

Η ανάλυση των ομιλιών-λόγων έγινε σε δύο αλληλένδετα επίπεδα τα οποία σχετίστηκαν με όρους αιτιότητας.

Στο πρώτο επίπεδο ελάμβανε χώρα η γλωσσολογική ανάλυση των κειμένων προκειμένου να εντοπιστούν και να καταγραφούν όλα τα απαραίτητα εκείνα στοιχεία των οποίων η ανάλυση και αξιολόγηση εδραίωνε και αποδείκνυε είτε την παρουσία είτε την επίκληση/ισχυρισμό ενσυναισθητικού επεισοδίου.

Η διαδικασία της γλωσσολογικής ανάλυσης των ομιλιών βασίστηκε κατά κύριο λόγο στην λεξικογραμματική, σημασιολογική και πραγματολογική αποσύνθεση, αξιολόγηση και ερμηνεία των γραφόμενων. Τα τρία εργαλεία που χρησιμοποιήθηκαν σε αυτήν την διαδικασία είναι: *α. Τα τρία στοιχεία της πειθούς σύμφωνα με την «Ρητορική» του Αριστοτέλη, β. η κατηγοριοποίηση του πολιτικού λόγου όπως περιγράφεται από την Φραγκουδάκη (2007) και γ. οι*

τρεις παράλληλες λειτουργίες τις γλώσσας κατά την χρήση της (Halliday, 1999; Στάμου, 2011; Μανιού, 2016).

Σε ότι αφορά το δεύτερο επίπεδο της διαδικασίας, και εφόσον διαπιστωνόταν η παρουσία στοιχείων ενσυναίσθησης τα οποία αποδείκνυαν είτε την ύπαρξη είτε την επίκληση/ισχυρισμό ενσυναισθητικού επεισοδίου (ως αποτέλεσμα του πρώτου επιπέδου της διαδικασίας), ακολουθούσε η κατηγοριοποίηση τους μέσω του προσδιορισμού των χαρακτηριστικών τους και με αναφορά στα ερευνητικά ερωτήματα της εργασίας. Πιο συγκεκριμένα, επιχειρήθηκε η κατηγοριοποίηση του κάθε ενσυναισθητικού επεισοδίου ως προς τον τρόπο με τον οποίο ελάμβανε χώρα, ως προς το είδος του (Γνωστική ή Συναισθηματική Ενσυναίσθηση) καθώς και σε σχέση με το ακροατήριο το οποίο εμπλεκόταν (πρωτεύων, δευτερεύων).

Τέλος επιχειρήθηκε για κάθε περίπτωση ενσυναισθητικού επεισοδίου, τόσο πραγματικού όσο και ισχυριζόμενου, η αναζήτηση και ο προσδιορισμός τυχόν συμβολής του στην παρουσίαση των επιχειρημάτων των ομιλητών.

4. ΑΠΟΤΕΛΕΣΜΑΤΑ ΕΡΕΥΝΑΣ

4.1. Ανάλυση Δείγματος

Στο συγκεκριμένο τμήμα της εργασίας παρουσιάζονται τα αποτελέσματα της ανάλυσης των δειγμάτων λόγου όπως αυτά παρουσιάστηκαν στο τμήμα 3.3 της παρούσας εργασίας και όπως δίνονται αυτούσια στα Παραρτήματα Α και Β. Κάθε ένα από τα σχόλια-αναλύσεις προσδιορίζεται με βάση τον αριθμό γραμμής (Γ) όπου βρίσκεται το αντίστοιχο απόσπασμα στο κείμενο λόγου και έχει μορφή $\Gamma[\text{αριθμός1}]-[\text{αριθμός2}]$ και ερμηνεύεται ως εξής: από γραμμή (Γ) [αριθμός1] έως γραμμή [αριθμός2]. Αρχικά παρουσιάζεται η ανάλυση της ομιλίας του Πρωθυπουργού και έπειτα ακολουθεί η ανάλυση του Αρχηγού της Αξιωματικής Αντιπολίτευσης.

4.1.1. Ομιλία Πρωθυπουργού

Γ2: Με αυτήν την φράση επιδιώκεται η αναγνώριση από το άμεσο ακροατήριο των χαρακτηριστικών της συνέπειας και της θεσμικότητας του ρόλου του εκφωνητή. Προφανώς, τα δύο αυτά χαρακτηριστικά αναγνωρίζονται ως ζητούμενα από το ακροατήριο και για αυτόν τον λόγο αναφέρονται. Κατά συνέπεια, μπορούμε να ισχυριστούμε ότι ο εκφωνητής επικαλείται γνωστική ενσυναίσθηση αφού η αναφορά του γίνεται στα πλαίσια των προϋποθέσεων θεσμικής λειτουργίας των κοινοβουλευτικών ρόλων. Απευθύνεται, όπως αναφέρθηκε, στο άμεσο ακροατήριο και η προσπάθεια είναι να ταυτιστεί με αυτό προκειμένου να επιτύχει συναίνεση στα επιχειρήματα που θα αναπτύξει.

Γ4-5: Σε αυτό το σημείο ο ομιλών επιχειρεί τον διαχωρισμό και την διάκριση του κυβερνόντος κόμματος από τα υπόλοιπα εφαρμόζοντας εμμέσως στοιχεία διχοτομικού λόγου (Φραγκουδάκη, 1999) έτσι ώστε να συνδεθεί σημασιολογικά ο συγκεκριμένος πολιτικός χώρος με έννοιες όπως η υπευθυνότητα και η εμπιστοσύνη. Μέσα σε αυτό το λεκτικό πλαίσιο, αναγνωρίζεται η ανάληψη ευθύνης τόσο σε συλλογικό όσο και σε ατομικό επίπεδο. Ο ομιλών συναισθάνεται τις προσδοκίες και τις ελπίδες των πολιτών ως ευθύνη για τον ίδιο και την παράταξή του. Συνεπώς, το ενσυναίσθητικό επεισόδιο όντως λαμβάνει χώρα, είναι συναισθηματικής φύσεως και το κοινό-στόχος (Davis, 1994) είναι το δευτερεύων ακροατήριο, δηλαδή οι πολίτες.

Γ11-13: Στο συγκεκριμένο σημείο, στοιχειοθετείται επίκληση συναισθηματικής ενσυναίσθησης με το έμμεσο ακροατήριο, η οποία επιτυγχάνεται μέσω του ισχυρισμού αντίληψης της κοινωνικοοικονομικής κατάστασης σε "μεσαία τάξη" και "ευάλωτους συμπολίτες". Επίσης, με την συμπεριληπτική ρητορική τακτική που χρησιμοποιείται με τους όρους "κάθε Ελληνίδα και κάθε Έλληνα" επιδιώκεται να διαμορφωθεί η εντύπωση της ισότητας

μεταξύ του εκφωνητή και του ακροατηρίου έτσι ώστε εντέχνως να στοιχειοθετηθεί ενσυναίσθηση. Τέλος, προκειμένου να ισχυροποιηθεί η πειστικότητα της επίκλησης ενσυναίσθησης επιχειρείται η απόδοση ατομικής και συλλογικής σημαντικότητας. Με αυτόν τον τρόπο ελαττώνονται οι αντιστάσεις στην επιδιωκόμενη συναίνεση και ισχυροποιούνται τα επιχειρήματα.

Γ35: Σε αυτό το σημείο γίνεται αναφορά σε ένα άλλο κράτος-έθνος με αρνητική προσέγγιση. Αποδίδοντας στην Τουρκία ως κράτος τον χαρακτηρισμό "διαρκή εθνική απειλή" επιδιώκεται η επίκληση σε ένα είδος εθνικού ενσυναισθητικού επεισοδίου. Η χρήση του επιθέτου "εθνική" υποδηλώνει μία συλλογική έκφραση γνωστικής ενσυναίσθησης με εκφραστή τον εκφωνούντα, δηλαδή τον Πρωθυπουργό, κοινό-στόχο την Τουρκία, και παρατηρητή τόσο το έμμεσο όσο και το άμεσο ακροατήριο στο οποίο ανήκει και ο ομιλητής. Το συγκεκριμένο επεισόδιο ενσυναίσθησης είναι, όπως αναφέρθηκε, γνωστικού χαρακτήρα, αφού υποθέτουμε ότι όλος ο λαός της Τουρκίας σκέφτεται απειλητικά προς την χώρα μας. Δημιουργώντας αυτό το συλλογικό ενσυναισθητικό επεισόδιο, ο ομιλητής επιδιώκει την ανάπτυξη μίας ευρείας συλλογικότητας η οποία εξυπηρετεί την καλλιέργεια συναινετικού κλίματος με το ακροατήριο προκειμένου να αποδεχθεί τα επιχειρήματά του με την μικρότερη δυνατή αντίδραση.

Γ37-48: Σε αυτές τις παραγράφους δίνεται μία περιγραφή δράσεων ως αποτέλεσμα γνωστικού ενσυναισθητικού επεισοδίου με κοινό-στόχο το έμμεσο ακροατήριο και παρατηρητή τον ομιλητή ως εκπρόσωπο και επικεφαλής της κυβέρνησης. Παράλληλα ωστόσο, η αναφορά σε ένα πλήθος διαφορετικών κοινωνικών και οικονομικών ομάδων, κυρίως επιδιώκει την παροχή επιχειρημάτων στο άμεσο ακροατήριο (Βουλευτές της συμπολίτευσης) κατά την συναναστροφή τους με το δικό τους ακροατήριο (ψηφοφόροι) αναγνωρίζοντας ενσυναισθητικά την κοινή αγωνία τους με τον ομιλητή για επιχειρήματα υποστήριξης των θέσεων τους. Σε αυτήν την τελευταία περίπτωση μπορούμε να ισχυριστούμε την παρουσία ενσυναίσθησης σε συναισθηματικό (αγωνία) αλλά και γνωστικό επίπεδο αναγνωρίζοντας την ένδεια επιχειρημάτων (Heal, 1996).

Γ55-58: Σε αυτό το τμήμα της ομιλίας, επιχειρείται μία αναφορά στο αίσθημα δικαιοσύνης και κατ' επέκταση στην ισότητα. Με την χρήση των λέξεων "αδικίας" και "δίκαια" επιδιώκεται η αναγνώριση της αντίθετης αρνητικής κατάστασης και η προώθηση πρωτοβουλιών για την αντιμετώπισή της. Με αυτά αυτές τις γλωσσολογικές επιλογές στοιχειοθετείται ένα γνωστικό ενσυναισθητικό επεισόδιο του ομιλητή με το έμμεσο ακροατήριό του το οποίο έχει ως κύριο αντικείμενο το αίσθημα του δικαίου και της δικαιοσύνης. Η αναγνώριση μιας στρεβλής κοινωνικής κατάστασης από μόνη της και με συνεπαγόμενη την αίσθηση ότι ο ομιλητής "ανήκει"

σε αυτούς που την βιώνουν, είναι δυνατό να κάμψει τις όποιες αντιστάσεις του κοινού σε επικλήσεις συναίνεσης από την μεριά του ομιλητή.

Γ59-60: Η αναφορά που γίνεται στην κοινωνική ομάδα των "πιο αδύναμων" και η διαπίστωση ότι κάποιοι "μένουν πίσω", αν και υποδηλώνει την ύπαρξη συναισθηματικού ενσυναισθητικού επεισοδίου, στην ουσία είναι μία έκφραση συμπόνιας (Goetz et al., 2010) και μια προσπάθεια αναγνώρισης της αρνητικής κατάστασης.

Γ76-77: Σε αυτό το σημείο, κάνοντας μία έμμεση αναφορά στο έμμεσο ακροατήριο, ο εκφωνητής προσπαθεί να επικαλεστεί γνωστική ενσυναίσθηση πρόδηλα ισχυριζόμενος ενδιαφέρον. Δεν είναι δυνατή η στοιχειοθέτηση πραγματικής ενσυναίσθησης κυρίως λόγω της διαφοροποίησης των ρόλων και της συναισθηματικής ή/και γνωστικής απόστασης που αυτό συνεπαγωγικά επιφέρει. Επίσης, με την χρήση της φράσης "πρώτα απ' όλα" και του επιρρήματος "πρωτίστως", γίνεται προσπάθεια απόδοσης σπουδαιότητας στο ίδιο ακροατήριο αποδυναμώνοντας τις όποιες αντιστάσεις συναίνεσης του με τα επιχειρήματα του ομιλητή.

Γ82-84: Το θέμα στο συγκεκριμένο τμήμα της ομιλίας είναι η "μαύρη εργασία και η εργοδοτική αυθαιρεσία". Δύο κοινωνικοοικονομικά προβλήματα της καθημερινότητας των πολιτών (έμμεσο ακροατήριο) των οποίων η αναγνώριση και αντιμετώπιση χτίζουν μία ενσυναισθητική "γέφυρα" και εδραιώνουν αντίστοιχο επεισόδιο γνωστικής φύσεως μεταξύ του ομιλητή (παρατηρητής) και του έμμεσου ακροατηρίου του (κοινό-στόχος). Σκοπός και εδώ είναι, φυσικά, η ανάπτυξη και εδραίωση μίας αίσθησης κοινής αντίληψης των πραγμάτων με επιδίωξη την αναγνώριση της "κοινής φωνής" του ομιλητή. Μία "φωνή" που θα αναγνωρίζεται ως κοινή από το ακροατήριο και ως τέτοια δεν θα δέχεται αντιρρήσεις στο περιεχόμενό της.

Γ88-90: Σε αυτό το σημείο, γίνεται μία προσπάθεια επίκλησης γνωστικής ενσυναίσθησης με τον ισχυρισμό της κατανόησης της κατάστασης στην αγορά εργασίας και των προβλημάτων που αντιμετωπίζει ο εργαζόμενος, δηλαδή το έμμεσο ακροατήριο. Στην συνέχεια, και με την αναφορά που γίνεται στο σύνολο των πολιτών (έμμεσο ακροατήριο) το οποίο αντιπαρατίθεται με κάποιους "επιτήδειους" γίνεται μία δεύτερη επίκληση σε συναισθηματική, αυτήν την φορά, ενσυναίσθηση. Αυτή επιχειρείται να εδραιωθεί με τον ισχυρισμό του ομιλητή ότι αντιλαμβάνεται την αγανάκτηση που νοιώθουν και την έλλειψη του αισθήματος δικαίου που βιώνουν οι πολίτες. Σκοπός και των δύο παραπάνω επικλήσεων σε ενσυναίσθηση είναι να δοθεί στο έμμεσο ακροατήριο η αίσθηση ότι ο ομιλητής αποτελεί μέρος του και οι δυο τους έχουν κοινά συμφέροντα. Με αυτόν τον τρόπο, καθίσταται ευκολότερη η αποδοχή των επιχειρημάτων του ομιλητή με κάμψη των αντιστάσεων και ενίσχυση της συναίνεσης.

Γ100-101: Η επιλογή της χρήσης συγκεκριμένων λέξεων όπως το "επιτέλους" έχει ως σκοπό να αναδειξεί το γεγονός ότι ο ομιλητής και πρωθυπουργός "αφουγκράζεται" συγκεκριμένη ομάδα του ακροατηρίου του (εργατοτεχνίτες) αντιλαμβανόμενος τις ανάγκες και τα προβλήματά τους. Με αυτόν τον τρόπο γίνεται μία προσπάθεια εδραίωσης ενός ενσυναισθητικού επεισοδίου συναισθηματικής φύσεως αφού η λέξη "επιτέλους" χρησιμοποιείται για να μετατρέψει το αίσθημα της ανακούφισης σε ένα κοινό βίωμα. Ωστόσο, το συγκεκριμένο επεισόδιο έχει περισσότερα στοιχεία ταυτοποίησης με την συμπόνια αφού σε αυτήν την περίπτωση λαμβάνονται πρωτοβουλίες για την υποστήριξή τους (Goetz et al., 2010).

Γ106-113: Στο τμήμα αυτό της ομιλίας αναφέρονται συνδυαστικά δύο κοινωνικά φορτισμένες έννοιες. Η έννοια της οικογένειας και η έννοια της εργασίας. Αναγνωρίζονται οι ευθύνες και οι υποχρεώσεις των γονέων στα πλαίσια της επαγγελματικής τους ζωής παρέχοντας διευκολύνσεις οι οποίες, όπως αφήνεται να εννοηθεί, υπήρξαν διαχρονικά αιτήματα τους. Σε αυτό το πλαίσιο, στοιχειοθετείται η ύπαρξη γνωστικού ενσυναισθητικού επεισοδίου με κοινό-στόχο το έμμεσο ακροατήριο και συγκεκριμένα τους εργαζόμενους γονείς. Σκοπός της συγκεκριμένης αναφοράς, σε συνδυασμό με την έμμεση αμφισβήτηση παρόμοιας ευαισθησίας από την αντιπολίτευση, είναι η καλλιέργεια και εδραίωση ενός κυβερνητικού προφίλ κοινωνικά ευαίσθητου και ενεργού με άμεσα αντανακλαστικά σε κοινωνικές ανισοροπίες και αδικίες.

Γ115-117: Σε αυτήν την πρόταση, δίνεται με την μορφή πληροφορίας ένα στοιχείο επίκλησης γνωστικής ενσυναίσθησης. Παρουσιάζεται ως αντίδραση στην αντίληψη του κινδύνου στον οποίο βρίσκονται οι πληθυσμιακές-επαγγελματικές ομάδες που αναφέρονται και οι οποίες αποτελούν τμήμα του έμμεσου ακροατηρίου του ομιλητή. Τέτοιες δράσεις, ωστόσο, έχουν περισσότερο τον χαρακτήρα της συμπόνιας, αφού λαμβάνονται ως πρωτοβουλίες για την βοήθεια κάποιου (Goetz et al., 2010).

Γ131-135: Στο συγκεκριμένο απόσπασμα, με την χρήση στοιχείων πληθωρικού λόγου (Φραγκουδάκη, 1999) όπως συμβαίνει, λόγου χάρη, στα σημεία όπου αναφέρονται οι λέξεις φράσεις "εξορία" και "μεγάλο τραύμα", επιδιώκεται η ενίσχυση της αρνητικών επινοημάτων της ανεργίας. Με αυτόν τρόπο γίνεται μία προσπάθεια επίκλησης συναισθηματικού ενσυναισθητικού επεισοδίου με την αντίστοιχη κοινωνική ομάδα. Το γεγονός ότι δεν μπορεί αυτό το επεισόδιο να αποτελεί γνήσια έκφραση ενσυναίσθησης τεκμαίρεται και από το κοινωνικό και επαγγελματικό προφίλ του ομιλητή ο οποίος, σύμφωνα με αυτό, δεν υπήρξε ποτέ μέλος αντίστοιχης κοινωνικής ομάδας και κατά συνέπεια, δεν υπάρχει κάποιο κοινό βίωμα. Μπορεί όμως να αποτελεί μία έμμεση ενσυναισθητική προσέγγιση η οποία προκύπτει από την συγκριτική αξιολόγηση της ανεργίας με την εργασία και την αναγνώριση της

"αξιοπρέπειας της εργασίας" από τον ομιλητή. Συνεπώς, η συγκεκριμένη αναφορά στην ομιλία αποτελεί ένα έμμεσο γνήσιο επεισόδιο γνωστικής ενσυναίσθησης και μία επίκληση συναισθηματικής ενσυναίσθησης με το έμμεσο ακροατήριο του ομιλητή.

Γ140-142: Σε αυτό το σημείο περιγράφεται με την χρήση πληθωρικού λεξιλογίου (Φραγκουδάκη, 1999) η απόκριση της κυβέρνησης στην υπονοούμενη εργασιακή ανασφάλεια και ανεργία, τα οποία αποτελούν και πηγές ανησυχίας μεγάλου μέρους του έμμεσου ακροατηρίου. Σε αυτό το πλαίσιο, γίνεται ευδιάκριτη η στοιχειοθέτηση ενός γνωστικού ενσυναισθητικού επεισοδίου.

Γ154-156: Αναγνωρίζοντας τις παθογένειες της λειτουργίας του κρατικού μηχανισμού ("παθητικά επιδόματα") και τις επιπτώσεις που αυτές έχουν επάνω στους πολίτες ("όμηρος"), ο ομιλητής-πρωθυπουργός επιχειρεί να παρουσιαστεί στην ίδια πλευρά με τους τελευταίους οι οποίοι αποτελούν και το έμμεσο ακροατήριό του. Μια τέτοια προσπάθεια φυσικά και δεν μπορεί να σταθεί στην λογική αφού εκ των πραγμάτων ανήκει στην "απέναντι" πλευρά της "συναλλαγής" αφού διαφορετικά δεν θα υπήρχε. Συνεπώς, εδώ υπάρχει ισχυρισμός γνωστικής ενσυναίσθησης που σκοπό έχει την φαινομενική συμπόρευση του ομιλητή με το κοινό του και μέσω αυτής, την συναίνεση.

Γ185-186: Σε αυτό το σημείο της ομιλίας εντοπίζεται ένα επεισόδιο επίκλησης συναισθηματικής ενσυναίσθησης μέσω της αναφοράς του ομιλητή στα συναισθήματα ("...αισθάνονται χρήσιμοι...") και τις επιθυμίες ("...θέλουν να...") μίας συγκεκριμένης κοινωνικής ομάδας η οποία ταυτόχρονα αποτελεί και μέρος του έμμεσου ακροατηρίου του.

Γ190-192: Αυτό που λαμβάνει χώρα στην συγκεκριμένη αποστροφή του λόγου του ομιλητή είναι περισσότερο μία υπενθύμιση και μία αναγνώριση των δυσάρεστων καταστάσεων και των αρνητικών συναισθημάτων που βίωσαν οι πολίτες (έμμεσο ακροατήριο) σε μία περίοδο προηγούμενης διακυβέρνησης. Σε αυτό το πλαίσιο, ο ομιλητής επικαλείται συναισθηματική ενσυναίσθηση χωρίς όμως να μπορεί να στοιχειοθετήσει κάτι περισσότερο από την κατανόησή του ότι τέτοια επώδυνα γεγονότα θα πρέπει να αποφεύγονται.

Γ207-209: Στο συγκεκριμένο απόσπασμα χρησιμοποιείται πληθωρικός λόγος ("...ο απόμαχος της δουλειάς...") με σκοπό την αναγνώριση της προσφοράς των συνταξιούχων (μέρος του έμμεσου ακροατηρίου) για τους οποίους ο ομιλητής επικαλείται συναισθηματική ενσυναίσθηση ισχυριζόμενος την απώλεια και ανάκτηση της αξιοπρέπειάς τους. Στην συνέχεια μιλάει εκ μέρους του κράτους και κατά συνέπεια των υπουργών και των βουλευτών της συγκυβέρνησης για να εκφράσει συμπόνια κάνοντας χρήση του ρήματος "νοιάζεται". Το συγκεκριμένο σημείο δεν θα μπορούσε να στοιχειοθετεί κάποιο ενσυναισθητικό επεισόδιο αφού

σύμφωνα με τους Hein & Singer (2008), εδώ ισχύει το "νοιώθω...για τον/την..." και όχι το "νοιώθω όπως ο/η...".

Γ216-220: Με την χρήση όρων όπως "ομηρία" και "ντροπή" ο ομιλητής επιχειρεί να "δικαιώσει" τα αρνητικά συναισθήματα και την αγανάκτηση των συνταξιούχων. Με αυτόν τον τρόπο αναπτύσσει έναν ισχυρισμό συναισθηματικής ενσυναίσθησης. Επίσης, αναφέροντας την φράση "ζήτημα δικαιοσύνης και πολιτισμού", αυξάνεται εντέχνως το επίπεδο κρισιμότητας της κατάστασης για να ενισχυθεί η σημαντικότητα της αντιμετώπισής της. Σε αυτό το πλαίσιο, διαφαίνεται ένα αυθεντικό επεισόδιο γνωστικής ενσυναίσθησης με το έμμεσο ακροατήριο ως κοινό-στόχο αφού τα ληφθέντα μέτρα αντιμετώπισης προϋποθέτουν την αναγνώριση του δυσμενούς περιβάλλοντος επιβίωσης των συνταξιούχων.

Γ229-230: Σε αυτό το σημείο εντοπίζεται ένα επεισόδιο γνωστικής ενσυναίσθησης με τον ομιλητή ως παρατηρητή και τους εργαζόμενους (έμμεσο ακροατήριο) ως κοινό-στόχο. Εδραιώνεται με τον ομιλητή να αναγνωρίζει την απαίτηση των εργαζομένων να διαχειρίζονται οι ίδιοι τις αποταμιεύσεις τους και να αποδίδει σε αυτούς την αντίστοιχη ευθύνη ("οι ίδιοι") ικανοποιώντας αυτήν τους την απαίτηση. Με αυτήν την αναφορά, ο ομιλητής δείχνει να αντιλαμβάνεται τον τρόπο και το περιεχόμενο σκέψης του ακροατηρίου αναγνωρίζοντας το δίκαιο του αιτήματός τους. Με αυτόν τον τρόπο επιδιώκεται η θετική προσέγγιση του ακροατηρίου. Δηλαδή η απόσταση μεταξύ του ομιλητή και του έμμεσου κοινού μειώνεται όχι με την μετακίνηση του πρώτου προς τα κάτω μέσω της "λαϊκοποίησης" του, αλλά με την ανύψωση του επιπέδου του ακροατηρίου μέσω της ενίσχυσης του αισθήματος σημαντικότητας.

Γ240-244: Το συγκεκριμένο απόσπασμα της ομιλίας αναφέρεται στο έμμεσο ακροατήριο, δηλαδή τους πολίτες ως κοινό-στόχο και χρησιμοποιεί πρώτο πληθυντικό ("Σκύψαμε") για να περιλάβει το σύνολο της κυβέρνησης και του άμεσου ακροατηρίου δηλαδή τους βουλευτές της συμπολίτευσης στον ρόλο του παρατηρητή. Το γνωστικό ενσυναισθητικό επεισόδιο έγκειται στο γεγονός ότι η κυβέρνηση αναγνώρισε και παρενέβη σε ένα παράπονο των πολιτών για μια προβληματική κατάσταση που προκαλούσε ταλαιπωρία. Με την χρήση πληθυντικού λεξιλογίου (Φραγκουδάκη, 1999) όπως το ρήμα "σκύψαμε", δραματοποιείται η παρουσίαση του επιχειρήματος ενώ με την υπερβολή επιδιώκεται η προώθηση του προφίλ μίας κυβέρνησης με υψηλό δείκτη ενσυναίσθησης.

Γ255-257: Σε αυτό το σημείο ο ομιλητής απευθύνεται κυρίως στο άμεσο ακροατήριό του και επιδιώκει τον καθησυχασμό του από την ενδεχόμενη αναστάτωση που μπορεί να έχουν προκαλέσει οι αναφορές του στα δημοσιονομικά μέτρα. Αναγνωρίζοντας συνεπώς την αναστάτωση και την ανησυχία του άμεσου ακροατηρίου, εδραιώνεται εκ μέρους του ομιλητή ένα γνωστικό ενσυναισθητικό επεισόδιο. Σκοπός αυτής της αναφοράς είναι να

υπενθυμίσει ο ομιλητής ότι βρίσκεται σε μία συνεχή γνωστική επικοινωνία και με το άμεσο ακροατήριο του.

Γ277-279: Με την συγκεκριμένη αναφορά και την χρήση ευφημιστικού λόγου (Φραγκουδάκη, 1999) όπως είναι η φράση "εθνική στρατηγική" ο ομιλητής προσπαθεί να υπενθυμίσει και να ενεργοποιήσει μία εθνική συλλογική συνείδηση η οποία θα συμπεριλάβει και τις ακόλουθες πρωτοβουλίες που αφορούν σε δύο κοινωνικές ομάδες. Έτσι παγιδεύονται όσοι διαφωνήσουν αφού αυτομάτως αποβάλλονται από τον εθνικό σύνολο. Ταυτόχρονα λαμβάνει χώρα ένα συλλογικό ενσυναισθητικό επεισόδιο γνωστικής φύσης (Spaulding, 2017). Αναγνωρίζονται και αντιμετωπίζονται θεμελιώδεις ανάγκες (στέγαση) και προβλήματα (εύρεση εργασίας) συγκεκριμένων κοινωνικών ομάδων οι οποίες όχι μόνο αποτελούν μέρος του έμμεσου ακροατηρίου του ομιλητή αλλά επίσης απολαμβάνουν και την συμπάθεια του μεγαλύτερου μέρους του συνόλου του. Με αυτόν τον τρόπο και δίνοντας έμφαση στα κοινά σημεία των συμμετεχόντων σε αυτήν την επικοινωνιακή διαδικασία, ο ομιλητής επιτυγχάνει σε έναν βαθμό την συναίνεση και την ελαχιστοποίηση των αντιδράσεων.

Γ283-288: Σε αυτήν την παράγραφο λαμβάνει χώρα μία ο ομιλητής προσπαθεί να αναπτύξει ή/και να ενισχύσει το ηθικό του κύρος και κατά συνέπεια την εμπιστοσύνη προς το πρόσωπό του αλλά και τον χαρακτήρα όλης της κοινοβουλευτικής του ομάδας (Charteris-Black, 2018) εκμεταλλευόμενος την αντίδραση της αντιπολίτευσης (χαμόγελα) για να της αποδώσει αδιαφορία και να διαφοροποιηθεί έτσι από αυτήν. Ενισχύοντας την εμπιστοσύνη, αποδυναμώνεται η αντίσταση στην συναίνεση απέναντι στα επιχειρήματα που αναπτύχθηκαν αλλά και θα αναπτυχθούν. Ταυτόχρονα επιτυγχάνει την εδραίωση ενός γνωστικού ενσυναισθητικού επεισοδίου επιδεικνύοντας κατανόηση για τις ανάγκες και τα προβλήματα που αντιμετωπίζει μία ιδιαίτερη κοινωνική ομάδα που όχι μόνο η ίδια αποτελεί μέρος του έμμεσου ακροατηρίου αλλά ευαισθητοποιεί και απολαμβάνει και την υποστήριξη της συντριπτικής πλειοψηφίας του υπολοίπου μέρους της.

Γ289-293, Γ299-303: Η προσπάθεια που λαμβάνει χώρα σε αυτό το σημείο της ομιλίας είναι να γίνει αναφορά στο γυναικείο φύλο (έμμεσο ακροατήριο) και τις πρωτοβουλίες που ελήφθησαν για την κάλυψη των αναγκών τους και την επίλυση των προβλημάτων τους. Περιγράφοντας τις παρεμβάσεις αρχικά και έπειτα αναφέροντας τις κατηγορίες της αντιπολίτευσης για το αντίθετο με μία ειρωνική διάθεση υποτιθέμενης αποδοχής τους ("αυτή η ανάληψη κυβέρνηση χωρίς κοινωνικές ευαισθησίες") επιχειρείται η αναίρεσή τους. Με τον τρόπο αυτό επιδιώκεται η ενίσχυση του κοινωνικά ευαίσθητου προφίλ της κυβέρνησης, με παράλληλη αποδόμηση του αντίστοιχου προφίλ της αντιπολίτευσης. Σε αυτό το πλαίσιο,

εδραιώνεται ένα γνωστικό ενσυναισθητικό επεισόδιο με παρατηρητή τον ομιλητή και κοινό-στόχο το έμμεσο ακροατήριο και ειδικότερα το γυναικείο φύλλο.

Γ304-309, Γ315-318: Η συγκεκριμένη αποστροφή στον λόγο του ομιλητή σκοπό έχει να δώσει έμφαση στην, ισχυριζόμενη από τον ίδιο, έλλειψη ενσυναίσθησης και κατανόησης εκ μέρους της αντιπολίτευσης. Με την χρήση λέξεων όπως "γελάτε", "ειρωνεύεστε" οι οποίες αποδίδονται στην αντιπολίτευση και φράσεων όπως "λυπάμαι πραγματικά" επιχειρείται η διεύρυνση της απόστασης μεταξύ των δύο πολιτικών χώρων σε ότι αφορά την δυνατότητα αντίληψης και κατανόησης των κοινωνικών αναγκών και προβλημάτων.

Γ343-346: Σε αυτό το σημείο της ομιλίας είναι ευδιάκριτη η προσπάθεια του ομιλητή να επικαλεστεί ατομική αλλά και συλλογική κοινωνική ευαισθησία και κατά συνέπεια ανεπτυγμένη ενσυναίσθηση, κυρίως γνωστική. Απευθύνεται και στα δύο ακροατήρια, άμεσο και έμμεσο, θέτοντας και πάλι τις διαχωριστικές γραμμές μεταξύ της κυβέρνησης και της αντιπολίτευσης αφού προηγουμένως, σε άλλα σημεία της ομιλίας, έχει επιχειρηματολογήσει για την κοινωνική ευαισθησία της πρώτης και την κοινωνική αναληγσία και αδιαφορία της δεύτερης. Υπενθυμίζει, ωστόσο, με την φράση "δοκιμαζόμαστε όλοι", ότι τελικός κριτής είναι ο λαός και με αυτόν τον τρόπο "επιστρέφει" σε αυτόν την εξουσία για να δείξει εμπιστοσύνη προσδοκώντας να κερδίσει εμπιστοσύνη και, κατά συνέπεια, συναίνεση.

4.1.2. Ομιλία Αρχηγού Αξιοματικής Αντιπολίτευσης

Γ6-7: Στο σημείο αυτό ο ομιλητής και Αρχηγός της Αξιοματικής Αντιπολίτευσης (ΑΑΑ) απευθύνεται στον Πρωθυπουργό κατηγορώντας τον για ότι έχει αποδώσει το χαρακτηριστικό της άγνοιας στους πολίτες. Με αυτόν τρόπο, εντέχνως επικαλείται γνωστική ενσυναίσθηση απέναντι στο έμμεσο ακροατήριό του. Το οποίο ακροατήριο περιγράφει τόσο ως "πολίτες" όσο και ως "λαό" με το πρώτο να χρησιμοποιείται σε πληθυντικό αριθμό και έτσι να αποκτάει έναν περισσότερο ατομοκεντρικό χαρακτήρα ξεχωρίζοντας το άτομο από την μάζα, ενώ το δεύτερο, το οποίο χρησιμοποιείται σε ενικό αριθμό, είναι περισσότερο μαζικό και υποδηλώνει χαρακτηριστικά υποτέλειας και επιβολής εξουσίας. Παράλληλα, αναφερόμενος στους πολίτες και τον λαό ως μία τρίτη ομάδα, διαχωρίζει ο ομιλητής τον εαυτό του από αυτήν με αποτέλεσμα να αναπτύσσεται μία αμφιβολία σχετικά με το κατά πόσο ο ίδιος μπορεί να βρίσκεται ενσυναισθητικά κοντά στο ακροατήριο για λογαριασμό του οποίου μιλάει.

Γ18-24: Στο συγκεκριμένο απόσπασμα, ενώ συνεχίζεται η απόδοση κατηγοριών από τον ΑΑΑ στον Πρωθυπουργό, επιδιώκεται η εξιλέωση μίας ομάδας πολιτών και πρώην αξιωματούχων εξ'ονόματος των οποίων φαίνεται να μιλάει ο ομιλητής. Μέσω αυτής

της διαδικασίας θυματοποίησης, ο ΑΑΑ επικαλείται, εμμέσως, ένα συναισθηματικό ενσυναισθητικό επεισόδιο με κοινό-στόχο ένα στοχευμένο τμήμα του έμμεσου ακροατηρίου του. Ένας από τους λόγους που γίνεται αυτή η αναφορά είναι ενδεχομένως και το γεγονός ότι ο ίδιος ο ομιλητής ήταν πολιτικός προϊστάμενος της εν λόγω ομάδας και ως τέτοιος δέχθηκε και ο ίδιος τις τότε κατηγορίες. Κατά συνέπεια, με αυτήν την αναφορά του επιδιώκει και την δική του ηθική αποκατάσταση και μέσω αυτής την ανάκτηση της εμπιστοσύνης του ακροατηρίου.

Γ34-35: Χρησιμοποιώντας δύο διαδοχικές ρητορικές, ενδεχομένως, ερωτήσεις, ο ομιλητής επιχειρεί παρουσιάσει μία γνωστικά δυσάρεστη κατάσταση. Εκτός όμως από τις ρητορικές ερωτήσεις, γίνεται χρήση συγκεκριμένων λεξιλογικών και γραμματικών στοιχείων. Για παράδειγμα, η λέξη "περιπέτειες", η οποία στο συγκεκριμένο συγκείμενο περιέχει ένα αρνητικό και δυσάρεστο υπονόημα. Επίσης, η χρήση του πρώτου πληθυντικού προσώπου με την οποία επιδιώκεται η γνωστική συμπερίληψη του ομιλητή στο ακροατήριο του. Με τα παραπάνω λοιπόν ως "εργαλεία" αναπτύσσεται και παρουσιάζεται ο ισχυρισμός του ΑΑΑ στην εμπλοκή του σε ένα γνωστικό ενσυναισθητικό επεισόδιο με το έμμεσο ακροατήριό του.

Γ40: Χρησιμοποιώντας εδώ την λέξη "ανασφάλεια" και θέτοντας την στο συλλογικό πλαίσιο των "εθνικών θεμάτων", ο ομιλητής επιδιώκει την "μεταφορά" συναισθημάτων από τον λαό προς τον Πρωθυπουργό καθιστώντας τον εαυτό του ως αγγελιαφόρο. Παρότι δεν υπάρχει σαφής απόδοση του αισθήματος της ανασφάλειας σε κάποιο κοινό-στόχο, η προσπάθεια φαίνεται να είναι προς μία επίκληση ενσυναισθητικού επεισοδίου συναισθηματικής φύσεως με το έμμεσο ακροατήριό του.

Γ52-54: Σε αυτό το σημείο, ο ομιλητής χρησιμοποιεί λεξιλόγιο απόδοσης κατηγοριών όπως την λέξη "εξαπατήσατε" προκειμένου να προσεγγίσει γνωστικά τμήμα του έμμεσου ακροατηρίου του, δηλαδή τους συνταξιούχους, και να ισχυριστεί εμμέσως την στοιχειοθέτηση ενσυναισθητικού επεισοδίου με αυτούς. Ωστόσο, ούτε σε αυτό το απόσπασμα επιλέγεται το πρώτο πρόσωπο πληθυντικού και κατά συνέπεια ο ομιλητής παρουσιάζεται περισσότερο ως αφηγητής και κατήγορος.

Γ57: Και εδώ, αυτό που παρατηρείται είναι μία καταγραφή συναισθημάτων με την χρήση των λέξεων "ανασφάλεια" και "απόγνωση" χωρίς όμως να αποδίδονται σε κάποιο υποκείμενο ή σε κάποιο από τα ακροατήριά του ομιλητή για να μπορέσει να στοιχειοθετηθεί κάποιου είδους ενσυναισθητικό επεισόδιο.

Γ66-70: Στην συγκεκριμένη αποστροφή του λόγου του ΑΑΑ, επιχειρείται με έναν ειρωνικό τόνο η επίδειξη συμπάθειας (Goetz et al., 2010) προς τον Πρωθυπουργό. Παράλληλα με την χρήση μιας σειράς απαξιωτικών λεξιλογικών επιλογών όπως το επίθετο "αμήχανοι" αποδίδεται αδυναμία χαρακτήρα ενώ με την κτητική αντωνυμία "σας" επιδιώκεται

η απαξίωση της προσωπικότητάς των βουλευτών της συμπολίτευσης μέσα από την σημασιολογική μετατροπή τους σε κτήμα με κτήτορα τον Πρωθυπουργό. Σε ότι αφορά την ύπαρξη ενσυναίσθησης δεν υπάρχουν στοιχεία που να την εδραιώνουν αφού το πλαίσιο είναι ειρωνικό και ως τέτοιο, ακυρωτικό κάθε γνήσιας έκφρασης που θα μπορούσε να αποτελεί στοιχείο ενσυναίσθησης.

Γ86-90: Σε αυτό το απόσπασμα, ο ομιλητής συνεχίζει να κατηγορεί τον Πρωθυπουργό, στην ουσία, για έλλειψη ενσυναίσθησης. Προς υποστήριξη της συγκεκριμένης κατηγορίας απαριθμείται μία σειρά από αρνητικές για τους πολίτες (έμμεσο ακροατήριο) και τις ανάγκες τους νομοθετικές πρωτοβουλίες της κυβέρνησης. Μέσω του συγκεκριμένου ισχυρισμού, ο ομιλητής επιδιώκει την αποδόμηση του ηθικού και κοινωνικού προφίλ των πολιτικών του αντιπάλων επικαλούμενος έλλειψη αντίληψης των αναγκών και των προβλημάτων των πολιτών, έλλειψη γνωστικής ενσυναίσθησης.

Γ96-98: Απευθυνόμενος προσωπικά στον πρωθυπουργό και μετατρέποντάς τον στο άμεσο ακροατήριό του, ο ΑΑΑ του αποδίδει λάθος γνωστική εκτίμηση σε σχέση με την εκτιμώμενη από τον ίδιο πεποίθηση του Πρωθυπουργού ότι μίλησε σε ένα "κοινό που έχει άγνοια". Έχοντας λοιπόν εδραιώσει ένα συγκεκριμένο αρνητικό ή ακόμα και ανύπαρκτο ενσυναισθητικό προφίλ για τον Πρωθυπουργό, ο ΑΑΑ δίνει την δικιά του αντίθετη και υποστηρικτική προς το έμμεσο ακροατήριό του εκτίμηση προκειμένου να στοιχειοθετήσει ένα γνωστικό ενσυναισθητικό επεισόδιο μαζί τους. Στόχος του ομιλητή είναι η αναγνώριση και αποδοχή του στο σύνολο του λαού που αποτελεί φυσικά και εκλογικό σώμα.

Γ98-102: Σε συνέχεια των παραπάνω αναφορών στον λαό, ο ομιλητής και ΑΑΑ επιστρατεύει στοιχεία αξιολογικού λόγου (Φραγκουδάκη, 1999) για να ενισχύσει το προφίλ του λαού (έμμεσου ακροατηρίου). Έπειτα προχωράει σε μία αρνητική υπόδειξη προς τον Πρωθυπουργό υπονοώντας την υπεροψία του απέναντι στον λαό και θέτοντας τον εαυτό του απέναντι, δηλαδή ΜΕ τον λαό. Παρόλα αυτά, και εδώ απουσιάζει η χρήση πρώτου πληθυντικού με αποτέλεσμα να δημιουργείται συντηρείται μία απόσταση από το κοινό-στόχο. Συνεπώς, δεν υπάρχει σαφής στοιχειοθέτηση κάποιου ενσυναισθητικού επεισοδίου.

Γ103-105: Σε αυτό το σημείο της ομιλίας του, ο ΑΑΑ χτίζει μία εισαγωγή επιχειρώντας να μεταφέρει, να περιγράψει την πραγματικότητα των πολιτών χωρίς όμως να γίνεται σαφές αν αναφέρεται σε θετικές ή σε αρνητικές εκφάνσεις αυτής της πραγματικότητας. Συνεπώς, και πάλι δεν είναι δυνατή η εδραίωση κάποιου ενσυναισθητικού επεισοδίου.

Γ133-135: Στο συγκεκριμένο απόσπασμα, όπως και στα περισσότερα σημεία της ομιλίας του, ο ΑΑΑ απευθύνεται προσωπικά στον Πρωθυπουργό με σκοπό την απαξίωση του αρχηγικού του προφίλ. Ο τρόπος που επιλέγεται να γίνει αυτό είναι πλάγιος και έμμεσος

μέσω της χρήσης υποτιμητικών χαρακτηρισμών ("άμοιροι") για τους βουλευτές της συμπολίτευσης (άμεσο ακροατήριο). Ενισχυτικά για τον ίδιο σκοπό, χρησιμοποιείται και πληθωρικός λόγος (Φραγκουδάκη, 1999) με επίσης υποτιμητικό υπονόημα ("έχουν βάλει μαύρες πλερέζες") ενώ τους απευθύνεται έμμεσα, σε τρίτο πληθυντικό πρόσωπο, μιλώντας προς τον αρχηγό τους. Η όλη αναφορά θα συνιστούσε ένα συναισθηματικό ενσυναισθητικό επεισόδιο με στόχο-κοινό τους βουλευτές της συμπολίτευσης (άμεσο ακροατήριο) εφόσον όμως απουσίαζε το ειρωνικό πλαίσιο μέσα στο οποίο προφανώς έθεσε ο ομιλητής τις αναφορές του.

Γ167-169: Στο τμήμα αυτό του λόγου του, ο ομιλητής θέτει μίας ρητορικής φύσεως ερώτηση την οποία απαντάει ο ίδιος και αφορά την συναισθηματική κατάσταση των πολιτών και έμμεσο ακροατήριο του, το οποίο μάλιστα επιχειρεί να διευρύνει κάνοντας μία συμπεριληπτική αναφορά σε "δεξιούς και αριστερούς". Με την απάντηση της ερώτησης επιχειρεί μία επίκληση συναισθηματικής ενσυναίσθησης με το έμμεσο ακροατήριό του για την οποία μάλιστα προσπαθεί να πείσει δια της λεκτικής επαναλήψεως του συγκεκριμένου συναισθήματος (ανασφάλεια). Η αυθεντικότητα του συγκεκριμένου ενσυναισθητικού επεισοδίου μπορεί να αμφισβητηθεί λόγω της συναισθηματικής του φύσης και του γεγονότος ότι ο ίδιος ο ομιλητής βρίσκεται εκ θέσεως, σε μία διαφορετική και πιο ασφαλή κατάσταση από τον μέσο πολίτη.

Γ179-181: Σε αυτό το σημείο, ο ΑΑΑ αναφέρεται σε χαρακτηρισμούς που λαμβάνει ο ίδιος και οι βουλευτές της κοινοβουλευτικής του ομάδας από στελέχη της κυβέρνησης. Μέσω αυτής της αναφοράς στοιχειοθετείται ένα συναισθηματικό ενσυναισθητικό επεισόδιο μεταξύ του ομιλητή και του άμεσου ακροατηρίου του (βουλευτές αντιπολίτευσης). Σκοπός της συγκεκριμένης αναφοράς είναι ενδεχομένως η αποδόμηση του ήθους της κυβερνώσας παράταξης, και κατά συνέπεια του αισθήματος εμπιστοσύνης απέναντί της, στα πλαίσια σύγκρισής της με την Αξιωματική Αντιπολίτευση.

Γ246-248: Η συγκεκριμένη αποστροφή του λόγου του ομιλητή περιέχει στοιχεία ειρωνείας η οποία εδραιώνεται με την χρήση φρασεολογίας όπως "Ωραία αποτελέσματα έχει η στρατηγική σας", "Συγχαρητήρια" κ.α.. Μέσα σε αυτό το ειρωνικό πλαίσιο, γίνεται μία σαφής επίκληση σε ένα επεισόδιο συλλογικής συναισθηματικής ενσυναίσθησης με παρατηρητές τον ομιλητή και την κοινοβουλευτική του ομάδα και κοινό-στόχο το έμμεσο ακροατήριό του ("ελληνικός λαός").

271-276: Σε αυτήν την παράγραφο της ομιλίας του ΑΑΑ, επιδιώκεται η αναγνώριση της εθνικής συλλογικότητας και του κοινού αισθήματος απέναντι στον εξωτερικό εχθρό. Τα μέσα που χρησιμοποιούνται για αυτόν τον σκοπό είναι κυρίως λεξιλογικά επαναλαμβάνοντας λέξεις όπως "απέναντι" και "ενωμένοι", αλλά και γραμματικά με την επιλογή

του πρώτου πληθυντικού προσώπου ως υποκείμενο των προτάσεων. Σε αυτό το πλαίσιο, εδραιώνεται ένα συναισθηματικό ενσυναισθητικό επεισόδιο του ομιλητή ως παρατηρητή τόσο με το άμεσο όσο και με το έμμεσο ακροατήριό του ως κοινό-στόχο.

Γ277-279: Με την προτροπή που περιγράφεται στην πρώτη πρόταση αυτού του αποσπάσματος, και με την δεύτερη πρόταση του να μετατρέπει αυτήν την προτροπή σε αίτημα της "συντριπτικής πλειοψηφίας των συμπολιτών μας", ο ομιλητής ισχυρίζεται την εμπλοκή του σε ένα γνωστικό ενσυναισθητικό επεισόδιο. Σε αυτό το ενσυναισθητικό επεισόδιο, ρόλο παρατηρητή έχει ο ομιλητής ενώ ρόλος του κοινού-στόχο αποδίδεται στο έμμεσο ακροατήριό του. Η γλωσσική υπερβολή που χρησιμοποιείται με την φράση "συντριπτική πλειοψηφία" χωρίς να δίνονται στοιχεία για αυτήν, μπορεί μόνο να εκληφθεί ως μια ρητορική μεθόδευση του ομιλητή για να ισχυριστεί συλλογικότητα και έτσι να ενισχύσει το επιχείρημά του και να διευρύνει το ακροατήριό του.

Γ333-334: Σε αυτήν την πρόταση ο ομιλητής επικαλείται γνωστική ενσυναίσθηση με το έμμεσο ακροατήριό του και συγκεκριμένα με αυτό που αποκαλεί "νοικοκυριά". Ένας από τους λόγους που επιλέγεται η χρήση της λέξης "νοικοκυριά" είναι το γεγονός ότι αυτή εμπεριέχει και την έννοια του νομοταγούς και πειθαρχημένου πολίτη. Σε αντίθεση με μία λεξιλογικά συγγενική λέξη όπως η λέξη "οικογένειες" η οποία δεν εκπέμπει τέτοια χαρακτηριστικά. Εκτός των άλλων, η συγκεκριμένη λεξιλογική επιλογή καθώς και η φράση "...δεν έχουν να βγάλουν τον μήνα." ενδεχομένως να εξυπηρετεί την προσπάθεια για διόγκωση του αισθήματος αδικίας που περιγράφεται.

Γ351-356: Σε συνέχεια του προηγούμενου σχολίου, και εδώ επαναφέρεται από τον ομιλητή το ίδιο επιχείρημα με σκοπό την ενίσχυσή του προηγούμενου γνωστικού ενσυναισθητικού επεισοδίου. Σε αυτήν την προσπάθεια επιστρατεύονται λέξεις με ιδιαίτερα αρνητικό υπονόημα όπως η λέξη "σύνδρομο" η οποία περιγράφει μία σοβαρά προβληματική και μη-ομαλή κατάσταση.

Γ368-369: Σε αυτό το σημείο της ομιλίας του ο ΑΑΑ επικαλείται γνωστική ενσυναίσθηση και πάλι με την κοινωνική ομάδα των οικογενειών (έμμεσο ακροατήριό) αναφερόμενος σε μία μελλοντική κατάσταση την οποία ο ίδιος περιγράφει με τον όρο "συνθήκες κρίσης" προσδίδοντάς της δραματικό τόνο. Τον ίδιο σκοπό εξυπηρετούν και οι φράσεις "θα ψάχνουν" και "...για να σπουδάσουν τα παιδιά τους" οι οποίες περιγράφουν την δυσμένεια την οποία θα κληθούν να αντιμετωπίσουν οι οικογένειες (έμμεσο ακροατήριό). Επίσης, θέτοντας το χρονικό πλαίσιο στο μέλλον, ο ομιλητής επιδιώκει, ενδεχομένως, να καταδείξει το γεγονός ότι οι εφαρμοζόμενες πολιτικές έχουν δεσμεύσει και το μέλλον, του ακροατηρίου. Με αυτόν τον

τρόπο επιχειρείται η καλλιέργεια ενός κλίματος απαισιοδοξίας και αποστροφής για το παρόν, μέρος του οποίου αποτελεί και η παρούσα κυβέρνηση.

Γ511-513: Στην σύντομη αυτή παράγραφο, ο ομιλητής επικαλείται συναισθηματική ενσυναίσθηση με το σύνολο της κοινωνίας δηλαδή το έμμεσο ακροατήριό του. Αυτή στοιχειοθετείται τόσο από την φράση "θα το πω όπως ακούγεται στα καφενεία" όσο και από την χρήση του όρου "κοινωνία" ως υποκείμενο της πρότασης με την οποία περιγράφει το περιεχόμενο του ενσυναισθητικού επεισοδίου. Με την παραπάνω φράση, ο ομιλητής επιδιώκει την αποδοχή του από το κοινό-στόχο (κοινωνία) ως αναπόσπαστο και πλήρες μέλος του έτσι ώστε να ισχυριστεί καθολική αποδοχή των επιχειρημάτων του. Στην συνέχεια αντικαθιστά τον όρο "κοινωνία" με τον όρο "ελληνικός λαός" προκειμένου να επαναλάβει τον ισχυρισμό του "στρίβοντας το μικρόφωνό του" προς ένα περισσότερο "δεξιό ακροατήριο".

4.2. Αξιολόγηση Ομιλιών-Δειγμάτων

Κατά την ανάλυση των ομιλιών του Πρωθυπουργού και του Αρχηγού της Αξιωματικής Αντιπολίτευσης προκύπτουν στοιχεία ομοιότητας αλλά και διαφοροποιήσεων τόσο σε ρητορικό επίπεδο όσο και σε ότι έχει να κάνει με την εμφάνιση ενσυναισθητικών επεισοδίων. Σε αυτό το πλαίσιο, θεωρήθηκε ιδιαίτερα χρήσιμη τόσο η ξεχωριστή για την κάθε μία ομιλία αξιολόγηση των αναλύσεων όσο και η συγκριτική τους αξιολόγηση.

Η αξιολόγηση των δειγμάτων που ακολουθεί επικεντρώνεται κυρίως στα χαρακτηριστικά των ενσυναισθητικών επεισοδίων όπως είναι το είδος τους, η αυθεντικότητά τους, η συχνότητα και ο τρόπος εμφάνισής τους καθώς και σε άλλα στοιχεία που συνεισφέρουν στην απάντηση των ερευνητικών ερωτημάτων όπως τα Αριστοτελικά ρητορικά στοιχεία που χρησιμοποιούνται στα πλαίσια της πειθούς (ήθος, λόγος, πάθος) και φυσικά το ακροατήριο στο οποίο απευθύνονται.

4.2.1. Αξιολόγηση της Ομιλίας του Πρωθυπουργού

Η ομιλία του Πρωθυπουργού στην κοινοβουλευτική συζήτηση, η οποία αφορούσε στις κοινωνικές πολιτικές της κυβέρνησης, είχε ως σκοπό την ενημέρωση του σώματος του κοινοβουλίου, και εμμέσως των Ελλήνων πολιτών, σχετικά με τις πρωτοβουλίες και τα μέτρα που ελήφθησαν αλλά και αυτών που έχουν σχεδιαστεί να ληφθούν στο μέλλον τόσο για την αντιμετώπιση κοινωνικών προβλημάτων όσο και για την αποκατάσταση κοινωνικών αδικιών. Το ύφος της ομιλίας ήταν κατά βάση ουδέτερο και περιγραφικό χωρίς όμως να λείπουν

στοιχεία ειρωνείας και απαξίωσης προς τους πολιτικούς του αντιπάλους κυρίως σε ότι αφορά τις πολιτικές που εφάρμοσαν κατά την περίοδο της δικής τους διακυβέρνησης.

Σε επίπεδο ρητορικής, η ομιλία περιείχε όλα τα στοιχεία της πειθούς σύμφωνα με την «Ρητορική» του Αριστοτέλη (ήθος, λόγος και πάθος), τα οποία χρησιμοποιήθηκαν ισομερώς και ανάλογα με την επιδίωξη του ομιλητή σε κάθε σημείο. Πιο συγκεκριμένα, το στοιχείο του *ήθους*, δηλαδή της επίκλησης των θετικών στοιχείων του χαρακτήρα του ομιλητή και εκείνων τα οποία γίνονται αποδεκτά από το ακροατήριο, εμφανίζεται κυρίως στην εισαγωγή της ομιλίας έτσι ώστε να εδραιωθεί μία κοινή βάση αρχών και αξιών μεταξύ του ομιλητή και του ακροατηρίου του. Ο καθορισμός και η αποδοχή μίας τέτοια κοινής βάσης αρχών και αξιών ενισχύει την επιδιωκόμενη συναίνεση και ταύτιση του ακροατηρίου με τα συναισθήματα και τα επιχειρήματα του ομιλητή.

Το στοιχείο του ήθους εμφανίζεται επίσης στον επίλογο της ομιλίας με σκοπό την υπενθύμιση των κοινών αρχών και αξιών αφού ενδεχομένως να έχουν παρεμβληθεί παρουσιάσεις ισχυρισμών και πληροφοριών οι οποίες να βρίσκονται «απέναντι» από την ιδεολογία και τις πεποιθήσεις του ακροατηρίου. Κάτι τέτοιο μπορεί να οδηγήσει στην αποδυνάμωση της κοινής αξιακής βάσης και να παράξει αμφιβολίες. Η υπενθύμιση λοιπόν λειτουργεί ως ενισχυτής των κοινών στοιχείων και καταλύτης έναρξης γνωστικών διαδικασιών αναθεώρησης των «δευτερευόντων» ισχυρισμών και επιχειρημάτων τα οποία, όπως αναφέρθηκε, μπορεί να δημιουργήσαν ερωτηματικά και αμφιβολίες.

Σε ότι αφορά το στοιχείο του *λόγου*, δηλαδή της λογικής επιχειρηματολογίας, αυτό διατρέχει την ομιλία από τις αρχές τις έως την ολοκλήρωσή της. Κύριο μέρος της επιχειρηματολογίας είναι η παράθεση στοιχείων τόσο με τα μέτρα και τις πολιτικές που εφαρμόστηκαν όσο και με τα αποτελέσματα που αυτά παρήγαγαν. Αξίζει να σημειωθεί ότι στην παράθεση στοιχείων δεν γίνεται χρήση συμφωρματικού, πληθωρικού ή άλλου είδους παραπλανητικού λόγου (Φραγκουδάκη, 1999).

Το τρίτο στοιχείο της ρητορικής της πειθούς, το *πάθος*, δηλαδή η πρόκληση συναισθημάτων και η δημιουργία συναισθηματικών δεσμών, χρησιμοποιείται στην συγκεκριμένη ομιλία σε αρκετές περιπτώσεις, χωρίς όμως να επικαλύπτει ή να αποδυναμώνει τα υπόλοιπα δύο στοιχεία όπως αναφέρθηκαν παραπάνω. Στην εφαρμογή στοιχείων *πάθους* ο ομιλητής καταφεύγει πολλές φορές στην χρήση πληθωρικού λόγου (Φραγκουδάκη, 1999) προκειμένου είτε να αυξήσει την θετική συναισθηματική αντίδραση στα επιχειρήματά του είτε να ενισχύσει την αρνητική συναισθηματική αντίδραση όταν κάνει αναφορές και συγκρίσεις με τις απόψεις και τις υποστηριζόμενες πολιτικές των υπολοίπων κοινοβουλευτικών κομμάτων.

Επίσης, η επίκληση στο στοιχείο του πάθους λαμβάνει χώρα εμμέσως όταν γίνεται αναφορά στην συλλογική και ειδικότερα στην εθνική συνείδηση. Μέσω αυτής επιχειρείται η ανάπτυξη του αισθήματος του «ανήκειν» το οποίο είναι απαραίτητο για την εξασφάλιση της «μαζικότητας» ενός συναισθήματος ή μιας συλλογιστικής. Έτσι γίνεται εφικτή η «τιθάσευση» των διαφορετικών φωνών και απόψεων και η συμπόρευσή τους με την πλειοψηφία.

Σε δεύτερο επίπεδο, η αξιολόγηση της ομιλίας του Πρωθυπουργού έχει ως βασικό κριτήριο την ενσυναίσθηση. Ειδικότερα, αξιολογείται η ύπαρξη ή η επίκληση ενσυναισθητικών επεισοδίων, ο τρόπος που εκφράζονται, η συχνότητα και η ένταση με την οποία παρουσιάζονται καθώς και η επιρροή τους στην επίτευξη του βασικού σκοπού της ομιλίας.

Σε αυτό το πλαίσιο, έχει αναγνωριστεί ένας αριθμός ενσυναισθητικών επεισοδίων σε όλο το εύρος της ομιλίας. Σύμφωνα λοιπόν με την ανάλυση που έλαβε χώρα στο τμήμα 4.1.1, εντοπίστηκαν δεκαεννέα (19) γνωστικά ενσυναισθητικά επεισόδια από τα οποία δέκα (10) αναγνωρίστηκαν ως αυθεντικά και εννέα (9) ως επικλήσεις ή ισχυρισμοί καθώς και οκτώ (8) συναισθηματικά ενσυναισθητικά επεισόδια από τα οποία μόνο δύο (2) αναγνωρίστηκαν ως αυθεντικά και έξι (6) ως επικλήσεις ή ισχυρισμοί.

Αυτό που προκύπτει ως συμπέρασμα από τους παραπάνω αριθμούς, είναι το γεγονός ότι η γνωστική ταύτιση του ομιλητή με το ακροατήριό του είναι μία διεργασία που συμβαίνει συχνότερα σε σχέση με την συναισθηματική ταύτιση αφού η πρώτη απαιτεί την συλλογή και κατοχή πληροφοριών ενώ η δεύτερη έχει ως προϋπόθεση τα κοινά βιώματα. Παρατηρήθηκαν επίσης ενσυναισθητικά επεισόδια, κυρίως συναισθηματικής φύσεως, σε συλλογικό ή/και εθνικό επίπεδο. Τα επεισόδια αυτά ήταν κατά κύριο λόγο αυθεντικά αφού ως έθνος, υπάρχουν τα κοινά βιώματα, ανησυχίες και συναισθήματα.

Σε ότι αφορά το κοινό-ακροατήριο το οποίο είχε εμπλοκή στο εκάστοτε επεισόδιο ως κοινό-στόχος, σε δύο (2) μόλις περιπτώσεις ήταν το άμεσο ακροατήριο (άμεσα παρευρισκόμενοι στον χώρο του κοινοβουλίου) και σε είκοσι πέντε (25) περιπτώσεις το έμμεσο ακροατήριο (πολίτες). Οι λόγοι που ενδεχομένως να εξηγούν το συγκεκριμένο στοιχείο βρίσκονται στο είδος της σχέσης που έχει ο ομιλητής με τα δύο αυτά κοινά η οποία είναι σχέση εξάρτησης με διαφορετικούς ρόλους σε κάθε μία. Στην περίπτωση του άμεσου κοινού ο ομιλητής δεν έχει τον ρόλο του εξαρτώμενου μέλους και συνεπώς οι αναφορές του προς αυτό είναι περιορισμένες. Επιπλέον, με βάση τον αρχικό σκοπό της ομιλίας που είναι η ενημέρωση, και το περιεχόμενο της που αφορά στην κοινωνική πολιτική, κύριος ενδιαφερόμενος και κατά συνέπεια κοινό-στόχος είναι το έμμεσο ακροατήριο το οποίο αποτελεί και την πηγή εξουσίας και

πολιτικής επιβίωσης του ομιλητή. Επομένως, ο ρόλος του σε αυτήν την σχέση είναι αυτός του εξαρτώμενου μέλους.

Αξίζει τέλος να αναφερθεί ότι σε κάθε περίπτωση εντοπισμού αυθεντικού επεισοδίου ενσυναίσθησης, ή ακόμα και επίκλησης-ισχυρισμού του, επιδίωξη και βασική προσπάθεια είναι η αύξηση του βαθμού ταύτισης του κοινού με τον ομιλητή με απώτερο σκοπό την συναίνεση, την επιδοκιμασία και την συνολική αποδοχή των επιχειρημάτων του.

4.2.2. Αξιολόγηση της ομιλίας του Αρχηγού της Αξιοματικής Αντιπολίτευσης

Σε αντίθεση με την ομιλία του Πρωθυπουργού, η ομιλία του Αρχηγού της Αξιοματικής Αντιπολίτευσης (ΑΑΑ) δεν περιορίστηκε στο θέμα για το οποίο συγκλήθηκε η ολομέλεια αλλά επεκτάθηκε σε όλα σχεδόν τα ζητήματα που απασχολούσαν την επικαιρότητα κατά την συγκεκριμένη χρονική περίοδο. Ο λόγος του απευθυνόταν κυρίως προς τον Πρωθυπουργό με το ύφος να είναι περισσότερο καταγγελτικό, όπως άλλωστε συνηθίζεται στους αντιπολιτευτικούς λόγους, έντονα ειρωνικό και κατά περίπτωση απαξιωτικό τόσο, και κυρίως, προς τον ίδιο τον Πρωθυπουργό προσωπικά όσο και, δευτερευόντως, προς τους βουλευτές του κυβερνώντος κόμματος.

Σκοπός της εν λόγω ομιλίας ήταν μάλλον να θίξει την αξιοπιστία και την φερεγγυότητα του Πρωθυπουργού και μέσω αυτής να πλήξει την πολιτική παράταξη και ιδεολογία που εκπροσωπεί καθιστώντας την κατώτερη αυτής που εκπροσωπεί ο ίδιος. Επιδιώχθηκε, δηλαδή, ένα είδος ετεροπροσδιορισμού μέσω της δημιουργίας μίας ηθικής και ιδεολογικής πόλωσης με την απόδοση του «κακού» πόλου στην αντίπαλη κομματική παράταξη και την αντίστοιχη ιδεολογία.

Σε ότι αφορά την ρητορική πλευρά του λόγου, η χρήση των στοιχείων της πειθούς κατά τον Αριστοτέλη (ήθος, λόγος, πάθος), ήταν μάλλον άνισα κατανομημένη με περιορισμένη χρήση του στοιχείου του λόγου και εκτεταμένη χρήση του στοιχείου του ήθους και του πάθους. Πιο συγκεκριμένα, η ομιλία του ΑΑΑ δεν ξεκινάει, όπως ίσως θα περίμενε κανείς, με μια επίκληση στο ήθος του ομιλητή και την εδραίωση της αποδοχής του χαρακτήρα του, αλλά με μία προσπάθεια αποδόμησης και απαξίωσης του ήθους του Πρωθυπουργού. Μία τακτική η οποία συνδυάζεται με στοιχεία ρητορικού πάθους όπως η χρήση ειρωνικών και συνωμοσιολογικών διατυπώσεων καθώς και η επίκληση σε συλλογικούς κινδύνους, για να προκαλέσει την ενίσχυση αρνητικών συναισθημάτων και την συσχέτισή τους με τον χαρακτήρα του πολιτικού αντιπάλου. Ωστόσο, θετικές αναφορές στο ήθος γίνονται στα πλαίσια του συλλογικού-εθνικού όταν παρουσιάζεται η θέση της αντιπολίτευσης στην αντιμετώπιση εξωτερικών εθνικών απειλών και στον προσδιορισμό της έννοιας της ασφάλειας.

Η αναφορά στο ρητορικό στοιχείο του λόγου είναι, όπως αναφέρθηκε και παραπάνω, περιορισμένη. Εμφανίζεται διάσπαρτα στην ομιλία, κυρίως με την μορφή στατιστικών στοιχείων τα οποία κατά την περιγραφή τους εμπλουτίζονται με την χρήση πληθωρικού λόγου (Φραγκουδάκη, 1999) κυρίως σε σχέση με την επιλογή επιθέτων και επιρρημάτων τα οποία στοχεύουν στην συναισθηματική διέγερση του ακροατηρίου καθιστώντας την αξιολόγηση της πληροφορίας δευτερεύουσας σημασίας διαδικασία.

Το χαρακτηριστικό του πληθωρικού λόγου εμφανίζεται και με την μορφή επαναλήψεων. Συγκεκριμένα, εντοπίστηκαν οκτώ (8) σημεία στην ομιλία του ΑΑΑ των οποίων οι αρχικές αναφορές έγιναν συμπυκνωμένα στην αρχή της ενώ οι δεύτερες αναφορές εντοπίστηκαν σε διάφορα σημεία του υπόλοιπου κειμένου της μέχρι και το τέλος της. Κοινό χαρακτηριστικό των περισσότερων αυτών επαναλήψεων είναι ότι περιέχουν στοιχεία ειρωνείας και απαξίωσης τόσο προς το πρόσωπο του Πρωθυπουργού και των στελεχών της κυβέρνησης όσο και προς την πολιτική που εφαρμόζεται από αυτούς.

Ένα τελευταίο στοιχείο που θα πρέπει να σημειωθεί σε σχέση με την ρητορική ανάπτυξη του λόγου του ΑΑΑ είναι το γεγονός ότι γίνεται εκτεταμένη χρήση των ρητορικών ερωτήσεων κάποιες από τις οποίες απαντάει ο ίδιος ο ομιλητής ενώ κάποιες άλλες μένουν αναπάντητες αλλά με προφανή επιδιωκόμενη απάντηση.

Σε ότι αφορά την ενσυναίσθηση και τα αντίστοιχα επεισόδια τα οποία εντοπίστηκαν και αναλύθηκαν στην ομιλία του ΑΑΑ, αυτά αποτελούν κυρίως επικλήσεις και ισχυρισμούς. Τα ταυτοποιημένα ως αυθεντικά ενσυναισθητικά επεισόδια ήταν συνολικά τρία (3) με δύο (2) από τα οποία να έχουν αναπτυχθεί στα πλαίσια ειρωνικών αναφορών. Γεγονός το οποίο αν συνδυαστεί με την συναισθηματική φύση αυτών των επεισοδίων εύλογα προκαλεί την αμφισβήτηση της αυθεντικότητας τους αφού η ειρωνεία αποτελεί εργαλείο δημιουργίας και όχι περιγραφής συναισθημάτων.

Συγκεκριμένα, αναγνωρίστηκαν δέκα (10) συναισθηματικά ενσυναισθητικά επεισόδια από τα οποία τα επτά (7) κατηγοριοποιήθηκαν ως απλοί ισχυρισμοί για διάφορους λόγους, όπως για παράδειγμα η συμπερίληψή τους σε πλαίσια ειρωνικών αναφορών, και τα τρία (3) ως αυθεντικά. Στην ομάδα των αυθεντικών ενσυναισθητικών επεισοδίων, ανήκουν και δύο (2) αναφορές σε συλλογικό ή/και εθνικό επίπεδο.

Σε σχέση με τα έξι (6) γνωστικά ενσυναισθητικά επεισόδια που αναγνωρίστηκαν στην ομιλία, αυτά τακτοποιήθηκαν στο σύνολό τους ως επικλήσεις ή/και ισχυρισμοί. Αυτό ενδεχομένως να εξηγείται από το γεγονός ότι τα εν λόγω επεισόδια είτε αποτελούσαν προφανή «εργαλεία» στα πλαίσια των επιθέσεων ήθους στους πολιτικούς αντιπάλους είτε συμπεριελάμβαναν λεκτικά και συντακτικά στοιχεία, όπως η χρήση τρίτου προσώπου, τα οποία

έθεταν τον ομιλητή ως τρίτο απέναντι στο επικαλούμενο ακροατήριο με αποτέλεσμα να αμφισβητείται η αυθεντικότητα του ενσυναισθητικού επεισοδίου.

Επιχειρώντας μία καταγραφή του ακροατηρίου το οποίο εμπλεκόταν σε κάθε ένα από τα παραπάνω δεκαέξι (16) συνολικά ενσυναισθητικά επεισόδια, καταλήγουμε στο συμπέρασμα ότι μόνο στα τρία (3) από αυτά, κοινό-στόχος ήταν το άμεσο ακροατήριο ενώ στα υπόλοιπα δεκατρία (13) κοινό-στόχος αποτελούσε το έμμεσο ακροατήριο. Το συγκεκριμένο στοιχείο συνάδει με τον θεμελιώδη σκοπό της αντιπολίτευσης να εκλεγεί κυβέρνηση αφού το έμμεσο ακροατήριο, δηλαδή οι πολίτες, αποτελούν την πηγή εξουσίας της κάθε κυβέρνησης. Συνεπώς, οι κατά κύριο λόγο επικλήσεις ενσυναίσθησης κάθε είδους με το έμμεσο ακροατήριο εξυπηρετούν την επιδίωξη για ιδεολογική ταύτιση και κυριαρχία μέσω της επίκλησης κοινών χαρακτηριστικών και αμοιβαίων σκέψεων και συναισθημάτων.

Το γεγονός ότι τα παραπάνω ενσυναισθητικά επεισόδια ταυτοποιήθηκαν στην συντριπτική τους πλειοψηφία ως επικλήσεις ή ισχυρισμοί επιδέχεται διάφορες εξηγήσεις. Αρχικά, το ύφος είναι ειρωνικό και απαξιωτικό στο μεγαλύτερο τμήμα της ομιλίας και, όπως έχει ξανά αναφερθεί παραπάνω, σε ένα τέτοιου είδους πλαίσιο η αμφισβήτηση της αυθεντικότητας των ενσυναισθητικών επεισοδίων είναι αναπόφευκτη αφού ως στοιχείο Αριστοτελικού ρητορικού πάθους, η ειρωνεία δεν περιγράφει αυθεντικά συναισθήματα αλλά προσπαθεί να δημιουργήσει συναισθήματα και συναισθηματικούς δεσμούς προς όφελος του ομιλητή.

Επίσης, μια εξίσου επαρκής εξήγηση είναι το γεγονός ότι στην συγκεκριμένη ομιλία, κάθε φορά που ο ΑΑΑ χρησιμοποιεί την προσωπική αντωνυμία «εμείς», αυτή αντιστοιχεί στο άμεσο ακροατήριο (βουλευτές της κοινοβουλευτικής του παράταξης) καθιστώντας κάθε αναφορά στο συλλογικό ή στο εθνικό, προδήλως επιτηδευμένη. Ενισχυτικά σε αυτό θα πρέπει να αναφερθούν και οι όροι οι οποίοι χρησιμοποιούνται όταν ο ομιλητής απευθύνεται στο έμμεσο ακροατήριο του όπως για παράδειγμα *ο λαός και οι πολίτες*, ξεχωρίζοντας το άτομό του από αυτούς μέσω της χρήσης τρίτου προσώπου.

4.2.3. Συγκριτική Αξιολόγηση των Ομιλιών

Η συγκριτική αξιολόγηση των δύο ομιλιών κρίθηκε χρήσιμη προκειμένου να εξαχθούν συμπεράσματα σε σχέση με το προσωπικό, θεσμικό και ιδεολογικό προφίλ των δύο ομιλητών και το πως επηρεάζουν τον τρόπο έκφρασης σκέψεων και συναισθημάτων. Η δομή της συγκριτικής αξιολόγησης ακολουθεί το ίδιο μοτίβο με αυτό των προηγούμενων αξιολογήσεων (σκοπός, ύφος, ρητορική, ενσυναίσθηση).

Ξεκινώντας με τον σκοπό των ομιλιών (Πίνακας 4.1), αυτός γίνεται άμεσα αντιληπτός από τις πρώτες κιόλας αναφορές σε κάθε μία από αυτές. Στην περίπτωση της ομιλίας του Πρωθυπουργού σκοπός είναι, κατά δήλωσή του, η ενημέρωση του κοινοβουλευτικού σώματος αλλά και εμμέσως των πολιτών σε θέματα κοινωνικής πολιτικής όπως άλλωστε περιγράφεται και θεσμικά ο λόγος σύγκλησης της ολομέλειας του κοινοβουλίου.

Αντίθετα, στην περίπτωση της ομιλίας του Αρχηγού της Αξιωματικής Αντιπολίτευσης (ΑΑΑ), σκοπός είναι η πολιτική, ηθική και ιδεολογική απαξίωση των εφαρμοζόμενων πολιτικών αλλά και η αποδόμηση του ήθους και της διαχειριστικής ικανότητας του Πρωθυπουργού και της κυβέρνησής του. Ωστόσο, αν και ο σκοπός στην τελευταία περίπτωση δεν δηλώνεται ρητά από τον ομιλητή, επιδιώκεται να γίνει αντιληπτός και αρκούντως σαφής από τις πρώτες κιόλας προσωπικές αναφορές του στον πολιτικό του αντίπαλο.

Σε ότι αφορά το ύφος των δύο ομιλιών (Πίνακας 4.1), εντοπίζονται κάποια κοινά ποιοτικά στοιχεία αλλά σε ένα ευρύτερο πλαίσιο υπάρχουν σημαντικές διαφορές κυρίως στην ένταση. Πιο συγκεκριμένα και σε σχέση αρχικά με την ομιλία του ΑΑΑ, το ύφος είναι διακριτά επιθετικό με ευθείες προσωπικές και κατά κύριο λόγο ειρωνικές και σκωπτικές αναφορές προς τους πολιτικούς αντιπάλους, την πολιτική και την ιδεολογία τους. Επίσης, παρατηρούνται σημεία στα οποία ο ΑΑΑ κατηγορεί και εγκαλεί τον πρωθυπουργό να απολογηθεί και να ζητήσει συγγνώμη από τρίτα πρόσωπα, γεγονός που προσδίδει στην ομιλία ένα ακόμα πιο επιθετικό και έντονα καταγγελλτικό ύφος. Σε λεξιλογικό επίπεδο, το ύφος είναι μάλλον λιτό και οικείο χωρίς όμως να λείπουν λαϊκά στοιχεία με λέξεις και φράσεις όπως *“στραπάτσο”*, *“κουκουλώσετε”*, *“Έλα όμως που...”* και *“...σας γύρισαν την πλάτη.”*. Ενδεχομένως με την συγκεκριμένη επιλογή ύφους να επιδιώκεται και η προσέγγιση συγκεκριμένου κοινού-στόχου με περισσότερο λαϊκά χαρακτηριστικά και μειωμένα επίπεδα αντίστασης στην μαζικοποίηση και κατ’ επέκταση στην χειραγώγηση.

Συγκρίνοντας το ύφος της ομιλίας του ΑΑΑ με αυτό της ομιλίας του Πρωθυπουργού, αρχικά εντοπίζονται ορισμένες ομοιότητες σε σχέση με την χρήση ειρωνικών και σε ένα βαθμό υποτιμητικών σχολίων. Ωστόσο, τα σχόλια αυτά δεν περιείχαν στοιχεία επιθετικότητας ούτε σε λεξιλογικό ούτε σε δομικό επίπεδο (επαναλήψεις κατηγοριών και προτροπές απολογίας). Στις περισσότερες, αν όχι σε όλες, τις περιπτώσεις, ο προφανής σκοπός είναι η υπενθύμιση με έναν αρνητικό τρόπο της περιόδου διακυβέρνησης της προηγούμενης κυβέρνησης, (νυν Αξιωματική Αντιπολίτευση) και της κατ’ ισχυρισμό, ανεπαρκούς και επιβλαβούς πολιτικής της. Γενικότερα, το ύφος της ομιλίας του Πρωθυπουργού διαφέρει έντονα από αυτό του ΑΑΑ προφανώς λόγω θεσμικού ρόλου. Σε αυτό το πλαίσιο, ο πρώτος υιοθετεί ένα θεσμικό, τυπικό και επίσημο ύφος σε αντιστοιχία με τον θεσμικό του ρόλο ενώ σε ότι έχει να

κάνει με το περιεχόμενο της ομιλίας, το ύφος είναι κυρίως περιγραφικό, σαφές και φροντισμένο. Αυτή η προσέγγιση όχι μόνο καθιστά τον λόγο του ομιλητή κατανοητό αυξάνοντας τον βαθμό συναίνεσης και αποδοχής των επιχειρημάτων του, αλλά αποπνέει και ένα αίσθημα συμπερίληψης του ακροατηρίου και του ίδιου σε μία ομάδα η οποία αποδέχεται ένα σύνολο κοινών αρχών και αξιών.

	Πρωθυπουργός	Αρχηγός Αξιωματικής Αντιπολίτευσης
Σκοπός	<ul style="list-style-type: none"> • Ενημέρωση και πληροφόρηση 	<ul style="list-style-type: none"> • Πολιτική και ιδεολογική αποδόμηση και απαξίωση
Ύφος	<ul style="list-style-type: none"> • Θεσμικό, τυπικό, επίσημο, ειρωνικό, υποτιμητικό, μη-επιθετικό • Περιγραφικό, σαφές, φροντισμένο 	<ul style="list-style-type: none"> • Καταγγελτικό, σαρκαστικό, σκωπτικό, επιθετικό • Λιτό, οικείο, λαϊκό

Πίνακας 4.1

Τα επόμενα δύο τμήματα της συγκριτικής αξιολόγησης των ομιλιών αφορούν στην ρητορική τους τοποθέτηση όπως συνοπτικά παρουσιάζεται στον πίνακα 4.2 παρακάτω και την συμμετοχή τους σε ενσυναισθητικά επεισόδια όπως επίσης παρουσιάζεται συνοπτικά στον πίνακα 4.3.

Ξεκινώντας με την ρητορική τοποθέτηση της ομιλίας του Πρωθυπουργού, διαπιστώνεται ότι ακολουθείται η εφαρμογή των αρχών της πειθούς κατά τον Αριστοτέλη, δηλαδή του ήθους, του λόγου και του πάθους σε αναμενόμενα σημεία της. Στην εισαγωγή εντοπίζονται στοιχεία του ήθους μέσα από έμμεσες αναφορές του ομιλητή σε αξίες και χαρακτηριστικά της προσωπικότητας του όπως η αξιοπιστία, η φερεγγυότητα, η αυτοπεποίθηση και ο επαγγελματισμός. Στο κυρίως μέρος της ομιλίας εντοπίζεται ένας επαναλαμβανόμενος συνδυασμός στοιχείων του λόγου (επιχειρήματα) και του πάθους (δημιουργία συναισθημάτων). Ειδικότερα, σε ότι αφορά τα στοιχεία του πάθους, επιδίωξη είναι η πρόκληση θετικών σκέψεων και συναισθημάτων σε κάθε αναφορά στοιχείων και επιχειρημάτων. Προς το τέλος της ομιλίας η έμφαση επιστρέφει στο ήθος και της αναφορές της κοινές αρχές και αξίες του ομιλητή με το ακροατήριό του. Αξίζει να σημειωθεί ότι στην παράθεση στοιχείων, τα οποία περιέχουν αριθμητικά ή στατιστικά δεδομένα μόνο σε περιπτώσεις που απαιτούνται, δεν γίνεται χρήση συμφορματικού, πληθωρικού ή άλλου είδους παραπλανητικού λόγου (Φραγκουδάκη, 1999).

Παρόμοιο είναι το πλήθος και η κατανομή των ρητορικών σχημάτων και στην ομιλία του Αρχηγού της Αξιωματικής Αντιπολίτευσης (ΑΑΑ). Απουσιάζει, παρόλα αυτά, στην εισαγωγή της ομιλίας του, η επίκληση στο ήθος του ίδιου προκειμένου να εδραιωθεί η αποδοχή του χαρακτήρα του καθώς και η επαναβεβαίωση και εδραίωση των κοινών αξιών που μοιράζεται

με το ακροατήριο του. Ωστόσο, αυτό ενδεχομένως να επιχειρείται να επιτευχθεί μέσω της προσπάθειας έμμεσου ηθικού ετεροπροσδιορισμού. Πιο συγκεκριμένα, παρατηρείται ότι κατά την ομιλία του ΑΑΑ λαμβάνουν χώρα πλήθος αρνητικών αναφορών σε σχέση με το ήθος του πολιτικού του αντιπάλου, την συνέπεια, την ηθική και τις αρχές από τις οποίες διέπεται. Έτσι αναπτύσσεται εντέχνως μία «πολιτικότητα» η αρνητική μεριά της οποίας αποδίδεται ρητά και προσωπικά στον Πρωθυπουργό, αφήνοντας να εννοηθεί, χωρίς να αναφέρεται, ότι ο ίδιος βρίσκεται στην απέναντι θετική μεριά και αυτήν που αποδέχεται και με την οποία ταυτίζεται το έμμεσο ακροατήριό του.

Με την ίδια ακριβώς μεθοδολογία χρησιμοποιείται και το στοιχείο του πάθους. Με μία διαρκή και έντονη προσπάθεια όχι τόσο για δημιουργία θετικών προς τον ίδιο τον ομιλητή, την κοινοβουλευτική του παράταξη ή την ιδεολογία που εκπροσωπεί συναισθημάτων και σκέψεων, όσο για δημιουργία αρνητικών συναισθημάτων και σκέψεων προς τους πολιτικούς του αντιπάλους και κατ' επέκταση της κυβέρνησης και των εφαρμοζόμενων πολιτικών. Τεχνική που εφαρμόζεται και κατά την παράθεση επιχειρημάτων (λόγος) τα οποία είναι σχεδόν πάντα εμπλουτισμένα με αριθμούς και στατιστικά δεδομένα.

	Πρωθυπουργός	Αρχηγός Αξιωματικής Αντιπολίτευσης
Ήθος	<ul style="list-style-type: none"> • Θετική προσέγγιση και περιγραφή ηθικού προφίλ • Αναφορά στην Εισαγωγή και στον Επίλογο 	<ul style="list-style-type: none"> • Έμμεσος ετεροπροσδιορισμός ηθικού προφίλ • Αναφορά στο κύριο μέρος της ομιλίας και τον Επίλογο
Λόγος	<ul style="list-style-type: none"> • Παράθεση στοιχείων με περιορισμό στην αναφορά αριθμών και στατιστικών δεδομένων • Παράθεση επιχειρημάτων χωρίς στοιχεία παραπλανητικού λόγου • Εμπλουτισμός με θετικά στοιχεία πάθους 	<ul style="list-style-type: none"> • Παράθεση στοιχείων βασισμένα κυρίως σε αριθμούς και στατιστικά δεδομένα • Παράθεση επιχειρημάτων με επιδίωξη πρόκλησης αρνητικών συναισθημάτων και χρήσης ανάλογου είδους λόγου (Πληθωρικός, συμφυρματικός). • Εμπλουτισμός με αρνητικά στοιχεία πάθους
Πάθος	<ul style="list-style-type: none"> • Ανάπτυξη θετικών συναισθηματικών δεσμών • Χρήση ειρωνείας, χιούμορ 	<ul style="list-style-type: none"> • Ανάπτυξη αρνητικών συναισθηματικών συνειρμών • Χρήση ειρωνείας, συνωμοσίας, κινδύνου

Πίνακας 4.2

Σε ότι αφορά τα ενσυναισθητικά επεισόδια στα οποία εμπλέκονται οι δύο ομιλητές, αυτό που γίνεται αντιληπτό από τις καταγραφές, είναι το γεγονός ότι και οι δύο καταβάλλουν προσπάθεια να προωθήσουν την ενσυναισθητική τους ικανότητα μέσα από

ισχυρισμούς εμπλοκής τους σε αντίστοιχα επεισόδια τόσο γνωστικής όσο και συναισθηματικής φύσης.

Πέραν όμως της ομοιότητας της γενικότερης εικόνας τους, παρατηρούνται και ορισμένες σημαντικές διαφορές. Αρχικά και σχέση με τα ενσυναισθητικά επεισόδια γνωστικής φύσης, φαίνεται από τις ομιλίες ότι ενώ ο Πρωθυπουργός εμπλέκεται σε έναν, ομολογουμένως, περιορισμένο αριθμό αυθεντικών τέτοιων επεισοδίων, στην ομιλία του Αρχηγού της Αξιωματικής Αντιπολίτευσης απουσιάζουν εντελώς. Γεγονός το οποίο ενδεχομένως να εξηγείται στην βάση μιας ελλιπούς ενημέρωσης και πληροφόρησης και των δύο ομιλητών σε σχέση με την καθημερινότητα που βιώνουν καθώς και τις ανάγκες και τα προβλήματα που αντιμετωπίζουν οι πολίτες.

Σε ότι αφορά τα ενσυναισθητικά επεισόδια συναισθηματικής φύσης, αυτά παρατηρούνται σε σαφώς μικρότερο αριθμό και στις δύο ομιλίες με κάποιες όμως διαφοροποιήσεις. Συγκεκριμένα, στην ομιλία του Πρωθυπουργού, τα αυθεντικά ενσυναισθητικά επεισόδια συναισθηματικής φύσης έχουν συλλογικό-εθνικό χαρακτήρα και εδραιώνονται με κοινό-στόχο το έμμεσο ακροατήριο. Το ίδιο ισχύει και στην περίπτωση της ομιλίας του ΑΑΑ με μία βασική διαφοροποίηση η οποία έγκειται στο γεγονός ότι πέραν αυτών με συλλογικά-εθνικά χαρακτηριστικά υπάρχουν και τα επεισόδια με συλλογικά-παραταξιακά χαρακτηριστικά. Γενικότερα, όπως παρατηρείται, τα αυθεντικά ενσυναισθητικά επεισόδια συναισθηματικής φύσεως και στις δύο ομιλίες είναι περιορισμένα σε αριθμό και συλλογικού χαρακτήρα. Γεγονός το οποίο είναι άρρηκτα συνδεδεμένο με τον βαθμό πραγματικής και ειλικρινούς επαφής των ομιλητών με το έμμεσο ακροατήριο τους, δηλαδή τους πολίτες.

Ένα επιπλέον στοιχείο ομοιότητας των δύο ομιλιών, το οποίο συνδέεται άμεσα με τα προαναφερόμενα, έχει σχέση με το ακροατήριο στο οποίο απευθύνονται με τις ομιλίες τους ο Πρωθυπουργός και ο ΑΑΑ και με το οποίο εδραιώνονται ή γίνονται ισχυρισμοί ότι εδραιώνονται ενσυναισθητικά επεισόδια. Η ανάλυση λοιπόν των ομιλιών κατέδειξε ότι, αν όχι σε όλα, στην πλειονότητα των ενσυναισθητικών επεισοδίων, κοινό-στόχο αποτελεί το έμμεσο ακροατήριο (πολίτες) ενώ ελάχιστες είναι οι περιπτώσεις στις οποίες τον ρόλο αυτό έχει το άμεσο ακροατήριο (μέλη του κοινοβουλίου και της κυβέρνησης). Μια προφανής εξήγηση αποτελεί ο βαθμός εξάρτησης των ομιλητών από το έμμεσο ακροατήριο το οποίο αποτελεί και το εκλογικό σώμα που καθορίζει τον θεσμικό τους ρόλο και την πολιτική τους επιβίωση. Συνεπώς, είναι μάλλον εύλογο να παρατηρείται προσήλωση στην προσπάθεια επηρεασμού του έμμεσου ακροατηρίου με δημιουργία νέων δεσμών αλλά και ενίσχυση των ήδη υπαρχόντων μέσω αναφορών σε κοινά βιώματα, συναισθήματα, αρχές και αξίες.

	Πρωθυπουργός	Αρχηγός Αξιωματικής Αντιπολίτευσης
Γνωστική	<ul style="list-style-type: none"> • Περιορισμένος αριθμός αυθεντικών επεισοδίων • Κυρίως έμμεσο ακροατήριο, ελάχιστα άμεσο 	<ul style="list-style-type: none"> • Απουσία αυθεντικών επεισοδίων • Κυρίως έμμεσο ακροατήριο, καθόλου άμεσο
Συναισθηματική	<ul style="list-style-type: none"> • Στοιχειώδες πλήθος αυθεντικών επεισοδίων κυρίως συλλογικού-εθνικού χαρακτήρα • Αποκλειστικά έμμεσο ακροατήριο, καθόλου άμεσο 	<ul style="list-style-type: none"> • Στοιχειώδες πλήθος αυθεντικών επεισοδίων είτε συλλογικού-εθνικού είτε συλλογικού παραταξιακού χαρακτήρα • Κυρίως έμμεσο ακροατήριο, ελάχιστα άμεσο

Πίνακας 4.3

5. ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ - ΠΡΟΤΑΣΕΙΣ

Όπως δηλώθηκε στην περιγραφή των ερευνητικών ερωτημάτων, σκοπός της παρούσας μελέτης ήταν να εντοπιστούν και να αναγνωριστούν, εφόσον υπήρχαν, στοιχεία τα οποία να καταδείκνυαν την εδραίωση ενσυναισθητικών επεισοδίων είτε γνωστικής είτε συναισθηματικής φύσης. Τα επιμέρους χαρακτηριστικά αυτών των στοιχείων αποτέλεσαν επίσης μεταβλητές της μελέτης οι οποίες αναλύθηκαν και αξιολογήθηκαν ως προς τον ρόλο τους στον καθορισμό του είδους και της αυθεντικότητας των επεισοδίων. Σε αυτό το πλαίσιο, επιχειρήθηκε να δοθεί απάντηση και σε μία παράλληλη ομάδα παρόμοιων ερευνητικών ερωτημάτων που αφορούσαν σε ισχυρισμούς ή/και επικλήσεις συναισθηματικών επεισοδίων. Στον παρακάτω πίνακα (Πίνακας 5.1) δίνονται συγκεντρωτικά και αναλυτικά τα αριθμητικά στοιχεία τόσο των αυθεντικών ενσυναισθητικών επεισοδίων όσο και των ισχυρισμών αυτών.

	Είδος	Κοινό-Στόχος (Ακροατήριο)	Πρωθυπουργός	Αρχηγός Αξιωματικής Αντιπολίτευσης
Αυθεντικά Ενσυναισθητικά Επεισόδια (20)	Γνωστικά (13)	Άμεσο (3)	3	0
		Έμμεσο (10)	10	0
	Συναισθηματικά (7)	Άμεσο (3)	0	3
		Έμμεσο (4)	2	2
Ισχυρισμοί/ Επικλήσεις Ενσυναισθητικών Επεισοδίων (23)	Γνωστικά (12)	Άμεσο (0)	0	0
		Έμμεσο (12)	6	6
	Συναισθηματικά (11)	Άμεσο (0)	0	0
		Έμμεσο (11)	6	5

Πίνακας 5.1

Η βασική επιδίωξη της παρούσας έρευνας, εμπλουτίστηκε με την μελέτη των δειγμάτων σε ρητορικό επίπεδο και ειδικότερα σε ότι αφορά τα στοιχεία πειθούς που χρησιμοποιήθηκαν. Η μελέτη των συγκεκριμένων στοιχείων αποτελεί ιδιαίτερα κρίσιμο παράγοντα στην αναζήτηση απαντήσεων για τα ερευνητικά ερωτήματα αφού παρέχουν σημαντικές και ουσιαστικές πληροφορίες για το πως αυτά λειτούργησαν στην ενίσχυση ή την αποδυνάμωση των ισχυρισμών ενσυναίσθησης.

5.1. Συμπεράσματα

Στην παρούσα ενότητα θα επιχειρηθεί η απόδοση απαντήσεων στα ερευνητικά ερωτήματα στη βάση των δύο ομάδων ερωτημάτων. Αποσαφηνίζοντας τις δύο αυτές ομάδες, η

πρώτη αφορά στην ύπαρξη αυθεντικών ενσυναισθητικών επεισοδίων ενώ η δεύτερη στην ύπαρξη ισχυρισμών-επικλήσεων ενσυναισθητικών επεισοδίων.

Τα αποτελέσματα της ανάλυσης και της αξιολόγησης των δειγμάτων που επιλέχθηκαν για αυτήν την μελέτη κατέδειξαν την περιορισμένη, με βάση τα κριτήρια που τέθηκαν, ύπαρξη ενσυναισθητικών επεισοδίων συνολικά. Ειδικότερα σε ότι αφορά τα **αυθεντικά ενσυναισθητικά επεισόδια**, αυτά ήταν περιορισμένα σε αριθμό (20) με συγκεκριμένα χαρακτηριστικά τόσο ως προς το κοινό-στόχο (άμεσο / έμμεσο ακροατήριο) όσο και ως προς το είδος τους (γνωστικής / συναισθηματικής φύσης).

Επικαλούμενοι τα ερευνητικά ερωτήματα της πρώτης ομάδας όπως αυτά τέθηκαν στην ενότητα 3.1., η απάντηση στο **πρώτο ερώτημα (α)** είναι θετική και η αιτιολόγησή του δίνεται περιγραφικά και με λεπτομέρειες στις ενότητες 4.1.1. και 4.1.2. όπου αναλύονται οι ομιλίες του Πρωθυπουργού και του Αρχηγού της Αξιωματικής Αντιπολίτευσης (ΑΑΑ), αντίστοιχα. Το συμπέρασμα προκύπτει από τις επιλογές που έκαναν οι ομιλητές τόσο σε ρητορικό όσο και σε λεξιλογικό επίπεδο σε συνδυασμό με τα στοιχεία που προκύπτουν από την αξιολόγηση των ομιλιών όπου διαπιστώθηκε ο ρόλος και το είδος της σχέσης των ομιλητών με το κοινό-στόχο μέσα από τις αναφορές τους σε αυτό.

Σε ότι αφορά το **δεύτερο ερευνητικό ερώτημα (β)** και τα σημεία στα οποία τα προαναφερόμενα στοιχεία εμφανίζονται μέσα στις ομιλίες-δείγματα, η μελέτη τους έδειξε ότι η εμφάνιση των εν λόγω στοιχείων, δεν ακολουθεί κάποιο συγκεκριμένο μοτίβο. Ωστόσο, αξίζει να γίνει αναφορά στη σχέση των σημείων στα οποία εμφανίζονται τα ενσυναισθητικά επεισόδια με τα σημεία εμφάνισης συγκεκριμένων χαρακτηριστικών του ρητορικού λόγου. Παρατηρείται δηλαδή ότι σε πολλά, αν όχι σε όλα αυτά τα σημεία γίνεται παράλληλη χρήση στοιχείων ρητορικού *ήθους* και *πάθους* χωρίς όμως να είναι δυνατή η συσχέτιση της χρήσης αυτών των στοιχείων με την αυθεντικότητα ή μη των επεισοδίων στα οποία εμφανίζονται.

Το **τρίτο ερευνητικό ερώτημα (γ)** αποτελείται από δύο υποερωτήματα τα οποία αναζητούσαν το είδος της ενσυναίσθησης και το κοινό-στόχο. Σε ότι αφορά το παρατηρούμενο είδος ενσυναίσθησης στα αυθεντικά επεισόδια, αυτό που υπερτερεί σε αριθμό είναι το γνωστικό είδος με αξιοσημείωτο το γεγονός ότι όλα τα εν λόγω επεισόδια εντοπίστηκαν στην ομιλία του Πρωθυπουργού. Η εξήγηση για αυτό, με αποδοχή την αυθόρμητης φύσης των επεισοδίων, είναι ενδεχομένως το γεγονός ότι τα αποτελέσματα της πολιτικής μίας κυβέρνησης, και κατά συνέπεια οι αντιδράσεις της σε αυτά, είναι μεγέθη μετρήσιμα τα οποία βασίζονται σε στοιχεία ανατροφοδότησης. Σε αυτό πλαίσιο, οι πληροφορίες που συλλέγονται έχουν να κάνουν περισσότερο με το τι σκέφτονται και λιγότερο με το πως αισθάνονται οι πολίτες. Αυτός είναι και ο λόγος για τον οποίο ο ρόλος του κοινού-στόχου αποδίδεται στην συντριπτική πλειοψηφία των

επεισοδίων γνωστικής ενσυναίσθησης στο έμμεσο ακροατήριο δηλαδή στους πολίτες, ενώ σε ελάχιστα από αυτά ο συγκεκριμένος ρόλος αποδίδεται στο άμεσο ακροατήριο δηλαδή στους παρευρισκόμενους στην κοινοβουλευτική αίθουσα.

Σχετικά με τα ενσυναισθητικά επεισόδια συναισθηματικής φύσης, αναγνωρίστηκε ένας αρκετά περιορισμένος αριθμός, με τα περισσότερα να εντοπίζονται στην ομιλία του Αρχηγού της Αξιωματικής Αντιπολίτευσης. Ιδιαίτερο χαρακτηριστικό κάποιων από αυτά τα επεισόδια αποτελεί το συλλογικό-εθνικό στοιχείο. Η ενσυναίσθηση σε αυτές τις περιπτώσεις αναπτύσσεται εμμέσως στα πλαίσια του ισχυρισμού συμπερίληψης του ομιλητή στην ευρύτερη κοινωνική και εθνική ομάδα του έμμεσου ακροατηρίου.

Το **τέταρτο ερευνητικό ερώτημα (δ)**, και τελευταίο της πρώτης ομάδας ερωτημάτων, αφορά στην συμβολή της ενσυναίσθησης στην παρουσίαση επιχειρημάτων. Αυτό που διαπιστώθηκε κατά την ανάλυση και αξιολόγηση των δύο δειγμάτων ομιλιών είναι ότι σε συνδυασμό με τα στοιχεία των ρητορικών σχημάτων της πειθούς (ήθος, λόγος, πάθος), τα αυθεντικά ενσυναισθητικά επεισόδια συνεισέφεραν στην αύξηση του βαθμού συλλογικότητας και κατά συνέπεια της συναίνεσης και της αποδοχής των επιχειρημάτων που παρουσιάστηκαν.

Γενικά, η ύπαρξη στοιχείων ενσυναίσθησης φαίνεται να λειτουργεί προς την κατεύθυνση της συλλογικοποίησης και συμπερίληψης μέσω χρήσης σχημάτων έμφασης τόσο σε κοινά συναισθήματα όσο και, κυρίως, σε κοινές σκέψεις του ομιλητή με το έμμεσο ακροατήριο του. Αυτό με την σειρά του οδηγεί στην αύξηση του βαθμού αποδοχής του ομιλητή ως μέλος της κοινωνικής ή/και οικονομικής ομάδας στην οποία ανήκουν τα άτομα του έμμεσου ακροατηρίου, με τελικό αποτέλεσμα την αποδυνάμωση των αμφισβητήσεων και την συναίνεση στα προβαλλόμενα επιχειρήματα.

Τα ερευνητικά ερωτήματα της δεύτερης ομάδας όπως αυτά τέθηκαν επίσης στην ενότητα 3.1., είναι παρόμοια με αυτά της πρώτης ομάδας, με μία βασική διαφοροποίηση. Το κύριο στοιχείο έρευνας δεν είναι τα αυθεντικά ενσυναισθητικά επεισόδια αλλά οι **ισχυρισμοί-επικλήσεις** αυτών.

Σε αυτό, λοιπόν, το πλαίσιο, η απάντηση στο **πρώτο ερώτημα (α)** είναι θετική και η αιτιολόγησή του δίνεται περιγραφικά και με λεπτομέρειες στις ενότητες 4.1.1. και 4.1.2. όπου αναλύονται οι ομιλίες του Πρωθυπουργού και του Αρχηγού της Αξιωματικής Αντιπολίτευσης (ΑΑΑ), αντίστοιχα. Η απάντηση προκύπτει ως συμπέρασμα των ρητορικών και λεξιλογικών επιλογών που έκαναν οι ομιλητές σε συνδυασμό με τα στοιχεία που προκύπτουν από την αξιολόγηση των ομιλιών όπου διαπιστώθηκε ο σκοπός και οι επιδιώξεις τους σε σχέση με το έμμεσο, κυρίως, ακροατήριό τους. Εδώ θα πρέπει να σημειωθεί ότι πολλές από τις προσπάθειες επίκλησης ενσυναίσθησης, κυρίως συναισθηματικής φύσης, αναιρέθηκαν από τον ίδιο τον

ομιλητή λόγω της χρήσης ειρωνικών σχημάτων τα οποία επιδρούσαν στην μετάλλαξη του κειμενικού περιβάλλοντος από ρεαλιστικό και αυθεντικό σε «εικονικό» και επίπλαστο.

Σε ότι αφορά το **δεύτερο ερευνητικό ερώτημα (β)** της δεύτερης ομάδας ερευνητικών ερωτημάτων και τα σημεία στα οποία τα στοιχεία επίκλησης ενσυναισθητικών επεισοδίων εμφανίζονται μέσα στις ομιλίες-δείγματα, η μελέτη των ομιλιών έδειξε ότι η εμφάνισή τους δεν ακολουθεί κάποιο συγκεκριμένο μοτίβο. Ωστόσο, αξίζει να σημειωθεί ότι τα στοιχεία αυτά συνυπάρχουν μέσα στις ομιλίες με ρητορικά σχήματα πειθούς (*ήθος, λόγος, πάθος*), και ειδικότερα με αναφορές στον χαρακτήρα του ομιλητή είτε μέσω θετικού αυτοπροσδιορισμού είτε μέσω αρνητικού ετεροπροσδιορισμού, καθώς και με χρήση ειρωνικών σχολίων.

Το **τρίτο ερευνητικό ερώτημα (γ)** σχετίζεται και αναζητά δύο χαρακτηριστικά των παρατηρούμενων ισχυρισμών ενσυναίσθησης: το είδος και το κοινό-στόχο. Σε ότι αφορά το είδος, παρατηρήθηκε μία αριθμητική ισορροπία στην εμφάνιση γνωστικών και συναισθηματικών ενσυναισθητικών επεισοδίων με όλα να απευθύνονται και να έχουν ως κοινό-στόχο το έμμεσο ακροατήριο, δηλαδή τους πολίτες και κανένα από αυτά το άμεσο. Παρόμοια είναι η αριθμητική ισορροπία και σε σχέση με τους ομιλητές.

Πιο συγκεκριμένα, τόσο οι γνωστικοί όσο και οι συναισθηματικοί ισχυρισμοί ενσυναισθητικών επεισοδίων είναι σχεδόν απόλυτα μοιρασμένοι αριθμητικά στους δύο ομιλητές. Ένα πρώτο συμπέρασμα από αυτήν την διαπίστωση είναι το γεγονός ότι αναγνωρίζεται και από τους δύο ομιλητές η σημασία της εδραίωσης ενσυναίσθησης με το ακροατήριο τους. Θεωρούν ενδεχομένως ότι είναι μέγιστης και καταλυτικής σημασίας το να καταφέρουν να αποδείξουν ότι ο τρόπος που σκέφτονται και νιώθουν είναι ίδιος με αυτόν του ακροατηρίου τους αφού έτσι θα επιτύχουν την συμπερίληψή τους στην ίδια κοινωνική και οικονομική κοινότητα και κατά συνέπεια την ευκολότερη και με λιγότερες αμφισβητήσεις αποδοχή των επιχειρημάτων τους.

Με την τελευταία διαπίστωση δίνεται και η απάντηση στο **τέταρτο ερευνητικό ερώτημα (δ)** το οποίο αφορά στην συμβολή των ισχυρισμών ενσυναίσθησης στην παρουσίαση και αποδοχή των επιχειρημάτων των ομιλητών.

Συμπερασματικά, αυτό που προκύπτει ως γενική διαπίστωση από την ανάλυση και αξιολόγηση των ομιλιών του Πρωθυπουργού και του Αρχηγού της Αξιωματικής Αντιπολίτευσης, είναι ότι έχουν αντιληφθεί και οι δύο τον καταλυτικό ρόλο που παίζει η ενσυναίσθηση είτε στην αυθεντική της μορφή είτε σε μορφή ισχυρισμού και επίκλησης στην ανάπτυξη δεσμών με το ακροατήριό τους, δηλαδή τους ψηφοφόρους τους. Η επιδιωκόμενη ισότιμη συμπερίληψη και το κοινωνικοοικονομικό «ανήκειν» των ομιλητών στην συλλογική

συνείδηση των πολιτών που προκύπτει από την δημιουργία τέτοιων δεσμών τους εξασφαλίζει την πολιτική τους επιβίωση και την διατήρηση ή αναβάθμιση του θεσμικού τους ρόλου.

5.2. Προτάσεις για Μελλοντικές Έρευνες

Τα συμπεράσματα της έρευνας εκτός από τις απαντήσεις που έδωσαν στα ερευνητικά ερωτήματα, προκάλεσαν και το ενδιαφέρον μας σε ζητήματα που απαιτούν περαιτέρω έρευνα. Ζητήματα που θα απαιτούσαν μία ευρύτερη ποικιλία δειγμάτων πολιτικού λόγου τόσο σε πλήθος όσο και σε ιδεολογική προσέγγιση.

Ένα από αυτά τα ζητήματα είναι ο προσδιορισμός της επίδρασης της ενσυναίσθησης και των στοιχείων της σε μη θεσμικό περιβάλλον, για παράδειγμα σε μία προεκλογική ομιλία. Σε μία τέτοια κατάσταση το άμεσο ακροατήριο θα αποτελείτο μόνο από υποστηρικτές του ομιλητή και συνεπώς θα είχε ενδιαφέρον να μελετηθεί ο ρόλος της ενσυναίσθησης σε ένα εξ' αρχής υποστηρικτικού κοινού.

Σημαντικό θα ήταν επίσης να ερευνηθεί ο βαθμός επιρροής του οικογενειακού και ακαδημαϊκού παρελθόντος ενός πολιτικού-ομιλητή στην ανάπτυξη ενσυναισθητικών επεισοδίων με το ακροατήριό του. Στο ίδιο πλαίσιο θα μπορούσε να μελετηθεί και η επιρροή των ίδιων παραγόντων στην τάση αλλά και την ικανότητα των πολιτικών να χρησιμοποιούν επιτυχημένα ισχυρισμούς-επικλήσεις ενσυναισθητικών επεισοδίων.

Ενδιαφέρουσα θα ήταν επίσης η διεξαγωγή έρευνας προκειμένου να διαπιστωθεί ο τρόπος με τον οποίο επηρεάζει την ενσυναισθητική συμπεριφορά των πολιτικών η ιδεολογική τους ταυτότητα με μελέτη των ομιλιών τους σε ομοιογενή αλλά και ετερόκλητα ακροατήρια.

Με την διεξαγωγή των παραπάνω μελετών και τον καθορισμό κοινών χαρακτηριστικών θα μπορούσε να γίνει δυνατή η ανάπτυξη ενός τύπου θεωρητικού αλγορίθμου που θα υπολόγιζε την δυνατότητα ή/και θα προέβλεπε την πιθανότητα ανάπτυξης ενσυναισθητικών επεισοδίων (αυθεντικών ή ισχυρισμών). Παράγοντες όπως η οικογένεια, το επίπεδο εκπαίδευσης, η ιδεολογία, το επαγγελματικό και οικονομικό προφίλ των πολιτικών ενδεχομένως να αποδειχθεί ότι συμβάλλουν καθοριστικά στην διαμόρφωση των ομιλιών τους και τον βαθμό πειθούς και επίτευξης συναίνεσης από το ακροατήριό τους.

ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Ελληνόγλωσση

Φραγκουδάκη, Α. 1987. Γλώσσα και ιδεολογία. Κοινωνιολογική προσέγγιση της ελληνικής γλώσσας. Αθήνα: Εκδόσεις Οδυσσέας.

Στάμου, Α. Γ. (2014). Η κριτική ανάλυση λόγου: Μελετώντας τον ιδεολογικό ρόλο της γλώσσας. Στο Ανάλυση Λόγου: Θεωρία και Εφαρμογές. Αθήνα: Νήσος.

Στάμου, Α. Γ. (2011). 12 Κείμενα για τη Γλωσσολογία: Πρακτικά των Ετήσιων Συναντήσεων του Τομέα Γλωσσολογίας, Πινακάτες Πηλίου: Κοντύλι, 179-193.

Λύκου, Χ. (2000). Η συστημική λειτουργική γραμματική του Μ.Α.Κ. Halliday. Γλωσσικός Υπολογιστής 2. <http://www.komvos.edu>.

Titchener EB. (1909) Lectures on the experimental psychology of the thought- processes. The MacMillan Company, New York.

Wispé, L. (1986). The distinction between sympathy and empathy: To call forth a concept, a word is needed. *Journal of Personality and Social Psychology*, 50(2), 314–321

Stotland, Ezra, and Kyle D. Smith. “Empathy, Imagining and Motivation.” *Imagination, Cognition and Personality*, vol. 13, no. 3, 1994, pp. 193–213.

Robert S. Raines, Sarah B. Hechtman, Robert Rosenthal, Nonverbal behavior and gender as determinants of physical attractiveness, *Journal of Nonverbal Behavior*, 10.1007/BF00989319, 14, 4, (253-267), (1990).

Richmond M. E. (1917). *Social diagnosis*. Russell Sage Foundation.

Kohut, H. (1959). Introspection, empathy, and psychoanalysis: An examination of the relationship between mode of observation and theory. *Journal of the American Psychoanalytic Association*, 7, 459–483.

Reik, T. (1948). *Listening with the third ear; the inner experience of a psychoanalyst*. Farrar, Straus & Co.

Decety, J., & Jackson, P. L. (2004). The Functional Architecture of Human Empathy. *Behavioral and Cognitive Neuroscience Reviews*, 3(2), 406–412.

De Vignemont, Frederique, and Tania Singer. “The Empathic Brain: How, When and Why?” *Trends in Cognitive Sciences*, vol. 10, no. 10, 2006, pp. 435–41.

Barnett, Georgia, and Ruth E. Mann. “Empathy Deficits and Sexual Offending: A Model of Obstacles to Empathy.” *Aggression and Violent Behavior*, vol. 18, no. 2, 2013, pp. 228–39.

Eisenberg, Nancy. “Meta-Analytic Contributions to the Literature on Prosocial Behavior.” *Personality and Social Psychology Bulletin*, vol. 17, no. 3, 1991, pp. 273–82.

Dymond, Rosalind F. “A Scale for the Measurement of Empathic Ability.” *Journal of Consulting Psychology*, vol. 13, no. 2, 1949, pp. 127–33.

Geer, J. H., & Janssen, E. (2000). The sexual response system. In J. T. Cacioppo, L. G. Tassinary, & G. G. Berntson (Eds.), *Handbook of psychophysiology* (pp. 315–341). Cambridge University Press.

Preston, Stephanie D. “A Perception-Action Model for Empathy.” *Empathy in Mental Illness*, edited by Tom F. D. Farrow and Peter W. R. Woodruff, 1st ed., Cambridge University Press, 2007, pp. 428–47.

Batson, C. Daniel. *Altruism in Humans*. Oxford University Press, 2011.

Batson, C. Daniel, et al. "Similarity and Nurturance: Two Possible Sources of Empathy for Strangers." *Basic and Applied Social Psychology*, vol. 27, no. 1, 2005, pp. 15–25.

Davis, Mark H., et al. "Effect of Perspective Taking on the Cognitive Representation of Persons: A Merging of Self and Other." *Journal of Personality and Social Psychology*, vol. 70, no. 4, 1996, pp. 713–26.

Hein, Grit, and Tania Singer. "I Feel How You Feel but Not Always: The Empathic Brain and Its Modulation." *Current Opinion in Neurobiology*, vol. 18, no. 2, 2008, pp. 153–58.

Goetz, Jennifer L., et al. "Compassion: An Evolutionary Analysis and Empirical Review." *Psychological Bulletin*, vol. 136, no. 3, 2010, pp. 351–74.

Kalawski, Juan Pablo. "Is Tenderness a Basic Emotion?" *Motivation and Emotion*, vol. 34, no. 2, 2010, pp. 158–67.

Lishner, David A., et al. "Tenderness and Sympathy: Distinct Empathic Emotions Elicited by Different Forms of Need." *Personality and Social Psychology Bulletin*, vol. 37, no. 5, 2011, pp. 614–25.

Nakao, Keisuke. "Creation of Social Order in Ethnic Conflict." *Journal of Theoretical Politics*, vol. 21, no. 3, 2009, pp. 365–94.

Nakao, Hisashi, and Shoji Itakura. "An Integrated View of Empathy: Psychology, Philosophy, and Neuroscience." *Integrative Psychological and Behavioral Science*, vol. 43, no. 1, 2009, pp. 42–52.

Treichler, Emily B. H., and William D. Spaulding. "Beyond Shared Decision-Making: Collaboration in the Age of Recovery from Serious Mental Illness." *American Journal of Orthopsychiatry*, vol. 87, no. 5, 2017, pp. 567–74.

Carruthers, Peter, and Peter K. Smith. *Theories of Theories of Mind*. Cambridge University Press, 2011.

Davies, Martin, editor. *Folk Psychology: The Theory of Mind Debate*. Blackwell, 1995a.

Stone, Tony, and Martin Davies, editors. *Mental Simulation: Evaluations and Applications*. Blackwell, 1995b.

Nichols, Shaun, and Stephen P. Stich. *Mindreading: An Integrated Account of Pretence, Self-Awareness, and Understanding Other Minds*. Clarendon ; Oxford ; Oxford University Press, 2003.

Heal, Jane. "Simulation and Cognitive Penetrability." *Mind & Language*, vol. 11, no. 1, 1996, pp. 44–67.

Gordon, Kimberly A. "Self-Concept and Motivational Patterns of Resilient African American High School Students." *Journal of Black Psychology*, vol. 21, no. 3, 1995, pp. 239–55.

Goldman, Alvin I. *Simulating Minds: The Philosophy, Psychology, and Neuroscience of Mindreading*. Oxford University Press, 2006.

Hoffman, Martin L. *Empathy and Moral Development: Implications for Caring and Justice*. Cambridge University Press, 2000.

Davis, Mark H. "Measuring Individual Differences in Empathy: Evidence for a Multidimensional Approach." *Journal of Personality and Social Psychology*, vol. 44, no. 1, 1983, pp. 113–26.

Blair, R. J. R. "Responding to the Emotions of Others: Dissociating Forms of Empathy through the Study of Typical and Psychiatric Populations." *Consciousness and Cognition*, vol. 14, no. 4, 2005, pp. 698–718.

De Greck, Moritz, et al. "Culture Modulates Brain Activity during Empathy with Anger." *NeuroImage*, vol. 59, no. 3, 2012, pp. 2871–82.

Polaschek, Devon L. L. "Relapse Prevention, Offense Process Models, and the Treatment of Sexual Offenders." *Professional Psychology: Research and Practice*, vol. 34, no. 4, 2003, pp. 361–67.

Pelligra, Vittorio. "Empathy, Guilt-Aversion, and Patterns of Reciprocity." *Journal of Neuroscience, Psychology, and Economics*, vol. 4, no. 3, 2011, pp. 161–73.

Singer, Tania, and Claus Lamm. "The Social Neuroscience of Empathy." *Annals of the New York Academy of Sciences*, vol. 1156, no. 1, 2009, pp. 81–96.

Davis, Bryn D., et al. "Evaluation of Nursing Process Documentation." *Journal of Advanced Nursing*, vol. 19, no. 5, 1994, pp. 960–68.

Hoffman, Martin L. "Discipline and Internalization." *Developmental Psychology*, vol. 30, no. 1, 1994, pp. 26–28.

Hogan, Robert. "Development of an Empathy Scale." *Journal of Consulting and Clinical Psychology*, vol. 33, no. 3, 1969, pp. 307–16.

Mehrabian, Albert, and Norman Epstein. "A Measure of Emotional Empathy¹." *Journal of Personality*, vol. 40, no. 4, 1972, pp. 525–43.

Hoffman, J. H. "Europe." *The ANNALS of the American Academy of Political and Social Science*, vol. 475, no. 1, 1984, pp. 195–195.

Hatfield, Brad D., et al. "Cognitive Processes During Self-Paced Motor Performance: An Electroencephalographic Profile of Skilled Marksmen." *Journal of Sport Psychology*, vol. 6, no. 1, 1984.

Dymond, Rosalind F. "Personality and Empathy." *Journal of Consulting Psychology*, vol. 14, no. 5, 1950.

Regan, Dennis T., and Judith Totten. "Empathy and Attribution: Turning Observers into Actors." *Journal of Personality and Social Psychology*, vol. 32, no. 5, 1975, pp. 850–56.

McDougall, William. *An Introduction to Social Psychology*. Methuen & Co, 1908.

Spencer, Herbert. *First Principles*. Nachdruck der Ausg. 1862, Cambridge University Press, 2009.

Wispé, Lauren. "The Distinction between Sympathy and Empathy: To Call Forth a Concept, a Word Is Needed." *Journal of Personality and Social Psychology*, vol. 50, no. 2, 1986, pp. 314–21.

Batson, C. Daniel, et al. "Empathic Joy and the Empathy-Altruism Hypothesis." *Journal of Personality and Social Psychology*, vol. 61, no. 3, 1991, pp. 413–26.

McCullough, Michael E., et al. "Interpersonal Forgiving in Close Relationships." *Journal of Personality and Social Psychology*, vol. 73, no. 2, 1997, pp. 321–36.

Argyris, Chris. "Explorations in Interpersonal Competence-I." *The Journal of Applied Behavioral Science*, vol. 1, no. 1, 1965, pp. 58–83.

Bochner, Arthur P., and Clifford W. Kelly. "Interpersonal Competence: Rationale, Philosophy, and Implementation of a Conceptual Framework." *The Speech Teacher*, vol. 23, no. 4, 1974, pp. 279–301.

Larson, R. "Thirty Years of Research on the Subjective Well-Being of Older Americans." *Journal of Gerontology*, vol. 33, no. 1, Jan. 1978, pp. 109–25.

Wiemann, John M., and Philip Backlund. "Current Theory and Research in Communicative Competence." *Review of Educational Research*, vol. 50, no. 1, 1980, pp. 185–99.

Spitzberg B. H. & Cupach W. R. (1984). *Interpersonal communication competence*. Sage Publications. Retrieved August 31, 2022, from <http://books.google.com/books?id=kct9AAAAMAAJ>.

Dickson, Peter R. "Person-Situation: Segmentation's Missing Link." *Journal of Marketing*, vol. 46, no. 4, 1982, pp. 56–64.

Hodson, Barbara Williams, et al. "Phonological Evaluation and Remediation of Speech Deviations of a Child with a Repaired Cleft Palate: A Case Study." *Journal of Speech and Hearing Disorders*, vol. 48, no. 1, 1983, pp. 93–98.

Glickman, Lawrence T., and Peter M. Schantz. "EPIDEMIOLOGY AND PATHOGENESIS OF ZOONOTIC TOXOCARIASIS." *Epidemiologic Reviews*, vol. 3, no. 1, 1981, pp. 230–50.

Spitzberg, B. H., & Cupach, W. R. (1984). *Interpersonal Communication Competence*. Beverly Hills, CA: Sage.

Schmidt, Frank L., and John E. Hunter. "Development of a General Solution to the Problem of Validity Generalization." *Journal of Applied Psychology*, vol. 62, no. 5, 1977, pp. 529–40.

Turnbull, William & McLaughlin, M.L. & Cody, M.J. & Read, S.J.. (1992). A conversation approach to explanation, with emphasis on politeness and accounting. 105-130.

Harris, Mary B. "Runners' Perceptions of the Benefits of Running." *Perceptual and Motor Skills*, vol. 52, no. 1, 1981, pp. 153–54.

BERLO, D. K. Empathy and managerial communication. In C. Press and A. Arian (Eds.), *Empathy and ideology: Aspects of administrative innovative*. Rand McNally & Co.: Chicago, 1966.

BOCK, D. G., GUINAUD, D. O., & PERKINS, T. M. The effects of rater communication apprehension and empathy on the evaluation of the speaker: A study of cue utilization. Paper presented at the Annual Meeting of the Speech Communication Association, Louisville, Kentucky, 1984.

CODY, M. J., & McLAUGHLIN, M. L. The situation as a construct in interpersonal communication research. In M. L. Knapp and G. R. Miller (Eds.), *Handbook of interpersonal communication*. Beverly Hills: Sage Publications, 1985.

ALLEN, R. R., & BROWN, K. L. *Developing communication competence in children*. Skokie: National Textbook Company, 1976.

JONES, E. E., & NISBETT, R. E. The actor and the observer: Divergent perceptions and the causes of behavior. In E. E. Jones, D. E. Kanouse, H. H. Kelley, R. E. Nisbett, S. Valins, and B. Weiner (Eds.), *Attribution: Perceiving the causes of behavior*. Morristown, N.J.: General Learning Press, 1972.

MELBURG, V., ROSENFELD, P., RIESS, M., & TEDESCHI, J. T. A reexamination of the empathic observer's paradigm for the study of divergent attributions. *The Journal of Social Psychology*, 1984, 124, 201-208.

KEEFE, T. Empathy: The critical skill. *Social Work*, 1976, 2, 10-14.

DANCE, F. E. X., & LARSON, C. E. *Speech communication: Concepts and behavior*. New York: Holt, Rinehart and Winston, 1972.

DUCK, S. Social and personal relationships. In M. L. Knapp and G. R. Miller (Eds.), *Handbook of interpersonal communication*. Beverly Hills: Sage Publications, 1985.

KNAPP, M. L. *Interpersonal communication, and human relationship*. Boston: Allyn and Bacon, 1984.

- KATZ, R. L. *Empathy: Its nature and uses*. London: The Free Press of Glencoe, 1963.
- CISSNA, K. N. L., & SIEBURG, E. Patterns of interactional confirmation and disconfirmation. In C. Wilder-Mott and J. H. Weakland (Eds.), *Rigor and imagination: Essays from the legacy of Gregory Batson*. New York: Praeger, 1981, pp. 253-282.
- SIEBURG, E. Confirming and disconfirming organizational communication. In J. Owen, P. Page, and G. Zimmerman (Eds.), *Communication in organizations*. St. Paul: West Publishing, 1976.
- GIBB, J. R. Defensive communication. *Journal of Communication*, 1961, 11(3), 141-148.
- Smith, Philip G. "Knowledge and Values." *Educational Theory*, vol. 26, no. 1, 1976, pp. 29–39.
- Spencer H. (1870/72). *The principles of psychology* (2d ed. stereotyped). Williams and Norgate.
- Mead G. H. & Morris C. W. (1934). *Mind self & society from the standpoint of a social behaviorist*. University of Chicago Press.
- Piaget, J. (1932) *The Moral Judgment of the Child*. The Free Press, New York.
- HOFFMAN, M. L. The development of empathy. In J. P. Rushton and R. M. Sorrentino (Eds.), *Altruism and helping behavior: Social, personality, and developmental perspectives*. Hills-dale, New Jersey: Lawrence Erlbaum Associates , 1981.
- Bradbury, T. N., & Fincham, F. D. (1989). Behavior and satisfaction in marriage: Prospective mediating processes. In C. Hendrick (Ed.), *Close relationships* (pp. 119–143). Sage Publications, Inc.
- Franzoi, Stephen L., and Mark H. Davis. "Adolescent Self-Disclosure and Loneliness: Private Self-Consciousness and Parental Influences." *Journal of Personality and Social Psychology*, vol. 48, no. 3, 1985, pp. 768–80.
- Andrews, D. A., et al. "Classification for Effective Rehabilitation: Rediscovering Psychology." *Criminal Justice and Behavior*, vol. 17, no. 1, 1990, pp. 19–52.
- Rusbult, Caryl E., et al. "Accommodation Processes in Close Relationships: Theory and Preliminary Empirical Evidence." *Journal of Personality and Social Psychology*, vol. 60, no. 1, 1991, pp. 53–78.
- Davis, Mark H., and H. Alan Oathout. "The Effect of Dispositional Empathy on Romantic Relationship Behaviors: Heterosocial Anxiety as a Moderating Influence." *Personality and Social Psychology Bulletin*, vol. 18, no. 1, 1992, pp. 76–83.
- Van Dijk, Teun A. "What Is Political Discourse Analysis?" *Belgian Journal of Linguistics*, vol. 11, Dec. 1997, pp. 11–52.

- Fairclough, N. and Fairclough I. (2012). *Political Discourse Analysis*. Routledge.
- Hayward, K. and Catherine O'Donnell, editors. *Political Discourse and Conflict Resolution: Debating Peace in Northern Ireland*. Routledge, 2010.
- Liebes, Tamar, et al. "Ideological Reproduction." *Political Behavior*, vol. 13, no. 3, 1991.
- Jensehaugen, J. (2008). Massad, Joseph A., 2006. *The Persistence of the Palestinian Question*. London & New York: Routledge. 218 pp. ISBN 0415770106. *Journal of Peace Research*, 45(2), 306–306.
- Cicero, M. T., & Grant, M. (1971). *On the good life: [selected writings of] Cicero*. Penguin.
- James Arnt Aune - 2008 - *Philosophy and Rhetoric* 41 (4): pp. 402-420.
- Finlayson, A. (2007). From Beliefs to Arguments: Interpretive Methodology and Rhetorical Political Analysis. *The British Journal of Politics and International Relations*, 9(4), 545–563.
- Lunsford, A & Lunsford, K. (2008). "Mistakes are a fact of life": A national comparative study. *College Composition and Communication*. 59. 781-806.
- Parry-Giles S. J. & Hogan J. M. (2010). *The handbook of rhetoric and public address*. Wiley-Blackwell.
- Connolly, W. E. (1993). *The terms of political discourse* (3rd ed). Princeton University Press.
- Foucault, M. (1972) *The Archaeology of Knowledge and the Discourse on Language*. Translated from the French by A. M. Sheridan Smith. Pantheon Books, New York.
- Giddens A. (1991). *Modernity and self-identity: self and society in the late modern age*. Stanford University Press.
- Habermas, T., & Bluck, S. (2000). Getting a life: The emergence of the life story in adolescence. *Psychological Bulletin*, 126(5), 748–769.
- Burkhart, K. K. (1996). The Acetaminophen Nomogram: Will It Withstand the Test of the Extended Relief Formulation? *Academic Emergency Medicine*, 3(8), 738–739.
- Okulska, U., & Cap, P. (2010). Chapter 1. Analysis of Political Discourse: Landmarks, challenges and prospects. In U. Okulska & P. Cap (Eds.), *Discourse Approaches to Politics, Society and Culture* (Vol. 36, pp. 3–20). John Benjamins Publishing Company.
- Reisigl, M & Wodak, R. (2017). *The Discourse-Historical Approach (DHA)*. The Routledge Handbook of Critical Discourse Studies.
- Campbell K. K. & Jamieson K. H. (1990). *Deeds done in words: presidential rhetoric and the genres of governance*. University of Chicago Press.
- Kozlowski, S. & Klein, K. (2000). A multilevel approach to theory and research in organizations: Contextual, temporal, and emergent processes.

Volmert, J. (2005). Primärer Spracherwerb: Wie der Mensch zur Sprache kommt In J. Volmert (Ed.), Grundkurs Sprachwissenschaft. Eine Einführung in die Sprachwissenschaft für Lehramtsstudiengänge (pp. 207 - 232). Stuttgart: UTB.

Meinhardt, S., & Schmid, F. (2019). Structure of lateral heterogeneities in a coarse-grained model for multicomponent membranes. *Soft Matter*, 15(9), 1942–1952.

Anderson B. R. O. G. (1983). *Imagined communities: reflections on the origin and spread of nationalism*. Verso.

Vetterlein, M.; Kammerer, B.; Kokoschka, E. M.; Micksche, M.. Differential ways of escape from negative growth control by TGF- β 1 in premature and mature melanoma cells: 44. *Melanoma Research: September 1995 - Volume 5 - Issue - p 28*

Klein, R., & Millar, J. (1995). Do-It-Yourself Social Policy: Searching for a New Paradigm? *Social Policy & Administration*, 29(4), 303–316.

Sauer, D. A. (1997). The impact of social-responsibility screens on investment performance: Evidence from the Domini 400 social index and Domini Equity Mutual Fund. *Review of Financial Economics*, 6(2), 137–149.

Ensink, K., & Robertson, B. (1999). Patient and Family Experiences of Psychiatric Services and African Indigenous Healers. *Transcultural Psychiatry*, 36(1), 23–43.

Hofer, M. A. (2005). The psychobiology of early attachment. *Clinical Neuroscience Research*, 4(5–6), 291–300.

Goffman, E. (1981). *Forms of talk*. University of Pennsylvania Press.

Tidwell, L. C., & Walther, J. B. (2002). Computer-Mediated Communication Effects on Disclosure, Impressions, and Interpersonal Evaluations: Getting to Know One Another a Bit at a Time. *Human Communication Research*, 28(3), 317–348.

Davenport, T. H., & Beck, J. C. (2001). *The attention economy: understanding the new currency of business*. Harvard Business School Press.

Ehlich, K., & Rehbein, J. (1979). Handlungsmuster im Unterricht. In R. Mackensen & F. Sagebiel (Eds.), *Soziologische Analysen: Referate aus den Veranstaltungen der Sektionen der Deutschen Gesellschaft für Soziologie und der ad-hoc-Gruppen beim 19. Deutschen Soziologentag (Berlin, 17.-20. April 1979)* (pp. 535–562). Deutsche Gesellschaft für Soziologie (DGS).

Reisigl, M. (2018). Critical discourse analysis. In *Handbook of Pragmatics* (pp. 163-174). JB Metzler, Stuttgart.

Reisigl, M. (2003). Rede als Vollzugsmeldung an die (deutsche) Geschichte. Hitler auf dem Wiener Heldenplatz. na.

Klein, S. M. (1996). Book Review. *Environment and Behavior*, 28(2), 256–258.

Reisigl, M. (2017). Diskurssemiotik nach Peirce. In E. W. B. Hess-Lüttich, H. Kämper, M. Reisigl, & I. H. Warnke (Eds.), *Diskurs - semiotisch* (pp. 3–30). De Gruyter.

Halliday, M. A. K., & Matthiessen, C. M. I. M. (1999). *Construing experience through meaning: a language-based approach to cognition*. Continuum.

Maniou, A. T., & Veglis, A. (2016). ‘Selfie Journalism’: Current Practices in Digital Media. *Studies in Media and Communication*, 4(1), 111–118.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Α

ΟΜΙΛΙΑ ΠΡΩΘΥΠΟΥΡΓΟΥ

Ομιλία του Πρωθυπουργού Κυριάκου Μητσοτάκη στην Ολομέλεια της Βουλής για τις κοινωνικές πολιτικές της Κυβέρνησης

6 Ιουλίου 2022

1 Κυρίες και κύριοι βουλευτές, προκάλεσα τη σημερινή συζήτηση με το συγκεκριμένο
2 περιεχόμενο μένοντας πιστός στη δέσμευσή μου να ενημερώνω τη Βουλή των Ελλήνων για όλα
3 τα κρίσιμα ζητήματα. Αλλά και για έναν λόγο ακόμα, διότι αύριο συμπληρώνονται τρία χρόνια
4 από την ημέρα που οι πολίτες εμπιστεύθηκαν στη Νέα Δημοκρατία τη διακυβέρνηση και σε
5 εμένα το τιμόνι της χώρας.

6 Είναι, συνεπώς, μία ακόμα ευκαιρία απολογισμού αλλά και προγραμματισμού της πορείας μας
7 και δεν νομίζω ότι υπάρχει καλύτερο πεδίο όπου αυτή αποτυπώνεται από την πολιτική της
8 κυβέρνησής μας για την κοινωνία. Απ' την αρχή άλλωστε, από τις προγραμματικές μας
9 δηλώσεις, έχω διακηρύξει ότι στο επίκεντρο όλων των δράσεών μας είναι ο πολίτης. Όχι γενικά
10 και αόριστα «ο λαός» -η λέξη που χρησιμοποιούν συχνά όσοι θέλουν να θολώνουν την
11 κατεύθυνση των επιλογών τους- αλλά κάθε Ελληνίδα και κάθε Έλληνας ως ξεχωριστές
12 προσωπικότητες και πιο στοχευμένα η μεσαία τάξη και πρωτίστως οι πιο ευάλωτοι συμπολίτες
13 μας.

14 Όπως εξ αρχής έχω διατυπώσει συνοπτικά τη βασική προτεραιότητα της κυβέρνησής μας, που
15 διατρέχει τις πιο πολλές κυβερνητικές πρωτοβουλίες που έχουμε αναλάβει αυτά τα τρία χρόνια:
16 να αναταχθεί γρήγορα η εθνική οικονομία με πολλές επενδύσεις για καλύτερους μισθούς και
17 πολλές νέες δουλειές.

18 Γιατί ας μην ξεχνάμε τι είχε προηγηθεί μέχρι το καλοκαίρι του 2019: μια τετραετία ψεύδους και
19 ψευδαισθήσεων που ξεκίνησε με κλειστές τράπεζες κι ένα δημοψήφισμα, φέρνοντας τη χώρα
20 ένα βήμα πριν από τον γκρεμό, σαν χθες, πριν από επτά χρόνια, κ. Τσίπρα, όσο και αν κάποιος
21 από εσάς θέλετε να το ξεχάσουμε. Συνεχίστηκε με μια διαρκή καταγίδα φόρων και τελικά
22 έσβησε αφήνοντας πίσω ένα ανεξόφλητο γραμμάτιο 100 δισεκατομμυρίων από το αχρείαστο
23 τρίτο μνημόνιο, το οποίο εσείς προκαλέσατε και εσείς υπογράψατε.

24 Ευτυχώς, όμως, όλα αυτά ανήκουν σήμερα στο παρελθόν. Σήμερα η Ελλάδα είναι μια άλλη
25 Ελλάδα. Ανήκει στα κράτη με τη δυναμικότερη ανάπτυξη και τη μεγαλύτερη μείωση της
26 ανεργίας στην Ευρώπη. Είναι από τις πρώτες χώρες του ΟΟΣΑ στη μείωση των φόρων.
27 Αποπλήρωσε δύο χρόνια νωρίτερα από ό,τι προβλεπόταν τον δανεισμό της στο Διεθνές

28 Νομισματικό Ταμείο. Ενώ σε ένα μήνα -τον Αύγουστο- απελευθερώνεται και από την
29 Ενισχυμένη Εποπτεία, διεκδικώντας πλέον την ανάκτηση της πολυπόθητης επενδυτικής
30 βαθμίδας.

31 Πρόκειται πράγματι για μία εθνική επιτυχία, πολύ περισσότερο καθώς όσα είπα δεν ήταν ούτε
32 αυτονόητα, ούτε εύκολα αλλά και γιατί δεν επιτεύχθηκαν σε συνθήκες ομαλές. Αντίθετα, εδώ
33 και 36 μήνες η χώρα προχωρά ξεπερνώντας αλλεπάλληλες εισαγόμενες κρίσεις, από την
34 παράνομη μεταναστευτική εισβολή στον Έβρο στις αρχές του 2020 μέχρι τη διετή πανδημία, και
35 από τη διαρκή εθνική απειλή της Τουρκίας έως την πρόσφατη ενεργειακή «έκρηξη» και τις
36 παγκόσμιες ανατιμήσεις.

37 Κι όμως, όλες αυτές οι δοκιμασίες έγιναν με τον τρόπο τους ευκαιρίες, χωρίς να χαθεί στιγμή ο
38 κυβερνητικός προσανατολισμός στον εργαζόμενο, τον άνεργο, τον συνταξιούχο. Διότι αυτούς
39 αφορούν και τα παράλληλα μέτρα που λαμβάνονται στο οικονομικό επίπεδο, είτε μιλάμε για την
40 αύξηση του αφορολόγητου, είτε μιλάμε για την μείωση του ΕΝΦΙΑ, για τη μείωση των
41 εισφορών, είτε μιλάμε για την αναστολή της Εισφοράς Αλληλεγγύης στους επαγγελματίες και
42 φυσικά τα έκτακτα επιδόματα στους χαμηλοσυνταξιούχους.

43 Κυρίες και κύριοι συνάδελφοι, κοινωνική θα μπορούσε να ονομαστεί κάθε πολιτική μας, καθώς
44 όλες απευθύνονται τελικά στον πολίτη. Σε αυτόν κατατείνουν και οι προσλήψεις που κάναμε για
45 πρώτη φορά μετά από μία δεκαετία στην εκπαίδευση, η σημαντική στήριξη του Εθνικού
46 Συστήματος Υγείας, η στροφή της Παιδείας σε πιο ποιοτικά, αναβαθμισμένα πανεπιστήμια, η
47 στήριξη της τεχνικής κατάρτισης και πάνω από όλα οι επενδύσεις που έφεραν για πρώτη φορά
48 εδώ και πολλά χρόνια τη χώρα πάνω από το «φράγμα» των 4 εκατομμυρίων εργαζόμενων.

49 Αιχμή, ωστόσο, της πολιτικής μας αποτελούν οι ειδικότερες τολμηρές αλλαγές που
50 συντελούνται στο περιβάλλον της απασχόλησης. Και θα ήθελα σήμερα, εν συντομία, να
51 αξιοποιήσω αυτή την ευκαιρία για να μιλήσω για τέσσερα μεγάλα κεφάλαια της κοινωνικής μας
52 πολιτικής.

53 Πρώτον, την εργασία, τη φροντίδα δηλαδή για καλύτερες αμοιβές αλλά και καλύτερες συνθήκες
54 δουλειάς όσων ήδη απασχολούνται.

55 Δεύτερον, την καταπολέμηση της ανεργίας, της πιο στυγνής αδικίας.

56 Τρίτον, τις παρεμβάσεις που έχουμε κάνει στον τομέα της κοινωνικής ασφάλισης, στην
57 αποκατάσταση, επιτέλους, ενός συστήματος που θα παρέχει γρήγορα και δίκαια στον
58 εργαζόμενο τους κόπους του όταν αυτός αποσύρεται.

59 Και θέλω επίσης να αφιερώσω λίγο χρόνο για να μιλήσω για τις πολιτικές μας, για την προστασία
60 των πιο αδύναμων. Διότι κανείς δεν πρέπει να μένει πίσω.

61 Σε ό,τι αφορά το πρώτο κομμάτι, τα ζητήματα που αφορούν την εργασία αυτή καθ' αυτή:
62 Κομβική τομή είναι η διπλή αύξηση του κατώτατου μισθού στη χώρα. Τον παραλάβαμε στα 650
63 ευρώ. Είναι σήμερα στα 713 ευρώ κι αν συνυπολογίσουμε μάλιστα την ταυτόχρονη μείωση των
64 εισφορών, το συνολικό ετήσιο όφελος ξεπερνά τα 1.000 ευρώ για κάθε εργαζόμενο που
65 αμείβεται με τον κατώτατο μισθό. Ένας επιπλέον μισθός. Ένας επιπλέον μισθός για κάθε
66 εργαζόμενο. Αυτό δίνει, κυρίες και κύριοι συνάδελφοι, σήμερα στην πατρίδα μας την 9η θέση
67 στην Ευρωπαϊκή Ένωση, πάνω και από την Πορτογαλία, την οποία συχνά προβάλλετε ως
68 πρότυπο.

69 Και βέβαια η αύξηση αυτή συνεπάγεται και αύξηση στις τριετίες και στα επιδόματα. Το είπαμε
70 και το κάναμε. Δεν πρόκειται μόνο για συνέπεια στις δεσμεύσεις μας, αλλά και για ένα χρήσιμο
71 ανάχωμα στις δυσκολίες της συγκυρίας. Γιατί αυτός ο πρόσθετος μισθός μπορεί να μην
72 αντισταθμίζει πλήρως την ακρίβεια της ενεργειακής κρίσης και του πολέμου στην Ουκρανία, σε
73 συνδυασμό όμως με πολλές άλλες πρωτοβουλίες, όπως η μείωση του ΕΝΦΙΑ -θυμίζω, μείωση
74 του ΕΝΦΙΑ αθροιστικά κατά 35%, πάνω από τις προεκλογικές μας δεσμεύσεις- σε συνδυασμό
75 λοιπόν με πρωτοβουλίες στήριξης του διαθέσιμου εισοδήματος αυτή η αύξηση προσφέρει μία
76 «ασπίδα» στους χαμηλότερα αμειβόμενους απέναντι στις ανατιμήσεις. Πρώτα και πάνω απ' όλα
77 όμως δείχνει για ποιους ενδιαφέρεται πρωτίστως αυτή η κυβέρνηση.

78 Μία άλλη μεγάλη αλλαγή για την οποία θέλω να μιλήσω έρχεται με την Ψηφιακή Κάρτα
79 Εργασίας, η οποία ήδη ξεκίνησε από τις αρχές αυτής της εβδομάδος να εφαρμόζεται για 120.000
80 απασχολούμενους σε τράπεζες και σε σούπερ μάρκετ.

81 Για όσους μας άσκησαν κριτική, από τον χώρο της Αριστεράς, θέλω να θυμίσω ότι αποτελούσε
82 ένα διαχρονικό αίτημα της ΓΣΕΕ, το οποίο τώρα γίνεται πράξη. Είναι ένα πρόσθετο, χρήσιμο
83 εργαλείο, το οποίο καταπολεμά τη μαύρη εργασία και την εργοδοτική αυθαιρεσία, γιατί στο εξής
84 ο κάθε υπάλληλος θα μπορεί να ελέγχει ο ίδιος το ωράριο και την καταβολή των υπερωριών.
85 Και τα στοιχεία αυτά τίθενται αυτόματα στη διάθεση όλων των ελεγκτικών Αρχών.

86 Σύντομα το μέτρο αυτό θα επεκταθεί στη βιομηχανία, στις ασφαλιστικές επιχειρήσεις, στις
87 εταιρείες φύλαξης και του χρόνου θα εφαρμοστεί πια και στον τουρισμό και στην εστίαση,
88 διασφαλίζοντας έτσι μια για πάντα ότι ο εργαζόμενος δεν θα δουλεύει ούτε μία ώρα χωρίς να
89 πληρωθεί γι' αυτή. Όπως κι ότι το σύνολο των πολιτών δεν θα καλείται πια να πληρώσει τα
90 σπασμένα όσων επιτήδειων εισφοροδιαφεύγουν.

91 Μιλάμε συνεπώς για μία ριζική μεταβολή που πράγματι, κ. Κουτσούμπα. Εδώ είναι «ο νόμος
92 του εργάτη», όπως λέει και το δικό σας σύνθημα.

93 Η μεταρρύθμιση αυτή διευκολύνει το έργο της Επιθεώρησης Εργασίας. Γνωρίζετε ότι, με
94 απόφαση της κυβέρνησης και του αρμόδιου Υπουργείου, αυτή έχει ήδη αναβαθμιστεί σε

95 Ανεξάρτητη Αρχή. Τα στελέχη της θα έχουν πια αυτόματη πρόσβαση στα δεδομένα του
96 ΕΡΓΑΝΗ II, ενός καινοτόμου πληροφοριακού συστήματος που δίνει καθημερινά, σε
97 πραγματικό χρόνο, μία «αξονική τομογραφία» της αγοράς εργασίας, προστατεύοντας όχι μόνο
98 τους εργαζόμενους, αλλά και τον ανταγωνισμό, καθώς αυτός συχνά στρεβλώνεται από
99 κακόβουλους εργοδότες οι οποίοι καταπατούν τα εργασιακά δικαιώματα των εργαζομένων τους.
100 Ακριβώς γι' αυτό και με τον νέο νόμο -αυτό αποτελούσε πάγιο αίτημά σας κ. Κουτσούμπα- οι
101 εργατοτεχνίτες απέκτησαν επιτέλους τα ίδια δικαιώματα με τους υπαλλήλους. Έτσι δεν είναι;
102 Έπρεπε να έρθει κεντροδεξιά κυβέρνηση να το κάνει. Τέσσερα χρόνια εσείς τι κάνατε κ. Τσίπρα
103 που γελάτε τώρα στα πρώτα έδρανα; Είδατε κάτι παράδοξα; Πώς τελικά αυτό το περιβόητο
104 μονοπώλιο της κοινωνικής ευαισθησίας άλλοι μπορεί να το έχουν, άλλοι μπορεί να το διαλαλούν
105 και άλλοι μπορεί τελικά να το υπηρετούν στην πράξη.

106 Και βέβαια, από αυτή την κυβέρνηση καθιερώθηκε η γονική άδεια για τον πατέρα. Αυξήθηκαν
107 οι μέριμνες στις νέες μητέρες. Και δίνονται κίνητρα στις επιχειρήσεις, 120 μεγάλες επιχειρήσεις,
108 μεσαίες επιχειρήσεις, μπορούν πια με χρήματα από το Ταμείο Ανάκαμψης και Ανθεκτικότητας
109 να διαμορφώσουν παιδικούς σταθμούς στους χώρους τους. Γιατί δεν τα κάνατε όλα αυτά
110 τέσσερα χρόνια, δεν προφτάσατε; Ή μήπως δεν ενδιαφερόσασταν;
111 Ενώ σε συμφωνία πια με τους εργοδότες, οι εργαζόμενοι μπορούν να ορίζουν οι ίδιοι τον χρόνο
112 της απασχόλησης και των διακοπών τους. Είναι μια εκδοχή της τετραήμερης δουλειάς την
113 εβδομάδα.

114 Και το νέο περιβάλλον, τέλος, ρυθμίζει όλα τα νέα δεδομένα τα οποία εμφανίζονται στην
115 απασχόληση. Η χώρα διαθέτει πλέον ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο λειτουργίας αλλά και
116 προστασίας των εργαζόμενων στα delivery, των αυτοαπασχολούμενων ταχυδιανομέων στις
117 ηλεκτρονικές πλατφόρμες. Έπρεπε να έρθει μια κεντροδεξιά κυβέρνηση να το κάνει. Τέσσερα
118 χρόνια τι κάνατε για αυτό κύριοι της Αριστεράς; Τίποτα. Μηδέν. Δεν προλάβατε. Ήσασταν πολύ
119 απασχολημένοι με το να βγάλετε τη χώρα από τα μνημόνια.

120 Το νέο περιβάλλον, τέλος, κυρίες και κύριοι συνάδελφοι, ρυθμίζει κρίσιμα ζητήματα όπως την
121 τηλεργασία και το δικαίωμα αποσύνδεσης του εργαζόμενου. Αλλά ταυτόχρονα εισάγει και
122 ρήτρες που τιμωρούν την παρενόχληση και τις διακρίσεις. Γι' αυτό και η Ελλάδα ανέβηκε στις
123 12 χώρες στον κόσμο όσον αφορά την πλήρη νομική ισότητα ανδρών και γυναικών.

124 Κυρίες και κύριοι βουλευτές, παρά τις μεγάλες διεθνείς αντιξοότητες προφανώς και δεν μας
125 αρκεί το γεγονός ότι τονώνεται το διαθέσιμο εισόδημα των εργαζόμενων. Ούτε μόνο μας αρκεί
126 να καλυτερεύουν οι συνθήκες εργασίας στους χώρους δουλειάς. Γνωρίζουμε ότι στην αγορά
127 εργασίας υπάρχουν ακόμα αρκετές στρεβλώσεις, οι οποίες πρέπει να αντιμετωπιστούν.

128 Θεωρούμε, όμως, ότι τώρα έχουμε πια στη διάθεσή μας εκείνα τα εργαλεία για να μπορούμε να
129 τις αντιμετωπίσουμε πια αποτελεσματικά.

130 Το μεγάλο στοίχημα, όμως, αυτής της κυβέρνησης, από την πρώτη στιγμή που εξελέγη πριν από
131 τρία χρόνια ήταν ένα: η μείωση της ανεργίας. Γιατί η απουσία από την εργασία είναι ουσιαστικά
132 εξορία από την ίδια την κοινωνική ζωή. Είναι μια μεγάλη απώλεια για το κοινωνικό σύνολο,
133 είναι ένα μεγάλο τραύμα για τον πολίτη, που ζει τον κίνδυνο όχι μόνο της ανέχειας και του
134 περιθωρίου αλλά και της ψυχολογικής αποξένωσης από την ικανοποίηση που παρέχει η
135 αξιοπρέπεια της εργασίας. Ναι, αν για κάτι μπορούμε να είμαστε υπερήφανοι σε αυτή την
136 κυβέρνηση είναι γιατί μέσα στην πανδημία η Ελλάδα μπόρεσε να μειώσει κατά σχεδόν πέντε
137 μονάδες την ανεργία.

138 Έχουμε σήμερα τα χαμηλότερα ποσοστά ανεργίας που είχαμε εδώ και 12 χρόνια. Παραπάνω
139 από 4.123.000 εργαζόμενους. Αυτό ήταν το αποτέλεσμα και των 13 δισεκατομμυρίων ευρώ που
140 δαπάνησε η πολιτεία στοχευμένα κατά τη διάρκεια της πανδημίας για να θωρακίσει τις
141 υφιστάμενες θέσεις εργασίας, αλλά και να εντάξει σε νέες θέσεις πάνω από 200.000 άνεργους
142 συμπολίτες μας. Είναι ένα παράδειγμα θετικής απάντησης σε αρνητική πρόκληση.

143 Να μην θυμίσω εδώ τις προβλέψεις της αξιωματικής αντιπολίτευσης για την εκτόξευση της
144 ανεργίας όταν η πανδημία χτύπησε και την πόρτα της πατρίδας μας. Ευτυχώς αυτές οι δυσοίωνες
145 προβλέψεις, αυτές οι «Κασσάνδρες», δεν επιβεβαιώθηκαν. Και χαιρόμαστε που σήμερα
146 μπορούμε να κάνουμε μία θετική αξιολόγηση των σημαντικών παρεμβάσεων που κάναμε στην
147 αγορά εργασίας καθ' όλη τη διάρκεια της πανδημίας, έχοντας πια δρομολογήσει μία
148 αποκλιμάκωση της ανεργίας που εκτιμώ ότι θα συνεχιστεί με γρήγορους ρυθμούς και τα επόμενα
149 χρόνια.

150 Ο μοχλός της ενεργητικής πολιτικής, τώρα, κατά της ανεργίας παραμένει ο τέως Οργανισμός
151 Απασχόλησης Εργατικού Δυναμικού, μετονομασθείς πια σε Δημόσια Υπηρεσία Απασχόλησης,
152 με τα πολύπλευρα προγράμματά του. Ήταν αυτά μέσα από τα οποία σε τρία χρόνια άνοιξαν και
153 ανοίγουν 136.000 νέες θέσεις εργασίας, έναντι των μόλις 42.000 ολόκληρης της προηγούμενης
154 τετραετίας, και μάλιστα με πόρους που δεν γίνονται όπως στο παρελθόν παθητικά επιδόματα
155 που κάνουν τον πολίτη διπλά όμηρο της ανεργίας από τη μία και της εκάστοτε κυβέρνησης από
156 την άλλη.

157 Οι πόροι πρέπει να αξιοποιούνται για να χρηματοδοτήσουν την κατάρτιση και την εξειδίκευση.
158 Δικός μας στόχος είναι ο άνεργος να μπορεί να αποκτά δεξιότητες που θα τον κρατήσουν μόνιμα
159 στην εργασία, σε θέσεις που θα ζητά η αγορά. Μισό εκατομμύριο άνδρες και γυναίκες κάθε
160 ηλικίας θα παρακολουθούν στο εξής κύκλους ψηφιακών μαθημάτων και ειδικοτήτων που
161 αφορούν την προστασία του περιβάλλοντος, ένα από τα εμβληματικά προγράμματα κατάρτισης

162 που θα χρηματοδοτήσει το Ταμείο Ανάκαμψης. Και αυτές τις δεξιότητες θα τις πιστοποιούν πια
163 πανεπιστήμια, επιχειρήσεις όπως η Google, η Microsoft που συμπράττουν σε αυτήν την
164 προσπάθεια. Δεν αρκεί κάποιος να έχει απλά καταρτιστεί, πρέπει να μπορεί να αποδεικνύει και
165 τις γνώσεις τις οποίες έχει αποκτήσει στον μελλοντικό του εργοδότη.

166 Και δύο ξεχωριστά κεφάλαια, τέλος, αποτελούν η ενεργοποίηση των ιδίων των ανέργων για να
167 βρουν δουλειά, αλλά και η απασχόληση των συμπολιτών μας άνω των 55 ετών. Μία εξαιρετικά
168 δύσκολη άσκηση.

169 Σε ό,τι αφορά το πρώτο, πώς θα ενθαρρύνουμε τους ανέργους οι ίδιοι να αναλάβουν
170 πρωτοβουλίες για να βρουν δουλειά: η Πολιτεία επιδοτεί ήδη με 300 ευρώ τον κάθε άνεργο ο
171 οποίος θα καταρτίσει το ατομικό του σχέδιο για την κατάρτισή του και τον χώρο στον οποίο θα
172 μπορούσε να βρει απασχόληση. Και με το ξεκίνημα στην αμοιβή του θα προστίθεται το μισό του
173 επιδόματος ανεργίας για όσο θα το λάμβανε.

174 Τέλος, για τους μεγαλύτερους συμπολίτες μας, είχα την ευκαιρία την περασμένη Παρασκευή
175 μαζί με τον Υπουργό, ο οποίος δυστυχώς δεν είναι μαζί μας -νοσεί, του ευχόμαστε περαστικά-
176 να συναντήσω συμπολίτες μας οι οποίοι συμμετέχουν σε ένα πρόγραμμα κατάρτισης της
177 Δημόσιας Υπηρεσίας Απασχόλησης για συμμετοχή τους στην αγορά εργασίας, στοχευμένο σε
178 ανέργους συμπολίτες άνω των 55 ετών.

179 Τα αποτελέσματα είναι εξαιρετικά ενθαρρυντικά, τόσο ενθαρρυντικά που πρόθεσή μας είναι να
180 επεκτείνουμε το πρόγραμμα, από τις 8.500 θέσεις σε 15.000 συμπολίτες μας άνω των 55 ετών,
181 οι οποίοι μπορούν να απασχοληθούν σε δημόσιες υπηρεσίες, σε δημόσιους φορείς στους οποίους
182 μπορούν να μεταλαμπαδεύσουν την εμπειρία τους από τον ιδιωτικό τομέα, ταυτόχρονα να
183 συμπληρώσουν πολύτιμα χρόνια για τα ένημά τους, αλλά να μπορέσουν να δημιουργήσουν και
184 το υπόβαθρο για να ενταχθούν και πάλι -με την ολοκλήρωση του προγράμματος αυτού- στην
185 αγορά εργασίας, καθώς πολλοί απ' αυτούς θέλουν να συνεχίσουν να δουλεύουν, αισθάνονται
186 χρήσιμοι, δημιουργικοί, νέοι, ως προς τη δυνατότητά τους να συμμετέχουν στην αγορά εργασίας.

187 Έρχομαι τώρα στα ζητήματα των συντάξεων. Τέτοιες μέρες το 2015 ο κόσμος συνωστιζόταν
188 έξω από τις τράπεζες για να σηκώσει τα λίγα ευρώ που μπορούσε. Μιλώντας λοιπόν για τους
189 συνταξιούχους θα μπορούσα απλά να ξεκινήσω θυμίζοντας τις εικόνες των ηλικιωμένων να
190 κλαίνε στα πεζοδρόμια. Ευτυχώς όμως, εκείνες οι σκηνές είναι πλέον μνήμες. Προσοχή, λέω
191 μνήμες, όχι αναμνήσεις, γιατί οι δεύτερες είναι παθητικές και ίσως πιο ανώδυνες, οι πρώτες όμως
192 μένουν ζωντανές και γίνονται δράσεις αφύπνισης όταν τώρα ο κ. Τσακαλώτος ζητά μαζί με τον
193 κ. Βαρουφάκη να επιστρέψουν μαζί στο προσκήνιο.

194 Ειδικά στον τομέα αυτόν λοιπόν, το έργο που έπρεπε να γίνει ήταν πράγματι τιτάνιο. Έτσι, στην
195 αρχή και με συνετά βήματα ακυρώθηκε το αντισυνταγματικό σύστημα Κατρούγκαλου, που

196 δήμεινε το εισόδημα των ελεύθερων επαγγελματιών. Ταυτόχρονα η πτώση του πρώτου, του
197 εισαγωγικού φορολογικού συντελεστή από το 22% στο 9% αύξησε το διαθέσιμο εισόδημα
198 πολλών συνταξιούχων.

199 Καθιερώσαμε στη συνέχεια μόνιμες αυξήσεις έως 7,2% στις κύριες συντάξεις για τουλάχιστον
200 225.000 συνταξιούχους οι οποίοι είχαν πάνω από 30 χρόνια ασφάλισης. Ακυρώσαμε τις
201 περικοπές για άλλους 250.000 που λάμβαναν άνω των 1.300 ευρώ σε κύρια και επικουρική
202 ασφάλιση. Ελαττώσαμε επίσης αισθητά την προσωπική διαφορά για περισσότερους από 500.000
203 δικαιούχους και 1,4 δισεκατομμύρια ευρώ επιστράφηκαν αναδρομικά σε πάνω από 1.200.000
204 συνταξιούχους, τους οποίους εσείς είχατε στοχοποιήσει. Στον ίδιο χρόνο λύσαμε εκκρεμότητες
205 όπως συντάξεις χηρείας, συντάξεις που λαμβάνουν ορφανά τέκνα, ενώ μειώθηκε δραστικά η
206 περικοπή που είχε επιβληθεί στις συντάξεις όσων εξακολουθούν να εργάζονται.

207 Με λίγα λόγια, και παρά τις μεγάλες δυσκολίες που υπήρξαν, ο απόμαχος της δουλειάς ξεκίνησε
208 και πάλι να ανακτά την αξιοπρέπειά του. Προφανώς δεν έλυσε όλα του τα προβλήματα. Βλέπει
209 όμως ένα κράτος το οποίο τον νοιάζεται και βρίσκεται δίπλα του σε όλα τα μέτωπα. Και απ'
210 αυτό ξεχωρίζω ένα, τις εκκρεμείς συντάξεις, για τις οποίες νομίζω ότι αρκεί ένα μόνο στοιχείο:
211 μέσα στους πρώτους πέντε μήνες του 2022 εκδόθηκαν όσες συντάξεις είχαν βγει ολόκληρο το
212 2019. Αυτό λέγεται, κ. Τσίπρα, αύξηση 140%, και μάλιστα με λιγότερους υπαλλήλους, 900 για
213 την ακρίβεια, για να αποδειχθεί έτσι ότι η γραφειοκρατία δεν ταλαιπωρεί μόνο τους πολίτες αλλά
214 συχνά και τη διοίκηση.

215 Στόχος τώρα είναι, μέχρι τα τέλη του καλοκαιριού, να έχουν επεξεργαστεί όλες οι αιτήσεις που
216 κατατέθηκαν το 2021, ώστε σύντομα να εκλείψει οριστικά αυτή η απαράδεκτη ομηρία των
217 συνταξιούχων. Δώσαμε έμφαση σε αυτή την παθογένεια γιατί, πράγματι, αποτελούσε μια ντροπή
218 δεκαετιών για το σύγχρονο κράτος. Δεν νοείται να περιμένει κάποιος δύο, τρία, πέντε -πολλές
219 φορές- χρόνια για τη σύνταξή του. Είναι ένα ζήτημα δικαιοσύνης και πολιτισμού, ένα ζήτημα το
220 οποίο αυτή η Κυβέρνηση κατάφερε επιτέλους να λύσει.

221 Κάναμε σημαντικές παρεμβάσεις στον ΕΦΚΑ, ο οποίος προσφέρει πια πολλές ψηφιακές
222 υπηρεσίες, έχει διεκπεραιώσει παραπάνω από 126 εκατομμύρια επαφές, συναλλαγές με τους
223 πολίτες μέσω Internet, έχει δρομολογήσει 4 εκατομμύρια ηλεκτρονικά ραντεβού με
224 ασφαλισμένους οι οποίοι κατοικούν σε απομακρυσμένες περιοχές.

225 Και όσο για τους συνταξιούχους του μέλλοντος, η χώρα μας συντονίζεται επιτέλους με την
226 Ευρώπη, καθιερώνοντας ένα καινοτόμο σύστημα επικουρικής ασφάλισης, σύμφωνα με το οποίο
227 η πολιτεία εγγυάται στο ακέραιο την επιστροφή των εισφορών των ασφαλισμένων μετά την
228 ολοκλήρωση του εργασιακού τους βίου.

229 Στο μεταξύ, όμως, οι ίδιοι θα μπορούν να επιλέγουν πώς θα επενδύσουν αυτές τις αποταμιεύσεις,
230 διαχειριζόμενοι οι ίδιοι τον ατομικό τους κουμπαρά. Είναι ένα σύστημα το οποίο παντού στην
231 Ευρώπη έχει δείξει ότι, υπό τη σωστή εποπτεία του κράτους, μπορεί να οδηγήσει σταθερά σε
232 καλύτερες, σε υψηλότερες συντάξεις.

233 Κοινωνική πολιτική, όμως, σημαίνει και πολιτική της καθημερινότητας. Απλές αλλά απολύτως
234 καθοριστικές παρεμβάσεις, όπως το 1555, ο αριθμός του ΕΦΚΑ, που επιτέλους ξεκίνησε τη
235 δουλειά του, λειτουργεί 24 ώρες το 24ωρο, επτά μέρες την εβδομάδα, λύνει γρήγορα
236 προβλήματα, απαντώνται με ακρίβεια τα ερωτήματα των ενδιαφερόμενων. Οκτώ στους δέκα
237 που τηλεφώνησαν δηλώνουν μεγάλη ικανοποίηση από την εξυπηρέτηση και από την
238 αντιμετώπιση των υπαλλήλων που χειρίστηκαν τα αιτήματά τους.

239 Θέλω να θυμίσω ότι, σταθερά, στον Συνήγορο του Πολίτη, ένα στα δύο παράπονα ως προς τη
240 λειτουργία της δημόσιας διοίκησης συνολικά αφορούσε τον ΕΦΚΑ. Σκύψαμε, λοιπόν, πάνω σε
241 αυτό το πρόβλημα και έχουμε σήμερα ένα εργαλείο το οποίο μπορεί να δίνει γρήγορες
242 απαντήσεις στους πολίτες και να μειώνει σημαντικά την τλαιπωρία την οποία δυστυχώς είχαν
243 συνηθίσει, που αποτελούσε τον κανόνα πριν αυτή η κυβέρνηση παρέμβει δραστικά για να λύσει
244 το πρόβλημα.

245 Αυτά μέχρι τώρα, διότι ελαφρύνσεις των πολιτών προφανώς και θα συνεχιστούν.

246 Τις επόμενες εβδομάδες όσοι οφείλουν στον ΕΦΚΑ θα ενταχθούν -όπου αυτό δεν έχει συμβεί
247 ακόμα- στο ευνοϊκότερο καθεστώς περισσότερων δόσεων του Υπουργείου Οικονομικών.
248 Παράλληλα εξορθολογίζεται και η διαδικασία παραγραφής. Αυτή θα γίνεται στη δεκαετία, στη
249 συνέχεια στην πενταετία, με συμμόρφωση στις αποφάσεις του Ανώτατου Δικαστηρίου, που
250 έκρινε αντισυνταγματικές και αυτές τις ρυθμίσεις του νόμου Κατρούγκαλου.

251 Σήμερα, τέλος, και με βάση το ιδιαίτερο θέμα της συζήτησης, μπορούμε πια να πούμε με πολύ
252 μεγαλύτερη βεβαιότητα ότι αυτή η κυβέρνηση την 1/1/2023, θα καταργήσει την Εισφορά
253 Αλληλεγγύης για όλους, για συνταξιούχους και για δημόσιους υπαλλήλους. Ενώ την ίδια μέρα
254 θα ξεπαγώσουν και οι συντάξεις για πρώτη φορά μετά από 12 χρόνια και τίθενται επιτέλους σε
255 μία τροχιά τακτικών και μόνιμων αυξήσεων. Πρόκειται για ένα διπλό ηχηρό σήμα ότι η
256 ανάπτυξη της χώρας πρέπει τελικά να ωφελεί όλους, χωρίς όμως ταυτόχρονα να απειλείται η
257 δημοσιονομική ισορροπία, ούτε προφανώς και η ανταγωνιστικότητα της εθνικής οικονομίας.

258 Κυρίες και κύριοι βουλευτές, μετά τους εργαζόμενους, τους παλιούς και νέους συνταξιούχους,
259 τους άνεργους, θα ήθελα να ολοκληρώσω αυτή τη συνοπτική περιγραφή της κοινωνικής μας
260 πολιτικής μιλώντας για τον τέταρτο και ίσως τον πιο σημαντικό πυλώνα της. Αναφέρομαι στην
261 προστασία των πιο ευάλωτων. Γιατί η πρόοδος μιας χώρας δεν κρίνεται μόνο από τον κοινό
262 βηματισμό της κοινωνίας και της οικονομίας. Κρίνεται κυρίως από τη συλλογική μας δύναμη,

263 να μην αφήσουμε πίσω κανένα μέλος της. Και στο πεδίο αυτό, παρά τις αλληπάλληλες
264 δυσκολίες, έχει γίνει σημαντική δουλειά.

265 Αναφέρθηκα ήδη στους χαμηλοσυνταξιούχους, τα επιδόματα των οποίων απλώθηκαν σε
266 ανασφάλιστους υπερήλικες, σε ΑμεΑ συμπολίτες μας. Θέλω να θυμίσω ότι μόνο εντός του 2021
267 δαπανήθηκαν 4,8 δισεκατομμύρια -επαναλαμβάνω 4,8 δισεκατομμύρια- σε επιδόματα, με πρώτη
268 κίνηση το διπλό εγγυημένο εισόδημα, το οποίο καταβλήθηκε τον Δεκέμβριο του 2021. Υπήρξε
269 μία σειρά από έκτακτες ενισχύσεις ως άμυνα απέναντι στην ακρίβεια. Θυμίζω τα επιπλέον 250
270 ευρώ σε σχεδόν 650.000 χαμηλοσυνταξιούχους, τα 200 ευρώ σε 677.000 πιο ευάλωτους που
271 δώσαμε τον Απρίλιο του 2022 και φυσικά το αυξημένο επίδομα τέκνων.

272 Βεβαίως δεν θα πάψω να λέω πως ό,τι και να κάνουμε θα μοιάζει πάντα μικρό, θα μοιάζει «λίγο»,
273 καθώς οι ανάγκες είναι μεγάλες και δυστυχώς αυξάνονται. Αυτό όμως δεν αλλάζει ούτε την
274 ένταση, ούτε την πορεία αυτής της προσπάθειας.

275 Όσο μακριά λοιπόν πρέπει να μένουμε από πανηγυρισμούς, άλλο τόσο πρέπει να αποφεύγουμε
276 τους ανέξοδους μηδενισμούς. Και αυτό ισχύει πολύ περισσότερο όταν η μέριμνα για τους πιο
277 αδύναμους συνδυάζεται με τη διαρκή διεύρυνση των ατομικών δικαιωμάτων. Η Ελλάδα
278 ξεδιπλώνει σήμερα μία εθνική στρατηγική για την ένταξη των Ρομά, ένα πρόγραμμα στέγασης
279 και εργασίας ειδικά για τους αστέγους. Αυξήσαμε κατά 40.000 τα γεύματα σε 276 σχολεία, ενώ
280 η Κάρτα Αναπηρίας θα διευκολύνει 180.000 συνανθρώπους μας. Και ο θεσμός του Προσωπικού
281 Βοηθού -ένα προσωπικό μου στοίχημα τολμώ να πω- θα επιτρέψει σε 2.000 δικαιούχους να
282 βγουν επιτέλους από το σπίτι.

283 Αναρωτιέμαι γιατί χαμογελάτε έτσι, το θεωρείτε αδιάφορο μάλλον αυτό, έτσι δεν είναι; Το
284 θεωρείτε αδιάφορο ένας τετραπληγικός άνθρωπος να έχει έναν προσωπικό βοηθό, να μην
285 επιβαρύνει την οικογένειά του, να μπορεί ο ίδιος να ανακτήσει την αυτονομία του και να
286 μπορέσει το κράτος να του παρέχει αυτή την ελάχιστη στήριξη, σε αυτόν και στην οικογένειά
287 του. Αν όλα αυτά θεωρείτε ότι σας είναι αδιάφορα, είστε πολύ μακριά από τις πραγματικές
288 ανάγκες της κοινωνίας.

289 Και μιας και μιλάμε και για τα δικαιώματα, στα οποία τόσο συχνά θέλετε να αναφέρεστε, αυτή
290 η κυβέρνηση αυστηροποίησε τις ποινές για τον βιασμό, την κακοποίηση και την παρενόχληση.
291 Αυτή η κυβέρνηση λειτουργεί 43 κέντρα και 19 ξενώνες για κακοποιημένες γυναίκες. Αυτή η
292 κυβέρνηση, η «ανάληκτη κυβέρνηση χωρίς κοινωνικές ευαισθησίες», εγκαινιάζει καινοτόμα
293 συστήματα όπως το «panic button». Και βέβαια έπρεπε να έρθει αυτή η κυβέρνηση για να
294 καταργήσει τη ρατσιστική απαγόρευση της αιμοδοσίας από ομοφυλόφιλους. Ούτε αυτό
295 προφτάσατε να το κάνετε φαντάζομαι. Έπρεπε να έρθει αυτή η κυβέρνηση για να δώσει
296 πρόσβαση στους διεμφυλικούς στα προγράμματα εργασίας του ΟΑΕΔ.

297 Βλέποντας και τον χρόνο, κ. Πρόεδρε, δεν έχω το περιθώριο να αναπτύξω τα πολλά ειδικά ή
298 οριζόντια μέτρα που διαπερνούν τις κυβερνητικές μας επιλογές. Όπως είπα στην αρχή, όλες επί
299 της ουσίας έχουν ένα κοινωνικό πρόσημο. Οι «Νταντάδες της γειτονιάς» για τις εργαζόμενες
300 μητέρες, τα μεγάλα έργα που δίνουν δουλειά στους άνεργους, οι δωρεάν προληπτικές εξετάσεις
301 που θωρακίζουν την υγεία μας, για πρώτη φορά γυναίκες άνω των 50 θα λάβουν όλες ένα μήνυμα
302 οι ίδιες για να πάνε να κάνουν μαστογραφία. Και πολλές από αυτές, για πρώτη φορά, θα βρεθούν
303 σε μια ιδιωτική δομή στην οποία δεν είχαν ποτέ πρόσβαση.

304 Γελάτε και με αυτά. Ε, γιατί δεν τα κάνατε αντί να γελάτε και να ειρωνεύεστε; Γιατί δεν τα
305 κάνατε;

306 Όχι, δεν το κάνατε. Είναι άλλο να παρέχετε τη δυνατότητα της δωρεάν μαστογραφίας και άλλο
307 να κάνετε ένα μαζικό πρόγραμμα μαστογραφιών με πρωτοβουλία του κράτους. Μιλάμε για δυο
308 τελείως διαφορετικά πράγματα. Και αν δεν το καταλαβαίνετε, λυπάμαι πραγματικά. Λυπάμαι
309 πραγματικά. Λυπάμαι.

310 Λυπάμαι για ένα λόγο ακόμα, κυρίες και κύριοι συνάδελφοι. Λυπάμαι πραγματικά διότι πολλές
311 από αυτές τις αλλαγές που περιέγραψα τις θεωρώ αυτονόητες. Θα μπορούσαμε πάρα πολύ
312 εύκολα να συμφωνήσουμε σε αυτή την αίθουσα και να υπάρχει μια διακομματική στήριξη η
313 οποία θα έστελνε και ένα μήνυμα ενότητας του κοινοβουλίου σε πολιτικές οι οποίες τελικά έχουν
314 όλες ένα κοινωνικό πρόσημο.

315 Αναρωτιέμαι όμως γιατί ουσιαστικά καμία από τις αλλαγές τις οποίες περιέγραψα, κυρίες και
316 κύριοι του ΣΥΡΙΖΑ, δεν τις ψηφίσατε. Άρα οι συγκρίσεις ανάμεσα στο χθες και ανάμεσα στο
317 σήμερα, ναι, είναι συντριπτικές σε κάθε επίπεδο. Από την πτώση της ανεργίας, μέχρι τις
318 αξιοπρεπείς συντάξεις και από τις νέες δουλειές, μέχρι ένα πιο σύγχρονο πλαίσιο εργασίας.

319 Ανακεφαλαιώνω, λοιπόν. Παραδώσατε την ανεργία στο 17,2% και τη ρίξαμε στο 12,5%.
320 Παραδώσατε κατώτατο μισθό 650 ευρώ και σήμερα είναι 713 ευρώ. Στην εποχή σας, ο ΟΑΕΔ
321 άνοιγε με το ζόρι 10.000 θέσεις ετησίως. Σήμερα δημιουργεί πάνω από 30.000 νέες δουλειές
322 κάθε χρόνο. Ο ΣΥΡΙΖΑ υπερφορολόγησε τη μεσαία τάξη, για να καταργήσουμε ή να μειώσουμε
323 εμείς μετά πάνω από 30 φόρους. Και μέχρι το τέλος του 2019 -επειδή τώρα ανακαλύψατε και το
324 ενδιαφέρον σας για τους συνταξιούχους- είχαμε 17 περικοπές συντάξεων. Μετά το καλοκαίρι
325 του 2019, όμως, είχαμε μόνο αυξήσεις.

326 Και κάτι ακόμα. Ποιος νομοθέτησε τις επιπλέον γονικές άδειες; Ποιος νομοθέτησε τα 2.000
327 ευρώ για κάθε παιδί που γεννιέται στην Ελλάδα; Ποιος εισήγαγε την Ψηφιακή Κάρτα Εργασίας;
328 Ποιος επενδύει παραπάνω από 1 δισεκατομμύριο ευρώ συνολικά σε προγράμματα κατάρτισης;
329 Ποιος μας γνώρισε, τελικά, με όρους όπως οι «Νταντάδες της γειτονιάς» και ο «Προσωπικός

330 Βοηθός» των ΑμεΑ; Όλα αυτά τα έχετε αποκαλέσει -αν δεν κάνω λάθος- «κοινωνικό
331 οδοστρωτήρα».

332 Φαντάζομαι τα ίδια θα μας πείτε και σήμερα. «Κοινωνικό οδοστρωτήρα» για τους εργαζόμενους.
333 Τους εργαζόμενους που μπορεί ο ΣΥΡΙΖΑ να τους επικαλείται συνεχώς, όμως δεν τον
334 ενδιέφεραν ποτέ πραγματικά. Όπως δεν τον ενδιέφεραν ούτε οι απόμαχοι της δουλειάς, αφού
335 επιμένετε να ζείτε ακόμα στον αστερισμό των «συντάξεων Κατρούγκαλου». Δεν περιμένω,
336 συνεπώς, ούτε και ετεροχρονισμένα κάποια αυτοκριτική από τον ΣΥΡΙΖΑ. Άλλωστε, όποιος
337 προβάλλει στο παρόν το παρελθόν του, δεσμεύει και το μέλλον του, αδυνατεί παντελώς να
338 εξελιχθεί.

339 Αγαπητοί συνάδελφοι, κλείνω λέγοντας ότι τα όσα περιέγραψα δίνουν -νομίζω- μία ανάγλυφη
340 εικόνα της σημαντικής δουλειάς που έχει κάνει η κυβέρνηση σε πολλά επίπεδα της κοινωνικής
341 πολιτικής για την εργασία, για την ασφάλιση, για την απασχόληση, για την προστασία των πιο
342 αδύναμων.

343 Είναι μία αντίληψη η οποία θα εξακολουθήσει να μεταφράζεται σε καθημερινά μέτρα με
344 επίκεντρο τον πολίτη, γιατί αυτά αποδεικνύουν τελικά στην πράξη ποιος είναι αληθινά
345 προοδευτικός και ποιος απλά δηλώνει στα λόγια κοινωνικά ευαίσθητος. Εκεί, εξάλλου,
346 δοκιμαζόμαστε όλοι.

347 Και σε έναν κόσμο διαρκών αλλαγών, αλλεπάλληλων και πολλαπλών κρίσεων, προϋπόθεση για
348 την κοινωνική ευημερία είναι πάντα η οικονομική ανάπτυξη, ενώ θεμέλιο της οικονομικής
349 προόδου είναι η σταθερότητα. Θα το ξαναπώ: στις μέρες μας ισχυρό κράτος είναι το σταθερό
350 κράτος. Αυτό που εξασφαλίζει σιγουριά και συνέχεια στις επιλογές του και το οποίο μπορεί να
351 αποδεικνύει ότι δεν στηρίζει τον πολίτη ευκαιριακά, περιστασιακά, αλλά με τη δράση του
352 μετατρέπει την αλληλεγγύη σε έναν διαχρονικό, σταθερό κανόνα που διέπει τις κοινωνικές
353 σχέσεις.

354 Μια σημαντική Αμερικανίδα κοινωνιολόγος έλεγε πως: «η αλληλεγγύη διαφέρει από την απλή
355 υποστήριξη. Η πρώτη αναπτύσσεται», η αλληλεγγύη δηλαδή, «σε μία κοινότητα κοινών
356 συμφερόντων, πεποιθήσεων και στόχων που μας ενώνουν σε μία μόνιμη βάση. Η υποστήριξη
357 ενδέχεται να είναι περιστασιακή, να μπορεί να χορηγείται εύκολα και το ίδιο εύκολα μετά να
358 αποσυρθεί. Η κοινωνική αλληλεγγύη όμως απαιτεί μια διαρκή και διαχρονική δέσμευση».

359 Αυτήν τη διαχρονική, διαρκή δέσμευση εμείς την αναλαμβάνουμε, την αναλαμβάνω προσωπικά
360 και η Νέα Δημοκρατία θα εξακολουθεί, ως μεγάλο λαϊκό κόμμα, να στέκεται πρώτα και πάνω
361 απ' όλα με το μέρος αυτών που έχουν τη μεγαλύτερη ανάγκη από τη κρατική αρωγή.

362 Σας ευχαριστώ.

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ Β

ΟΜΙΛΙΑ ΑΡΧΗΓΟΥ ΑΞΙΩΜΑΤΙΚΗΣ ΑΝΤΙΠΟΛΙΤΕΥΣΗΣ

Πρωτολογία του Προέδρου του ΣΥΡΙΖΑ-Προοδευτική Συμμαχία στη Βουλή για την κοινωνική πολιτική της κυβέρνησης

1 Ακούγοντάς σας κ. Μητσοτάκη να μιλάτε επί 46 λεπτά, για τα κρίσιμα θέματα της
2 κοινωνικής πολιτικής «ξεχάσατε» να αναφέρετε πέντε λέξεις: Ακρίβεια, πληθωρισμός,
3 βενζίνη, πανδημία αλλά δεν ακούσαμε και τη λέξη σκευωρία, για τη Novartis.
4 Η ομιλία σας σήμερα θα είναι case-study. Οι πολιτικοί επιστήμονες θα κάτσουν να
5 δουν πώς μπορεί κανείς μέσα σε 46 λεπτά να κάνει το μαύρο-άσπρο και πώς μπορεί να
6 πει τόσα πολλά ψέματα. Επενδύετε σε ένα κοινό που θεωρείτε ότι έχει άγνοια. Δεν
7 έχουν άγνοια οι πολίτες, δεν έχει άγνοια ο λαός.
8 Η ζωή τα φέρνει περίεργα τα πράγματα. Ποιος θα περίμενε ότι μέσα σε τόσο σύντομο
9 χρονικό διάστημα, μέσα σε αυτές τις 10 μέρες, θα μπορούσατε να είχατε υποστεί τρεις
10 απανωτές ήττες. Τρία απανωτά στραπάτσα.
11 Η πρώτη δεν ήταν δικιά σας, ήταν δυστυχώς όλων μας. Ήταν η διπλωματική ήττα της
12 χώρας στη Σύνοδο Κορυφής του ΝΑΤΟ, στη Μαδρίτη.
13 Η δεύτερη δεν ήταν απλά ήττα, ήταν ένα απίστευτο βατερλό που αποδυναμώνει και
14 απογυμνώνει όλο σας το αφήγημα, προεκλογικό και μετεκλογικό. Το βούλευμα του
15 Δικαστικού Συμβουλίου που διέλυσε με πάταγο όλο το κατασκευασμένο σας αφήγημα
16 περί σκευωρίας. Την προσπάθεια να λασπώσετε και να πλήξετε τους πολιτικούς σας
17 αντιπάλους.
18 Θα ζητήσετε, κ. Μητσοτάκη, συγγνώμη από όλους αυτούς που στοχοποιήσατε; Από
19 αυτούς που αποκαλέσατε «συμμορίτες»; Από αυτούς που αποκαλέσατε «υπόκοσμο»;
20 Από αυτούς που αποκαλέσατε «ελευθεροδολοφόνους»; Ηγηθήκατε μιας απίστευτης
21 για δημοκρατική και πολιτισμένη χώρα προσπάθειας όχι απλά να συγκαλύψετε το
22 σκάνδαλο με κάθε τρόπο, αλλά και να καταδιώξετε όσους τόλμησαν να συμβάλλουν
23 στην αποκάλυψή του. Να εξοντώσετε ηθικά και πολιτικά εισαγγελείς, μάρτυρες,
24 δημοσιογράφους ως «συμμορίτες» και «σκευωρούς».
25 Το μόνο που έχω να δηλώσω και να δεσμευτώ είναι ότι το σκάνδαλο που επιχειρήσατε
26 να κουκουλώσετε ζητάει απαντήσεις. Εμείς θα το πάμε μέχρι τέλους, κ. Μητσοτάκη.
27 Τίποτα δεν θα μείνει πια στο σκοτάδι. Γιατί στη Δικαιοσύνη και τη διαφάνεια δεν
28 χωρούν συμβιβασμοί.

29 Και βέβαια, ήταν και το γθεσινό στραπάτσο στο Ευρωκοινοβούλιο. Όπου βρεθήκατε
30 απολογούμενος, σε άδεια έδρανα, για τις ντροπιαστικές επιδόσεις της πατρίδας μας επί
31 της διακυβέρνησης σας, στα ζητήματα του κράτους δικαίου και της ελευθεροτυπίας.
32 Προχθές, το BBC ανακοίνωσε ότι είμαστε 4η στην Ε.Ε. και 8η στον κόσμο στη σειρά
33 των χωρών που έχουν δώσει τα περισσότερα όπλα στην Ουκρανία. Έχουμε δώσει πολύ
34 περισσότερα από ό,τι η Γαλλία και η Ιταλία. Γιατί βάζετε τη χώρα σε περιπέτειες; Γιατί
35 μας εμπλέκετε;
36 Ακόμη περισσότερα «συγχαρητήρια» αξίζουν στη διαχειριστική ικανότητα των
37 αρίστων υπουργών και στελεχών σας για το «Turkaegean». Μόνο μία κυβέρνηση με
38 τόσο σοβαρό σχέδιο και τόσο άριστα στελέχη, που δεν αφήνουν τίποτα να πέσει κάτω,
39 θα το είχε πετύχει αυτό.
40 Η ανασφάλεια δεν έχει όμως να κάνει μόνο με τα εθνικά μας θέματα.
41 Το κύμα της ακρίβειας σαρώνει τα πάντα.
42 Η Eurostat κατέγραψε προχθές νέο άλμα του πληθωρισμού στη χώρα μας, στο 12% τον
43 Ιούνιο - υψηλότερος κατά 3,4% από το μέσο όρο της Ευρωζώνης.
44 Ο ενεργειακός πληθωρισμός είναι στο 61%, όταν ο μέσος όρος στην ΕΕ είναι στο 39%.
45 Το μηνιαίο εισόδημα επαρκεί μεσοσταθμικά για 19 ημέρες.
46 Το 40% του πληθυσμού δαπανά πάνω από το 50% του εισοδήματός του για τα έξοδα
47 στέγασης.
48 Η πανδημία βρίσκεται σε νέα έξαρση, με τον προϋπολογισμό των νοσοκομείων να είναι
49 μειωμένος κατά 800 εκατ. ευρώ.
50 Στη ασφάλιση, φτάσατε να έχετε 400.000 εκκρεμείς συντάξεις, ενώ διαφημίζατε
51 προεκλογικά τη σύνταξη σε μια μέρα.
52 Εξαπατήσατε για άλλη μια φορά τους συνταξιούχους. Είπατε στους απόμαχους της
53 δουλειάς να μην κάνουν προσφυγές γιατί θα πάρουν όλοι πίσω τα αναδρομικά, και
54 τελικά θα πάρουν κάτι μόλις 300.000 από αυτούς. Μόνο όσοι έκαναν προσφυγές.
55 Η κοινωνική πολιτική για μας δεν είναι υποσημείωση, ούτε ένα κεφάλαιο.
56 Αλλά είναι ο τίτλος του βιβλίου της πολιτικής μας.
57 Ο τίτλος του βιβλίου που εσείς αφήνετε πίσω σας, είναι η ανασφάλεια και η απόγνωση.
58 Η κοινωνία δεν σας αντέχει άλλο κ. Μητσοτάκη. Τρία χρόνια αρκετά, δε θα γίνουν
59 επτά. Είστε ο πρώτος πρωθυπουργός της Μεταπολίτευσης που κατάφερε από μόνος
60 του να αποτελεί παράγοντα πολιτικής αστάθειας στον τόπο.
61 Το δίλημμα της κάλπης, όποτε τη στήσετε, θα είναι απλό: Πολιτική αλλαγή και ο
62 εφιάλτης τέλος ή εφιάλτης δίχως τέλος;

63 Δηλώστε σήμερα, έντιμα, δημοκρατικά και πολιτισμένα, ότι η χώρα θα οδηγηθεί σε
64 εκλογές τον Σεπτέμβρη.

65 Βλέπω ότι η Κοινοβουλευτική σας Ομάδα, κύριε Μητσοτάκη, σας χειροκρότησε θερμά
66 σήμερα. Σηκώθηκαν και όρθιοι οι βουλευτές. Ναι, ναι, το χρειαζόσασταν. Μετά τη
67 χθεσινή σας εμφάνιση στο Ευρωκοινοβούλιο, είναι αλήθεια ότι χρειαζόσασταν μία
68 τόνωση του ηθικού, έστω και από τους αμήχανους Βουλευτές σας. Τουλάχιστον αυτοί
69 δεν σας γύρισαν την πλάτη, όπως η συντριπτική πλειοψηφία των Ευρωβουλευτών χτες
70 στο Στρασβούργο.

71 Σας άκουσα να μιλάτε επί 46 λεπτά για τα κρίσιμα θέματα της κοινωνικής πολιτικής.
72 Ξεχάσατε να αναφέρετε πέντε τουλάχιστον λέξεις, δεν τις άκουσα: Δεν είπατε τη λέξη
73 «ακρίβεια», δεν είπατε τη λέξη «πληθωρισμός», δεν είπατε τη λέξη «βενζίνη», δεν
74 είπατε την λέξη «πανδημία» και δεν άκουσα τις λέξεις «σκευωρία» και «Novartis». Δεν
75 την άκουσα.

76 Άκουσα όμως πάρα πολλά επί 46 λεπτά και ειλικρινά δεν ξέρω από πού να ξεκινήσω
77 και πού να τελειώσω, διότι η ομιλία σας σήμερα θα πρέπει πράγματι... Σας άκουσα με
78 προσοχή. Ακούστε με και εσείς αν έχετε την καλοσύνη και την αντοχή. Έλεγα, λοιπόν,
79 ότι η ομιλία σας σήμερα θα είναι πράγματι, όπως θα έλεγε ο Τσακαλώτος, «case study»,
80 δηλαδή θα το πάρουν οι πολιτικοί επιστήμονες και θα κάτσουν να δουν πώς μπορεί
81 κανείς μέσα σε 46 λεπτά να κάνει το άσπρο μαύρο και εν προκειμένω το μαύρο άσπρο
82 και το πώς μπορεί να πει τόσα, μα τόσα πολλά ψέματα! Και είναι η πραγματικότητα
83 που σας διαψεύδει, δεν είμαστε εμείς.

84 Ντυθήκατε σήμερα, κύριε Μητσοτάκη, για να μιλήσετε για την κοινωνική πολιτική όχι
85 σοσιαλδημοκράτης, ΚΚΕ ντυθήκατε!

86 Μας είπατε εσείς ότι νόμος είναι το δίκιο του εργάτη, εσείς που φέρατε νομοσχέδια
87 εδώ με το «καλημέρα» για να καταργήσετε όλο το πλαίσιο το νομοθετικό που διέπει
88 τις εργασιακές σχέσεις, που καταργήσατε στην ουσία το οκτάωρο, που έχετε
89 δημιουργήσει μια κατάσταση ζούγκλας για τους εργαζόμενους. Το 35% των
90 εργαζομένων σήμερα είναι με μερική και επισφαλή απασχόληση.

91 Μας είπατε ότι νόμος είναι το δίκιο του εργάτη και μας είπατε και άλλα πολλά που θα
92 τα καταγράψω και θα μιλήσω για ένα ένα. Ακούγοντάς τα όλα αυτά, να παρουσιάζεστε
93 ως φιλεργατικός, ως ένας πρωθυπουργός με κοινωνικό πρόσωπο, μου ήρθαν στο μυαλό
94 τα σαρκαστικά λόγια του Τζορτζ Όργουελ από το 1984: «Ο πόλεμος είναι ειρήνη. Η
95 ελευθερία αποτελεί σκλαβιά. Η άγνοια είναι δύναμη».

96 Επενδύετε, κύριε Μητσοτάκη, σε ένα κοινό που θεωρείτε ότι έχει άγνοια. Δεν έχει
97 άγνοια, λοιπόν, το κοινό στο οποίο απευθύνεστε και δεν είναι η Κοινοβουλευτική σας
98 Ομάδα που θα σας χειροκροτεί, είναι οι πολίτες και είναι ο λαός. Ναι, εμάς μας αρέσει
99 να χρησιμοποιούμε αυτή τη λέξη, που έχει ισχυρό πρόσημο και φορτίο σε τούτη εδώ
100 τη χώρα. Αυτός ο λαός ήταν που ανέδειξε κυβερνήσεις, που έδωξε τυράννους, που
101 κατοχύρωσε την ελευθερία, που έχτισε τα θεμέλια της προόδου γι' αυτόν τον τόπο.
102 Μην τον υποτιμάτε έτσι τον λαό.

103 Θα σας κάνω, όμως, τη χάρη να μιλήσω και για τον κάθε πολίτη ξεχωριστά. Ναι, ο
104 κάθε πολίτης ξεχωριστά σήμερα βιώνει μια πραγματικότητα, που γνωρίζει πάρα πολύ
105 καλά, διότι τη βιώνει ο ίδιος στη ζωή του. Δεν χρειάζεται να τα λέτε εσείς, οι
106 προπαγανδιστές σας, τα μέσα ενημέρωσης, που βρεθήκαμε στην 108η στον κόσμο και
107 στην τελευταία στην Ευρώπη. Τα ζει ο κόσμος.

108 Τι ήρθατε να μας πείτε, λοιπόν, σήμερα; Πολλοί χαρακτηρίζουν τη σημερινή συζήτηση
109 ως την πρώτη προεκλογική αναμέτρηση πριν από τις κάλπες, που όλοι λένε ότι έχετε
110 αποφασίσει, αναγκαζόμενος προφανώς από τις εξελίξεις, να τις ανακοινώσετε μετά τον
111 Δεκαπενταύγουστο. Δεν ξέρω αν έχουν δίκιο. Αυτό που ξέρω πάντως, κύριε
112 Μητσοτάκη, είναι ότι εδώ και πολύ καιρό παίζετε εν ου παικτοίς με τα πάντα, με τα
113 εθνικά θέματα, με τους θεσμούς, με τη δικαιοσύνη, με την κοινωνία και την αλήθεια.
114 Και βέβαια παίζετε και με το κρίσιμο θέμα των εκλογών. Η κορυφαία δημοκρατική
115 διαδικασία έχει γίνει αντικείμενο στοιχημάτων στο καζίνο του καθεστώτος σας, στο
116 οποίο φυσικά μονίμως κερδισμένοι είναι οι γνωστοί και μη εξαιρετέοι σπόνσορες του
117 καθεστώτος.

118 Θέλω, λοιπόν, πριν ξεκινήσω την παρέμβασή μου σήμερα εδώ στη Βουλή να σας πω
119 ότι αυτό το παιχνίδι κάποια στιγμή πρέπει να τελειώνει. Και σήμερα είναι μια πρώτη
120 τάξεως ευκαιρία να αφήσετε τα «ήξεις αφήξεις» και να δώσετε επιτέλους
121 συγκεκριμένες απαντήσεις. Γιατί με τα πολλά «ήξεις αφήξεις», θαρρώ πως είστε ο
122 πρώτος πρωθυπουργός στη Μεταπολίτευση που καταφέρνει από μόνος του να αποτελεί
123 παράγοντα πολιτικής αστάθειας στον τόπο.

124 Και θέλω να ξεκαθαρίσω ότι εμείς ζητάμε εδώ και έξι μήνες εκλογές. Και τις ζητάμε
125 διότι η χώρα οδηγείται σε βαθύ αδιέξοδο από τις πολιτικές σας. Γιατί αποδεικνύεστε
126 μεγεθυντής και πολλαπλασιαστής της κρίσης. Διότι δεν είστε σε θέση να διαχειριστείτε
127 τις δραματικές συνέπειες των πολιτικών σας επιλογών και κάθε μέρα που περνάει
128 φορτώνετε με ολοένα και περισσότερα βάρη και τη χώρα και την επόμενη κυβέρνηση.

129 Σας ζητώ, λοιπόν, σήμερα να σταματήσετε να «μαδάτε τη μαργαρίτα» και να δώσετε
130 μια απάντηση.

131 Αλήθεια, δεν το βλέπετε και εσείς ότι δεν προχωράει έτσι η κυβέρνηση; Έχετε δει τους
132 υπουργούς σας; Έχουν σηκώσει τα μολύβια, δεν ασχολούνται, ασχολούνται μονάχα με
133 τις προεκλογικές τους εξορμήσεις. Δεν βλέπετε τους βουλευτές σας που γνωρίζουν οι
134 άμιοιροι ότι ένας στους δύο με την απλή αναλογική δεν θα επανεκλεγεί; Το γνωρίζουν
135 πάρα πολύ καλά και έχουν βάλει μαύρες πλερέζες. Πώς θα προχωράτε έτσι; Εσείς το
136 ανοίξατε το θέμα με τις διαρροές, με τις δηλώσεις σας. Πάρτε μία θέση.

137 Αν τα βλέπετε, λοιπόν, όλα αυτά, σας καλώ να μιλήσετε τη γλώσσα της αλήθειας.

138 Πράγματι έρχεστε με δική σας πρωτοβουλία σήμερα στη Βουλή, αλλά ήταν
139 αλλεπάλληλες οι ερωτήσεις που σας είχα καταθέσει για τα ζητήματα της ακρίβειας και
140 ιδίως της ενεργειακής κρίσης και ήταν μια πρωτοβουλία που πήρατε πριν από δέκα
141 ημέρες και την ανακοινώσατε. Έλα όμως που η ζωή τα φέρνει περίεργα τα πράγματα!
142 Ποιος θα περίμενε ότι μέσα σε τόσο σύντομο χρονικό διάστημα, μέσα σε αυτές τις δέκα
143 μέρες, θα μπορούσατε να είχατε υποστεί τρεις απανωτές ήττες, τρία απανωτά
144 στραπάτσα σε τόσο σύντομο χρονικό διάστημα. Η μία ήττα δυστυχώς δεν ήταν δική
145 σας, ήταν όλων μας. Ήταν η διπλωματική ήττα της χώρας στη Μαδρίτη στη Σύνοδο
146 Κορυφής του ΝΑΤΟ. Η δεύτερη δεν ήταν απλά ήττα: ήταν ένα απίστευτο Βατερλό που
147 αποδυναμώνει, απογυμνώνει όλο σας το αφήγημα το προεκλογικό και το μετεκλογικό.
148 Ήταν το Βατερλό από την απόφαση, από το βούλευμα της δικαιοσύνης, του δικαστικού
149 συμβουλίου, που διέλυσε με πάταγο όλο το κατασκευασμένο σας αφήγημα περί
150 σκευωρίας στην προσπάθειά σας να λασπώσετε και να πλήξετε τους πολιτικούς σας
151 αντιπάλους.

152 Και βεβαίως ήταν και το χθεσινό στραπάτσο στο Ευρωκοινοβούλιο όπου βρεθήκατε
153 απολογούμενος, σε άδεια έδρανα βεβαίως, για τις ντροπιαστικές επιδόσεις της πατρίδας
154 μας επί της διακυβέρνησής σας στα ζητήματα του κράτους δικαίου και της
155 ελευθεροτυπίας.

156 Και για τα τρία αυτά θέματα, κύριε Μητσοτάκη, σήμερα θα αναγκαστείτε να δώσετε
157 εξηγήσεις και απαντήσεις. Και όσο και αν ανατρέξετε από μεγάλη αδυναμία στο χθες,
158 οφείλετε να δώσετε απαντήσεις για το σήμερα και το αύριο. Δεν θα ξεφύγετε από αυτό.
159 Δεν θα καταφέρετε να ξεφύγετε από την πραγματική εικόνα της ελληνικής κοινωνίας
160 σήμερα. Είναι άραγε αυτή που περιγράψατε εσείς; Είναι η εικόνα της γαλήνης και της
161 ευτυχίας και της ασφάλειας; Ζούμε στον θαυμαστό κόσμο που περιγράψατε πριν από
162 λίγο; Όχι βέβαια και το ξέρετε πολύ καλά.

163 Μπορεί εσείς να ζείτε στον δικό σας κόσμο, στον οποίο η ανισότητα είναι φυσικό
164 φαινόμενο –έτσι είχατε πει προεκλογικά- τα κέρδη των λίγων μπορεί να είναι για εσάς
165 στοιχείο προόδου, η υπονόμηση των θεσμών καθεστωτική ανάγκη και το δημόσιο
166 χρήμα λάφυρο της εξουσίας, αλλά η κοινωνία είναι αλλού.

167 Και ξέρετε ποιο είναι το κυρίαρχο συναίσθημα τούτη την ώρα για όλους τους πολίτες
168 που μας παρακολουθούν, δεξιούς και αριστερούς; Η ανασφάλεια. Η ανασφάλεια είναι
169 το κυρίαρχο συναίσθημα. Ανασφάλεια για το σήμερα και για το αύριο, ανασφάλεια
170 που γίνεται ακόμα μεγαλύτερη όταν κανείς διαπιστώνει το χάσμα ανάμεσα στην εικόνα
171 που παρουσιάσατε σήμερα και στην πραγματικότητα. Διότι, επαναλαμβάνω, ό,τι και
172 να λέτε κι εσείς και η προπαγάνδα σας, η πραγματικότητα είναι αυτή που σας
173 διαψεύδει.

174 Επιτρέψτε μου να ξεκινήσω την κριτική από αυτό που θεωρώ πιο κρίσιμο απ' όλα: τα
175 εθνικά μας θέματα. Ποιος, αλήθεια, αισθάνεται ασφαλής με τη στάση και την
176 εξωτερική πολιτική της κυβέρνησης σε έναν κόσμο όπου πράγματι συντελούνται
177 τεκτονικές αλλαγές, με την πορεία των εθνικών μας θεμάτων και την αντιμετώπιση του
178 προκλητικού γείτονα, της Τουρκίας;

179 Προχθές το BBC έβγαλε πίνακα. Εμείς δεν έχουμε στοιχεία. Και όταν ζητάμε στοιχεία,
180 αφήνει υπονοούμενα στις επιτροπές ο υπουργός Άμυνας ότι είμαστε προδότες. Και
181 είναι ντροπή να λέγονται αυτά για βουλευτές του ελληνικού Κοινοβουλίου! Προχθές
182 το BBC ανακοίνωσε ότι η Ελλάδα είναι η τέταρτη στην Ευρωπαϊκή Ένωση και η όγδοη
183 στον κόσμο στη σειρά των χωρών που έχουν δώσει τα περισσότερα όπλα στην
184 Ουκρανία. Τέταρτη στην Ευρωπαϊκή Ένωση! Τέταρτη στην Ευρωπαϊκή Ένωση.
185 Συναγωνιζόμαστε με την Τσεχία, την Πολωνία, τις βαλτικές χώρες που έχουν
186 παραδοσιακά πολύ μεγάλη αντιπαλότητα με τη Ρωσία. Έχουμε δώσει πολύ
187 περισσότερα από τη Γαλλία που είναι και παραγωγός όπλων, πολύ περισσότερα από
188 την Ιταλία.

189 Και σας ρωτώ: Γιατί βάζετε τη χώρα σε αυτή την περιπέτεια; Γιατί κάνετε τη χώρα από
190 μέρος της λύσης που ήταν παραδοσιακά, μέρος της κρίσης; Γιατί μας εμπλέκετε έτσι;
191 Δεν μπορούσατε να κρατήσετε μια σθεναρή στάση εναντίον της εισβολής, εναντίον του
192 Πούτιν και της πολιτικής του χωρίς να γίνει η Ελλάδα μέλος της κρίσης;

193 Ο υπουργός Άμυνας, αφού είχατε δώσει την πρώτη δόση του οπλισμού και σας κάναμε
194 κριτική, ήρθε εδώ στη Βουλή και είπε «Τέλος. Δεν δίνουμε άλλα όπλα». Και λίγες
195 μέρες μετά, μάθαμε από τρίτους, από τον καγκελάριο Σόλτς -όχι από εσάς- ότι θα

196 στείλουμε βαρέα οχήματα που βρίσκονται σήμερα στα σύνορά μας, στα νησιά και τον
197 Έβρο.

198 Και αλήθεια, αναρωτιέμαι: Αυτό δεν αποτελεί σαφέστατη ένδειξη ΙΧ εξωτερικής
199 πολιτικής; Πότε ενημερώσατε τη Βουλή; Πότε ενημερώσατε τα κόμματα;
200 Αποφασίσατε μόνος σας να αλλάξετε το δόγμα στην εξωτερική πολιτική, ένα δόγμα
201 που ακολουθούσαν όλες οι κυβερνήσεις από τη Μεταπολίτευση και μετά, από τον
202 Κωνσταντίνο Καραμανλή μέχρι σήμερα: Το δόγμα της Ελλάδας ως χώρα πυλώνα
203 ειρήνης, σταθερότητας και ασφάλειας.

204 Ενδεχομένως να είπατε αφού ο κόσμος μας επιστρέφει στον Ψυχρό Πόλεμο, και εμείς
205 να επιστρέψουμε στη λογική του ψυχροπολεμικού ελληνικού κράτους της δεκαετίας
206 του 1950 και φεύγετε από τον βασικό άξονα της εξωτερικής πολιτικής και γίνεστε ένας
207 νέος Παπάγος.

208 Το δόγμα Παπάγου, του πιστού και δεδομένου συμμάχου που δεν διεκδικεί εγγυήσεις
209 και στήριξη, αλλά παραχωρεί δικαιώματα, χωρίς να διεκδικεί, με τη λογική ότι κάποια
210 στιγμή αυτή η υπακοή θα εκτιμηθεί. Του συμμάχου, δηλαδή, που δίνει χωρίς
211 ανταλλάγματα στις Ηνωμένες Πολιτείες έξι ελληνικές στρατιωτικές εγκαταστάσεις και
212 το λιμάνι της Αλεξανδρούπολης επ' αόριστον.

213 Του συμμάχου που εμπλέκει την Ελλάδα στον πόλεμο στην Ουκρανία, του συμμάχου
214 που δίνει 14-15 δισεκατομμύρια ως τώρα εξοπλιστικά σε τρία χρόνια στις Ηνωμένες
215 Πολιτείες και τη Γαλλία, χωρίς προγραμματισμό και χωρίς να εξασφαλίζει την
216 παραγωγή ούτε έστω μιας βίδας από την ελληνική αμυντική βιομηχανία, η οποία
217 απαξιώνεται. Δεκατέσσερα δισεκατομμύρια για να έχουν θέσεις εργασίας στη Γαλλία
218 και τις Ηνωμένες Πολιτείες! Αυτό κάνετε.

219 Του συμμάχου που τα παραχωρεί όλα αυτά και την ίδια στιγμή παρακολουθεί την
220 Τουρκία να αναβαθμίζει ραγδαία τον ρόλο της. Παρακολουθεί τις Ηνωμένες Πολιτείες
221 πριν καλά καλά στεγνώσει το μελάνι της αμυντικής συμφωνίας, να ακυρώνουν τη
222 στήριξή τους στον αγωγό EastMed. Παρακολουθεί στη Μαδρίτη την Τουρκία, που
223 κατέχει παρανόμως το ένα τρίτο της Κύπρου, να δέχεται «συγχαρητήρια» για τον
224 διαμεσολαβητικό της ρόλο στο ουκρανικό και για τη συμβολή της στην επίλυση της
225 παγκόσμιας επισιτιστικής κρίσης.

226 Και παρακολουθεί ο κ. Μητσοτάκης και μάλιστα δηλώνει και ικανοποιημένος -όχι
227 μόνο παρακολουθεί- τη Σουηδία και τη Φινλανδία, τις σκανδιναβικές χώρες που
228 παραδοσιακά συνδέουν την πώληση όπλων με τον σεβασμό στο διεθνές δίκαιο, να
229 δεσμεύονται ότι θα άρουν οποιονδήποτε περιορισμό εναντίον της πώλησης όπλων στην

230 Τουρκία και να δεσμεύονται να στηρίζουν και τη συμμετοχή της Τουρκίας στις δομές
231 ευρωπαϊκής άμυνας. Μία εξέλιξη, που παρά τον συντονισμό που λέτε ότι έχετε με τη
232 Λευκωσία, ο ίδιος ο υπουργός Εξωτερικών της Λευκωσίας χαρακτήρισε σοβαρή
233 αρνητική εξέλιξη.

234 Όλα αυτά, κύριε Μητσοτάκη, συνέβησαν στη Μαδρίτη, αν δεν το καταλάβατε. Όσο
235 εσείς φωτογραφίζατε ωραίους πίνακες στο βασιλικό παλάτι συνέβησαν αυτά. Και
236 αναρωτιέμαι αν το καταλάβατε, γιατί φύγατε πανευτυχής και με δηλώσεις θριάμβου
237 από τη Σύνοδο της Μαδρίτης.

238 Αλλά δεν πρόλαβε να προσγειωθεί το αεροπλάνο σας στην Αθήνα και ακούσαμε τον
239 Πρόεδρο Μπάιντεν να ανακοινώνει ότι θα υπάρξει και πώληση και εκσυγχρονισμός
240 αεροσκαφών F-16 στην Τουρκία.

241 Δηλαδή για να το κάνω κατανοητό, εμείς στέλνουμε βαρέα όπλα στην Ουκρανία –
242 τέταρτη χώρα στην Ευρώπη- ικανοποιώντας την απαίτηση των Αμερικανών συμμάχων
243 μας και εκείνοι θα δίνουν αεροπλάνα στην Τουρκία για να κάνει παράνομες
244 υπερπτήσεις πάνω από τα ελληνικά νησιά.

245 Και όχι μόνο δεν καταδικάζουν τις υπερπτήσεις αυτές, αλλά μας συνιστούν και να τα
246 βρούμε. Ωραία αποτελέσματα έχει η στρατηγική σας. Έχετε κάθε λόγο να δηλώνετε
247 ικανοποιημένος. Συγχαρητήρια, αλλά εμείς και ο ελληνικός λαός έχουμε κάθε λόγο να
248 δηλώνουμε βαθύτατα ανήσυχοι από αυτά τα επιτεύγματα.

249 Και για να μην το ξεχάσω, ακόμα περισσότερα συγχαρητήρια αξίζουν βέβαια στη
250 διαχειριστική ικανότητα των άριστων υπουργών και στελεχών της Κυβέρνησής σας.
251 Ειλικρινά πώς το καταφέρατε αυτό με το “Turkaegean”; Πώς το καταφέρατε; Θέλει
252 πραγματικά πολύ μεγάλο κόπο για να το καταφέρετε. Πραγματικά μόνο μια κυβέρνηση
253 με τόσο σοβαρό σχέδιο στο επιτελικό κράτος τόσο άριστα στελέχη που δεν αφήνουν
254 τίποτα να πέσει κάτω θα το είχε πετύχει αυτό, να έχει κατατεθεί το αίτημα –προσέξτε-
255 από τον Ιούλιο του 2021, να βρίσκεται έξι μήνες στο συρτάρι και να μην υπάρχει μια
256 δομή στα υπουργεία σας, ένα στέλεχος, ένας γενικός γραμματέας, ένας υφυπουργός να
257 το σταματήσει. Πραγματικά σηκώνουμε τα χέρια ψηλά.

258 Και ξέρετε κάτι; Εμείς δεν σας κατηγορούμε για προδοσία. Δεν πέφτουμε στο δικό σας
259 έσχατο επίπεδο του λαϊκισμού, όταν θέλατε τις ψήφους της ακροδεξιάς και της Χρυσής
260 Αυγής και μου λέγατε εδώ σε αυτό το Βήμα «Πούλησες τις συντάξεις για το
261 Μακεδονικό» και έχετε το θράσος να μιλάτε και για λαϊκισμό, όταν πηγαίνετε στο
262 Στρασβούργο!

263 Εμείς, κύριε Μητσοτάκη, για το θέμα αυτό δεν σας κατηγορούμε για προδοσία. Σας
264 κατηγορούμε για διαχειριστική ανικανότητα, για επικίνδυνη ανικανότητα, επικίνδυνη
265 ακόμα και για τα εθνικά μας συμφέροντα.

266 Θέλω, όμως, κλείνοντας αυτόν τον κύκλο της κριτικής μου στα εθνικά, να ξεκαθαρίσω
267 κάτι. Αισθάνομαι ότι έχω εθνική ευθύνη να αμφισβητώ την πολιτική σας, γιατί τη
268 θεωρώ εθνικά επιζήμια. Έχω εθνική ευθύνη να καυτηριάζω τις διπλωματικές ήττες της
269 χώρας. Έχω εθνική ευθύνη να εκφράζω τις ανησυχίες μου και να διαβεβαιώνω ότι αυτή
270 η επιζήμια στρατηγική πρέπει να αλλάξει και θα αλλάξει μετά τις εκλογές.

271 Ταυτόχρονα, όμως, δηλώνω –και να το ακούσουν καλά αυτό μέσα και έξω από τη
272 χώρα- ότι παρά τις πολύ μεγάλες διαφορές μας απέναντι στις προκλήσεις της Τουρκίας
273 και του Ερντογάν, είμαστε ενωμένοι. Απέναντι στις απόπειρές του να παρέμβει στα
274 εσωτερικά μας πολιτικά πράγματα είμαστε ενωμένοι! Απέναντι σε κάθε αμφισβήτηση
275 της εθνικής μας κυριαρχίας και των κυριαρχικών μας δικαιωμάτων θα είμαστε όλοι οι
276 Έλληνες ενωμένοι.

277 Η χώρα, όμως, πρέπει γρήγορα να γυρίσει σε πιο ασφαλή μονοπάτια στην εξωτερική
278 πολιτική. Και αυτό, πιστέψτε με, το επιζητεί η συντριπτική πλειοψηφία των
279 συμπολιτών μας.

280 Η ανασφάλεια, όμως, δεν έχει να κάνει μόνο με τα εθνικά μας θέματα. Έχει να κάνει
281 και με τη δύσκολη καθημερινότητα, με την αναξιοπιστία της Κυβέρνησης, με την
282 κακομεταχείριση θεσμών και ανθρώπων, με την κακομεταχείριση της αλήθειας που
283 έχει γίνει κυβερνητική κανονικότητα, με την κακομεταχείριση της δικαιοσύνης που θα
284 έπρεπε να αποτελεί το πιο ασφαλές καταφύγιο του πολίτη. Και απόδειξη τρανή γι' αυτό
285 είναι οι απαράδεκτοι κυβερνητικοί χειρισμοί που αφορούν στο συγκλονιστικό
286 σκάνδαλο της Novartis. Αλήθεια, κύριε Μητσοτάκη, ο υπουργός σας, ο κ. Γεωργιάδης,
287 αν και είναι εις εκ των ερευνώμενων για την υπόθεση, είχε τουλάχιστον το σθένος –
288 προχθές το άκουσα- να ζητήσει μια «συγγνώμη». Εσείς;

289 Εσείς θα ζητήσετε μια «συγγνώμη» από όλους αυτούς που στοχοποιήσατε, απ' αυτούς
290 που απ' αυτό εδώ το Βήμα τους αποκαλέσατε «συμμορίτες», απ' αυτούς που απ' αυτό
291 εδώ το Βήμα αποκαλέσατε «υπόκοσμο»... Από αυτούς που απ' αυτό εδώ το Βήμα
292 αποκαλέσατε «ελευθεροδολοφόνους»; Μια «συγγνώμη» θα ζητήσετε; Σας
293 περιμένουμε!

294 Ηγηθήκατε μιας απίστευτης για δημοκρατική και πολιτισμένη χώρα προσπάθειας όχι
295 απλά να συγκαλύψετε το σκάνδαλο με κάθε τρόπο, αλλά να καταδιώξετε όσους
296 τόλμησαν να συμβάλουν στην αποκάλυψή του, να εξοντώσετε ηθικά και πολιτικά

297 εισαγγελείς, μάρτυρες, δημοσιογράφους, ως συμμορίτες και σκευωρούς.
298 Προκαταλάβατε την κρίση της δικαιοσύνης και απεδείχθη με το βούλευμα του
299 Δικαστικού Συμβουλίου, το οποίο αποκαλύπτει αμετάκλητα και πέραν πάσης
300 αμφιβολίας ότι καμία σκευωρία δεν υπήρξε, καμία συμμορία δεν συντόνισε ότι οι
301 προστατευόμενοι μάρτυρες ήταν αξιόπιστοι, λέει, το βούλευμα, διότι αυτοί
302 καθοδήγησαν το πόρισμα του FBI, από το οποίο η Αμερική, οι Ηνωμένες Πολιτείες,
303 πήραν αποζημίωση από τη Novartis.
304 Θα ζητήσετε μια «συγγνώμη» για όλα αυτά ή θα συνεχίσετε να κρύβετε πίσω από την
305 τεχνητή σύγχυση και το ψέμα, με τη συνδρομή βεβαίως των περισσότερων μέσω
306 ενημέρωσης της 108ης παγκόσμιας θέσης.
307 Εγώ ένα έχω να δηλώσω για το ζήτημα αυτό. Σκευωρία δεν υπάρχει και με τη βούλα
308 της δικαιοσύνης. Άρα, είμαστε πάλι στο σημείο «μηδέν». Και τι υπάρχει; Υπάρχει η
309 αποτυχημένη απόπειρά σας να κουκουλώσετε το σκάνδαλο μιλώντας για σκευωρία και
310 να στήσετε ανεπιτυχώς ειδικά δικαστήρια για να φυλακίσετε τους πολιτικούς σας
311 αντιπάλους και τους δημοσιογράφους που αποκάλυψαν το σκάνδαλο.
312 Και τι άλλο υπάρχει; Τι άλλο υπάρχει και ζητάει απαντήσεις; Υπάρχουν τα ερωτήματα
313 του σκανδάλου: Ποιοι δωροδοκήθηκαν; Ποιοι εμπόδισαν τους δικαστές; Ποιοι και
314 γιατί κρύβουν την αλήθεια; Πώς και από πού αποκτήθηκαν αυτά τα τεράστια
315 αδιευκρίνιστα ποσά;
316 Το μόνο που έχω να δηλώσω –και να δεσμευτώ γι’ αυτό- είναι ότι το σκάνδαλο που
317 επιχειρήσατε να κουκουλώσετε ζητάει απαντήσεις. Εμείς, κύριε Μητσοτάκη –όχι εσείς,
318 αλλά εμείς- πείτε στον κ. Σαμαρά τον φίλο σας ότι θα το πάμε μέχρι τέλους το ζήτημα
319 αυτό.
320 Τίποτα δεν θα μείνει πια στο σκοτάδι, γιατί στη δικαιοσύνη και τη διαφάνεια δεν
321 χωρούν συμβιβασμοί! Και να ξέρετε, η διαφθορά δεν είναι μονάχα ζήτημα ηθικής
322 τάξεως. Είναι και ζήτημα κρίσιμο για την ανάπτυξη της οικονομίας, όταν το πάρτι
323 κατατρώει τους πόρους του ελληνικού λαού. Είναι κρίσιμο ζήτημα για μας.
324 Και δεν αναφέρομαι σήμερα στην απουσία του κ. Τσιάρα. Νομίζω ότι δεν έχει
325 κορωνοϊό ο κ. Τσιάρας, έτσι δεν είναι; Γιατί δεν είναι εδώ; Τι έπαθε και δεν ήρθε
326 σήμερα ο κ. Τσιάρας;
327 Δουλεύει! Εργάζεται! Αφού εργάζεται τόσο σκληρά, ας μας απαντήσει τι έγινε και με
328 αυτήν την περίφημη διαρροή που βγήκε η συντάκτης κυρία Μάνδρου και είπε ότι
329 ανώτατοι δικαστικοί παραπλάνησαν σκοπίμως την κοινή γνώμη καλύπτοντας πολιτικές
330 σκοπιμότητες! Ας έρθει να μας απαντήσει!

331 Σήμερα, κύριε Μητσοτάκη, θα μιλήσουμε τη γλώσσα της αλήθειας. Και αν κανείς δεν
332 μπορεί να ισχυριστεί ότι κατέχει αυτή τη γλώσσα απόλυτα, να το δεχτώ και να
333 γυρίσουμε πίσω στα κρίσιμα θέματα που απασχολούν την πλειοψηφία των
334 νοικοκυριών που δεν έχουν να βγάλουν τον μήνα. Ας μιλήσουμε με αριθμούς. Η
335 Eurostat προχθές κατέγραψε ένα νέο άλμα του πληθωρισμού στη χώρα μας στο 12%
336 τον Ιούνιο, δηλαδή 3,4 μονάδες υψηλότερος από τον μέσο όρο της Ευρωζώνης!
337 Η αλήθεια, λοιπόν, είναι ότι η λέξη που ξεχάσατε να πείτε, η λέξη «ακρίβεια» -την
338 ακρίβεια δεν την ξεχάσατε τυχαία- σαρώνει τα πάντα στη χώρα. Η αλήθεια είναι ότι η
339 ενεργειακή φτώχεια μαστίζει ξανά τη χώρα, όπως στην προηγούμενη θητεία της Νέας
340 Δημοκρατίας με τον κ. Σαμαρά. Αυτή τη φορά δεν ευθύνεται η ανεργία και η
341 κατάρρευση των εισοδημάτων, αλλά το τεράστιο κόστος αφού ο ενεργειακός
342 πληθωρισμός σκαρφάλωσε από τον Μάιο του 2021 στον Μάιο του 2022 στο 61% στη
343 χώρα μας.
344 Η αλήθεια είναι, επίσης, ότι πολύ μεγάλο μέρος αυτού του ενεργειακού πληθωρισμού
345 δεν είναι εισαγόμενο, αλλά είναι δικό σας, έχει την υπογραφή σας, αφού ο μέσος όρος
346 του ενεργειακού πληθωρισμού στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι στο 39%, ενώ εδώ είναι
347 στο 61%.
348 Αυτό το «22%» παραπάνω είναι η «ακρίβεια Μητσοτάκη» στο ρεύμα, έχει τη σφραγίδα
349 σας ή αλλιώς είναι τα υπερκέρδη των παραγωγών ενέργειας που τα αφήσατε, αν δεν τα
350 καθοδηγήσατε με τη ΔΕΗ και τον ρόλο της.
351 Η αλήθεια είναι, επίσης, ότι τα εισοδήματα δεν αρκούν πια για να καλυφθεί το κόστος
352 ζωής για την πλειοψηφία των συμπολιτών μας. Τα νοικοκυριά βιώνουν το σύνδρομο
353 της τρίτης εβδομάδας. Περισσότερα από τέσσερα στα δέκα, δηλαδή το 43,6% σύμφωνα
354 με το ΙΜΕ της ΓΣΕΒΕΕ, δηλώνουν ότι το μηνιαίο εισόδημα δεν επαρκεί για να βγει ο
355 μήνας και ότι στη δέκατη ένατη ημέρα σώνεται το μηνιαίο εισόδημα. Και η κατάσταση
356 αυτή επιδεινώνεται.
357 Η αλήθεια είναι, επίσης, ότι η χώρα βρίσκεται μακράν με τη μεγαλύτερη στεγαστική
358 κρίση εντός της Ευρωπαϊκής Ένωσης, αφού το 40% του πληθυσμού –ποσοστό που
359 αναμένεται να μεγαλώσει κι άλλο αν συνεχίσουμε έτσι- δαπανά σήμερα πάνω από το
360 50% του εισοδήματός του για τα έξοδα στέγασης. Για να έχετε μια εικόνα, μία τάξη
361 μεγέθους, η αμέσως επόμενη χειρότερη στην Ευρωπαϊκή Ένωση είναι η Βουλγαρία με
362 17,5% του πληθυσμού. Εμείς, με 40%!
363 Η αλήθεια είναι, επίσης, ότι η πανδημία βρίσκεται ξανά σε έξαρση, με τον
364 προϋπολογισμό των νοσοκομείων να είναι μειωμένος κατά 800 εκατομμύρια.

365 Η αλήθεια είναι, επίσης, ότι σε όλους τους τομείς του κοινωνικού κράτους δεν τα πάτε
366 καθόλου, μα καθόλου καλά. Στην παιδεία ολοκληρώθηκε η μεγάλη εκκαθάριση για
367 χάρη των κολλεγίων, με 25.000 πέρυσι και άλλους τόσους φέτος να μένουν έξω από τα
368 ΑΕΙ. Σε αυτές τις συνθήκες της κρίσης θα ψάχνουν οι οικογένειες τους στα κολλέγια
369 για να σπουδάσουν τα παιδιά τους.

370 Στην ασφάλιση -καλά, δεν ντρέπεστε λιγάκι;- μας είπατε πριν από λίγο ότι δώσατε τα
371 αναδρομικά στους συνταξιούχους που τους εξαπατήσατε διπλά και τριπλά, που τους
372 πήρατε το 1 δισεκατομμύριο που δίναμε εμείς για δέκατη τρίτη σύνταξη, για να
373 καλύψετε την τρύπα που δημιουργείτε από την ιδιωτικοποίηση της επικουρικής
374 ασφάλισης. Εξαπατήσατε τους ανθρώπους, βάζοντας τον κ. Πέτσα, όταν δεν έδινε
375 λίστες στα ΜΜΕ για χρηματοδότηση, να τους λέει «μην κάνετε προσφυγές, όλοι τα
376 ίδια θα πάρετε». Και έκαναν 300.000 προσφυγές μόνο σε ό,τι αφορά τα αναδρομικά.
377 Και έρχεστε τώρα εσείς και λέτε ότι μόνο όσοι έκαναν προσφυγή θα πάρουν χρήματα.
378 Δεν ντρέπεστε να έρχεστε εδώ, ενώ έχετε εξαπατήσει τόσο τους συνταξιούχους, να τα
379 ρίχνετε στον ΣΥΡΙΖΑ και να λέτε και το μεγάλο ψέμα, ότι τα αναδρομικά οφείλονται
380 σε εμάς, ενώ είναι η απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας που αφορά στα
381 κλεμμένα της Κυβέρνησης Σαμαρά του 2012; Δεν ντρέπεστε λιγάκι;

382 Ήρθατε εδώ και μας είπατε ότι λύσατε το θέμα με τις εκκρεμείς συντάξεις, όταν εμείς
383 είχαμε 400.000 εκκρεμείς συντάξεις και σας παραδώσαμε 140.000 εκκρεμείς
384 συντάξεις. Τι έλεγε τότε ο κ. Βρούτσης, ενδεχομένως καλοπροαίρετα; Ήταν στο
385 πρόγραμμά σας. Έλεγε: «Στόχος μας είναι η σύνταξη να βγαίνει την ίδια μέρα». Αυτό
386 έλεγε το πρόγραμμά σας. Και τις πήγατε από 140.000 εκκρεμείς συντάξεις και τις
387 φτάσατε τετρακόσιες χιλιάδες εκκρεμείς συντάξεις. Και βάλατε τον κ. Χατζηδάκη -που
388 κάνει τις βρώμικες δουλειές- και προσέλαβε 256 μετακλητά στελέχη με μισθούς 4.000
389 ευρώ και 8.000 ευρώ στον ΕΦΚΑ και σήμερα έχετε ακόμα 340.000 εκκρεμείς
390 συντάξεις και όσες βγάζετε τις βγάζετε με λάθη! Πού βρίσκεστε; Σε ποια χώρα
391 βρίσκεστε; Δεν τα ξέρετε αυτά;

392 Βεβαίως, όμως, έχετε την κάλυψη. Είμαστε στην 108η θέση. Μπορεί να μην τα μάθουν
393 άλλοι πολίτες. Μόνο οι συνταξιούχοι τα ξέρουν, αυτοί που τους αφορά.

394 Και έρχομαι σε ένα θέμα, κύριε Μητσοτάκη, που θεωρώ ότι βγάζει από εσάς μεγάλη
395 ηττοπάθεια. Και αναφέρομαι στην επιμονή της προπαγάνδας σας να γυρίζει διαρκώς
396 στο 2015. Γιατί; Διότι, προφανώς, δεν έχετε τίποτα πειστικό να πείτε πια στις Ελληνίδες
397 και τους Έλληνες για το σήμερα και το αύριο, γι' αυτό καταφεύγετε στο χθες.

398 Όμως, ακόμη και για το χθες, αλήθεια, έρχεστε εσείς, η παράταξή σας, να παριστάνετε
399 εδώ τους τιμητές; Εσείς δεν είστε που παραδώσατε το 2009 με έλλειμμα 15% και
400 οδηγήσατε την πατρίδα στο ικρίωμα των μνημονίων;

401 Εσείς δεν είστε που αφήσατε την πατρίδα με άδεια ταμεία το 2014, για να
402 καταστρέψετε μαζί με ό,τι έμεινε από την κοινωνική συνοχή, την πολιτική αλλαγή και
403 την κυβέρνηση του ΣΥΡΙΖΑ τότε;

404 Εσείς δεν είστε που κυβερνούσατε, όταν διαλύονταν τα πάντα, που ρημάζατε
405 εκατομμύρια ζωές με την ανθρωπιστική κρίση, που καταργήσατε τότε τη δέκατη τρίτη
406 και δέκατη τέταρτη σύνταξη; Υπουργός δεν ήσασταν, που επιβάλατε τον ντροπιαστικό
407 υποκατώτατο μισθό για τους νέους, που εκτινάξατε στο 28% την ανεργία, που
408 ξεχαρβαλώσατε το Εθνικό Σύστημα Υγείας και βάλατε χαράτσι για την είσοδο στα
409 νοσοκομεία; Εσείς δεν είστε που καταστρέψατε σε μια τετραετία τότε το 25% του
410 εθνικού πλούτου, του ΑΕΠ -τόσο το μειώσατε- και το 37% των διαθέσιμων
411 εισοδημάτων; Και τώρα, αντί να μιλάτε για αυτό που μας παραδώσατε το 2015 και να
412 ντρέπεστε, ζητάτε και τα ρέστα! Να σας τα δώσω, λοιπόν, τα ρέστα, κυρία Βούλτεψη!
413 Να σας τα δώσουμε τα ρέστα! Αφήσατε τη χώρα δύο φορές χρεοκοπημένη, μία το 2009
414 και μία, στο τέλος του 2014 με αρχές του 2015.

415 Εμείς τη χώρα που παραδώσατε εσείς δύο φορές χρεοκοπημένη, σας την παραδώσαμε
416 στα χεράκια σας εκτός μνημονίων. Τη χώρα που έπνιγε το χρέος, εμείς την
417 παραδώσαμε το 2019 με ρυθμισμένο χρέος. Και αυτή η ρύθμιση αποδεικνύεται
418 καθοριστική όχι για το 2019, αλλά για σήμερα, για το 2022, το 2023, το 2024, το 2028,
419 το 2030. Είναι καθοριστική αυτή η ρύθμιση στο ασταθές διεθνές περιβάλλον, γιατί
420 έχουμε καθαρό διάδρομο χάρη σε αυτή τη ρύθμιση, καθαρό διάδρομο δεκαετίας, με
421 χαμηλές αποπληρωμές και το 90% του χρέους για τα επόμενα δέκα χρόνια κλειδωμένο
422 σε χαμηλά επιτόκια 1%. Γι' αυτό και δεν ανησυχούμε τόσο σήμερα, όταν ακόμα και η
423 Ιταλία κλυδωνίζεται από τις αγορές.

424 Αυτό σας αφήσαμε, κύριε Μητσοτάκη και δεν ντρέπεστε να έρχεστε εδώ να κάνετε
425 τους τιμητές! Κοιμάστε ήσυχοι, γιατί τρώτε από τα έτοιμα εδώ και τρία χρόνια και
426 έχετε το θράσος να μιλάτε και από πάνω!

427 Τη χώρα που εσείς οδηγήσατε σε ράλι ύφεσης το 2012-2014, εμείς καταφέραμε να την
428 οδηγήσουμε σε έντεκα συνεχόμενα τρίμηνα ανάπτυξης. Μας παραδώσατε το 2015
429 συνολικό προϋπολογισμό πρόνοιας 789 εκατομμύρια ευρώ. Σας παραδώσαμε 3,5
430 δισεκατομμύρια ευρώ. Παραλάβαμε κίνδυνο φτώχειας στο 22,5% και το μειώσαμε στα
431 17%.

432 Εμείς, παρά τις δυσκολίες, θεσπίσαμε τη δέκατη τρίτη σύνταξη μόνιμη. Εσείς την
433 καταργήσατε. Και το κυριότερο: Επανακαταστήσαμε το αίσθημα ασφάλειας του κάθε
434 πολίτη.

435 Είστε η μοναδική κυβέρνηση, πιστεύω -τουλάχιστον σε αυτόν τον αιώνα, δεν ξέρω σε
436 προηγούμενους, μπορεί να υπήρχαν- που δεν μπορεί να ισχυριστεί ότι παρέλαβε χάος,
437 κύριε Μητσοτάκη, και αυτό είναι πανθομολογούμενο. Και τι κάνατε τρία χρόνια; Τι
438 κάνατε εδώ και τρία χρόνια; Μοιράσατε 7,5 δισεκατομμύρια ευρώ με απευθείας
439 αναθέσεις, πράγματι, σε κολλητούς και σε φίλους. Μοιράσατε εκατομμύρια κρατικού
440 χρήματος για να εξαγοράσετε την υποταγή των μέσων ενημέρωσης, την ώρα που
441 αφήνατε το ΕΣΥ εν μέσω πανδημίας δίχως προσλήψεις, δίχως αναλώσιμα, με
442 απλήρωτες υπερωρίες.

443 Υπεξαιρέσατε, όπως είπα πιο πριν, αυτό το 1 δισεκατομμύριο της δέκατης τρίτης
444 σύνταξης, για να κλείσετε τρύπες από την ιδιωτικοποίηση του ασφαλιστικού.
445 Πουλήσατε το 17% της ΔΕΗ εν μέσω ενεργειακής κρίσης. Θυμάστε; Ούτε ένα ευρώ
446 δεν αυξήθηκαν οι λογαριασμοί του ρεύματος επί κυβέρνησης ΣΥΡΙΖΑ τεσσεράμισι
447 χρόνια. Ούτε ένα ευρώ!

448 Ήρθατε εσείς και ξετινάξατε τα νοικοκυριά για να κάνετε πλάτες στα καρτέλ της
449 αισχροκέρδειας. Και σαν να μην έφτανε αυτό, κάνατε το ίδιο το κράτος συμμετοχο -
450 στο πάρτι εννοώ - με τους πολίτες να είναι πια αντιμέτωποι με μια διπλή αισχροκέρδεια:
451 Η αισχροκέρδεια των παραγωγών ενέργειας και η αισχροκέρδεια του κράτους.
452 Διάβαζα προχθές ότι 3,8 δισεκατομμύρια ευρώ είναι τα πλεονάζοντα φορολογικά
453 έσοδα. Διότι σε αυτές τις τρομακτικές συνθήκες ακρίβειας, που έχει φτάσει η βενζίνη
454 να είναι στα 2,5 ευρώ, εσείς δεν αποφασίζετε να μειώσετε, έστω ισόποσα, για να
455 μείνουν σε καθαρό ισοζύγιο τα έσοδα, να μην αυξηθούν 3,8 δισεκατομμύρια. Κρατάτε
456 τον ειδικό φόρο κατανάλωσης ψηλά, τον ΦΠΑ ψηλά. Γιατί; Λέτε για να μην ευνοηθούν
457 οι πλούσιοι.

458 Αλήθεια; Ποιος δεν ξέρει ότι οι άμεσοι φόροι είναι αυτοί που χτυπάνε τους πλούσιους
459 και οι έμμεσοι φόροι είναι αυτοί οι οποίοι διευκολύνουν τους πλούσιους και χτυπάνε
460 τους φτωχούς; Είναι ληστεία αυτό που κάνετε σήμερα! Μας κατηγορούσατε εμάς ότι
461 δίνουμε τα πλεονάσματα. Προσέξτε τη διαφορά. Μιλούσατε για υπερφορολόγηση.
462 Πράγματι, η Τρόικα πάνω από το κεφάλι μας ήταν τότε. Τώρα που δεν υπάρχει καμιά
463 Τρόικα. Όμως, τότε τα πλεονάσματα δεν ήταν από το χρέος της χώρας.

464 Εσείς τι κάνετε; Συσσωρεύετε από το χρέος και τι κάνετε; Μαζεύετε χρήμα στο
465 Δημόσιο Ταμείο για να έρθετε κάποια στιγμή να δώσετε κάποια επιδόματα
466 προεκλογικά.

467 Γι' αυτό, λοιπόν, γυρνάτε στο παρελθόν, κύριε Μητσοτάκη, γιατί δεν αντέχετε αυτή τη
468 συζήτηση.

469 Θέλω να προσπαθήσω να ολοκληρώσω την πρώτη μου παρέμβαση, λέγοντας δυο λόγια
470 και για αυτό που θεωρώ τη μεγάλη, αν θέλετε, ιδεολογική μας διαφορά. Η δική μας
471 λογική, η δική μας ηθική αν θέλετε, δεν αντιλαμβάνεται την κοινωνική πολιτική ως μια
472 πολιτική η οποία αφορά μόνο τα χαμηλότερα στρώματα. Αφορά τη μεγάλη κοινωνική
473 πλειοψηφία, αφορά την εργατική τάξη, αλλά και τη μεσαία τάξη, τους νέους, αλλά και
474 τους συνταξιούχους. Αφορά την αντίληψη του κράτους ως εγγυητή, όμως, της
475 κοινωνικής συνοχής, ως εχέγγυο για την ομαλή λειτουργία του κύκλου της οικονομικής
476 και παραγωγικής δραστηριότητας και μιας ανάπτυξης που αγκαλιάζει όλους και όχι
477 μόνο τους λίγους και ισχυρούς. Μιας ανάπτυξης που δεν θα αναπαράγει τον πλούτο,
478 την εξουσία και τον εαυτό της.

479 Με λίγα λόγια, η κοινωνική πολιτική για μας δεν είναι υποσημείωση, ούτε ένα
480 κεφάλαιο που θα το ξεπετάξουμε έτσι εύκολα σε μια συζήτηση στη Βουλή. Για εμάς,
481 είναι ο τίτλος του βιβλίου της πολιτικής μας, δεν είναι κεφάλαιο.

482 Φοβάμαι ότι ο τίτλος του βιβλίου που αφήνετε πίσω σας εσείς είναι η ανασφάλεια και
483 η απόγνωση. Μέσα σε τρία χρόνια οι ιδεοληψίες, η διαχειριστική σας ανικανότητα και
484 πάνω από όλα η σπουδή σας να υπηρετήσετε συμφέροντα αφήνουν πίσω μια κοινωνία
485 βαθιά πληγωμένη.

486 Αυτή η συνθήκη όμως δεν μπορεί να κρατήσει για πολύ. Το «πάρτι», όπως συνηθίζω
487 να λέω, δέκα -ίσως λέω και πολλούς- επιχειρηματικών ομίλων, δυο-τριών funds και
488 δεκάδων εκατοντάδων κομματικών αξιωματούχων, των golden boys, θα τελειώσει.
489 Αυτή είναι η δέσμευσή μας.

490 Στη χώρα και στην κοινωνία πρέπει να επιστρέψει η δικαιοσύνη και κυρίως η
491 ασφάλεια. Και αυτή είναι μια διαδικασία πολυεπίπεδη που αγγίζει όλες τις πτυχές της
492 κυβερνητικής πολιτικής. Ασφάλεια σημαίνει κατάργηση των νόμων που γέννησαν την
493 ανασφάλεια. Ασφάλεια σημαίνει σταθερότητα στην εθνική εξωτερική πολιτική, τέλος
494 της εμπλοκής της Ελλάδας στον πόλεμο της Ουκρανίας. Ασφάλεια σημαίνει διάλογος
495 και τέλος της τουρκικής προκλητικότητας, όχι με λεονταρισμούς οι οποίες καταλήγουν
496 σε ταπεινώσεις, αλλά με ουσιαστική προστασία των εθνικών συμφερόντων. Σημαίνει
497 ουσιαστική καταπολέμηση του εγκλήματος, όχι του αόρατου εχθρού που υπάρχει στις

498 διαδηλώσεις, τις κινητοποιήσεις και τα φοιτητικά αμφιθέατρα. Σημαίνει μέτωπο στο
499 οργανωμένο έγκλημα και όχι αστυνομικούς στα πανεπιστήμια, αλλά αστυνομικούς στις
500 γειτονιές, εκεί όπου κάθε μέρα έχουμε και από μια δολοφονία του οργανωμένου
501 εγκλήματος.

502 Ασφάλεια σημαίνει η επαναφορά του αισθήματος δικαίου, τέλος των απευθείας
503 αναθέσεων, διασφάλιση της ανεξαρτησίας της δικαιοσύνης. Σημαίνει επαναφορά του
504 «Δέλτα», του «Δημοσίου», στη Δημόσια Επιχείρηση Ηλεκτρισμού. Σημαίνει φραγμός
505 του κράτους απέναντι στην αισχροκέρδεια. Σημαίνει μείωση του ΦΠΑ και του Ειδικού
506 Φόρου Κατανάλωσης σ' αυτές τις συνθήκες. Σημαίνει ενίσχυση των ελεγκτικών
507 μηχανισμών και «ξήλωμα» των καρτέλ. Σημαίνει ενίσχυση του Εθνικού Συστήματος
508 Υγείας. Σημαίνει καλύτερα σχολεία και πανεπιστήμια. Σημαίνει, τέλος, ένα αξιόπιστο
509 συνταξιοδοτικό σύστημα μακριά από τον τζόγο των αρπακτικών που φέρατε από την
510 πίσω πόρτα.

511 Η κοινωνία, κύριε Μητσοτάκη, και θα σας το πω πολύ σχηματικά -λυπάμαι που θα
512 αναγκαστώ να το πω αγοραία, θα το πω όπως ακούγεται στα καφενεία- η κοινωνία δεν
513 σας αντέχει άλλο. Ο ελληνικός λαός δεν σας αντέχει άλλο.

514 Τα τρία χρόνια είναι αρκετά, κύριε Μητσοτάκη, δεν θα γίνουν επτά. Πάρτε το χαμπάρι.
515 Τα τρία χρόνια είναι υπεραρκετά. Το δίλημμα της κάλπης, λοιπόν, όποτε κι αν τη
516 στήσετε, θα είναι πολύ απλό: Πολιτική αλλαγή και ο εφιάλτης τέλος ή εφιάλτης δίχως
517 τέλος;

518 Και είμαι απολύτως βέβαιος για το ποια θα είναι απάντηση. Δεν νομίζω όμως ότι έχετε
519 επιλογή. Ήρθε η ώρα να σταματήσετε να μαδάτε τη μαργαρίτα, όπως σας είπα αρχικά,
520 και να δηλώσετε σήμερα, έντιμα, δημοκρατικά και πολιτισμένα, ότι η χώρα θα
521 οδηγηθεί σε εκλογές τον Σεπτέμβρη. Και ελάτε να συνεννοηθούμε, όπως αρμόζει σε
522 κάθε δημοκρατική πολιτεία, για τους όρους και τους δημοκρατικούς κανόνες της
523 εκλογικής αναμέτρησης. Όχι άλλες φήμες, όχι άλλα παιχνίδια εντυπώσεων, όχι άλλες
524 διαρροές που πυροδοτούν μονάχα την αστάθεια.

525 Με καθαρό το πεδίο και με τη μίνιμουμ συνεννόηση που χρειάζεται σε μια περίοδο που
526 είναι εξαιρετικά κρίσιμη για τα εθνικά μας θέματα, δώστε σήμερα καθαρές απαντήσεις,
527 έντιμες και δημοκρατικές. Σταματήστε να αποτελείτε για πολύ παράγοντα αστάθειας
528 του πολιτικού συστήματος, της κοινωνίας και της οικονομίας. Δώστε δημοκρατική
529 διέξοδο.

Δευτερολογία του Προέδρου του ΣΥΡΙΖΑ-Προοδευτική Συμμαχία στη Βουλή για την κοινωνική πολιτική της κυβέρνησης

530 Η κυβέρνηση της ΝΔ κατήργησε την αιτιολογημένη απόλυση, την προστασία των
531 εργαζόμενων στις εργολαβίες, το δωρο, τις ΣΣΕ, τις κλαδικές συμβάσεις, το Σώμα
532 Επιθεώρησης Εργασίας, το σύστημα καταγραφής υπεργασίας.

533 Εξαπάτησε προεκλογικά τους συνταξιούχους, τους εξαπάτησε ξανά μετά την εκλογή
534 της, όταν ο κ. Πέτσας τους έλεγε να μην προσφύγουν για τα αναδρομικά. Και αντί να
535 απολογηθούν, δίνουν ξανά υποσχέσεις ότι από 1/1/2023 θα καταργηθεί η εισφορά
536 αλληλεγγύης. Το 66% των συνταξιούχων της χώρας θα πάρουν «μηδέν» από την
537 εξαγγελία που κάνατε.

538 Η αγοραστική δύναμη του εργαζόμενου μερικής απασχόλησης έχει μειωθεί 28%.

539 Εμείς δεσμευόμαστε ότι όλα όσα έχει ξηλώσει η κυβέρνηση Μητσοτάκη, θα
540 επανεγκατασταθούν.

541

542 Δεσμευόμαστε ότι θα διευρύνουμε τις συλλογικές συμβάσεις εργασίας, θα
543 προστατεύσουμε από τις απολύσεις τους εργαζόμενους με την επαναφορά του βásiμου
544 λόγου απόλυσης, θα στηρίζουμε και θα ενισχύσουμε τους μισθούς, θα προστατεύσουμε
545 τη μόνιμη και σταθερή εργασία και θα δώσουμε ίσα δικαιώματα σε όλους τους
546 εργαζόμενους και εργαζόμενες.

547 Υπάρχει σοβαρό θέμα Δημοκρατίας στον τόπο, ως προς την Ελευθερία του Τύπου, την
548 απονομή δικαιοσύνης, τη διαφθορά. Ως προς το κράτος δικαίου, η χώρα κατρακύλησε
549 από την 21η θέση στην 29η, ανάμεσα σε 31 ανεπτυγμένες χώρες. Στην 30η θέση
550 βρίσκεται η Βουλγαρία και στην 31η η Ουγγαρία.

551 Ο κ. Παπαγγελόπουλος, μέχρι να αποδειχθεί το αντίθετο, είναι αθώος. Ο κ.
552 Μητσοτάκης δεν είναι αθώος πολιτικά. Συκοφάντησε ανθρώπους, διοργάνωσε
553 δολοφονίες χαρακτήρα, εξευτέλισε τη δικαιοσύνη. Και τώρα επιμένει, αγνοώντας το
554 τελεσίδικο βούλευμα του δικαστικού Συμβουλίου που λέει ότι δεν υπήρχε σκευωρία.

555 Εμείς δεν κάνουμε διμέτωπο, αλλά μονομέτωπο αγώνα απέναντι στη ΝΔ. Αυτή η
556 κυβέρνηση πρέπει να φύγει, πριν η βλάβη για την πατρίδα καταστεί ανήκεστος.

557 Η χώρα μπορεί να έχει σταθερή προοδευτική κυβέρνηση από την κάλπη της απλής
558 αναλογικής. Εμείς θα χρησιμοποιήσουμε τη δύναμη που θα μας δώσει ο ελληνικός
559 λαός, τη νίκη που προσδοκούμε, για να συγκροτηθεί αυτή η προοδευτική κυβέρνηση
560 συνεργασίας.

561 Κύριε Μητσοτάκη, για να φρεσκάρω τις γνώσεις και τη μνήμη των λογογράφων σας
562 σε σχέση με τον Τζορτζ Όργουελ, να υπενθυμίσω στον λογογράφο σας -γιατί
563 φαντάζομαι ότι σας είπε να το πείτε- ότι προς το τέλος της ζωής του είχε πει το εξής:
564 «Κάθε γραμμή των σοβαρών μου έργων, όλων αυτών που έχω γράψει από το 1936,
565 έχει γραφτεί άμεσα ή έμμεσα ενάντια στον απολυταρχισμό και υπέρ του δημοκρατικού
566 σοσιαλισμού όπως τον καταλαβαίνω». Αυτό είχε πει ο Τζορτζ Όργουελ.
567 Και αν αναφέρεστε στην κριτική του στα καθεστώτα του υπαρκτού σοσιαλισμού
568 αναφερόμενος σε αυτήν εδώ την πτέρυγα, τότε κρούετε ανοιχτές πόρτες. Διότι
569 γνωρίζετε, φαντάζομαι, την μήτρα και την καταγωγή του ΣΥΡΙΖΑ-Προοδευτική
570 Συμμαχία από το ευρωκομμουνιστικό κίνημα της ανανέωσης και της κριτικής στον
571 υπαρκτό σοσιαλισμό.
572 Έρχομαι τώρα στα σημαντικά θέματα. Μου ασκήσατε κριτική ότι ασχολήθηκα στην
573 πρωτομιλία μου λιγότερο στο να δώσω απαντήσεις στα κρίσιμα θέματα της κοινωνικής
574 πολιτικής, κύριε Μητσοτάκη, και θα επιχειρήσω να το κάνω στη δευτερομιλία μου, αν
575 και πολύ καλά ακούσατε απαντήσεις και στην πρωτομιλία μου.
576 Εντούτοις, θέλω να ξεκινήσω από ένα θέμα που απασχολεί χιλιάδες συμπολίτες μας,
577 τους απόμαχους του μόχθου και της δουλειάς, τους συνταξιούχους, τους οποίους
578 εξαπατήσατε προεκλογικά όταν μιλάγατε για ψίχουλα σε μια σκληρή δημοσιονομικά
579 περίοδο. Και ο ΣΥΡΙΖΑ έδινε τα κοινωνικά μερίσματα σε όλους τους συνταξιούχους,
580 όταν μετά την έξοδο από τα μνημόνια θεσμοθετήσαμε τη μόνιμη 13η σύνταξη και πάλι
581 μιλάγατε για ψίχουλα και υποσχέθήκατε ότι θα τη διατηρήσετε αν εκλεγείτε και πήρατε
582 τα χρήματα να τα βάλετε στον κάλαθο των αχρήστων να καλύψετε την τρύπα της
583 ιδιωτικοποίησης της επικουρικής ασφάλισης. Όταν τους εξαπατήσατε δεύτερη φορά
584 τώρα, μετά την εκλογή σας, όταν έβγαινε ο κ. Πέτσας να δηλώνει σε όσους είχαν κάνει
585 προσφυγή για τα αναδρομικά που αποφάσισε το Συμβούλιο της Επικρατείας, γι' αυτά
586 που κόψαμε εσείς -υπουργός ήσασταν τότε- και είπατε «μην κάνετε προσφυγές, θα τα
587 πάρετε όλοι». Και αφού τους πετσοκόψατε τα αναδρομικά, παραβιάζοντας και την
588 απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας, διότι είπατε ότι δεν θα τα πάρουν όλοι,
589 μόνο σε ό,τι αφορά την κύρια σύνταξη, όχι την επικουρική, όχι τα δώρα, τώρα τους
590 λέτε «μόνο όσοι έκαναν προσφυγή θα έχουν τη δυνατότητα να πάρουν αναδρομικά».
591 Και αντί να απολογηθείτε γι' αυτό, ήρθατε πάλι να εξαπατήσετε τους συνταξιούχους,
592 δίνοντας για μία ακόμη φορά υποσχέσεις. Υποσχέσεις: 1/1/2023 είπατε. Την 1/1/2023
593 θα έχουν την κατάργηση της εισφοράς αλληλεγγύης.

594 Πρώτον, να εξηγήσω, γιατί μας ακούνε χιλιάδες συνταξιούχοι, τι σημαίνει αυτό που
595 είπατε. Ποιοι είναι αυτοί οι οποίοι επιβαρύνονται σήμερα από την εισφορά
596 αλληλεγγύης; Οι συνταξιούχοι οι οποίοι έχουν εισοδήματα, συντάξεις δηλαδή, από
597 12.000 έως 20.000 ευρώ και η εισφορά αλληλεγγύης γι' αυτούς είναι μόλις 2,2%. Αυτό
598 σημαίνει ότι οι συνταξιούχοι κάτω από 1.000 ευρώ σύνταξη, αυτοί δηλαδή που δεν
599 έχουν από 12.000 έως 20.000 εισόδημα γιατί παίρνουν κάτω από 1.000 ευρώ σύνταξη,
600 από την εξαγγελία που κάνατε -και θα έρθω στο αν θα εφαρμοστεί και ιδίως αν θα
601 εφαρμοστεί από εσάς- δεν θα πάρουν τίποτα. Μηδέν! Ποιοι είναι αυτοί οι οποίοι έχουν
602 σύνταξη κάτω από 1.000 ευρώ; Το 66% των συνταξιούχων της χώρας. Το 66% των
603 συνταξιούχων της χώρας εμφανίζει εισόδημα κάτω από 12.000 ευρώ, παίρνουν κάτω
604 από 1.000 ευρώ σύνταξη. Αυτοί θα πάρουν μηδέν από την εξαγγελία που κάνατε.
605 Και ισχυριστήκατε ότι θα «ξεπαγώσουν» οι συντάξεις μετά από δώδεκα χρόνια.
606 Μάλιστα. Όμως, αυξήσεις θα δουν από τον ερχόμενο Δεκέμβριο μόνο ένα εκατομμύριο
607 συνταξιούχοι, αυξήσεις δεν θα δουν αντίστοιχα ένα ως ένα κόμμα δύο εκατομμύρια
608 συνταξιούχοι, οι οποίοι έχουν θετική προσωπική διαφορά. Ακόμα και αυτοί, όμως, οι
609 συνταξιούχοι που θα ωφεληθούν θα δουν ελάχιστες αυξήσεις της τάξης του 4%, όταν
610 το κόστος της ενέργειας με τις δικές σας επιλογές έχει αυξηθεί 200%. Και μας λέτε εδώ
611 και πανηγυρίζετε ότι θα υπάρξει αύξηση για λιγότερο από τους μισούς συνταξιούχους
612 που θα «ξεπαγώσουν» οι συντάξεις 4% με κόστος ενέργειας 200% και με πληθωρισμό
613 για τους ανθρώπους αυτούς, που υπερβαίνει τον μέσο όρο του πληθωρισμού που είναι
614 το 12%, με αυξήσεις, δηλαδή, στα είδη βασικής κατανάλωσης 20% ως 30%.
615 Αντί, λοιπόν, να έλθετε σήμερα εδώ και να απολογηθείτε για τη μεγάλη σας απάτη, την
616 εξαπάτηση μέσω του κ. Πέτσα στους συνταξιούχους σε σχέση με τα αναδρομικά και
617 να πείτε: «Θα το αποκαταστήσω. Τώρα θα το αποκαταστήσω. Τώρα να δοθούν τα
618 αναδρομικά που χρωστάει η ελληνική πολιτεία και αποφάσισε το Συμβούλιο της
619 Επικρατείας»...
620 Σέβεστε τη Δικαιοσύνη εσείς; Αλήθεια; Αποδείξτε το. Κι έρχεστε για άλλη μια φορά
621 να τους εξαπατήσετε και δεν ντρέπεστε. Και δεν ντρέπεστε! Και λέτε ότι το 2023.1η.1.
622 Ακόμα και αυτό είναι μια εξαπάτηση.
623 Ποιος δεν ξέρει σε αυτήν εδώ την Αίθουσα ότι θα μεσολαβήσουν οι εκλογές μέχρι την
624 1η.1, επειδή μας είπατε γελώντας –γελώντας!- στο τέλος τετραετίας; Ποιος σας
625 πιστεύει; Σας πιστεύουν οι βουλευτές σας; Αν ήταν στο τέλος της τετραετίας, γιατί
626 κάθε δεύτερη μέρα ανακοινώνετε υποψηφίους; Γιατί κάθε δεύτερη μέρα ανακοινώνετε
627 υπουργούς, που αντί να κάθονται να δουλεύουν τρέχουν να κάνουν προεκλογικές

628 συγκεντρώσεις; Μαζέψτε τους, λοιπόν. Μαζέψτε τους. Μαζέψτε και τους βουλευτές
629 σας.

630 Έχετε εσείς ο ίδιος οδηγήσει σε μια τρομακτική και πρωτοφανή αστάθεια πολιτική τη
631 χώρα. Και έρχεστε εδώ και μας λέτε το ένα ψέμα μετά το άλλο. Ιδού, λοιπόν, η Ρόδος
632 και το πήδημα. Βγείτε και πείτε στους συνταξιούχους: «Όχι 1η.1.2023 η κατάργηση
633 εισφοράς αλληλεγγύης έστω για αυτούς που σας είπα, αλλά από τον επόμενο μήνα, από
634 την 1η του Αυγούστου, λοιπόν, η κατάργηση». Βγείτε και πείτε το. Βγείτε και πείτε ότι
635 θα δώσετε τα αναδρομικά που τους χρωστάτε.

636 Όμως, βεβαίως, έτσι έχετε μάθει διαρκώς με το ψέμα, με την εξαπάτηση. Ντυθήκατε
637 ΚΚΕ σήμερα. Μας είπατε ότι δώσατε μια πολύ μεγάλη αύξηση του κατώτατου μισθού
638 στους εργαζόμενους και ότι νόμος είναι το δίκιο του εργάτη. Και, μάλιστα, κάνατε
639 συγκρίσεις –θράσος- με εμάς, όταν η παράταξη της Νέας Δημοκρατίας με τον κ.
640 Σαμαρά πρωθυπουργό ψήφισε με νόμο, με έναν νόμο και ένα άρθρο, να πάει ο
641 κατώτατος μισθός στα 586 και ο υποκατώτατος -αυτή η ρατσιστική διάταξη που αφορά
642 τους νέους ανθρώπους- στα 510. Βεβαίως, θα μου πείτε η τρόικα και όλα αυτά. Βεβαίως
643 να μου τα πείτε όλα αυτά. Πάμε στο μετά. Βγαίνει η χώρα από τα μνημόνια και
644 ερχόμαστε εμείς και αυξάνουμε 11% τον κατώτατο μισθό, 27% τον υποκατώτατο.

645 Τότε, λοιπόν, κύριε Μητσοτάκη, δεν είχαμε ούτε πληθωρισμό 11% και 12% που
646 έχουμε σήμερα ούτε αυτή την ακρίβεια ούτε αυτή την τρομακτική συρρίκνωση του
647 εισοδήματος. Ήταν πραγματική αυτή η αύξηση. Και εσείς προεκλογικά, διότι είχαμε
648 δεσμευτεί εμείς για αυξήσεις στον κατώτατο μισθό το 2020 και 2021 7,5% και 7,5%,
649 βγήκατε και υποσχεθήκατε στους εργαζόμενους ότι θα δίνετε αύξηση του κατώτατου
650 μισθού αντίστοιχη της αύξησης του ρυθμού ανάπτυξης, διπλάσια, μάλιστα, του ρυθμού
651 ανάπτυξης.

652 Τι κάνατε τα δύο πρώτα χρόνια; Μετά την πανδημία τι κάνατε που επανήλθαμε σε
653 ρυθμούς ανάπτυξης, μάλιστα, οι οποίοι ήταν εξαιρετικά υψηλοί; Δώσατε καμιά αύξηση
654 18% στον κατώτατο μισθό; Ήσασταν η μόνη χώρα στην Ευρωζώνη μαζί με την
655 Εσθονία, αν δεν κάνω λάθος, που καθόλη τη διάρκεια της πανδημίας είχαμε μηδενική
656 αύξηση του κατώτατου μισθού. Και τι κάνατε; Ήρθατε να ανακοινώσετε δειλά μια
657 αύξηση 2% και όταν είδατε ότι σας παίρνει το κύμα του πληθωρισμού, δώσατε άλλο
658 ένα 7%, σύνολο 9%, όταν ο πληθωρισμός τρέχει με 11% και όταν η αγοραστική δύναμη
659 μειώνεται για τους ανθρώπους του κατώτατου μισθού, σύμφωνα με τα στοιχεία του
660 INE της ΓΣΕΕ, κατά 18% και όταν η αγοραστική δύναμη του μέσου μισθού στους
661 εργαζόμενους μερικής απασχόλησης, που στο σύνολο τους υπερβαίνουν το 50% των

662 εργαζομένων στη χώρα -αυτό το 35% που σας είπα αφορά τις νέες θέσεις εργασίας- η
663 αγοραστική δύναμη του μέσου μισθού μερικής απασχόλησης έχει μειωθεί 28%.
664 Αυτό είναι ο νόμος, το δίκιο του εργάτη ή εσείς έχετε κάνει νόμο το δίκαιο του
665 εργοδότη;

666 Για να μη μιλήσω για τις συνθήκες εργασίας. Με το που αναλάβατε καταργήσατε την
667 αιτιολογημένη απόλυση, καταργήσατε την προστασία των εργαζομένων στις
668 εργολαβίες εκεί που γίνεται ζούγκλα εργασιακή, καταργήσατε το οκτάωρο, τις
669 συλλογικές συμβάσεις εργασίας τις κλαδικές, το Σώμα Επιθεώρησης Εργασίας,
670 φτιάχνοντας δήθεν μια Ανεξάρτητη Αρχή. Δεν υπάρχουν έλεγχοι. Το γνωρίζετε; Έχετε
671 καταλάβει γιατί δεν υπάρχει προσωπικό πουθενά; Γιατί ο κόσμος δεν αντέχει και δεν
672 μπορεί σε αυτές τις συνθήκες ζούγκλας να πάει να εργαστεί; Επί των ημερών σας έγιναν
673 αυτά. Καταργήσατε το σύστημα ηλεκτρονικής δήλωσης υπερεργασίας και μιλάτε για
674 νόμο το δίκιο του εργάτη;

675 Για τους ντελιβεράδες, καταρχάς, κύριε Μητσοτάκη, μην πείτε ξανά. Εργαζόμενοι
676 είναι αυτοί οι άνθρωποι, εργαζόμενοι με δικαιώματα που τα διεκδικούν, δεν είναι
677 παιδιά. Είναι υποτιμητικό να τους λέτε παιδιά, τα παιδιά με τα παπάκια. Είναι
678 επισφαλώς εργαζόμενοι με δικαιώματα και όταν όλη η Ευρώπη θεσπίζει τεκμήριο υπέρ
679 της μισθωτής εργασίας για τους εργαζόμενους σε πλατφόρμες, εσείς νομοθετήσατε το
680 ακριβώς αντίθετο, ότι είναι -άκουσον-άκουσον!- ελεύθεροι επαγγελματίες, ελεύθεροι
681 επαγγελματίες οι ντελιβεράδες.

682 Να μιλήσουμε για τους άνεργους και για την ανεργία; Πανηγυρίζετε, αλλά δεν έχω
683 καταλάβει γιατί ακριβώς πανηγυρίζετε. Μειώθηκε -λέει- 5% η ανεργία. Όταν επί των
684 ημερών μας μειώθηκε 10%, μας λέγατε ότι καταστρέφουμε τη χώρα. Έτσι δεν μας
685 λέγατε; Τώρα εσείς πανηγυρίζετε παρ' όλα αυτά, διότι εμείς δεν πανηγυρίζαμε. Ούτε
686 με τη μείωση του 10% της ανεργίας πανηγυρίζαμε που τη βρήκαμε στο 28% όταν
687 αναλάβαμε, διότι ξέραμε, ξέραμε πάρα πολύ καλά, ότι πρέπει πάρα πολλά να γίνουν,
688 ότι είναι μεγάλο το ποσοστό των εργαζομένων σε επισφαλείς συνθήκες εργασίας και
689 ξέραμε, επίσης, ότι είναι μεγάλο το ποσοστό των ανέργων στη χώρα μας.

690 Εδώ έχω τα στοιχεία από τους εγγεγραμμένους στο μητρώο του ΟΑΕΔ. Ξέρετε πόσοι
691 είναι οι άνεργοι και πανηγυρίζετε στη χώρα; Είναι εννιακόσιες δεκαεννιά χιλιάδες
692 διακόσιες τριάντα έξι είναι οι άνεργοι στη χώρα. Είμαστε για να πανηγυρίζουμε; Μάιος
693 2022. Κρατήστε το. Πάρτε το να το δώσετε στον Ναύαρχο να το διαβάσει. Είμαστε για
694 να πανηγυρίζουμε;

695 Και, εν τωιαύτη περιπτώσει, εδώ το κρίσιμο ζήτημα είναι να υπάρξει πραγματική
696 πολιτική βούληση, να μπει μια τάξη στο εργασιακό τοπίο και εμείς δεσμευόμαστε ότι
697 όλα όσα ξηλώσατε από την αρχή της θητείας σας μέχρι σήμερα, όλα όσα ξηλώσατε θα
698 αποκατασταθούν.

699 Θα αποκαταστήσουμε και θα διευρύνουμε τις συλλογικές συμβάσεις εργασίας. Θα
700 προστατεύσουμε από τις απολύσεις τους εργαζόμενους με την επαναφορά του βásiμου
701 λόγω απόλυσης. Θα στηρίζουμε και θα ενισχύσουμε τους μισθούς. Θα
702 προστατεύσουμε τη μόνιμη και σταθερή εργασία και θα δώσουμε ίσα δικαιώματα σε
703 όλους τους εργαζόμενους και τις εργαζόμενες με τη θέσπιση ενός αυστηρού θεσμικού
704 πλαισίου για τις εργολαβίες, με στόχο την κατάργηση της εικονικής εργολαβίας, με
705 θέσπιση σαφών όρων και προϋποθέσεων, με ένταξη όλων των εργαζομένων, όλων
706 όσων εργάζονται, με όποια σχέση και μορφή εργασίας σε έναν κλάδο στις πρόνοιες της
707 οικείας κλαδικής σύμβασης, με μετατροπή σε αορίστου χρόνου των συμβάσεων όσων
708 εργάζονται με μπλοκάκια και διαρκώς ανανεούμενες συμβάσεις ορισμένου χρόνου, με
709 αναγνώριση των εργαζομένων σε πλατφόρμες ως μισθωτών.

710 Όλα αυτά είναι ζητήματα κρίσιμα για εμάς, όπως και η κατοχύρωση και η ενίσχυση
711 της διαπραγματευτικής δύναμης και των δικαιωμάτων των εργαζομένων, όπως η
712 επαναλειτουργία, η επανασύσταση του ΣΕΠΕ και οι πραγματικοί έλεγχοι που
713 σταμάτησαν να γίνονται έλεγχοι.

714 Ακούστε, εδώ έχουμε δώσει ισχυρότατα δείγματα γραφής και εμείς, παρά τις
715 δυσκολίες, και εσείς. Με το που ήρθατε, κάνατε όλη τη βρώμικη δουλειά για χάρη του
716 λόμπι που λειτουργεί για χρόνια μέσα στο ΣΕΒ -αυτοί ήταν που έδιναν τα «σκονάκια»
717 στην τρόικα για να τα φέρνει στις κυβερνήσεις- και για χάρη των μεγάλων εργοδοτών.
718 Αυτή είναι η πραγματικότητα.

719 Δεν σας άκουσα να πείτε ούτε μια κουβέντα στην πρωτομιλία σας για το κρίσιμο θέμα
720 της στεγαστικής κρίσης. Αναφέρθηκε ο εκπρόσωπος του ΚΙΝΑΛ. Δεν υπάρχει
721 στεγαστική κρίση στη χώρα; Δεν υπάρχει πρόβλημα; Μιλήσατε για κοινωνική
722 πολιτική, αλλά δεν είπατε μια κουβέντα.

723 Σας είπα ότι με βάση τα στοιχεία -είναι τρομακτικά αυτά τα στοιχεία- το 40% του
724 πληθυσμού, παρά το γεγονός ότι έχουμε ένα πολύ μεγάλο ποσοστό ιδιοκατοίκησης,
725 καταβάλλει πάνω από το 50% του εισοδήματος για έξοδα που έχουν να κάνουν με τη
726 στέγη. Και τώρα, με αυτή την ακρίβεια του ηλεκτρικού ρεύματος, θα γίνει πολύ
727 μεγαλύτερο αυτό το ποσοστό.

728 Κι εσείς, κύριε Μητσοτάκη, ξέρετε τι κάνατε οι άριστοι που προβλέπετε και βλέπετε
729 μακριά; Όταν ήρθαν από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή και σας επισήμαναν αυτό το
730 πρόβλημα, φτιάξατε ένα σχέδιο για το Ταμείο Ανάκαμψης που, από τα 27-28
731 δισεκατομμύρια, τι προβλέπει για την αντιμετώπιση της στεγαστικής κρίσης; Ακούστε:
732 1,3 εκατομμύρια ευρώ. Τρομερό! Τρομερό! 1,3 εκατομμύρια από τα 27
733 δισεκατομμύρια, για να ανακαινιστούν εβδομήντα κατοικίες στην Αθήνα και τριάντα
734 στη Θεσσαλονίκη. Τι προβλέπει το αντίστοιχο σχέδιο ανάκαμψης της Πορτογαλίας;
735 1,7 δισεκατομμύριο. Το αντίστοιχο της Ισπανίας; 1 δισεκατομμύριο. Αλλά εκεί, ξέρετε,
736 σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας.

737 Εσείς δεν έχετε καμία έγνοια για την ανθεκτικότητα και αυτή είναι ο πυρήνας της
738 διαφοράς μας, της διαφοράς αντίληψης που έχουμε για την κοινωνική πολιτική. Δεν
739 σας νοιάζει. Τι σας νοιάζει; «Θα πάει καλά το Airbnb, έχουμε επενδύσεις στη χώρα».
740 Αυτό βλέπετε.

741 Έρχονται πράγματι επιχειρηματικοί όμιλοι από το εξωτερικό και παίρνουν ολόκληρα
742 οικοδομικά τετράγωνα. Ο φοιτητής, ο χαμηλόμισθος, ο άνεργος, ο απασχολούμενος σε
743 ελαστικές μορφές απασχόλησης δεν έχει να βρει ένα σπίτι. Τα νέα παιδιά σήμερα στην
744 πλειοψηφία τους μένουν μέχρι τα 35 με τον μπαμπά και τη μαμά. Σας νοιάζει αυτή η
745 πραγματικότητα; Όχι, δεν σας νοιάζει.

746 Σας λέμε λοιπόν ότι για εμάς είναι προτεραιότητα το ζήτημα αυτό. Γι' αυτό και
747 εξαγγείλαμε και την αύξηση των επιδομάτων που εμείς θεσπίσαμε, των επιδομάτων
748 ενοικίου, ώστε να έχουν τη δυνατότητα εκατόν πενήντα χιλιάδες νοικοκυριά νέων
749 ανθρώπων από 25 έως 44 να έχουν ένα επίδομα έως 350 ευρώ, αν είναι ζευγάρι με δύο
750 παιδιά, ως επίδομα ενοικίου, κυρίως όμως ένα σχέδιο δημιουργίας τράπεζας στέγης και
751 τη ρύθμιση του Airbnb.

752 Δεν μπορεί να έρχονται μικρά ή μεγαλύτερα trust-επιχειρήσεις και να αγοράζουν
753 ολόκληρα οικοδομικά τετράγωνα. Αυτό πρέπει να τελειώσει και αυτή είναι η διαφορά
754 της δικής μας αντίληψης.

755 Επίσης, δεν σας άκουσα να λέτε τίποτα ουσιαστικό για την ακρίβεια. Τι θα κάνετε;
756 Λείπατε από τη συζήτηση με τον κ. Σκρέκα. Άλλη μια μεγάλη πολιτική απάτη.
757 Καταργείτε τη ρήτρα αναπροσαρμογής. Να σας χειροκροτήσουμε! Μπράβο σας! Την
758 καταργείτε για να την ενσωματώσετε στον λογαριασμό. Όμως σε δύο μήνες, ίσως όταν
759 θα έχουν γίνει εκλογές για να γλιτώσετε -μην νομίζετε ότι θα γλιτώσετε- καταργείτε τη
760 ρήτρα αναπροσαρμογής.

761 Αφού ήταν τόσο εύκολο, με έναν νόμο και ένα άρθρο, γιατί δεν το κάνατε από τον
762 Σεπτέμβρη, από τον Δεκέμβρη; Γιατί δεν το καταργούσατε τότε που σας το ζητούσαμε
763 εμείς. Γιατί; Διότι κοροϊδεύετε τον ελληνικό λαό και κοροϊδεύετε και τους ίδιους τους
764 βουλευτές σας.

765 1,5 δισεκατομμύριο υπολογίσαμε εμείς τα υπερκέρδη, τα ουρανοκατέβητα κέρδη, των
766 παραγωγών ενέργειας, με πρωταγωνίστρια τη ΔΕΗ. Ήρθε η ΡΑΕ μετά από πολλαπλές
767 και ισχυρές πιέσεις και έκανε στον υπολογισμό διάφορες αλχημείες να μην βγουν 1,5
768 δισεκατομμύριο, να βγουν 900 εκατομμύρια. Μάλιστα. Τι θα φορολογήσετε; Τι θα
769 φορολογήσετε πείτε μας. Πείτε μας τι θα μπει στο δημόσιο ταμείο από αυτά τα
770 υπερκέρδη που πήγαν στην τσέπη τους.

771 Και όταν έρχεται η ΔΕΗ και δείχνει αποτελέσματα προ φόρων για το προηγούμενο
772 έτος πάνω από 800 εκατομμύρια και πανηγυρίζετε, να ξέρετε ότι αυτά τα χρήματα είναι
773 αυτά που έχουν λεηλατηθεί από τα νοικοκυριά και τις επιχειρήσεις.

774 Κι ακριβώς επειδή η έγνοια σας, κύριε Μητσοτάκη, δεν είναι τα νοικοκυριά και οι
775 επιχειρήσεις, αλλά μην τυχόν και πέσει η τιμή στο ταμπλό του χρηματιστηρίου της
776 ΔΕΗ και χάσουν μερίσματα οι ιδιώτες που μπήκαν μέσα στην ιδιωτικοποίηση -αυτή
777 είναι η έγνοια σας, μην τυχόν και χάσουν τα μερίσματα-, έρχεστε από το παράθυρο,
778 από την πίσω πόρτα, γιατί θα αναγκαστείτε να φορολογήσετε και κάτι να πάρετε, και
779 δίνετε 300 εκατομμύρια για μια υπόθεση που αφορά τις εγκαταστάσεις της ΔΕΗ που
780 από το 2004 κλείνουν στα νησιά, τις παλιές εγκαταστάσεις παραγωγής ηλεκτρικού
781 ρεύματος, και καμία κυβέρνηση δεν το σκέφτηκε. Το σκεφτήκατε όμως εσείς, για να
782 δώσετε 300 εκατομμύρια στη ΔΕΗ, από πού; Από τους καταναλωτές, στα ΥΚΩ, στους
783 λογαριασμούς.

784 Το κάνετε με τα golden boys που έχετε εκεί, τα ωραία τα γαλάζια παιδιά που έχουν
785 μισθούς τριακόσια εξήντα χιλιάρικα τον χρόνο και μοιράζουν 16 εκατομμύρια μπόνους
786 στους εαυτούς τους. Αυτό κάνουν. Οι Βουλευτές σας εδώ παίρνουν πέντε χιλιάρικα τον
787 μήνα. Αυτοί παίρνουν ένα χιλιάρικο τη μέρα. Και αυτοί ακούν όλη την οργή των
788 πολιτών και τη γκρίνια γιατί δεν έχουν να πληρώσουν τους λογαριασμούς τους. Τα
789 golden boys μια χαρά περνάνε. Κορόιδα! Έπρεπε και εσείς golden boys να γίνετε.
790 Ήρθατε να γίνετε βουλευτές.

791 Αυτή είναι όμως η αντιμετώπισή σας απέναντι στην ακρίβεια. Και έρχεται σήμερα η
792 Ρυθμιστική Αρχή Ενέργειας και η Επιτροπή Ανταγωνισμού, οι δύο σημαντικότερες
793 Επιτροπές-Ανεξάρτητες Αρχές που ασχολούνται και πρέπει να έχουν τον έλεγχο της
794 αγοράς, και καταγγέλλουν την κυβέρνηση. Εσείς τους διορίσατε. Τον κ. Λιανό δεν τον

795 έφερα εγώ. Εσείς τον φέρατε και σας καταγγέλλει. Σας λέει ότι έχετε αφήσει την
796 Επιτροπή Ανταγωνισμού χωρίς υπαλλήλους, για να μην κάνει δουλειά, για να μην
797 ελέγχει.

798 Έχετε να απαντήσετε κάτι γι' αυτά ή θα πετάτε την μπάλα στην εξέδρα για το τι έγινε
799 το 2015; Δεν έχετε να απαντήσετε γι' αυτά. Δεν έχετε. Αλλά κανείς δεν κέρδισε χωρίς
800 απαντήσεις για το σήμερα και χωρίς όραμα για το αύριο και μόνο με αφήγημα για το
801 χθες και αυτό τρύπιο αφήγημα. Μπάζει το αφήγημά σας.

802 Θα μειώσετε τον Ειδικό Φόρο Κατανάλωσης και τον ΦΠΑ στα προϊόντα βασικής
803 διατροφής και κατανάλωσης; Κρίσιμο ερώτημα, διότι η αισχροκέρδεια, κύριε
804 Μητσοτάκη, είναι διπλή. Από τη μια, είναι η αισχροκέρδεια των τεσσάρων παραγωγών
805 ενέργειας και της ΔΕΗ και των διυλιστηρίων και από την άλλη, είναι η αισχροκέρδεια
806 του κράτους. 3,8 δισεκατομμύρια ήταν τα παραπάνω από τα προβλεπόμενα έσοδα για
807 τους πέντε πρώτους μήνες του 2022.

808 Και αυτό συμβαίνει διότι αρνείστε να μειώσετε ΦΠΑ και ειδικό φόρο κατανάλωσης -
809 ειδικά τον ειδικό φόρο κατανάλωσης-, όταν οι τιμές των καυσίμων έχουν πάει στον
810 Θεό! Γιατί το κάνετε αυτό; Το κάνετε για να έχετε κάποια προεκλογικά επιδόματα να
811 μοιράσετε;

812 Εσείς δεν μας κατηγορούσατε -αλλά εμείς είχαμε την τρόικα πάνω απ' το κεφάλι μας-
813 για τα επιδόματα; Εσείς έχετε γίνει ο βασιλιάς των επιδομάτων. Είναι πολιτική αυτή
814 σοβαρή; 3,8 δισεκατομμύρια, να λεηλατείτε επιχειρήσεις και νοικοκυριά, κρατώντας
815 υψηλό τον ειδικό φόρο κατανάλωσης και τον ΦΠΑ όταν έχει φτάσει η ακρίβεια στον
816 Θεό, για να έχετε τη δυνατότητα μετά να λέτε ότι μπορούμε να δώσουμε ένα επίδομα;
817 Δώστε απαντήσεις σε αυτά, κύριε Μητσοτάκη.

818 Επιτρέψτε μου μονάχα δύο-τρία σχόλια, γιατί βάλατε κι άλλα θέματα σήμερα στη
819 δευτερομιλία σας που νομίζω είναι δύσκολο να τα αφήσω αναπάντητα.

820 Υπάρχει θέμα δημοκρατίας, κυρίες και κύριοι συνάδελφοι, στον τόπο. Το λέω αρκετό
821 καιρό, το αναδεικνύω. Σοβαρότατο θέμα δημοκρατίας. Το θέμα δημοκρατίας υπάρχει
822 όχι μονάχα γιατί έχουμε κατακυβηθεί στην 108η θέση σε ό,τι αφορά την
823 ελευθεροτυπία, την ελευθερία του Τύπου, αλλά υπάρχει πολύ σοβαρό θέμα
824 δημοκρατίας και σε ό,τι αφορά την απονομή δικαιοσύνης, ανεξάρτητα από το θέμα
825 Novartis, σε ό,τι αφορά το κράτος δικαίου, σε ό,τι αφορά τα ζητήματα της διαφάνειας
826 και της διαφθοράς.

827 Δεν ξέρω αν το γνωρίζετε, αλλά το «World Justice Project» δείχνει ότι η χώρα μας έχει
828 βρεθεί κατά τη διάρκεια των ημερών σας από την 36η στην 48η θέση σε παγκόσμια

829 κλίμακα σε ζητήματα που έχουν να κάνουν με το κράτος δικαίου και ιδιαίτερα, στον
830 δυτικό, ανεπτυγμένο και ευρωπαϊκό κόσμο και όχι μόνο τον ευρωπαϊκό, από τη θέση
831 21 στη θέση 29 σε 31 χώρες. Είναι 29η σε 31 χώρες.

832 Ξέρετε ποιοι είναι κάτω από εμάς μονάχα; Η Βουλγαρία, που είναι τριακοστή και η
833 Ουγγαρία που είναι τριακοστή πρώτη. Αυτή είναι η εικόνα και αυτό είναι κάτι που μας
834 προβληματίζει όλους. Αντίστοιχα είναι τα μαντάτα και σε σχέση με τη διαφθορά, τη
835 διαφάνεια. Αυτή είναι η εικόνα. Σας τα καταθέτω. Είναι κάτι που πρέπει να μας
836 προβληματίσει όλους.

837 Με λύπη μου, βεβαίως, είδα για άλλη μια φορά τον κ. Μητσοτάκη να μην έχει
838 καταλάβει τίποτα για το τι έγινε χθες, λες και το βασικό πρόβλημα χθες ήταν τα άδεια
839 έδρανα στο Ευρωκοινοβούλιο.

840 Το βασικό πρόβλημα ήταν ο εκπρόσωπος του Μακρόν, κύριε Μητσοτάκη, όχι ο
841 εκπρόσωπος της Αριστεράς ούτε των Σοσιαλιστών. Ήταν ο εκπρόσωπος του Μακρόν.
842 Σας στηλίτευσε για το γεγονός ότι έχετε οδηγήσει σε αυτή τη δεινή θέση μια ευρωπαϊκή
843 χώρα επί της κυβερνήσεώς σας, στην 108η, για την ελευθεροτυπία και σας είπε ότι δεν
844 θέλουμε να δούμε... Και σας είπε ότι δεν θέλουμε να δούμε άλλον έναν Ευρωπαίο ηγέτη
845 ο οποίος παραβιάζει το κράτος δικαίου και την ελευθεροτυπία. Αυτό σας είπε.

846 Ξέρετε πώς απαντήσατε, κύριε Μητσοτάκη, σε αυτό το θέμα; Ξέρετε πώς απαντήσατε;
847 Απαντήσατε, κραδαίνοντας στο Ευρωκοινοβούλιο κάτι το οποίο φαντάζομαι ότι ούτε
848 ο Όρμπαν θα το έκανε. Ίσως το έχει κάνει ο Όρμπαν. Είχε βγάλει ένα βιντεάκι για να
849 αποδείξει πόσο υπερασπίζεται την ελευθεροτυπία και πήγαινε στα περίπτερα της
850 Βουδαπέστης και έλεγε «να, ορίστε,...».

851 Έλεγα, λοιπόν, ότι, πράγματι και ο κ. Όρμπαν έχει κάνει κάτι παρόμοιο. Είχε πάει στα
852 περίπτερα της Βουδαπέστης και έδειχνε τις εφημερίδες που κάνουν κριτική. Αυτό
853 έκανε και ο κ. Μητσοτάκης χθες. Σήκωσε τις δύο εφημερίδες, την Αυγή και τη
854 Δημοκρατία για να αποδείξει τι; Ίδού η τρανή απόδειξη της ελευθεροτυπίας στην
855 Ελλάδα! Υπάρχουν εφημερίδες που κυκλοφορούν ελεύθερα στα περίπτερα!

856 Συγχαρητήρια, κύριε Μητσοτάκη! Συγχαρητήρια! Είστε τόσο μεγαλόκαρδος που μια
857 ιστορική εφημερίδα που ιδρύθηκε το 1952 και διέκοψε μονάχα κατά την επταετία
858 κυκλοφορεί ακόμα στα περίπτερα! Μπράβο! Εντυπωσιακό! Σας ευχαριστούμε πάρα
859 πολύ για αυτό.

860 Και βεβαίως, αντιστοίχως, φαντάζομαι ότι και ο εκδότης της Δημοκρατίας πρέπει να
861 σας ευχαριστεί και να είναι ευτυχής, διότι δεν καταφέρατε να βάλετε φυλακή ούτε

862 αυτόν, ούτε τον κ. Βαξεβάνη του Documento, που πολλάκις έχετε έρθει εδώ, σε αυτό
863 το Βήμα και τον έχετε καταγγείλει, ούτε την κ. Παπαδάκου!

864 Όμως, από όλα όσα άκουσα για την υπόθεση Novartis ένα θέλω να σας πω: Είστε
865 αμετανόητος! Ο κ. Γεωργιάδης φαίνεται ότι, εν τοιαύτη περιπτώσει, είπε μια
866 συγγνώμη. Εσείς τίποτα. Όχι μόνο αυτό, αλλά πάλι ήρθατε εδώ να βγάλετε ετυμηγορία.
867 Δεν είπατε μια συγγνώμη γιατί;

868 Προσέξτε: Εγώ, κύριε Μητσοτάκη, δεν είπα ότι κανένας είναι ένοχος πριν αποδειχθεί
869 η ενοχή τους και μάλιστα, πολλές φορές, από αυτό εδώ το Βήμα είχα πει για όλους ότι
870 εύχομαι να αποδειχθεί η αθωότητά τους. Εσείς ήρθατε εδώ και τους είπατε συμμορίτες,
871 τους είπατε δολοφόνους, τους είπατε υπόκοσμο. Βγάλατε την ετυμηγορία. Και το ίδιο
872 κάνατε τώρα για τον Παπαγγελόπουλο. Συνεχίζετε, δηλαδή, τα παιχνίδια με τη
873 Δικαιοσύνη. Μυαλό δεν βάλατε.

874 Ο Παπαγγελόπουλος θα κριθεί. Μέχρι τότε είναι αθώος. Υπάρχει το τεκμήριο της
875 αθωότητας. Τελεία και παύλα. Δεν θα τον καταδικάσετε εσείς για άλλη μια φορά από
876 αυτό εδώ το Βήμα!

877 Η Δικαιοσύνη θα κρίνει. Διότι αποφανθήκατε κιάλας για παραδικαστικό κύκλωμα.
878 Είστε σοβαρός; Είστε πρωθυπουργός της χώρας. Κρατήστε μια στάση ευθύνης.

879 Ο Παπαγγελόπουλος, λοιπόν, μέχρι να αποδειχθεί το αντίθετο, είναι αθώος. Εσείς δεν
880 είστε αθώος πολιτικά, γιατί συκοφαντήσατε ανθρώπους, διότι οργανώσατε δολοφονίες
881 χαρακτήρα, διότι εξευτελίσατε τη Δικαιοσύνη από αυτό εδώ το Βήμα. Και τώρα
882 επιμένετε, αγνοώντας το τελεσίδικο βούλευμα του δικαστικού συμβουλίου, που λέει
883 ότι δεν υπήρχε σκευωρία. Τρία χρόνια μας πηγαίνατε με αυτό.

884 Και όσον αφορά την ατάκα του κ. Σαμαρά, ρωτήστε τον. Μιλάτε; Ρωτήστε τον. Αν
885 έχετε σχέσεις, αν μιλάτε, ρωτήστε τον. Μην το λέτε σε μένα, που μετά από τρία χρόνια
886 υπομονής, είπα ότι σας αντιστρέφουμε εμείς όλα όσα ακούσαμε και σας λέμε ένα
887 πράγμα: Η υπόθεση, το μεγάλο σκάνδαλο χρειάζεται διερεύνηση. Υπάρχουν
888 ερωτήματα μεγάλα που ζητούν απαντήσεις.

889 Εφόσον, λοιπόν, δεν υπάρχει σκευωρία, ποιοι ήταν αυτοί οι οποίοι ευνόησαν αυτή την
890 εταιρεία να κερδοσκοπεί εις βάρος του ελληνικού Δημοσίου; Εφόσον το βούλευμα,
891 γιατί διαβάζετε ό,τι θέλετε, λέει ότι οι τρεις μάρτυρες δεν ήταν κουκουλοφόροι και
892 αναξιόπιστοι και βαλτοί και στημένοι, αλλά ήταν αυτοί στους οποίους στηρίχθηκε το
893 FBI για να στήσει όλη την προσπάθειά του να διεκδικήσει και κατάφερε να κερδίσει
894 εξωδικαστικά χρήματα από τη Novartis για τη διαφθορά, υπάρχει ένα ζήτημα σε σχέση

895 με όλα όσα λένε. Άλλα λέει το βούλευμα, από ποιους αυτοί απειλήθηκαν, από ποιους
896 αυτοί εκβιάστηκαν. Θα δοθούν οι απαντήσεις ή θα μείνουν όλα αδιευκρίνιστα;
897 Εγώ, λοιπόν, σας διευκρινίζω τι εννοώ, λέγοντας ότι το θέμα αυτό θα το πάμε μέχρι
898 τέλους, διότι θέλουμε σε αυτή τη χώρα να επιστρέψει η δικαιοσύνη, το κράτος δικαίου,
899 η δικαιοσύνη, η διαφάνεια.
900 Δυο λόγια θέλω να πω για το θέμα των εκλογών και κατεβαίνω από το Βήμα, γιατί
901 νομίζω ότι τις διαφορές μας στα εθνικά ζητήματα τις έχουμε προ πολλού εξαντλήσει.
902 Κατανοώ ότι και ο χρόνος δεν είναι αρκετός.
903 Κύριε Μητσοτάκη, σας είπα πριν ότι είστε παράγοντας πολιτικής αστάθειας, γιατί μέσα
904 από την αλαζονεία σας είστε αυτός ο οποίος θελήσατε να ανοίξετε πρώτος -και όχι το
905 γεγονός ότι η αντιπολίτευση σας ζητάει εκλογές- μόνος σας, με διαρροές από το
906 Μέγαρο Μαξίμου, με αμφίσημες δηλώσεις σας την προσφυγή στην κάλπη. Σχέδιό σας
907 είναι να κάψετε την απλή αναλογική.
908 Βλέπετε τώρα ότι τα πράγματα είναι πιο δύσκολα, λίγο πιο δύσκολα από όσο εσείς
909 είχατε σκεφτεί και είχατε σχεδιάσει και μάλλον φαίνεται ότι δεν είναι και τόσο εύκολο
910 να «καεί» η απλή αναλογική. Αυτή είναι η κρίσιμη κάλπη. Όταν είδατε ότι ούτε οι
911 δεύτερες εκλογές μπορούν να σας δώσουν καμιά προοπτική, αρχίσατε να μιλάτε και
912 για τρίτες εκλογές, ενώ η χώρα βρίσκεται μπροστά σε μια τρομακτική ενεργειακή
913 κρίση, μπροστά σε μια κρίση εξωτερικής πολιτικής, γεωπολιτική κρίση. Άρα, εσείς
914 έχετε μόνος σας αποδειχθεί σε παράγοντα πολιτικής αστάθειας.
915 Σας λέω, λοιπόν, κύριε Μητσοτάκη, ότι η χώρα μπορεί να έχει σταθερή προοδευτική
916 κυβέρνηση από την κάλπη της απλής αναλογικής, από την πρώτη κάλπη. Εμείς θα
917 χρησιμοποιήσουμε τη δύναμη που θα μας δώσει ο ελληνικός λαός, τη νίκη δηλαδή που
918 προσδοκούμε στις εκλογές της απλής αναλογικής, για να συγκροτηθεί αυτή η
919 προοδευτική κυβέρνηση συνεργασίας. Και όσο και να το ξορκίζετε και πάλι η
920 πραγματικότητα θα είναι αυτή που θα σας διαψεύσει, όπως πολλές φορές.
921 Εμείς, λοιπόν -και να δώσω και μια απάντηση και στο ΚΙΝΑΛ και στις άλλες δυνάμεις
922 που αυτοπροσδιορίζονται εδώ ως προοδευτικές- δεν κάνουμε διμέτωπο αγώνα. Εμείς
923 κάνουμε μονομέτωπο αγώνα απέναντι στη Νέα Δημοκρατία. Διότι αυτή η κυβέρνηση
924 πρέπει να φύγει πριν η βλάβη για την πατρίδα καταστεί ανήκεστος.
925 Τα πράγματα, λοιπόν, είναι πολύ απλά για όλες τις προοδευτικές δυνάμεις, αρκεί να
926 πράξουν το αυτονόητο τη Δευτέρα το πρωί μετά τις εκλογές. Όσοι θέλουν δε και
927 διακηρύσσουν ότι θέλουν όχι απλώς μια προοδευτική, αλλά -προσέξτε- μια
928 σοσιαλδημοκρατική κυβέρνηση και μάλιστα, από την πρώτη Κυριακή, δεν έχουν παρά

- 929 να αποκλείσουν ρητά και κατηγορηματικά -και το περιμένω και από αυτό εδώ το Βήμα-
930 από τώρα κάθε σκέψη για συνεργασία με τη Νέα Δημοκρατία του κ. Μητσοτάκη.
931 Για να έχουν κάποιο νόημα οι λέξεις και κάποια λογική και συνέπεια οι προτάσεις σας.
932 Σας ευχαριστώ.

ΤΕΛΟΣ
ΔΙΠΛΩΜΑΤΙΚΗΣ ΕΡΓΑΣΙΑΣ